

GLASUL BISERICII

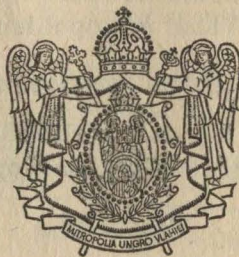
REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLIV, Nr. 10—12 OCTOMBRIE—DECEMBRIE 1985

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLIV, Nr. 10 — 12
OCTOMBRIE - DECEMBRIE
1985

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PRESEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

I U S T I N

**Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române**

VICPREȘEDINȚI :

**I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos**

**P. S. EPIFANIE
Episcopul Buzăului**

MEMBRI :

**P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor**

**P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar metropolitan**

REDACTOR RESPONSABIL :

**P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural metropolitan**

REDACTOR :

Drd. MIHAI HAU

C U P R I N S

	<u>Pag.</u>
EDITORIAL, <i>La cumpăna dintre ani. Pentru o lume a păcii, a vieții pe pământ</i>	593
SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, <i>Pastorală pentru pace</i>	599

PASTORALE CHIRIARHALE

Prea Fericitul Părinte IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	603
Înalt Prea Sfințitul ANTIM al Tomisului și Dunării de Jos, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	609
Prea Sfințitul EPIFANIE al Buzăului, <i>Pastorală la Nașterea Domnului</i>	614

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Arhim. GRIGORIE BĂBUȘ, <i>La Cuvioasa Parascheva</i>	620
Arhim. dr. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>Cuvînt la Sfințul Dimitrie cel Nou</i>	623
Pr. MIHAI COLOTELO, <i>Predică la intrarea Maicii Domnului în biserică</i>	629
Pr. OCTAVIAN POPESCU, <i>Sfințul Nicolae — despre răsplata sfinților</i>	631
Pr. DAVID POPESCU, <i>Cuvînt la Sfințul Spiridon al Trinitundeii</i>	633

POPAS ANIVERSAR

Prof. IORGU IVAN, <i>Biserica Ortodoxă Română — 60 de ani de patriarhat</i>	637
Drd. MIHAI SPĂTĂRELU, <i>60 de ani de la întiințarea Patriarhiei Române (1925—1985)</i>	651

STIRI ECUMENICE

Pr. asist. dr. VIOREL IONIȚĂ, <i>Relațiile ecumenice dintre cultele din țara noastră. Contribuția cultelor la întărirea unității poporului nostru</i>	660
Dr. VASILE RĂDUCĂ, <i>Din lumea creștină</i>	685

STUDII ȘI ARTICOLE

ANCA MANOLACHE, <i>Descoperirea lui Dumnezeu</i>	669
Pr. prof. ION IONESCU, <i>Despre originea etnică a Sfințului martir Dasius</i>	679
Conf. dr. REMUS RUȘ, <i>Sensul și semnificația termenului «religie» în marile tradiții religioase actuale</i>	684

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

SFÎNTUL GRIGORIE DE NISSA, <i>Spunînd elinilor că în Dumnezeu sînt trei persoane, nu vrem să spunem că sînt și trei Dumnezei. Despre numele comune (trad. și note de Vasile Răducă)</i>	698
---	-----

V A R I A

AUREL NEGOIȚĂ, <i>Monumente arhitecturale din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor: Mîndstirea Cernica și Schitul Ciocanul</i>	707
--	-----

V A R I A

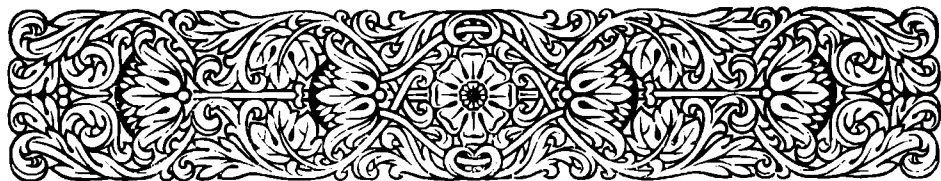
- Protos. drd. IRINEU POP, *Colindele românești expresie a dogmei creștine și izvor al spiritualității noastre populare* (714)
- Prof. ADRIAN N. POPESCU, *O sută de ani de la moartea lui Grigore Alexandrescu (1885— 25.XI.1985)* 720

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

- Arhiepiscopia Bucureștilor, *Conferința clerului ; Sfințiri de biserici : Copăceni-Giurgiu ; Gratia-Teleorman, Frumușani-Călărași ; Produlești-Dimbovița* 730
- Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, *Instalarea P.S. Lucian Tomitanul în postul de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos ; slujbe arhieresti, hirotonii, sfințiri, vizite canonice ; conferințe preoțești* 739
- Episcopia Buzăului, *Conferințele preoțești (sept.-noiemb.), sfințiri de biserici ; ședința Consiliului Eparhiei ; lucrările Adunării Eparhiale ; hirotonii de preoți ; Adormiți în Domnul* 742

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

- Dr. NESTOR VORNICESCU, *Mitropolitul Olteniei, Unde-i turma, acolo-i și Păstorul*, Participarea mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984, 156 p. (17 X 24), Pr. Gheorghe Cunescu 760
- ANGELO AMATO, *La dimension «thérapeutique» du sacrement de la pénitence dans la théologie et la praxis de l'Eglise greco-orthodoxe*, în Rev. «Des Sciences philosophiques et théologiques», T. 67, nr. 2, april, 1983, Prof. C. Pavel 762
- ANDRÉ GOUNELLE, *Le monde et Dieu selon la théologie du proces*, în «Lumières et Vie», t. XXXII, 161/1983, Prof. C. Pavel 764
- G.E.H. PALMER, PHILIP SHERRARD, KALLISTOS WARE, *Filocalia*, vol. III, traducere în limba engleză cu titlul : «Textul complet compilat de Sfântul Nicodim de la Sfântul Munte și de Sfântul Macarie din Corint», Londra, 1984, 379 p., Prof. N. Chițescu 766
- OVIDIU DRIMBA, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, București, 1984, 870 p., diac. prof. dr. Emil Cornițescu 769

LA CUMPANA DINTRE ANI

Între toate bunurile de pe pământ, pacea este cel mai de preț — arăta un Sfânt Părinte al Bisericii. Și este adevărat că pacea constituie dintotdeauna climatul propice oricărei desfășurări a lucrării ziditoare, atât pentru om cât și pentru toate ființele vii. Există deja în lume o conștiință puternică a păcii, o înclinație a mulțimilor către pace. Această conștiință vine din adâncurile firii, deasupra tuturor frământărilor cotidiene, deasupra oricăror neliniști și tulburări. De aceea, în consens cu această conștiință generală a umanității, Organizația Națiunilor Unite, în cadrul sesiunii sale jubiliare din anul 1985 a proclamat anul 1986 ca An Internațional al Păcii. În mod firesc s-a exprimat clar voința de pace a tuturor popoarelor lumii, acum, când cele mai sumbre văluri ale amenințării cu distrugerea totală și incalculabilă a civilizației umane, și în primul rînd a vieții, se coboară greu asupra planetei noastre. Mai mult, în aceste clipe de răscruce ale istoriei, în modul cel mai neomenos se pregătește nu doar un război pe pământ ci și unul, simultan, în cosmos. Este o imagine de Apocalips, inversare a mersului civilizației, o răsturnare cumplită a valorilor și o depreciere a eforturilor conjugate ale milioaneilor și milioaneilor de oameni dornici să-și trăiască viața într-o eră a bunăstării, sprijinită pe extraordinarele descoperiri tehnice din secolul al XX-lea.

Speranța unui an de pace pe întreg pământul, a unui an model pentru anii următori și pentru totdeauna, se conturează clar prin inițiativele de pace aduse la cunoștință prin mijloacele moderne de comunicare în masă de pe toate meridianele lumii. Ilustrate cu simbolul Anului Internațional al Păcii au și început să transmită de la un om la altul mesaje pe un fond al păcii, în nădejdea și chiar cu convingerea fermă că strădaniile permanente și intensificate ale popoarelor vor putea opri la vreme vărsarea de sînge uman, cauzată de orice conflict armat și în orice parte a globului pămîntesc.

Alături de această speranță din ce în ce mai puternică și care se transformă ea însăși într-o pavăză imbatabilă a lumii întregi, din zi în zi se luminează tot mai clar mințile oamenilor, ca să vadă cu ochi responsabili destinul apropiat și viitor al generațiilor. Pacea și viața în pace nu mai constituie privilegiul individual al vreunui om sau al vreunui popor anume, ci acestea sînt deopotrivă coordonate necesare ale

existenței prezente ce se vrea prelungită la infinit în viitor. Ca urmare, toate mijloacele de care dispune omenirea în planul material și în cel spiritual devin astăzi imperios convergente către împăcare, către conviețuire reciproc avantajoasă, către dreptate socială și mai ales către pacea tuturor. Echilibrul părților prin pacea întregului neam omenesc a devenit astăzi un adevăr axiomatic, o condiție necesară a supraviețuirii. Astfel, buna înțelegere, apelul la rațiune, consultarea tuturor izvoarelor de înțelepciune spirituală ale lumii și civilizației, recurgerea la negocieri, înțelegerea situației partenerului de discuție, dialogul constructiv — toate acestea sînt acum o rază de speranță vie ce străpunge straturile groase și întunecate ale amenințării și ale iminenței morții atomice.

Istoria însăși oferă omenirii lecțiile ei dureroase de milenii și experiențele ei tragice de pînă la noi. Căci dincolo de zarea fumegîndă a trecutului de războaie mari și mici, de amenințări care au și dus în final la distrugerea unor civilizații, se străvăd timpurile ancestrale, primordiale, cînd omul creat de Dumnezeu avea dintru început o misiune de pace, o misiune de binecuvîntare față de întreaga creație ce i s-a dat în stăpînire de către Făcătorul ei. În această zare a timpului primordial, a evenimentelor petrecute *illo tempore* — după expresia unui cercetător — trebuie să redescoperim calitățile firii umane create spre bunăstare și fericire. Acele evenimente primordiale sînt însă — potrivit învățaturii creștine — experiențe de viață în perspectiva conlucrării omului cu Dumnezeu, spre valorificarea potențelor creației în vederea scopului lor firesc și dezvăluit omului prin comunicare divină, prin Revelație. Iar Revelația arată mereu drumul echilibrului dinamic al făpturii, calea către pacea minții, a sufletului și a trupului.

În Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament textele abundă în povești și îndemnuri la pace, insistînd asupra faptului că pacea este o binecuvîntare cerească, o angajare a divinului și a umanului în legătura iubirii, în lucrarea de desăvîrșire a omului și a creației pînă la cele mai înalte trepte posibile și compatibile cu starea creaturalului adus din neființă la ființă. Astfel, de la bun început Dumnezeu «așază pe om în raiul desfătării, al păcii, unde nu este nici o «umbră» de conflict. Neascultarea omului însă devine *motivul scoaterii lui din această stare de pace asigurată prin puterea dumnezeiască, dar milostivirea dumnezeiască, prin făgăduința unui Mîntuitor, redă omului căzut în păcat tendința spre echilibru, spre pace, ca el să beneficieze de darurile dumnezeiești, de darurile binecuvîntării dintii. Ca urmare, în virtutea făgăduinței de a primi un Mîntuitor (Fac. 3, 16), omul este chemat și rechemat la pace cu Dumnezeu, cu făptura și cu semenii ori de cîte ori el se abate de la această pace. Așa, Dumnezeu încheie cu el legămînt de pace după potop (Fac. 9, 8—17); încheie un legămînt special cu Avraam (Fac. 15, 18), de pace, în vederea misiunii monoteiste a neamului lui Avraam printre popoarele lumii; cu Iacob prin binecuvîntare și nume nou (Fac. 32, 24—29); prin Moise dă Legea celor zece porunci — Decalogul — și ca un semn că pacea trebuie să se întemeieze pe principii fundamen-*

tale, respectate de toată lumea, pe dreptate iar nu pe voința unui singur om sau pe arbitrar. Profeții Vechiului Testament comunică popoului ales — dar și altor popoare din jur — voința de pace a lui Dumnezeu și prezic vremurile păcii mesianice, când oamenii vor trăi în pace unii cu alții și cu firea înconjurătoare (Isaia 2, 4; 11, 5—9).

Pacea popoarelor este văzută în Noul Testament ca o pace mesianică împlinită prin actul dumnezeiesc al Întrupării Fiului lui Dumnezeu: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire» (Luca 2, 14). Mântuitorul însuși propovăduiește pacea între oameni și îi face pe Ucenicii Săi mesageri ai păcii: «Iar în orice casă veți intra, întâi ziceți: Pace casei acesteia. Și de va fi acolo un fiu al păcii, pacea voastră se va odihni peste el, iar de nu, se va întoarce la voi» (Luca 10, 5—6). El afirmă starea de filiație față de Dumnezeu a tuturor făcătorilor de pace: «Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei 5, 9). Dar, în mod special, tot Mântuitorul face cunoscută Sfinților Apostoli pacea lui Dumnezeu, pacea absolută, pe care lumea antică nu o cunoștea. Este vorba de acea pace care nu este precedată de nici un conflict și care nu precede un conflict: «Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea vă dau Eu» (Ioan 14, 27). Ca și Sfinții Apostoli, lumea avea și are nevoie de o pace durabilă, de o pace profund intrată în viața popoarelor și care să ofere climatul propice conviețuirii lor altfel decât în virtutea raporturilor de forță, a raporturilor determinate de amenințarea cu forța sau a diverselor tranzacții neavantajoase pentru cei săraci sau lipsiți de puterea economică a concurenței. Este nevoie deci de o pace cu totul deosebită, de o pace stabilă pentru ca oamenii să nu mai aibă teamă unii de alții, pentru ca popoarele lumii, liniștea lor, să nu depindă de o hotărâre unilaterală, arbitrară sau chiar de hazard. Pacea de la Dumnezeu este una singură, pentru că pacea adevărată nu poate avea nicidecum variante. Ea este pregătită pentru toți oamenii și vine de la Izvorul iubirii veșnice, de la Dumnezeu. Dar această pace este pentru oameni. Ei sînt destinatarii acesteia și, prin însușirea păcii lui Dumnezeu, ei pot trăi armonios laolaltă. Pacea lui Dumnezeu ca pace a întregii lumi întrece orice înțelegere omenească (Filip. 2, 4). Ea este pacea lui Hristos care stă la temelia bunelor raporturi comunitare (Col. 3, 15). Această pace este pacea fără arme, este pacea iubirii de semenii.

Conștiința apostolică a păcii universale, conștiința chemării tuturor la pace cu Dumnezeu și între ei înșiși (Evrei 12, 14), a călăuzit și pe ucenicii Sfinților Apostoli și pe Sfinții Părinți ai Bisericii spre o misiune creștină a păcii. Astfel, *Didahia* oprește dezbinarea și îndeamnă medierea păcii între cei care se ceartă (IV, 3). Sfântul Clement Romanul îndeamnă alipirea la cei care fac pacea cu evlavie iar nu cu fățărnicie (*Epistola I către Corinteni*, XV, 1), iar Sfântul Ignatie Teoforul spune de-a dreptul că «nimic nu-i mai bun ca pacea, în care încetează orice război al celor cerești și pămîntești» (*Epistola către Efeseni*, XIII, 2). De asemenea, *Păstorul* lui Herma pune în circulație o frază cu valoare de

maximă creștină privitoare la pace, cînd spune : «Dumnezeu locuiește în oamenii care iubesc pacea ; că Lui îi este scumpă pacea și stă departe de cei care se ceartă și sînt pierduți în răutatea lor» (Pilda IX, 32, 2). Astfel de idei vor fi amplificate și îmbogățite în ce privește conținutul lor de Sfinții Părinți în evul patristic, frămîntat și el, de mari conflicte.

Pacea este necesară lumii contemporane, în care omul cunoaște multiple mijloace de distrugere, și încă dintre cele mai fin alcătuite. Zilnic hăul morții înghite 2,2 miliarde dolari, pentru ca aceea ce a fost inventat ieri cu cheltuieli incredibil de mari, astăzi să nu mai fie actual ca armă și să se continue urmărirea unei noi descoperiri posibile, a unei noi unelte de nimicire. Cu miliardele de dolari pierdute astfel se duc și speranțele îmbunătățirii condiției umane în țările lovite de secete prelungite, de foame, de boli cumplite, de calamități naturale, de subdezvoltare și — ceea ce nu este de mai puțină importanță — de analfabetism și ignoranță. Eforturile de pace sînt cu totul infime față de volumul gigant al eforturilor pentru înarmare nucleară. Goana după mai multă moarte pentru ceilalți pare pentru unii o asigurare certă a supraviețuirii holocaustului nuclear. Dar, după toate aprecierile serioase ale savanților contemporani, odată declanșată arma atomică, ea nu va alege și nu va da posibilitate nimănui să fie învingător. Dezastrele pe care le-ar produce ar fi de anvergură planetară, astfel încît nu numai omul ci și natura înconjurătoare ar cădea pradă implacabilului destin ireversibil al nimicirii.

Îngrijorată de situația precară în care se află lumea contemporană amenințată cu holocaustul nuclear, Biserica Ortodoxă Română sprijină din toată puterea ei inițiativele de pace ale Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu. Azeziunea ei totală la cauza păcii, la năzuințele de pace ale poporului român credincios o situează într-un plan avansat al luptei pentru dezarmare și pace în lume, pentru bunăstarea și fericirea oamenilor de aici și de pretutindeni, în sensul iubirii universale pe care o datorăm aproapelui, potrivit preceptelor din Sfintele Evanghelii.

Viața este cel mai mare dar din cîte a primit omul pentru existența sa. *Viața este bunul sublim de care ne bucurăm toți deodată în aceeași secundă*, pe toate meridianele globului. Ea este a noastră pentru că am primit-o și pentru că ne îngrijim de ea ca de o comoară sfîntă, curată și de neînlocuit. Viața aparține fiecărui om în parte, dar și tuturor oamenilor de pe planeta noastră, fiindcă ea se întreține prin munca proprie și prin efortul tuturor. Din această cauză, fiecare om în parte este răspunzător în fața lui Dumnezeu nu numai de propria sa viață ci și de viața aproapelui său. Cuprinzînd pe toți în Sine, recapitulîndu-i spre a-i mîntui obiectiv, pentru a-i scăpa de păcatul strămoșesc al neascultării, al cauzei morții, Hristos a readus întreg neamul omenesc de la moarte la viață. După Învierea Lui și după venirea Sfintului Duh în lume, nu mai este firesc ca oamenii să se vrăjmășească unii cu alții pentru bunurile trecătoare. Dimpotrivă, noua perspectivă a omenirii este

perspectiva deschisă spre cel mai luminos viitor, spre bunăstare și pace în întreaga lume, prin colaborarea tuturor popoarelor, prin convergența respectului reciproc și prin dragoste de semen.

Totdeauna alături de popor, alături de Conducerea de Stat, de Președintele țării în lupta pentru dezarmare nucleară și pentru pace în lume, clerul și credincioșii Bisericii strămoșești, împreună cu celelalte Culte din Republica Socialistă România, merg neabătut pe calea unității de nezdruccinat a poporului, a viitorului său strălucit și îndeosebi pe calea buneînțelegeri și a păcii. România însăși este cunoscută în lume ca o țară a păcii, iar Biserica Ortodoxă Română este cunoscută pe plan intercreștin ecumenic și chiar interreligios ca o Biserică a păcii, a reînnoirii spirituale către pace, a slujirii față de Dumnezeu prin slujirea fericii oamenilor.

Grija deosebită față de om a devenit în țara noastră o coordonată fundamentală a vieții cetățenești, iar atenția deosebită ce se acordă creșterii noilor generații în pace și statornicie se reflectă în noile inițiative ale Conducerii de Stat, ca începând cu acest An al Păcii copiii patriei, 5 milioane de copii, să beneficieze de alocații bănești sporite din partea statului, iar familiile cu copii să beneficieze de fonduri suplimentare care se ridică la suma de peste 6,5 miliarde lei anual. Suplimentarea alocațiilor bănești pentru copii, devenită fapt obișnuit în cadrul societății românești contemporane, constituie un nou răspuns de pace tuturor acelor care construiesc armele morții pentru a ucide nu numai persoanele mature ci și copiii lumii. Uriașa risipire de fonduri și resurse umane în scopul înarmării nucleare și — mai recent — pentru inițiative strategice de mare anvergură, și chiar cosmice, este astfel înfierată în patria noastră prin evidențierea practică a ceea ce trebuie făcut pentru ca noile generații de cetățeni ai planetei să nu mai cunoască ororile războiului, dezlănțuirea urii, amenințarea unui popor de către alt popor, conflictul armat dintre națiuni. A crește copii înseamnă a asigura continuitatea fizică a poporului. A-i educa în spiritul păcii înseamnă a-i pregăti pentru o lume nouă, pentru o nouă așezare a lucrurilor și de la care să se pornească spre mai multă înțelegere între oameni și popoare. Copiii sînt purtătorii speranțelor umanității, iar inițiativele luate pentru a le asigura și mai mult, în țara noastră, dezvoltarea lor armonioasă fizică și intelectuală constituie un debut bine primit și binecuvîntat al Anului Internațional al Păcii.

Pacea va întineri lumea, va da imbold tuturor eforturilor creatoare. Ea a vindecat rănilor pricinuite de conflicte, a îndreptat ochii celor loviți către cerul înălțării, a rodit bunăstare după ani sau perioade mai lungi sau mai scurte de secătuire a resurselor necesare vieții oamenilor. Pacea întineririi este așteptată să nască din înțelepciunea unei lumi saturate de conflicte, de ciocniri armate, de jaf, de nedreptate sprijinită pe forța armelor și nu a curajului. Generația prezentă dorește pacea cu tot dinadinsul și depune toate eforturile în direcția realizării ei. Marșurile păcii s-au pus în mișcare, organizațiile mondiale propovăduiesc pacea și sprijină inițiativele de pace ale tineretului, iar memoria holo-

caustului de la Hiroșima și Nagasaki trezește la o nouă veghe, la veghea asupra viitorului amenințat cu sfârșitul provocat de înghețul veșnic.

Dreptul la viață este dreptul la pace, iar dreptul la pace este dreptul la viață. Această axiomă există pentru a fi respectată, căci viața fără pace nu este viață ci calvar, iar pacea fără viață este moarte. Apărarea vieții înseamnă apărarea păcii, iar apărarea păcii este posibilă pentru că există viață conștientă de valoarea ei proprie. Popoarele lumii vor să-și apere viața și valorile lor neprețuite și, de asemenea, dreptul lor la existență demnă. Spre o astfel de cugetare, vrednică de prezentul nostru îndeamnă și psalmistul David zicînd : «Dumnezeule, Tu întorcîndu-Te, ne vei via pe noi, și poporul Tău se va veseli de Tine. Arată-ne nouă, Doamne, mila Ta și mîntuirea Ta dă-ne-o nouă. Auzi-voi ce va grăi întru mine Domnul Dumnezeu ; că va grăi pace peste poporul Său» (Ps. 84, 6—8).

Pr. conf. ALEXANDRU I. STAN

P A S T O R A L E

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE, HAR, MILĂ ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

Iubiți credincioși,

Așa cum ne învață Sfânta noastră Biserică, lumea este opera lui Dumnezeu, iar omul poartă în sine chipul și asemănarea Creatorului său.

Odată cu suflarea de viață, Dumnezeu i-a dat omului și puterea de a stăpîni peste toată făptura zicînd : «*Creșteți și vă înmulțiți, și umpleți pămîntul... și-l stăpîniți...*» (Facere 1, 28).

Din această poruncă divină învățăm că darul cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a făcut omului este viața, iar viața i-a fost dată să fie trăită, păstrată și apărată împreună cu toți semenii.

Însuși Fiul lui Dumnezeu mărturisește «*că a venit în lume pentru ca lumea viață să aibă și încă din belșug*» (Ioan 10, 10). Acest belșug de viață îl putem dobîndi însă, numai atunci cînd între noi se împlinește mesajul îngeresc cîntat la Nașterea Domnului Hristos : «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, întru oameni bunăvoie*» (Luca 2, 14). Pacea este așadar, un bun suprem ; ea constituie o condiție esențială a binei și fericirii neamului omenesc (Ioan 14, 27).

Din păcate, însă, de-a lungul istoriei, «*oameni vărsători de sînge*», cum spune psalmistul (Ps. 58, 2), au nesocotit voința divină, s-au ridicat împotriva celor dreți și, nu o dată, împotriva celor lipsiți de apărare, au tulburat pacea pe pămînt, distrugînd bunurile materiale și spirituale, curmînd nenumărate vieți și provocînd lacrimi și durere.

Iubiți fii sufletești,

Lumea, pe care «*Dumnezeu atît de mult o iubeste*» (Ioan 3, 16), se găsește astăzi în fața primejdiei de moarte. Se fac pregătiri pentru distrugerea ei cu tot felul de arme și, mai ales, cu armele nucleare. Cei ce «*nu cunosc drumul păcii*» (Isaia 59, 7—8), nu înțeleg și nu vor să înțeleagă că un război cu asemenea arme ar face să dispară însăși viața

pe planeta noastră. Un război nuclear, va fi un război planetar, va cuprinde pământul, apele și văzduhul. El va depăși granițele dintre state, nu va ține seama de țări mari sau mici, nu va cruța nici un popor, pe tineri sau bătrâni, pe credincioși sau necredincioși. El va însemna un cataclism de nedescris, războiul nuclear pustiind totul, în urma lui nemaifiind nici învinși nici învingători.

În fața acestei grave amenințări, nimeni nu trebuie să fie nepăsător, nimeni nu are dreptul să se sustragă de la datoria apărării minunatelor bunuri pe care Dumnezeu «*cu înțelepciune le-a făcut*» (Ps. 103, 25) și le-a dăruit omului. A apăra pacea înseamnă a apăra viața și toată făptura, înseamnă a fi «*împreună-lucrători*» cu Ziditorul la păstrarea și continuarea operei Sale.

De aceea astăzi, când se caută fără încetare perfecționarea mijloacelor de distrugere și când în lume s-au acumulat uriașe cantități de arme nucleare, care pot distruge de câteva ori viața pe întreaga planetă, problema fundamentală a zilelor noastre o constituie oprirea cursei înarmărilor, realizarea dezarmării și, în primul rând, a dezarmării nucleare. Acum, mai mult ca oricând, este necesar să se acționeze cu toate forțele pentru a stăvili calea războiului, pentru a apăra dreptul divin al tuturor oamenilor, al popoarelor, la viață și la pace.

Iubiți fii duhovnicești,

Din zorii existenței sale și pînă astăzi, poporul român n-a avut nimic mai scump ca libertatea, ca voința nestrămutată de a fi singur stăpîn pe pământul și destinul propriu, ca dorința de a trăi în pace și bună înțelegere cu toate popoarele. Niciodată poporul nostru n-a manifestat tendințe războinice sau ambiții de cotropire, de înrobire a altor popoare, niciodată n-a rîvnit la ceea ce nu i-a aparținut; iar arma în mînă a luat-o numai pentru a-și apăra ființa națională, integritatea hotarelor, libertatea și neatîrnarea și odată cu acestea, dreptul la viață.

De aceea, în întreaga sa istorie, poporul nostru a prețuit munca pașnică. El și-a cultivat cu rîvnă ogoarele, și-a făurit în ateliere și fabrici bunurile de trebuință, a zidit sate și orașe, a înălțat monumente de artă și cultură, biserici și mînăstiri. Iar în timpurile din urmă, orîndu-și viața potrivit intereselor și aspirațiilor sale, a inzestrat și îmbogățit tot mai mult chipul scump al Patriei prin fabrici, uzine, hidrocentrale, școli și nenumărate așezăminte de cultură și civilizație.

Hotărît să apere pacea, poporul român își ridică și astăzi glasul cu putere pentru salvarea vieții, pentru înțelegere și colaborare cu celelalte state și popoare, pentru o lume mai dreaptă și mai bună, fără arme și fără războaie.

Strălucit exponent al intereselor fundamentale de pace, liniște și bunăstare ale poporului nostru, ale întregii umanități, Președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu, relevînd momentul de extremă gravitate în care se află astăzi omenirea, cheamă toate popoarele lumii la o largă colaborare internațională pentru a impune încetarea cursei înarmărilor, pentru a determina trecerea la măsuri neîntîrziate de dezarmă-

mare și, în primul rând, de dezarmare nucleară, pentru apărarea dreptului sacru al fiecărui popor la o viață liberă și independentă.

În fața acestei stăruitoare chemări, dreptmăritoarea noastră Biserică, însușindu-și pe deplin Apelul Frontului Democrației și Unității Socialiste, din 23 mai 1985, fiind călăuzită de conștiința misiunii sale de a fi răspunzătoare pentru viața și pacea lumii atît în fața lui Dumnezeu cît și a oamenilor, nu încetează să îndemne, prin cuvînt și faptă, la dragoste și bună înțelegere, rugîndu-se neconținut pentru «pacea a toată lumea» și pentru «vremuri cu pace».

Se cuvine să facem cunoscut, și pe această cale, că Biserica Ortodoxă Română, împreună cu celelalte culte religioase din țara noastră, au ținut, în anii din urmă, două Adunări consacrate păcii și dezarmării, iar în acest an, între 16 și 18 septembrie s-au desfășurat la București, lucrările celei de a treia Adunări a Cultelor din România pentru dezarmare și pace avînd ca temă: «Pacea înseamnă astăzi însăși viața planetei noastre». La aceste adunări, pe lângă reprezentanții unor Biserici și organizații religioase din țară, au participat și mulți reprezentanți ai Bisericilor de peste hotare.

Cu aceste prilejuri au fost adresate apeluri de pace înaltelor foruri internaționale, Bisericilor, organizațiilor religioase internaționale și tuturor oamenilor de bine de pretutindeni.

Dreptmăritori creștini,

Așa cum este cunoscut, poporul român aniversează la 1 decembrie anul acesta, 67 de ani de la istoricul act al desăvîrșirii statului național unitar român, act care a încununat lupta de veacuri a neamului nostru pentru afirmarea ființei sale naționale, pentru independență, pace și înțelegerea între oameni și popoare.

Răspunzători fiind în fața lui Dumnezeu și a întregii lumi, împreună cu toți oamenii de pe pămînt de viața planetei noastre să nu precupețim nici un efort pentru împlinirea datoriei noastre de a apăra pacea în lume.

Să sprijinim cu însuflețire și puteri sporite toate inițiativele și acțiunile înțelepte ale Conducerii noastre de stat menite să apere pacea și viața, bunăstarea și dreptatea, înfrățirea și colaborarea dintre oameni și popoare.

Să menținem și să susținem în sufletele noastre credința și nădejdea într-un viitor mai bun al lumii și să ne rugăm bunului Dumnezeu, «Izvorul vieții», «Domnul păcii» și «Iubitorul de oameni», să ne păzească de primejdia unui război nuclear, să «împrăstie toată minia» dintre popoare, să insufle, îndeosebi conducătorilor de state, gînduri bune, înțelepciune și răspundere morală față de prezentul și viitorul omenirii.

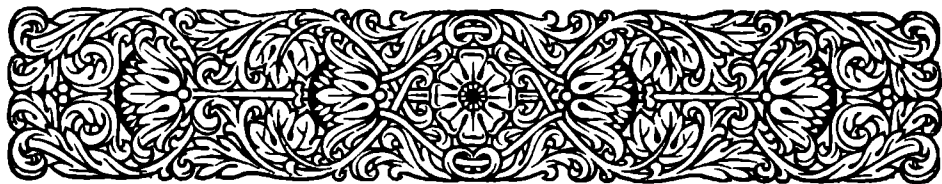
Cu convingerea că Dumnezeu a creat pe om spre viață, iar nu spre moarte, că El «*nu se bucură de pierderea celor vii*» (Înțelep. lui Solomon 1, 13), ci de propășirea lor, să lucrăm cu dragoste și dăruire, oriunde

și oricînd, pentru ca pacea și înțelegerea să nu lipsească niciodată și nicăieri de pe fața pămîntului.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu noi cu toți ! Amin.

PREȘEDINTELE SFÎNTULUI SINOD
† **IUSTIN**
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

<p style="text-align: center;">† TEOCTIST <i>MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI</i></p> <p style="text-align: center;">† NESTOR <i>MITROPOLITUL OLTENIEI</i></p> <p style="text-align: center;">† ANTIM <i>ARHIEPISCOPUL TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS</i></p> <p style="text-align: center;">† GHERASIM <i>EPISCOPUL RÎMNICULUI ȘI ARGEȘULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† EFTIMIE <i>EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR</i></p> <p style="text-align: center;">† TIMOTEI <i>EPISCOPUL ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† VASILE TÎRGOVIȘTEANUL <i>EPISCOP-VICAR PATRIARHAL</i></p> <p style="text-align: center;">† ROMAN IALOMIȚEANUL <i>EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR</i></p> <p style="text-align: center;">† DAMASCHIN SEVERINEANUL <i>EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI</i></p> <p style="text-align: center;">† JUSTINIAN MARAMUREȘANUL <i>EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† IOACHIM VASLUIANUL <i>ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR</i></p>	<p style="text-align: center;">† ANTONIE <i>MITROPOLITUL ARDEALULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† NICOLAE <i>MITROPOLITUL BANATULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† TEOFIL <i>ARHIEPISCOPUL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† EPIFANIE <i>EPISCOPUL BUZĂULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† EMILIAN <i>EPISCOPUL ALBA IULIEI</i></p> <p style="text-align: center;">† VASILE <i>EPISCOPUL ORADIEI</i></p> <p style="text-align: center;">† NIFON PLOIEȘTEANUL <i>EPISCOP-VICAR PATRIARHAL</i></p> <p style="text-align: center;">† PIMEN SUCEVEANUL <i>EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR</i></p> <p style="text-align: center;">† LUCIAN TOMITANUL <i>EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS</i></p> <p style="text-align: center;">† CALINIC ARGEȘANUL <i>ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI RÎMNICULUI ȘI ARGEȘULUI</i></p> <p style="text-align: center;">† GHERASIM HUNEDOREANUL <i>ARHIEREU-VICAR AL EPISCOPIEI ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI</i></p>
---	--

PASTORALE CHIRIARHALE

† I U S T I N

*DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP
AL BUCUREȘTILOR, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE*

*IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CRESTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU ATOATEȚIITORUL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCĂ BINECUVÎNTARE*

Iubiți credincioși,

An de an, bucuria nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, în trup de om, o trăim și noi aieva, purtându-ne cu duhul peste aproape două mii de ani în urmă către ținutul Betleemului, în Țara Sfântă. Pe o înălțime, acolo, câțiva păstori stăteau de pază la turmele lor. Deodată, un «înger al Domnului a sătut lângă ei și slava Domnului i-a învăluit în lumină ; iar ei s-au înfricoșat cu frică mare. Dar îngerul le-a zis : Nu vă temeți căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul : în cetatea lui David s-a născut, astăzi, pentru voi, Mîntuitor, care este Hristos, Domnul», adică Hristos Dumnezeu. «Și acesta este semnul ce vă dau : veți găsi pruncul înfășat, culcat în iesle» (Luca II, 9—12).

Uimirea care cuprinsese sufletele păstorilor la auzul acestor cuvinte, a sporit însă la arătarea unei mulțimi de puteri cerești, care lăudau pe Dumnezeu și ziceau :

*«Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu
și pe pământ pace,
întru oameni bunăvoire».*

Dînd ascultare cuvîntului grăit către ei, păstorii s-au îndreptat în grabă către peștera din apropiere și *«au aflat acolo pe Maria și pe Iosif și Pruncul culcat în iesle»*. Încredințindu-se de adevărul celor spuse de către înger, ei s-au întors la turmele lor *«preamărind și lăudînd pe Dumnezeu, pentru toate cîte auziseră și văzuseră, precum li se vestise»*.

Iar magii de la răsărit, purtîndu-și pașii după mersul neobișnuit al unei stele, în căutarea lui Mesia-Împăratul, au ajuns, după sfatul lui Irod, pînă la Betleem. Acolo, găsind *«pe Prunc împreună cu Maria, mama Lui»* au căzut la pământ și s-au închinat Lui, dăruindu-I din vistieriile lor : aur, tămîie și smirnă.

În acest fel, la nașterea Sa, Domnul nostru Iisus Hristos a fost întîmpinat de întreaga făptură. «Lui Dumnezeu Celui născut din Fecioară toată făptura cu cutremur I-a slujit, — se spune într-o veche cîntare bisericească —, cerurile cu steaua, pământul cu ieslea, muntele cu peștera, magii cu daruri, păstorii cu minunea, îngerii aducîndu-i cîntare».

Dreptmăritori creștini,

Făgăduința lui Dumnezeu de a trimite în lume pe Hristos-Mîntuitorul pentru a ne izbăvi pe noi de cel rău se întrezărește în gîndirea credincioșilor încă din cele mai vechi timpuri. Ea era răspîndită aproape pretutindeni în lumea cunoscută atunci. Desigur izvorul ei este dragostea lui Dumnezeu față de făptura mîinilor Sale, față de om ; dar formele pe care le îmbrăca așteptarea sau dorirea lui Mesia erau diferite, fiind dependente în mare parte de nevoile sau dorințele ori idealurile oamenilor sau popoarelor.

Legate cumva de viața fericită a celor dintîi oameni, în paradis, nădejtile neamurilor de a scăpa de tot răul, îndeosebi de necazurile care se abăteau asupra lor din pricina războaielor care se țineau lanț atunci, se manifestau îndeosebi prin exprimarea dorinței de pace și bunăstare. De partea cealaltă a omenirii, în aria unde se ținea Legea Vechiului Testament, oamenii erau însetați de dreptate și de pace. Pe vremea lui Mesia, se spune într-un psalm (LXXXI, 3), *«munții vor rodi pace pentru*

popor și colinele dreptate. El va judeca drept pe oropsiții din popor, va izbăvi copiii celor săraci și va zdrobi pe asupritori... va înflori dreptatea în zilele Lui și va fi belșug de pace cât va sta luna pe cer...».

Mai mult decît în zilele proorocilor vechi, pe vremea nașterii Mîntuitorului dreptii Vechiului Testament erau mereu în așteptarea împărăției mesianice.

Bătrînul Simeon *aștepta* mîngîierea lui Israil ; «*Ana prooro-cița*» vorbea despre Mesia la toți cei care *așteptau* mîntuirea ; Iosif din Arimateia «*aștepta împărăția lui Dumnezeu*» (Luca II, 25 ; 38 ; XXIII, 51), ca și unii dintre ucenicii Mîntuitorului. Andrei, după ce a auzit pe Ioan Botezătorul mărturisind că Iisus este «*Fiul lui Dumnezeu*» (Ioan I, 34) s-a dus la fratele său Petru și i-a spus că «*a găsit pe Mesia*» (Ioan I, 42). În aceeași vreme, Sfîntul Ioan Botezătorul a trimis cîțiva ucenici ai săi să întrebe pe Mîntuitorul dacă «*El este Cel ce trebuie să vină sau să aștepte pe altul ?*». La aceste cuvinte, Mîntuitorul a răspuns : «*Mergeți și spuneți lui Ioan ce auziți și vedeți : orbii își capătă vederea și schiopii umblă, leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește*» (Matei XI, 4—5).

În aceste cuvinte Mîntuitorul vorbește despre puterea Sa dumnezeiască, întărind mărturia pe care a făcut-o în fața femeii samarince, cînd a zis că El este Mesia (Ioan IV, 25).

Prea iubiți fii sufletești,

Făgăduit de Dumnezeu și nădăjduit de întreaga făptură, așteptat de dreptii Vechiului Testament și dorit de neamuri, Fiul Cel veșnic al Părintelui ceresc, la plinirea vremii «*s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la Sfîntul Duh și din Fecioara Maria și s-a făcut om*». Cel care din veșnicie s-a născut din Tată fără mamă, în ceruri, își ia început al zilelor Sale pe pămînt, născîndu-se astăzi din mamă, fără tată, cum zic părinții bisericești. Cel nevăzut se face văzut, Cel necuprins de ceruri în peșteră se cuprinde și în scutece se înfașă, Cel purtat pe aripi de heruvimi este culcat în iesle, Cel învăluit de mărire dumnezeiască se îmbracă cu chipul robului pentru a se face asemenea cu noi, Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului se face.

Dumnezeu fiind adevărat, Fiul lui Dumnezeu se face om adevărat. «*Cel ce, fiind în chipul lui Dumnezeu, n-a ținut ca la o*

pradă la egalitatea Sa cu Dumnezeu, ci s-a golit pe Sine, a luat chip de rob, făcându-se oamenilor asemenea și la înfățișare dovedindu-se ca un om. S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-se pînă la moarte ...Pentru aceea și Dumnezeu L-a prea înălțat și I-a dăruit Lui numele care este mai presus de orice nume...» (Filipeni II, 6—9).

La înfățișare, El era asemenea cu noi ; dar, El este Fiul Celui Preaînalt, Fiul lui Dumnezeu. Peste El odihnește plinătatea Sfîntului Duh : *«duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al evlaviei ; El este plin de duhul cucerniciei față de Dumnezeu»* (Isaia XI, 2—3). Ucenicii Lui ziceau că *«în El sînt ascunse toate vistieriile înțelepciunii și ale cunoștinței»* ; ei erau convinși că, *«în El locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii»* (Coloseni II, 3, 9).

Taina cea din veac ținută departe de privirea oamenilor și de cunoștința îngerilor și-a descoperit atunci înțelesul ei deplin : nu sol omenesc, nici înger din ceruri, ci Însuși Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat pentru mîntuirea noastră și s-a făcut om.

«O ! adîncul bogăției și înțelepciunii și cunoștinței lui Dumnezeu», glăsuiește Sfîntul Apostol Pavel, amintindu-ne o zicere veche. *«Cît de cu neputință de cercetat sînt cărările Lui și cît de cu neputință de aflat urmele căilor Lui»* (Rom. X, 33 ; Iov XV, 8 ; Isaia XL, 13 ; Ier. XXIII, 18).

Dreptmăritori creștini,

Venind pe pămînt, Fiul lui Dumnezeu n-a părăsit cerul ; făcîndu-se om, El a rămas în același timp Dumnezeu. El nu s-a arătat oamenilor numai ca Dumnezeu sau numai ca om, ci a viețuit printre oameni ca Dumnezeu întrupat în om sau mai bine-zis ca Dumnezeu-Omul. El era văzut ca om, dar se dovedea Dumnezeu prin faptele și cuvintele Sale.

Într-adevăr, Mîntuitorul a venit în lume și a trăit printre oameni ca om adevărat. Dar, nașterea Lui a fost mai presus de legile firii. A luat trup asemenea trupului păcatului (Rom. VIII, 3), dar *«El păcat n-a săvîrșit, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui»* (I Petru II, 22). În fața tuturor El s-a dovedit : *«Sfînt, fără de răutate, fără de pată, osebit de păcătoși și mai înalt decît cerurile»*, zice Sfîntul Apostol Pavel (Evrei VII, 26).

În viața de toate zilele Mîntuitorul se arăta ca om, dar Sfinții Apostoli își dădeau seama că El este mai presus de oricare om. Ei erau convinși că «*Dumnezeu era cu El*» (Fap. Ap. X, 38) ; că Sfîntul Duh îl purta de o parte sau alta (Luca IV, 1), iar îngerii îi slujeau Lui (Matei IV, 11 ; Marcu I, 13).

Cînd Îl auzeau vorbind, mulțimile ziceau că niciodată n-a vorbit cineva ca El, iar cînd vedeau faptele minunate pe care le săvîrșea mărturiseau că «*niciodată nu s-au arătat asemenea lucruri*» (Matei VII, 28—29 ; IX, 33).

Pe apă mergea ca pe uscat. Vînturile și marea ascultau de glasul Lui. La un cuvînt rostit de El se potolea o furtună sau învia un mort. El umbla din loc în loc «*făcînd binele și tămăduind pe cei asupriți de cel rău*» (Fap. Ap. X, 38).

În comparație cu învățătorii Legii Vechi, Mîntuitorul era socotit «*Învățătorul*» ; ca profet, El era «*Profetul*» ; ca domn, El este «*Fiul lui Dumnezeu*».

Pentru a primi acest adevăr, protivnicii Mîntuitorului cereau un «*semn*» din cer, adică o dovadă dumnezeiască. Li s-a dat, în adevăr, și acest semn. Este semnul lui Iona, — zice Domnul nostru Iisus Hristos — : moartea pe cruce, șederea în mormînt vreme de trei zile și învierea din morți (Matei XII, 39—40).

Apoi, după ce s-a arătat pe Sine viu apostolilor Săi «*prin multe semne doveditoare și li s-a făcut văzut în răstimp de patruzeci de zile*» (Fap. Ap. I, 2), Mîntuitorul a fost luat de un nor din ochii lor și s-a înălțat la cer.

Dar, după cum, venind pe pămînt, El n-a părăsit cerul, tot astfel, suindu-se la cer, El n-a părăsit pămîntul. Acum, sus, împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, pe scaunul măririi șade și aici, în chip nevăzut cu noi este în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului.

Pătrunzînd cu Duhul Său în duhurile noastre, El ne luminează cugetele, iar sufletele și trupurile le sfințește ; pe calea viețuirii cu Sine călăuzește pașii noștri. Lumină din lumina Lui primim ; cu sfințenie din sfințenia Lui ne împodobim ; cu puteri mereu înnoite din puterile Lui ne întărim. El este calea, adevărul și viața noastră (Ioan XIV, 6).

Iubiți fii duhovnicești,

Întîmpinînd pe Domnul nostru Iisus Hristos, la nașterea Lui, întîmpinăm pe Însuși Fiul lui Dumnezeu care a venit în lume. Să-L primim deci în chip dumnezeiesc.

Curățindu-ne de tot ceea ce poate pîngări sufletele și trupurile noastre, locaș sfînt să-I gătim înlăuntrul și în jurul nostru. Neîncetat să-I mulțumim pentru dragostea Lui față de noi și plecîndu-ne genunchii înaintea Lui rugăciuni fierbinți să înălțăm către El.

Dreapta credință să o păzim cu scumpătate ; pe semenii noștri cu ochi frățești să-i privim, iar «*facerea de bine și dărnicia să nu le dăm uitării, căci la jertfe ca acestea privește Dumnezeu cu mulțumire*» (Evrei XIII, 16).

Fără încetare să ne rugăm Părintelui ceresc pentru pacea lumii ; să vestim tuturor binefacerile păcii ; prin glasul nostru să facem cunoscută pretutindeni voința poporului nostru de a trăi în pace cu toate popoarele lumii.

Potrivit cu îndemnul Sfîntului Apostol Pavel, înainte de toate să facem rugăciuni pentru toți oamenii, pentru cîrmuitorii țării și pentru toți cei care sînt în înalte dregătorii ca să petrecem «*viața lină și tihnită, întru toată evlavია și buna cuviință. Acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru*» (I Tim. II, 1—3).

Întru aleasă prețuire și înaltă cinstire să ținem întreaga cîrmuire a patriei, în frunte cu Președintele statului nostru Domnul Nicolae Ceaușescu, care osîrduiește, cu timp și fără timp, la propășirea țării, la păstrarea independenței naționale și la statornicirea păcii în lume.

Odată cu acest cuvînt de dreaptă învățătură și de părintesc îndemn, cu prilejul slăvitului praznic al Nașterii Domnului, îmi ridic glasul meu către Milostivul Dumnezeu, rugîndu-L să verse peste noi toți darurile Sale cele bogate și să țină în pace întreaga lume, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

Al tuturor de bine voitor și fără încetare către Domnul rugător,

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL EPARHIEI
TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

INTREGULUI NOSTRU CLER ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN
ACEASTĂ ARHIEPISCOPIE: HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL ȘI DE
LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA SMERENIA NOASTRĂ
ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

*«Iată vă binevestesc bucurie mare, care
va fi pentru tot poporul» (Luca 2, 10).*

Iubiții mei fii sufletești,

Ca în fiecare an, întâmpinăm astăzi cu bucurie duhovni-
cească, slăvitul praznic al Nașterii Domnului nostru Iisus
Hristos, Care a venit în lume ca să ne izbăvească de robia păca-
tului celui dintii și să ne deschidă porțile vieții veșnice.

Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, izvoarele cele pururea
vii ale credinței noastre dreptmăritoare, ne arată, prin descoperirea dumnezeiască, că omul care a fost creat de Ziditorul tu-
tutor «*Cu puțin mai prejos decât îngerii, cu slavă și cu cinste încununat*» (Ps. 8, 6), prin neascultarea sa de porunca dume-
zeiască a căzut din vrednicia pe care o avea. Dar prin nașterea Mîntuitorului în chip de om, el s-a făcut părtaș firii dumneze-
iești și a fost slobozit de legăturile păcatului. Iar prin Sfânta
Biserică, pe care Domnul a lăsat-o să continue, pînă la sfîrșitul
veacurilor, opera Sa mîntuitoare, prin Sfintele Taine, omul a
primit puteri spirituale de a se ridica prin credință și fapte
bune la înălțimea vieții îngeresti.

Prin nașterea Mîntuitorului ni se arată dragostea lui Dum-
nezeu și purtarea Sa de grijă față de lucrarea mîinilor Sale.
«*Dumnezeu este iubire*», zice Sf. Ioan Evanghelistul (I Ioan 4, 8).

El este iubirea cea mai desăvârșită, care cuprinde totul și susține totul în cer și pe pământ.

Mai mult însă decît pe orice făptură a Sa, Creatorul iubește pe om, chipul și asemănarea Sa. Astfel, dragostea Sa pentru salvarea omului este pricina venirii Mîntuitorului pe pământ și revărsarea din nou a bunătații dumnezeiești peste lumea care îl căuta și îl aștepta.

Dreptmăritori creștini,

Pruncul cel nou-născut, prin adumbrirea Duhului Sfînt, de Prea Curata Fecioara Maria, în peștera Betleemului, este Cel care a fost prezis de prooroci. «*Prunc s-a născut nouă, Fiul s-a dat nouă* — zice Sf. prooroc Isaia. *Și se cheamă numele Lui : Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Stăpînitor, Domn al păcii*» (Isaia 9, 6). El a venit ca lumea viață să aibă și să aibă din belșug (Ioan 10, 10). A venit blînd și smerit, în nevinovăția pruncilor, ca oamenii să se apropie de El, să-L îmbrățișeze cu dragostea și cu închinarea păstorilor și a înțelepților de la Răsărit, care s-au învrednicit să fie cei dintîi pentru a-L vedea și a-I sluji. Înfățișarea Sa plină de blîndețe, El a păstrat-o tot timpul vieții Sale pe pământ. La aceasta a chemat pe toți oamenii cînd a spus : «*Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre*» (Matei 11, 29). Și tot El a zis : «*Feriți cei blînzi că aceia vor moșteni pămîntul*» (Matei 5, 5).

Blîndețea unită cu smerenia sînt daruri cerești care trebuie cultivate în inimile noastre, pentru că omul blînd și smerit este totdeauna bine primit între semenii săi. Acestea sînt podoabe nestrîcioase, duhovnicești, de mare preț și înaintea lui Dumnezeu. Omul blînd este totdeauna cumpătat în sufletul său și gata oricînd și oriunde pentru împlinirea binelui. De aceea, Sf. Apostol zice : «*Fraților, chiar de ar cădea un om în vreo greșală, voi cei duhovnicești îndreptați pe unul ca acela cu duhul blîndeții*» (Gal. 6, 1).

Blîndețea este roada Duhului Sfînt și face parte din salba de daruri și puteri ale sufletului arătate de Sf. Apostol Pavel : «*dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătața, facerea de bine, credința, blîndețea, cumpătarea, împotriva căroră nu este lege*» (Gal. 5, 22—23).

Iubiți credincioși,

Sf. Evanghelist Ioan ne spune că : «Cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe fratele său» (I Ioan 4, 21). Dar dragostea noastră față de Dumnezeu și de aproapele trebuie să se arate în faptele vieții noastre de toate zilele. Pentru care același evanghelist zice : «Copiii mei, să nu iubim numai cu cuvîntul, nici cu limba, ci cu fapta și cu adevărul» (I Ioan 3, 18).

Iubirea față de aproapele se poate împlini prin felurite căi și mijloace, dar mai ales prin fapte de întrajutorare frățească pentru acoperirea unor nevoi materiale și sufletești. Întrajutorarea și milostenia sînt considerate de Sfinții Părinți ca scară către cer sau cheia cu care se deschid porțile Raiului. Hrana pentru cei flămînzi, îmbrăcămîntea celor lipsiți, mîngîierea celor bolnavi și în nevoi sînt o parte din faptele de milostenie materială cerute de însuși Mîntuitorul Hristos pentru ajutorarea semenilor noștri. Ele sînt un răspuns la mila și milostivirea lui Dumnezeu față de noi și la obligațiile morale ce ne revin în cadrul mării familii a umanității din care facem parte.

În primele veacuri creștine, cînd majoritatea oamenilor trăia în sărăcie și în robie, s-a căutat a se îmbunătăți soarta celor lipsiți, prin fapte de milostenie. Mai apoi, întrajutorarea frățească sau milostenia a continuat în forme noi, potrivit cerințelor și nevoilor vremii.

În vremea noastră, grija față de nevoile omului a fost mult îmbunătățită, fiind preluată de societatea organizată. Astăzi avem în țara noastră condiții materiale și spirituale de viață superioară, de care ne împărtășim cu toții prin eforturile conducerii de Stat și cu sprijinul întregului popor. Mai rămîn însă destule prilejuri care ne cheamă a ne împlini porunca dragostei de aproapele și a veni în sprijinul și ajutorul semenului nostru, cînd acesta se află în nevoi.

Dar pe lîngă suferințele trupești sînt și atîtea suferințe și rătăcirii sufletești, care tulbură viața și liniștea oamenilor. Pentru alinarea acestora, Sfînta noastră Biserică recomandă faptele întrajutorării sufletești, care au aceeași mare valoare în cumpăna mîntuirii noastre.

Între primele îndatoriri se află îndreptarea celor rătăciți. «Fraților — zice Sf. Apostol Iacob — de va rătăci cineva din voi de la adevăr și îl va întoarce cineva pe el, să știe că acel ce a întors pe păcătos de la rătăcirea căii lui, își va mîntui sufletul de moarte și va acoperi mulțime de păcate» (Iacob 5, 19—20).

A îndruma pe cei slabi în credință, a ierta pe cei ce ne-au greșit, a mîngîia pe cei întristați și a ne ruga pentru semenii noștri sînt fapte pe care trebuie să le săvîrșim ori de cîte ori avem prilejul, nu din dorința de slavă deșartă, ci spre mărirea lui Dumnezeu și din spiritul iubirii noastre față de aproapele.

Iubiții mei,

Nașterea Domnului este sărbătoarea iubirii lui Dumnezeu pentru noi, solia păcii și a înțelegerii între oameni și popoare. *«Pe pămînt pace și între oameni bunăvoie»* (Luca 2, 14) este mesajul ceresc care a însoțit pe Pruncul Iisus, cel ce a fost numit de prooroci *«Domn al păcii»*. Un mare părinte bisericesc spune : *«Pacea este comoara de neprețuit pentru omenire, pentru universul întreg, pentru lumea plantelor, a animalelor, pentru oameni, pentru natura toată. Bunul păcii este atît de mare, atît de valoros, încît între lucrurile pămîntești, nimic nu este dorit mai mult decît pacea»* (Fer. Augustin, *De civitate Dei*).

Din acestea se arată că pacea este unul dintre bunurile cele mai de preț pe care trebuie să-l păstrăm și să-l apărăm.

Trăim însă în secolul descoperirii energiei atomice, al rachetelor și navelor cosmice, cînd pacea pe pămînt, cooperarea între popoare și însăși viața sînt grav amenințate. Un nou război mondial, în care s-ar folosi armamentul și tehnica zilelor noastre ar fi de-a dreptul catastrofal pentru planeta noastră. De aceea, oamenii luminați și cu răspundere față de soarta omenirii, ca și opinia publică mondială depun eforturi stăruitoare spre a găsi punți de înțelegere pentru destinderea internațională și evitarea războaielor în lume, precum și pentru a pune noile descoperiri ale științei în slujba și folosul omenirii. Dacă se va ajunge la aceasta, atunci se vor împlini și cuvintele Scripturii, care zice : *«Săbiile se vor preface în pluguri și lăncile în seceri, ca nici un popor să nu mai ridice sabia împotriva altuia și să nu mai fie războaie»* (Isaia 2, 4).

Poporul nostru a fost și este iubitor de pace, fiind convins de binefacerile păcii. El activează cu fermitate pentru buna conviețuire și cooperare între națiunile lumii și aduce o însemnată contribuție la dezlegarea marilor probleme care frămîntă omenirea contemporană.

Ca propovăduitori ai păcii și bunăvoirii între oameni, slujitorii și credincioșii Bisericii noastre strămoșești sîntem totdea-

una alături de năzuințele poporului nostru. Cu dragoste fierbinte pentru scumpa noastră patrie, nu vom înceta niciodată de a sprijini eforturile spre mai bine ale obștii noastre pe drumul bogatelor ei împliniri din prezent și viitor.

Iubiților,

Alături de bucuriile duhovnicești pe care ni le aduce marea sărbătoare de azi, dorim să vă împărtășim și vestea că anul acesta s-au împlinit zece ani de la înălțarea eparhiei noastre la rangul de Arhiepiscopie, cu titulatura «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos». Pentru cinstea acestui fapt deosebit din viața eparhiei, a avut loc o manifestare sărbătorească în catedrala Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Constanța, la 24 noiembrie a.c. Cu acest prilej am avut bucuria de a face și instalarea Prea Sfințitului Lucian Florea Tomitanul, noul Episcop-vicar al Arhiepiscopiei noastre, cu reședința în acel oraș. P. S. Sa, fiind un ierarh cu multă evlavie și experiență bogată în activitatea desfășurată în Ogorul Domnului, ne va fi de mare folos în lucrarea bisericească și obștească a eparhiei noastre.

Încheind cuvîntul nostru, vă îmbrățișez pe toți cu dragoste părintească și rog pe Tatăl-Ceresc să vă învrednicească a petrece aceste sărbători ale Nașterii Domnului cu sănătate și cu toată mulțumirea sufletească. Iar Anul Nou pe care-l așteptăm, dorim să ne aducă noi împliniri în năzuințele de mai bine în casele noastre și cu bogate fapte pentru prosperitatea patriei noastre și întărirea păcii în lume.

Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți !

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† A N T I M

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

† E P I F A N I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU
IISUS HRISTOS, IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

Iubiții mei fii duhovnicești,

Să dăm slavă Bunului Dumnezeu că ne-a învrednicit să sărbătorim, și anul acesta, Nașterea cea după trup a Domnului Hristos cu pace și sănătate.

Praznicul Nașterii Domnului este un prilej binecuvîntat de mare bucurie duhovnicească și de aleasă trăire creștină pentru noi toți. Vestea nașterii Pruncului Iisus pe care ne-o aduce Biserica, an de an, prin cuvîntul Evangheliei, prin psalmi și cîntări duhovnicești, cu multe și frumoase datini specifice sărbătorilor din acest anotimp, ne face să trăim simțăminte de adîncă evlavie. De aceea, noi toți întîmpinăm acest luminat praznic cu credința nestrămutată și cu mîngierea că Fiul lui Dumnezeu «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și S-a făcut om».

Sfînta Evanghelie ne învață că Dumnezeu a trimis pe arhanghelul Gavriil la Sfînta Fecioară Maria, în Nazaretul Galileei, pentru a-i duce vestea cea bună. Solul ceresc, închinîndu-i-se Preacuratei Fecioare, i-a zis : «*Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine ! Binecuvîntată ești tu între femei*» (Luca 1, 28). Dar ea, întrebînd cum va fi aceasta, deoarece nu știe de

bărbat, «răspunzînd îngerul i-a zis : *Duhul Sfînt se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri ; pentru aceea și Sfîntul care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema*» (Luca 1, 34—35). De aici se vede limpede adevărul că zămislirea lui Iisus nu este lucrare omenească, ci una suprafirească, este lucrarea lui Dumnezeu-Tatăl prin Duhul Sfînt (Matei 1, 20).

Sfîntul Evanghelist Luca ne precizează că Nașterea Domnului a avut loc în al 14-lea an al domniei cezarului Octavian August ; guvernator al Siriei era Quirinus, iar Galileea cu Nazaretul, unde locuia Sfînta Fecioară cu logodnicul ei Iosif, precum și Iudeea, în care era Betleemul, se aflau sub conducerea regelui Irod.

Ieșind poruncă de la cezar ca fiecare cetățean să se înscrie la locul său de obîrșie, Sfînta Fecioară a plecat din Nazaret în Betleem unde i s-au împlinit zilele ca să nască. «*Și a născut pe Fiul său Cel Unul-Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle, căci nu era loc pentru ei în casa de oaspeți... Iar Copilul creștea și se întărea cu Duhul, umplîndu-se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era peste El*» (Luca 2, 7 ; 40). Cum a fost tăinuită zămislirea, la fel de necunoscută a fost și Nașterea lui Iisus. Pe aceasta îngerii au vestit-o păstorilor care erau la cîmp, zicîndu-le : «*Iată vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul ; că vi s-a născut azi Mîntuitor care este Hristos-Domnul, în cetatea lui David*» (Luca 2, 10—11).

Așa a venit în lume Domnul nostru Iisus Hristos care, «*chip de rob luînd, s-a făcut asemenea oamenilor*» (Filipeni 2, 7) «*pentru a mîntui poporul Său de păcate*» (Matei 1, 21).

Iubiți credincioși,

Cugetînd la «taina cea din veac ascunsă» și de îngeri neștiută a praznicului de astăzi, ne încredințăm că iubirea Părintelui Ceresc față de neamul omenesc este fără de margini și izvor de negrăite mîngîieri sufletești. «Întrucît Însuși Fiul lui Dumnezeu s-a făcut Fiul Fecioarei, El s-a făcut Fiul Omului și Fratele oamenilor și prin aceasta i-a făcut pe oameni fii ai lui Dumnezeu, prin har»¹. Astfel, nașterea lui Iisus Hristos «ca om este o naștere unică, neavînd nimic din nașterea celorlalți oameni... Ea nu e o naștere din necesitatea firii, ci din bunăvoirea lui

1. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, 2, București, 1978, p. 77.

Dumnezeu»², pentru că Maica Domnului fecioară a fost înainte de naștere, a născut fără dureri și fecioară a rămas. «Cine nu te va ferici, Prea Sfântă Fecioară sau cine nu va lăuda, Preacurată, nașterea ta ? Că Cel ce a strălucit fără de ani din Tatăl, Fiul Unul-Născut, același din tine, curată a ieșit, negrăit întrupându-se», spune o prea frumoasă cântare bisericească (Dogmatica, glas VI).

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a coborît între oameni cu plinătatea darurilor Sfîntului Duh, așa cum mai dinainte prevestise profetul Isaia care a spus : *«Și se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al buneicredințe. Și-L va umple pe El duhul temerii de Dumnezeu. Și va judeca nu după înfățișarea cea din afară și nici nu va da hotărîrea Sa după cele ce se zvonesc... Dreptatea va fi ca o cingătoare pentru rărunchii Lui și credinșia ca un brîu pentru coapsele Lui»* (Isaia 11, 2—3 ; 5).

Împărtășindu-ne și nouă din aceste daruri, Mîntuitorul lumii ne poruncește să săvîrșim fapte vrednice de pocăință, ca să putem moșteni împărăția cerurilor. Această strădanie, pentru sporul nostru duhovnicesc, trebuie să fie stăruitoare și hotărîtă, potrivit îndemnului Sfîntului Apostol Pavel care spune : *«Drept aceea, frații mei iubiți, fiți tari, neclintiiți, sporind totdeauna în lucrul Domnului, știind că osteneala voastră nu este zadarnică în Domnul»* (I Corinteni 15, 58). Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei spune că Hristos «s-a făcut asemenea nouă, pentru ca noi să ne facem asemenea Lui, pe cît este cu putință firii noastre».

Sf. Niceta de Remesiana, trăitor în secolele IV—V, de origine dac, un strămoș al nostru, care a făcut misionarism atît în dreapta cît și în stînga Dunării, în una din predicile sale, referindu-se la numirile date lui Iisus Hristos în Sf. Scriptură, adresa credincioșilor din vremea sa învățături ca acestea :

Iisus Hristos fiind lumina lumii, a venit ca să ne lumineze mințile noastre, să ne elibereze din întunericul păcatelor și la cunoștința adevărului să ne aducă. El fiind calea, a venit ca să ne arate nouă calea cea adevărată a mîntuirii. El fiind dreptatea, a venit ca să îndrepte pe păcătoși prin credința în numele Său ; El fiind pîinea cea adevărată, a venit ca să potolească foamea noastră de cunoaștere a Evangheliei Sale ; El fiind izvor

2. Idem, *ibidem*, p. 79.

de apă vie, a venit ca prin baia botezului să spele pe păcătoși de greșeli și să le dea iertare. El fiind îngerul păcii, a unit pe cei ce nu se înțelegeau și ne-a împăcat pe noi cu Dumnezeu-Tatăl. El fiind viața, a venit ca prin învierea Sa viața veșnică să ne dăruiască³.

Îmbogățiți fiind cu aceste minunate învățături pe care Părintele ceresc ni le descoperă prin Întruparea Fiului Său iubit, se cuvine să aducem slavă Celui ce se sălășluiește în ieslea Betleemului și să întîmpinăm acest mărit praznic, aducînd Mîntuitorului lumii, precum magii la nașterea Sa, aurul credinței noastre celei adevărate și nestrămutate, tămîia nădejzii noastre puternice și smirna dragostei noastre fierbinți.

Cunoscînd că Dumnezeu a trimis în lume pe Mîntuitorul care S-a întrupat «ca iarăși să zidească chipul Său cel stricat de patimi și oaia cea rătăcită prin munți aflîndu-o și pe umeri ridicînd-o, la Tatăl să o ducă» (Dogmatica, glas III), noi trebuie să împlinim voia Lui cea sfîntă prin viață curată, cu fapte bune, ca să sălășluiască în sufletele noastre roadele Duhului Sfînt: «dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, blîndețea și înfrînarea» (Galateni 5, 22—23).

Încredințați fiind că Hristos-Domnul ne-a eliberat din robia păcatului, trebuie să ne străduim permanent de a ne slobozi din legăturile faptelor rele și să umblăm «ca fii ai luminii lucrînd ce este bine-plăcut Domnului» (Efeseni 5, 8—10).

Pogorîndu-se pe pămînt Cel născut astăzi în peștera din Betleem și fiind permanent între noi, prin grija părintească ce ne-o poartă, trebuie să ne ridicăm mintea mereu spre El cu recunoștință și nădejde, căci: «toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit de sus este, pogorîndu-se de la Părintele luminilor» (Iacov 1, 17).

Părintele ceresc, triinițînd în lume pe Mîntuitorul Iisus Hristos, ne-a dăruit iubirea ca să ne numim fii ai lui Dumnezeu. «Dacă Dumnezeu astfel ne-a iubit pe noi, și noi datori sîntem să ne iubim unul pe altul» (I Ioan 4, 11).

Cel întrupat a venit în chip de rob, sărac, smerit și ca să ne descopere comoara cea de mare preț a virtuților și bogăției sufletești.

Cel fără de început S-a sălășluit și a trudit în casa unui teslar, ca să ne învețe valoarea muncii cinstite pentru binele obștesc.

3. Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1979, p. 155—156.

Iubiți fii sufletești,

Îngerii au vestit că Cel ce s-a născut în peștera din Betleem «este pacea noastră» și a venit pe pământ ca «să întemeieze pacea» (Efeseni 2, 14—15), înfrățindu-i pe oameni și făcându-i «fii ai lui Dumnezeu» (Romani 8, 16).

Urmînd porunca Domnului de a trăi ca frații și în pace cu toți oamenii, în calitate de fii ai Bisericii strămoșești și cetățeni devotați, se cuvine să fim uniți în aceeași voință, în cuget și simțiri, rugîndu-ne permanent pentru «pacea a toată lumea». Avem datoria sfîntă nu numai de a fi în pace unii cu alții, dar mai ales să contribuim, cu toate puterile și posibilitățile noastre, împreună cu întregul nostru popor, la susținerea tuturor eforturilor care se depun de Conducerea țării noastre, în frunte cu Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu, pentru înlăturarea pericolului unui nou război, pentru a se pune capăt cursei înarmărilor și îndeosebi celei nucleare, pentru asigurarea păcii în întreaga lume. Numai așa vom fi părtași acelei stări de fericire pe care o făgăduiește Mîntuitorul nostru Iisus Hristos în predica de pe munte: «Feriți-vă făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei 5, 9). Astfel, fericiți sînt mai ales aceia care se ostenesc pentru realizarea păcii și susțin, din convingere și cu nădejde sfîntă, această nobilă acțiune spre binele și liniștea tuturor oamenilor.

De aceea, căutați întîi de toate, așa cum îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel ca «pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați, ca să fiți un singur trup, să stăpînească în inimile voastre» (Coloseni 3, 15).

Ca fii ai acestui minunat popor, să stăruim mereu în slujirea intereselor lui și bunăstarea tuturor, să ne străduim pentru mai binele Patriei noastre scumpe, potrivit poruncii dumnezeiești: «Căutați binele țării... și rugați-vă Domnului pentru ea, că de propășirea ei atîrnă și fericirea voastră» (Ieremia 29, 7).

Iubiți fii duhovnicești,

Să nu uităm niciodată crezul moșilor și strămoșilor noștri care au mărturisit credința în «una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică» ai cărei fii sîntem și să facem fapte vrednice de evlavie și tăria înaintașilor noștri care au păstrat cu sumpătate legea ortodoxă și au apărat cu vitejie glia străbună.

În această preaslăvită zi, cînd Fiul lui Dumnezeu a coborît între noi, să ne ridicăm gîndurile noastre de la cele pămînteşti la cele cereşti şi să glăsuim străvechea cîntare bisericească :

«Hristos se naşte, măriţi-L,
Hristos din ceruri întîmpinaţi-L,
Hristos pe pămînt, înălţaţi-vă».

Să ne bucurăm, aşadar, duhovniceşte, pentru că «...cerul şi pămîntul astăzi s-au împreunat, născîndu-Se Hristos. Astăzi Dumnezeu pe pămînt a venit şi omul la cer s-a suit».

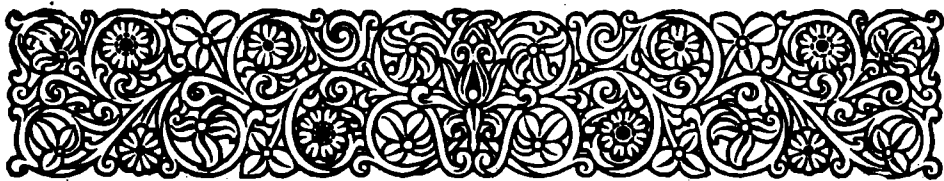
Trimiţîndu-vă aceste părinteşti povăţuiri, vă fac tuturor cele mai călduroase urări pentru noul an 1986, care doresc să vă aducă spor de mîntuire, depline bucurii şi împliniri în linişte şi cu sănătate.

La mulţi ani !

Al vostru de tot binele voitor şi fierbinte rugător către Dumnezeu,

† EPIFANIE
EPISCOPUL BUZĂULUI

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA CUVIOASA PARASCHEVA

Sfânta Biserică înaltă astăzi imne de laudă și cîntări duhovnicești în cinstea sfintei și prea cuvioasei maicii noastre Parascheva.

În glasul clopotelor, dreptcredincioșii creștini se adună cu bucurie și evlavie creștinească să ducă prinosul lor de mulțumire și recunoștință pentru mîngîierile și binefacerile primite de la dînsa.

Se bucură astăzi Sfînta Biserică, se bucură Epivata, pămîntul binecuvîntat care a odrăslit această mlădiță cerească ; se bucură ortodoxia românească cea primitoare și păstrătoare a trupului ei nesticăcios ; ne bucurăm noi toți cei adunați aici, care prăznuim astăzi pe ocrotitoarea noastră, pe prea cuvioasa maica noastră Parascheva.

Cum vom putea prăznuî, după cuviință, pe cea care, fire slabă fiind, prin ostenele fără număr, a biruit zburdările trupului și ispitele vrăjmașului și s-a făcut cu harul lui Dumnezeu, vas ales al Prea Sfîntului Duh.

Obîrșia prea aleasă a Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, trebuie căutată cu mai bine de nouă sute de ani în urmă, adică în preajma anului 1000, în Epivata, un modest sat în Tracia, așezat pe malul Mării Negre. În jurul acestui an, dintr-o familie de oameni cu bună cuviință și stare materială, dar împodobiți și îmbogățiți mai ales cu cinstirea lui Dumnezeu și cu numele de creștini, s-a născut o copilă aleasă. După rînduiala Bisericii, ea a fost curînd botezată, primind numele de Parascheva.

Darul și binecuvîntarea lui Dumnezeu au strălucit însă în chip deosebit asupra copilei.

Fiind hrănită mai virtos cu darul lui Dumnezeu decît cu lapte, sfînta Parascheva s-a arătat chip al desăvîrșirii încă din copilărie. Iubind pe Hristos cu dragoste netrecătoare și văzîndu-l suferind și pătîmind în săracii și necăjiții din vremea ei, nu o dată a schimbat hainele sale strălucitoare cu zdrențele aceloră. Ne spun viețile sfinților că avea pe atunci numai 10 ani. Dar cuvintele Domnului : «Cel ce voiește să vină după Mine să le lepede de sine, să-și ia crucea și să urmeze Mie» (Marcu, VIII, 34)

pe care le auzise în Biserica Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, se făcuseră într-însa izvor de apă vie și cerească plămadă de fapte bune care aveau să o așeze în rîndurile bineplăcuților lui Dumnezeu.

Dar faptele sfinților se acoperă greu cu înțelegerea oamenilor prinși în legăturile vieții pămîntești. De aceea, ele le apar lor totdeauna ciudate și neînțelese. Cu atît mai vîrtos era greu de priceput adevărata pornire a faptelor sfintei Parascheva, cu cît ele erau săvîrșite la o vîrstă prea fragedă.

Iată de ce, înșiși părinții ei, creștini de bună cuviință, le socoteau porniri copilărești, aducătoare de ocară pentru ei și pentru rudele lor. Se spune că totdeauna, după asemenea fapte, copila era muștrată cu asprime și chiar pedepsită cu bătai.

Pentru a împlini porunca slujirii lui Hristos cu mai multă putere, pă-răsește casa și părinții cu tot traiul îndestulat din casa părintească și pleacă la Ierusalim, ca să se inchine la sfintele locuri, unde Domnul Hristos și-a dat viața pentru lume. În drum, vizitează bisericile din Constantinopol și din alte localități, și se roagă la moaștele sfinților adăpostite în ele.

Zăbovește vreme de cinci ani în Heracleea, oraș din Asia Mică, petrecînd în aspră nevoință duhovnicească. Ajungînd la Ierusalim intră într-o mănăstire de călugărițe din pustiul Iordanului, supunîndu-se și dăruindu-se total rînduieiilor și viețuirii aspre mănăstirești pînă la al 25-lea an al vieții sale pămîntești.

Prin rîvna-i nestinsă și asprele-i nevoințe, sfînta Parascheva se înalță pe culmile sfințeniei. În cer îi erau pregătite cununa nestricăcioasă și intrarea în cămărilor mirelui ceresc. Dar Dumnezeu, ale cărui taine rămîn pururea neînțelese, voia ca acest răsad ceresc să dobîndească odihnă, în același pămînt din care a răsărit. Așa se face că fiind înștiințată în timpul rugăciunii, sfînta Parascheva, cu greu depărtîndu-se de pustia roditoare de sfințenie, se întoarce în Epivata, satul său de naștere.

Și precum toată viața sa a purtat în sine chipul desăvîrșit al smereniei, tot astfel și acum, nearătîndu-și nici neamul ales și nici strălucirea virtuților, s-a atașat, neștiută de nimeni, de biserica Sfinții Apostoli din acel sat.

Ne spun viețile sfinților că a mai viețuit după aceea, doi ani, iar cu toții pe pămînt. 27. Apoi s-a mutat întru odihna cerească, primînd, după cuvîntul Apostolului pentru toate ale sale, dar mai ales pentru iubirea ei jertfelnică de Dumnezeu și de aproapele «Cele ce ochiul n-a văzut, urechea n-a auzit nici la inimă omului nu s-au suit» (I Cor. II, 9).

Nu după multă vreme, trupul sfintei a fost descoperit în chip minunat și fiind dezgropat, a fost aflat întreg și neputrezit, răspîndind în jur plăcută mireasmă.

Credincioșii din Epivata au depus cu evlavie și cinste trupul ei în biserica Sfinților Apostoli; iar după cîțiva ani l-au așezat într-o biserică nouă căreia i-au dat ca hram numele sfintei Parascheva.

Semnele, minunile și binefacerile săvîrșite de Cuvioasa Parascheva în acele locuri au fost nenumărate iar credincioșii alergau la sfintele ei moaște cu credință și dragoste, primînd mîngîierea și alinarea suferințelor lor.

În satul său de naștere, moaștele sfintei au stat timp de 200 de ani ; pe la 1230 țarul Bulgariei, aflînd despre ele, le-a luat și le-a depus în «Biserica Sfinților 40 Mucenici» din orașul Tîrnova, unde au stat 150 de ani. De aici, pe la 1393, bulgarii pierzînd războiul cu turcii, aceștia au luat sfintele moaște și le-au dus spre miazănoapte. Se pare chiar în Țara Românească, dăruindu-le lui Mircea cel Bătrîn.

Puțină vreme au stat și la Belgrad de unde au fost luate iar de turci și duse la Constantinopol și apoi vîndute Patriarhiei ecumenice pe o mare sumă de bani.

În sfîrșit, în 1641 drept credinciosul domn al Moldovei, Vasile Lupu, le aduce la Iași și le așează în Biserica Sfinților Trei Ierarhi, unde au stat o perioadă de timp după care au fost mutate în Catedrala Sfintei Mitropolii.

De mai bine de 300 de ani de cînd sfînta Parascheva se află pe pămînt românesc, ea este un nesecat izvor de binefaceri și ocrotire a celor din nevoi. Căci într-adevăr multe sînt vindecările minunate săvîrșite de ea pentru cei suferinzi.

Vom aminti numai cîteva din minunile consemnate în sinaxarul vieții sale.

Astfel la 6 februarie 1811 a salvat de la înec o corabie aproape de insula Chios, arătîndu-se aievea corăbierilor înfricoșați, în timpul unei furtuni pe mare, pe care sfînta a potolit-o.

Pe soția preotului G. Lateș din Rădășenii Bucovinei a vindecat-o de o boală grea și incurabilă.

În 1888 în timpul unor lucrări de restaurare în biserica Sfîntii Trei Ierarhi racla cu sfintele moaște a fost mutată în sala numită «gotică» a fostei Mănăstiri Sfîntii Trei Ierarhi. În noaptea de 26—27 decembrie capela a luat foc de la o lumîinare uitată aprinsă. A ars tot în jurul sfintei, pînă și racla de metal s-a topit de dogoarea flăcărilor, dar sfintele moaște au rămas neatînse de foc.

Această minunată întîmplare a fost constatată de oameni vrednici de crezare și s-a scris în presa din acel timp, spre uimirea tuturor. Minunea aceasta a întărit credința tuturor credincioșilor și a sporit dragostea și încrederea în ajutorul și sprijinul sfintei Parascheva.

Do trei sute de ani și mai bine, la ziua sfintei se adună, în jurul raclii cu sfintele ei moaște, mii și mii de credincioși veniți din toate părțile Moldovei și Bucovinei, pentru a i se închina și pentru a săruta cu evlavie Sfintele sale moaște cerîndu-i sprijin, ajutor, cinstind-o cu dragoste și încredințîndu-i în rugăciuni necazurile, suferințele și nevoile lor și căutînd la ea alinare și mîngiere.

Proslăvită de Dumnezeu în ceruri, prin rînduirea ei în ceata sfințelor cuvioase fecioare, Maica noastră Parascheva a fost proslăvită și pe pămînt, prin nesticirea trupului său stricăcios, prin izvorirea mirului celui cu bun miros și prin darul facerii de minuni.

Această întreită cunună dumnezeiască a ei o laudă cîntarea care zice :

«Dar duhovnicesc de la Dumnezeu luînd cuvioasă Parascheva, strălucesc și după moarte minunile Tale și ostenelele Tale cele pustnicești

și nevoințele, s-au prefăcut în mir cu bună mireasmă și tuturor dai din estul tămăduirii boalelor, celor ce aleargă cu credință la tine».

Iată, iubiți credincioși, în puține cuvinte minunata viață a Maicii Parascheva. Roadele minunate ale nevoințelor ei se înfățișează în aceste clipe înaintea minții noastre ca un șirag de perle. Virtuțile alese ale cuvioasei Parascheva au crescut din nevoințele și durerile ei greu de tălăcut în cuvinte, care au dus la omorirea trupului, dar prin aceasta la învierea sufletului ei.

Toate aceste perle ale virtuților au alcătuit șiragul strălucitor al sfințeniei, cu care prin trecerea la odihna cerească cuvioasa Maică s-a înfățișat înaintea Mirelui Hristos.

De aceea cu toată căldura sufletului și dragostea ce-i datorăm, să-i înălțăm și noi imn de laudă și de cinstire zicînd :

Bucură-te, odraslă binecuvîntată,

Bucură-te, crin răsădit în grădina cea de sus,

Bucură-te a fecioarei cinstitoare,

Bucură-te, a săracilor miluitoare,

Bucură-te, a hainelor scumpe neprimitoare,

Bucură-te, a hainei smereniei cinstitoare.

Bucură-te, îngeresc suflet în trup fecioresc,

Bucură-te, slava monahilor

Bucură-te, rușinarea și căderea dracilor

Bucură-te, toiagul biruinței

Bucură-te, trandafir neatins de miasmele trufiei

Bucură-te, a boalelor tămăduitoare

Bucură-te, a celor ce te cheamă grabnică ajutătoare

Bucură-te, Maică Paraschevo mult folositoare. Amin !

Arhim. GRIGORE BĂBUȘ

CUVÎNT LA SFÎNTUL DIMITRIE CEL NOU BASARABOV

În fiecare an, la 27 octombrie, cînd are loc Sărbătoarea festivă închinată trecerii la cele veșnice și proslăvirii Prea Cuviosului Părintelui nostru Dimitrie cel Nou, dar și în fiecare zi, la Catedrala Patriarhiei din București și pe întreg cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române, zeci de mii de credincioși și fii devotați ai pămîntului românesc de pretutindeni, aduc laude și înaltă cîntări sfinte cu rugăciuni stăruitoare Celui ce a fost încununat de Dumnezeu cu darul sfințeniei, Sfîntul Dimitrie.

Toți cei conștienți de însemnătatea cultului sfinților în Biserica Domnului, cinstesc pe Prea Cuviosul Dimitrie, prin cuvinte care oglindesc dragostea sa față de Dumnezeu și de oameni și faptele sale de smerenie care îl caracterizează și prin care a devenit cunoscut și venerat în toată lumea creștină : «Întru tine, Părinte, cu osîrdie s-a mîntuit cel după chip, că luînd crucea ai urmat lui Hristos și lucrînd ai învățat să nu se uite la trup căci este trecător, ci să poarte grijă de suflet, de lucrul cel nemuritor. Pentru aceasta și cu îngerii împreună se bucură Prea Cuvioase Sfinte Dimitrie duhul tău» (troparul).

Încercînd să prezentăm în cele ce urmează unele date și fapte de sfințenie legate de viața binecuvîntată a plăcutului lui Dumnezeu, Dimitrie, dar fiind conștienți că și noi toți sîntem chemați la o treaptă de înaltă trăire creștinească asemenea lui și tuturor celorlalți înaintași ai săi din Biserica triumfătoare, socotesc că, pentru început, este mai nimerit a ne adresa tot Cuviosului Dimitrie prin acele laude consacrate și aflate în canonul slujbei sale, rugîndu-l prin aceasta și cerîndu-i sprijinul în această prea umilă încercare de a-l face cunoscut binecredincioșilor noștri creștini, care îl au pe Sfîntul Dimitrie ajutor în nevoi și rugător fierbinte către Dumnezeu :

«Prea Cuvioase Părinte, cine va putea spune după cuviință mulțimea ostanelilor, a durerilor și a truedelor tale celor mari ? Ci cu rugăciunile tale către Dumnezeu, cele bine primite darul Sfîntului Duh mijlocște-l nouă, ca să ne învrednicim a trece, cu lesnicios pas, puntea cea îngustă de pe infuriatul val al nevoițelor, celor mai presus de fire, care se oștesc asupra noastră și luînd ajutorul tău să cîștigăm îndrăznire în clipele cele de primejdie ale acestei vieți» (Catavasier, glas 6 din Canon).

Călăuză sfință pe calea cea către Viață și Adevăr ducătoare, îl avem pe Mîntuitorul Iisus Hristos, care a spus : «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan 14, 6). Iar rugători către Părintele Ceresc și pilde sigure în eforturile noastre duhovnicești, îi avem pe aleșii lui Dumnezeu, pe Sfinți, care, oameni asemenea nouă fiind, viață îmbunătățită au trăit, pe ispititorul lumii aceștia l-au biruit, pe Hristos în cuget neprihănit L-au purtat, cu cununa nepieritoare au fost încununați și în lumina cea neapropiată și pururea fiitoare au fost așezați.

Credincioșii Bisericii Ortodoxe Române cinstesc cu deosebită evlavie pe toți aleșii Domnului din întreaga lume creștină, dar, cum este și firesc, această evlavie ei o manifestă în mod direct și în primul rînd sfinților ale căror moaște se află pe pămîntul românesc, care sînt păstrate cu sfințenie în catedralele și minăstirile noastre, sfinți a căror viață este strîns legată, de secole, de trăirea și eforturile spre unitate, pace, fericire și desăvîrșire ale poporului dreptcredincios român.

În rîndul plăcuților lui Dumnezeu aflați pe meleagurile patriei noastre, sfinții martiri de la Niculițel : Zotikos, Athalos, Kamasts și Filipos, ale căror sfinte moaște se află la M-rea Cocoșu — Tulcea ; Sfîntul Grigore Decapolitul de la Bistrița — Vilcea, Nicodim cel sfințit de la Tismana, Sfînta Muceniță Filofteia de la Curtea de Argeș, Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, Cuvioasa Parascheva de la Iași, Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica, Sfinții Ierarhi Ilie Iorest, Sava Brancovici din Ardeal, Sfîntul Iosif de la Partoș (Banat), Sfinții Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara, Oprea Miclăuș și Ioan Valahul etc., se numără și Prea Cuviosul Părintele nostru Dimitrie cel Nou, despre care ne este cuvîntul aici.

Nașterea după trup a Sfîntului Dimitrie cel Nou și nașterea cea întru Hristos, cea din apă și din duh, s-au petrecut într-un sat cu denumire voievodală românească, la sud de Dunăre, pe numele lui Basarabi, care, slavonizat de bulgari, a devenit cu timpul Basarabov. Așezarea acestui

sat se află în apropiere de Dunăre, la 2—3 km departe de Dunăre iar de Rusciuk 20 km.

Părinții Sfântului Dimitrie — ca și întreaga comunitate a satului — erau țărani săraci, care se îndeletniceau, după rînduiala cea dintru început a lui Dumnezeu, cu prelucrarea pămîntului și cu creșterea vitelor. De la sătucul său i s-a dat sfîntului și supranumele cu care este cinstit astăzi în întreaga Biserică ortodoxă, adică de *Dimitrie cel Nou din Basarabi sau Basarabov*.

Deși nu avem niște mărturii directe, scrise, în legătură cu data exactă a binecuvîntatei sale nașteri, din tradiția păstrată, atît în nordul cît și în sudul Dunării, se crede că Sfîntul Dimitrie s-ar fi născut pe timpul binecredincioșilor împărați româno-bulgari Petru, Asen (Asan) și Ioniță, supranumit Caloian (între anii 1186—1207), din părinți ortodocși, valahi de origine (români). De asemenea, peste tot în însemnările cele puține și foarte generale despre el, se spune că tinărul Dimitrie a fost întîi păstor de oi și vite și pe urmă a devenit călugăr.

Ascultarea de evlavioșii săi părinți i-a fost tinărului Dimitrie întîia mărturie a trăirii duhovnicești în fața Părintelui ceresc, Tatăl tuturor oamenilor, întîia smerenie a vieții sale în fața Dătătorului de viață. Drumul bisericii în duminici și sărbători, l-a învățat statornicia pe căile Domnului, iar învățăturile sfînte primite aici l-au îndrumat către Cuvîntul cel dintru început, întru care viețuind, viața pururea stătătoare dobîndești.

Drept aceea, atunci cînd focul dragostei duhovnicești și chemarea cea de sus l-au înaripat către înalta trăire cu Dumnezeu, după chipul cel îngeresc, alesul lui Dumnezeu Dimitrie, a lăsat totul : părinți, frați, avere și «luîndu-și crucea» a pornit să urmeze pe Domnul Iisus, după sfatul sfînt al Evangheliei (Luca 17, 22—30).

De aceea, lăudînd viața sa petrecută în sfințenie, Sfînta noastră Biserică îi aduce laude cuvenite Sfîntului Dimitrie, cîntîndu-i : «Jugul Domnului cel ușor cu tot sufletul pe umere luîndu-l, Lui I-ai urmat cuvioase și valurile lumești de tot aruncîndu-le, în peșteră fericite cu osîrdie te-ai nevoit și spre toate marginile ca un soare ai strălucit. Pentru această cu credință strigăm către tine unele ca acestea : «Bucură-te, lauda cea frumoasă a basarabilor ; Bucură-te luminătorule cel strălucit al Daciei ! Bucură-te bună odraslă a peșterii ! Bucură-te al călugărilor îndreptar și pravilă ! Bucură-te mîngîierea cea grabnică a celor bolnavi ! Bucură-te reazimul cel neclătinat al celor sănătoși ! Bucură-te că în ceruri cu îngerii dăntuiești ! Bucură-te că prin multa răbdare și smerenie te-ai făcut vas ales al Sfîntului Duh ! Bucură-te păzitorul dumnezeieștilor fapte cu adevărat ! Bucură-te izgonitorul tuturor patimilor ! Bucură-te folositorul nostru cel prea cald ! Bucură-te scăparea tuturor credincioșilor ! Bucură-te făcătorule de minuni, Dimitrie !».

Despre ostenele pustnicești ale Prea Cuviosului Dimitrie și despre înalta sa trăire duhovnicească, după retragerea sa din mijlocul lumii, ne vorbește o cîntare de laudă orînduită de Sfînta noastră Biserică întru cinstea alesului lui Dumnezeu : «Ca un înger pe pămînt viața ta ți-ai săvîrșit, în post și rugăciune ziua și noaptea petrecînd, ca să înfrîngi por-

nirea ispitelor cu care te-ai luptat, ca un ostaș adevărat al lui Dumnezeu, a Căruia voie ai împlinit din tinerețe, Dimitrie și toată întunecimea le-ai socotit. Pentru aceasta și noi cu credință te laudăm și te slăvim» (Mîineul din 27 oct. din slujba Sfîntului).

Dar cine va putea să spună în toată deplinătatea ei umilința inimii Cuviosului Părintelui nostru Dimitrie din Basarabi? Cine ar putea să se transpună în duhul rugăciunii inimii sale curate și în unirea minții lui cu Dumnezeu? Cine ar putea povesti desăvîrșirea curăției inimii sale? Dar dragostea cea către Dumnezeu prea fierbinte și dorul cel infocat față de Mîntuitorul Iisus Hristos, din care se naște sfințenia și prin care ne unim cu Dumnezeu?

Prin omorîrea patimilor celor de fiecare zi, care înclină firea omească spre cele de jos, prin înfrînarea trupului prin ridicarea «privirii la cele înalte», Sfîntul Dimitrie a ajuns la curăția patimilor, la cunoașterea tainelor lui Dumnezeu și la unirea cu Hristos, de care se bucură toți aleșii lui Dumnezeu și către care sîntem chemați să alergăm și să ne împărtășim și noi toți.

Dragostea, care toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le răbdă... și care nu cade niciodată (I Cor. 13, 7); *răbdarea*, care e cumpăna dreptei chibzuințe creștine și miezul tuturor virtuților, căci: «cine va răbda pînă la sfîrșit acela se va mîntui», ne spune Mîntuitorul (Matei 10, 22); *blîndețea*, care aduce pacea cu sine însăși, pacea cu Dumnezeu și pacea cu toți oamenii, care înobilează smerenia inimii și revărsă odihnă peste sufletele încercate (Matei 11, 29); *adevărul*, care ne conduce spre adevărata libertate, la lumina cunoștințelor și sfințenia vieții (Ioan 8, 32; 17, 17), precum și alte virtuți nenumărate care au împodobit viața Sfîntului Dimitrie — împletite toate cu acea revărsare a darurilor Sfîntului Duh asupra ființei sale, l-au ajutat «să ajungă la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos» (Efeseni 4, 13), către care au alergat și spre care năzuiesc toți cei plăcuți ai lui Dumnezeu.

Ajungînd Sfîntul Dimitrie la binecuvîntata bătrînețe, a sosit și vremea trecerii sale la cele veșnice. Și, prin descoperire dumnezeiască, cunoscîndu-și de mai înainte sfîrșitul, după ce s-a așezat între două lespezi de piatră, pe tărîmul rîului Lom, înconjurat fiind de îngerii slavei, și-a încredințat în pace sufletul său în mîna lui Dumnezeu. Și trecînd multă vreme, au venit apele Lomului în care s-au pornit lemnele și pietrele de prin preajma rîului, aceasta făcînd să cadă în apă și cele două pietre, care erau aproape de peșteră și în care erau adăpostite moaștele Sfîntului Dimitrie. Fiînd acoperite de nisip, de piatră și prundiș, moaștele sfîntului au rămas mult timp neștiute în albia rîului, dar și neatînse de stricăciune, dar au fost descoperite în chip minunat.

Și aceste fapte mai presus de fire petrecute cu Sfîntul Dimitrie, după trecerea sa din lumea aceasta, adică descoperirea în chip minunat a sfințelor sale moaște și păstrarea lor neatînse de stricăciune, timp de sute de ani, pînă acum, sînt mărturia revărsării Sfîntului Duh asupra sa, care l-a menținut și îl menține în sfințenie din care ne putem și noi împărtăși

și putem lua tămăduiri de neputințele noastre și binecuvântări de la Domnul, prin rugăciunile Cuviosului, dacă îl cinștim după cuviință.

După această minunată descoperire, cum era și firesc, moaștele Sfintului Dimitrie au fost duse cu cinste în biserica din satul său natal — Basarabov.

După multe minuni, binefaceri și binecuvântări revărsate asupra poporului binecredincios din Basarabov, din Dobrogea și din toate împrejurimile, pe care Dumnezeu le săvârșea prin rugăciunile și moaștele Sfintului Dimitrie, între anii 1769—1774, fiind război între Împărăția Rusiei și Poarta Otomană, iar armatele rusești trecând prin Țările Române (Moldova și Muntenia) armate care erau conduse de generalul Petru Saltikov, au ajuns la Dunăre și trecând la sud, au cucerit mai multe sate, între care și localitatea Basarabov, unde se aflau și moaștele Sfintului Dimitrie. Cu această ocazie Sfintele moaște ale Cuviosului Dimitrie au fost aduse la București.

Aici la noi, sfintele moaște, au fost întâmpinate de tot poporul bucu-reștean cu multă evlavie și cinstea cuvenită și au fost așezate în Catedrala Sfintei Mitropolii a Țării Românești din București, în zilele Mitropolitului Grigorie. De atunci și pînă azi, Sfintele moaște sînt păstrate cu sfințenie la București, iar Sfintul Dimitrie din Basarabi sau Basarabov este cunoscut de tot poporul. *Dimitrie, cel Nou, ocrotitor al Bucureștilor și al Țării Românești*, așa cum a fost și este ajutător în nevoi al tuturor celor ce îl cinștesc cu evlavie, precum și al meleagurilor sale, natale, atît în trecut cît și în prezent, ne este grabnic ajutător.

În Scriptura Vechiului Testament stă scris pentru toate timpurile și pentru toți oamenii: «Eu sînt Dumnezeuul vostru și vă veți sfinți și veți fi sfințiți pentru că Eu, Domnul Dumnezeuul vostru, sfînt sînt» (Levitic 11, 44), arătîndu-ne astfel puțința pe care o avem toți de a ne înălța, prin harul lui Dumnezeu, prin credința și faptele noastre, pînă la asemănarea cu Dumnezeu, pînă la desăvîrșire (sfințenie). Aceeași nedezmanțită încredințare ne-a lăsat și Domnul nostru Iisus Hristos, care, rugîndu-se Tatălui pentru ucenicii Săi și pentru urmașii acestora, a rostit aceste cuvinte de supremă mijlocire: «Precum M-ai trimis Tu pe Mine în lume, așa i-am trimis și Eu pe ei în lume și pentru ei Mă sfințesc pe Mine însumi, ca și ei să fie sfințiți prin adevăr».

Așadar, dobîndirea sfințeniei care apropie și unește pe om cu Dumnezeu a fost și este la îndemîna Celui ce izbutește să rămînă neșovăielnic în credință, să împlinească poruncile Evangheliei, să strălucească prin fapte bune și prin jertfa sa pentru Domnul și pentru semenii săi, așa cum a strălucit și strălucește Sfintul Prea Cuviosul Părintele nostru Dimitrie cel nou din Basarabi.

Prin analogie cu sfinții și dreptii cei de demult, și Cuviosul Dimitrie prin credință a biruit, la figurat, împărăția răului, a făcut dreptate, a dobîndit făgăduințele, a astupat gurile leilor, a stins puterea focului ispitelor, a scăpat de ascuțișul sabiei morții spirituale, a fost tare în toate încercările, a fost curajos în toate luptele duhovnicești, cu el însuși, cu

lumea și cu ademenirile venite de la cel viclean, «a reușit să întoarcă taberele vrăjmașilor în fugă», adică a tuturor tentațiilor noastre spre cele de jos, trecătoare și contingente (Evrei 11, 33—34). Și, în felul acesta s-au împlinit și se împlinesc cu prisosință acele laude închinat lui : «Unde a prisosit smerenia și nerăutatea, acolo și lucrarea darului dumnezeiesc s-a revărsat din belșug, că aflându-ți inima curată Cuvioase Părinte, Dumnezeu S-a închipuit întru tine, săvârșind fapte pe care înțelepciunea veacului acestuia nu poate să le îplinească».

Luând în seamă aceste daruri dumnezeiești ale Sfântului Dimitrie, prin care lucrează în lume, văzînd minunile sale și îndulcindu-se de facerile de bine, pe care le-a arătat și le arată în toată lumea, Sfînta noastră Biserică îl socotește pe bună dreptate : doctor iscusit al bolnavilor, izbăvitor al celor chinuți de dureri necurate, întăritor al bătrînilor, învățător al celor tineri, îmbrăcămîntea celor fără de îndrăzneală, mîngietor al celor întristați, grabnic ascultător al celor ce se roagă, izbăvitor al celor ce sînt în primejdii, surpător al păgînatății, sprijinitorul creștinătății, bun Părinte și ocrotitor al țării noastre etc.

Sfinții din toate timpurile, din toate laturile și din toate neamurile pămîntului reprezintă acel *teazar sacru al Bisericii Universale*. Ei sînt modele de urmat pentru fiecare creștin în parte (Evrei 13, 7), iar credința dreaptă, sfințenia vieții și iubirea lor curată față de toți oamenii în numele lui Hristos și al iubirii Sale, confirmă cu prisosință unitatea, universalitatea, apostolicitatea și sfințenia Bisericii lui Hristos, care este «stilul și temelia adevărului» (I Tim. 3, 15).

Unitatea învățaturii creștine și universalitatea venerării sfinților reprezintă pentru Biserica noastră Ortodoxă unele din învățăturile ei esențiale și condiții permanente prin care dovedește în fața oamenilor din toate timpurile că ea este singura Biserică a lui Iisus Hristos, potrivit cuvintelor spuse de El însuși : «Ca toți să fie una... pentru ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis» (Ioan 17, 21).

După toate cele zise consider că înțelegem mai bine cum prin harul lui Dumnezeu, prin credința sa dreaptă și prin viața sa plină de nevoi, dar totdeauna sfîntă și trăită în Hristos și în Biserica Sa, Sfîntul Prea Cuviosul Părintele nostru Dimitrie cel Nou, numit și Basarabov, a devenit «Templu» viu și permanent al Dumnezeului Celui de-a pururea veciitor, templu în care locuiește Hristos și model de urmat pentru orice om de bună credință.

Cinstit și venerat zilnic cu multă evlavie de credincioșii Bisericii Ortodoxe Române și de toți cei care îl cunosc pe alte meridiane ale Ortodoxiei, Sfîntul Dimitrie cel Nou a fost și rămîne pentru noi acel Părinte bun, ocrotitor și fierbinte rugător către Domnul pentru toți.

De aceea credincioșii din București și din toate colțurile patriei noastre vin astăzi să-i aducă laude cuvenite și să se împărtășească din harul și binecuvîntările care izvorăsc cu prisosință din Sfintele sale moaște pentru toți și pentru toate.

Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHESCU

PREDICĂ LA INTRAREA MAICII DOMNULUI ÎN BISERICĂ

În Biserica noastră dreptcredincioasă, Sf. Fecioară Maria, Maica Domnului, se bucură de o deosebită cinste. Și cum să nu i se dea această preacinstire de vreme ce Însuși Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii, a sfințit-o, născîndu-se dintr-însa ?

Cum să nu o preamărim mai mult decît pe Heruvimi și Serafimi, cînd știm din Sf. Scriptură că Duhul Sfînt s-a pogorît peste dînsa (Luca 1, 35), ca s-o facă locaș curat și sfînt pentru sălășluirea Fiului lui Dumnezeu ? Cum să nu ne închinăm ei căreia i s-a închinat Arhanghelul Gavriil ?

De aceea Biserica a rînduit în cinstea Maicii Domnului mai multe sărbători, în timpul anului, cînd se pomenesc momente mai însemnate din viața ei.

Sărbătoarea de astăzi, numită Intrarea Maicii Domnului în Biserică, ne amintește de un astfel de eveniment din copilăria Sf. Fecioare.

Știm că viața Maicii Domnului este împodobită cu multe minuni. Însăși nașterea ei din părinții Ioachim și Ana, în timpul cînd ei erau înaintați în vîrstă, este o minune, care mărturisește că Dumnezeu a împlinit rugăciunile lor din anii tinereții, cînd ei se rugau neîncetat, ca să nu rămînă fără copii. Și în dragostea și speranța lor de a avea moștenitori, Ioachim și Ana au făgăduit în fața lui Dumnezeu, ca să închine în slujba Bisericii primul copil, pe care eventual îl vor avea din mila Celui Preaînalt.

Rugăciunile lor n-au rămas nerăsplătite ci le-au adus — cînd ei se așteptau mai puțin — bucuria nașterii unei fetițe, căreia i-au pus numele Maria.

Credincioși făgăduinței lor, Ioachim și Ana au adus la Templul din Ierusalim, cum se numea la iudei biserica din acea vreme, pe fiica lor, cînd aceasta a împlinit 3 ani. Acolo au încredințat-o mai marelui Templului, arhiereului Zaharia, ca el să supravegheze educația ei în legea Domnului. Acolo ea trebuia să învețe rugăciunile și treptat, cu trecerea anilor, să cunoască rînduielele postului și ale altor practici bisericesti. Apoi trebuia să cunoască învățăturile cărților sfinte și, în baza lor, să deprindă, o viață de evlavie, în care să dobîndească un chip de blîndețe, de generozitate și de frumusețe sufletească, spre a deveni exemplu pentru alții.

Această zi de Intrare în Biserică a Maicii Domnului a rămas, în amintirea creștinilor, o sărbătoare, care marchează începutul pregătirii ei pentru marea și unica misiune a sa în lume, misiunea de a se supune rînduiei lui Dumnezeu și a primi pe Duhul Sfînt, cu răspunsul smerit la Bunavestire: *Iată roaba Domnului sînt. Fie mie după cuvîntul tău*» (Luca 1, 38).

Sărbătoarea Intrării în Biserică are și semnificația de întărire a importanței și rolului Bisericii în rînduiala lui Dumnezeu de a mîntui pe om din robia păcatului.

Totodată această sărbătoare mărturisește că tinerețea Sf. Fecioare Maria s-a dezvoltat în sfințenie bisericască.

Deși Templul din Ierusalim era numai o prevestire, o preînchipuire sau prefigurare a Bisericii lui Hristos, totuși această instituție avea, în

acel timp, un rol hotărîtor în păstrarea credinței într-un singur Dumnezeu și în călăuzirea credincioșilor spre primirea mîntuirii, la timpul potrivit.

Sărbătoarea de astăzi mai are și un alt înțeles de o valoare și actualitate permanentă. Intrată de mică în rînduiala Bisericii, Sf. Fecioară a născut, apoi, în anii tinereții cu lucrarea Duhului Sfînt pe Mîntuitorul Iisus Hristos, care, prin jertfa Sa pe cruce, a întemeiat Biserica creștină una și sfîntă. În acest fel, Sf. Fecioară face legătura între Legea Veche, dată de Dumnezeu lui Moise, și Legea cea Nouă completată și desăvîșită de Iisus Hristos. În virtutea acestei situații, Maica Domnului rămîne pururea rugătoare pentru credincioșii Bisericii Fiului său. Și e firesc să fie așa, căci Maica Domnului nu poate fi indiferentă față de cei pentru care Fiul său s-a jertfit pe cruce.

Intrarea Maicii Domnului în Biserică este o icoană vie a iubirii sale față de Biserică și totodată o pildă de urmat pentru familiile creștine. Dacă a fost voia lui Dumnezeu ca Sf. Fecioară Maria să fie adusă în locașul sfînt, atunci este necesar cu atît mai mult, ca după acest model, să fie aduși în Biserică lui Hristos și copiii creștini. Ei primesc aici «nașterea cea din apă și din Duh», adică Sf. Botez, prin care devin membrii Bisericii. În afară de aceasta, ei se sfințesc în sfîntul locaș cu slujbele bisericești și mai ales prin împărtășirea cu Sfintele Taine. În același timp ei au prilejul să învețe aici rugăciuni, cîntări și învățături, care le vor fi folosite în viață și care-i vor păzi de căderi, de alunecări în imoralități, în mrejele păcatelor, care sînt periculoase atît vieții sufletești, cît și celei sociale. Biserica îi ocrotește, prin rugăciunile Maicii Domnului, să păstreze cu tărie dreapta credință și să nu se lase ademeniți de aceia care încearcă să dezbine unitatea sufletească și să atragă pe cei mai slabi la diferite secte.

Intrarea Maicii Domnului în Biserică este, în chip duhovnicesc, simbolul intrării și reînvierii tuturor în Biserică. E nefiresc și fără logică să părăsești Biserica, de vreme ce Maica Domnului intră în ea și dă trup Celui ce cîrmuiește Biserica.

Cu cită emoție și căldură sufletească ne amintim de anii cînd, în Biserică, am auzit și am învățat colinde despre Maica Domnului și micul Iisus, versul Bobotezei, cîntările Prohodului și cîntarea de biruință a Praznicului Sf. Paști «Hristos a înviat»! Odată cu acestea am învățat și ce este dragostea de aproapele, ce este omenia, cum trebuie să ne purtăm în viață, cum trebuie să ne ferim de rele, cum trebuie să iubim istoria și viața poporului nostru.

Sărbătoarea de astăzi e un prilej binecuvîntat să sporim în precinstirea Maicii Domnului, pe care, după Sf. Scriptură, o vor fericii toate neamurile. Prin rugăciunile noastre către dînsa, preamărim pe Însuși Fiul său, Domnul nostru Iisus Hristos, de care ea nu se depărtează niciodată și care îi dă ascultare ca unei mame pline de iubire.

Să o rugăm pe Maica Sfîntă să ocrotească viața tuturor creștinilor și să-L roage pe Hristos Mîntuitorul să dăruiască tuturor și puterea de a se învrednici de viața creștină. Căci ea va rămîne de-a pururi «nădejdea bunătăților celor veșnice» (Acatistul Bunei Vestiri, icos 8). Amin.

Pr. MIHAIL COLOTELO

SF. NICOLAE — «DESPRE RĂSPALATA SFINȚILOR»

Biserica noastră prăznuiește astăzi pe unul din cei mai mari și mai iubiți sfinți ai săi, Sf. Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei. Acesta a trăit la sfârșitul veacului III și începutul veacului IV, luind parte la sinodul I ecumenic de la Niceea la anul 325, unde s-a arătat luminător al dreptei credințe, luptând împotriva ereticului Arie, care spunea că Fiul lui Dumnezeu nu este de o ființă cu Tatăl și unde s-a statornicit «Simbolul credinței» sau «Crezul», pe care-l mărturisim la fiecare Sf. Liturghie. Acest mare sfânt s-a născut din părinți creștini, în cetatea Patara din ținutul Anatoliei. Murindu-i părinții, care i-au lăsat o avere mare este crescut de un unchi al său care era episcop, tot cu numele de Nicolae, și care văzind cuminența copilului și mai ales credința lui și dragostea pentru cei săraci, la vârsta matură l-a hirotonit preot. Și făcea multe milostenii cu cei săraci, îmbrăcînd pe cei goi și dînd hrană celor flămînzi. Se cunoaște istoria cu tatăl ce avea trei fete și care era așa de sărac încît îl chinuia gîndul să dea fetele spre desfrînare. Auzind aceasta sfîntul, pe furiș aruncă în casa omului cîte o pungă de 300 de galbeni ca astfel aceste fete să se mărite cu cinste. Fiind prins de tatăl fecioarelor că el făcea aceste danii, sfîntul îl rugă să nu mărturisească nimănui, ca să nu primească laude de la oameni. Făcu și multe alte nevoițe, ca posturi, nopți nedormite și milostenii pe care numai Dumnezeu le știe.

Dorind să meargă la locurile Sfinte să se închine la mormîntul Domnului se urcă pe o corabie, care învăluită fiind de furtună, prin rugăciunile sfîntului, toți călătorii au ajuns cu bine. Iar la întoarcere murind mitropolitul din Mira, se făcu sobor pentru alegerea altuia; dar ingerul Domnului se arată acestora și le spuse, după rugăciunile lor pe care să-l aleagă, ca a doua zi să stea la ușa bisericii și primul om ce va intra în biserică, pe numele Nicolae, să fie ales mitropolit. Și așa sfîntul venind la biserică, fu ridicat la rangul de mitropolit al Mirei. În această vreme erau împărați Dioclețian și Maximilian care între alți creștini, închiseră în temniță și pe sfîntul Nicolae, de unde ieși în vremea împăratului Constantin cel Mare, care în anul 325 strînse sobor la Niceea unde veniseră 318 sfinți părinți, între care și Sf. Nicolae, spre a apăra dreapta credință de erezia lui Arie, care învăța că Domnul Hristos este o făptură și nu Dumnezeu adevărat. Se istorisește că sfîntul nostru, plin de rîvnă a lovit peste față pe Arie, care plîngîndu-se împăratului acesta închise pe Nicolae în temniță.

Noaptea se arătară sfîntului, Mîntuitorul și Maica Sa și-l întrebă: «De ce ești închis Nicolae?»; «Pentru dragostea ce am arătat vouă». Atunci a primit o evanghelie de la Mîntuitorul și un omofor de la Maica Domnului. A doua zi a fost scos din temniță și pus în mare cinste. Așa se face că în icoanele lui, e reprezentat ca arhiereu cu omofor și Sf. Evanghelie în mînă. Se mai istorisește că a purtat grijă de locuitorii din Lichia, îndreptînd în chip minunat niște corăbii cu grîu care aveau destinația Franția, spre locurile unde era mitropolit și bîntuia foametea.

Altă dată niște corăbieri fiind cuprinși de furtună, chemară în rugile lor pe sfînt și vîntul se potoli.

Dar cine poate spune minunile lui, atât cât a fost în viață cât și după trecerea din viața aceasta. De aceea el se bucură de mare cinste și de dragostea credincioșilor de pretutindeni.

Biserica noastră a rânduit sărbători în cinstea sfinților, nu numai pentru a-i chema în rugăciunile noastre ca să ne fie ajutor în nevoile noastre pe calea mântuirii, ci și pentru a ne servi ca exemplu de trăire. După cuvîntul marelui Apostol «*Și privind la felul cum și-au săvîrșit viața, să le urmați credința*» (Evrei 13, 7).

Sfinții nu s-au născut sfinți ; ba unii, în prima parte a vieții au fost mari păcătoși, ca Sf. Maria Egipteanca, sau persecutori ai credinței, ca Sf. Apostol Pavel.

Dar iubirea pentru Mîntuitorul atât de mult i-a transformat și le-a schimbat viața încît spuneau ca marele Apostol : «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» (Gal. 2, 20).

Să ne fie pildă iubirea de săraci și milostenia Sf. Nicolae precum și rîvna și dragostea față de Dumnezeu. De asemenea blîndețea sfîntului să ne fie pildă de urmat.

Mîntuitorul a spus : «fericiți cei blînzi că aceia vor moșteni pămîntul». Și în adevăr, prin blîndețea lui, Sf. Nicolae moștenește cinstirea creștinilor de pe întregul pămînt.

În predica de pe muntele «fericirilor», Mîntuitorul spune : «*Bucurați-vă și vă veseliți, căci plata voastră este multă în ceruri*» (Mt. 5, 12). În lume sînt merite fără răsplată, altele pe care oamenii nu le cunosc, altele invidiate, iar altele pe care nu le pot răsplăti. La Dumnezeu însă nimic nu este ascuns și nerăsplătit.

Meritul și gloria merg mîna în mîna. În lume nu există merit pe care timpul să nu-l șteargă. La Dumnezeu totul este scris în cartea vieții : și un pahar cu apă și banii văduvei, nu sînt trecuți cu vederea. Noi sîntem siguri de răsplata Lui. E un Dumnezeu care promite : «*plata va fi multă în ceruri*», «*Dară nădejdea nu rușinează*» (Rom. 5, 5).

De sute de ori poate să regretăm că am pus nădejdea în oameni, dar nu vom regreta niciodată că ne-am încrezut în Dumnezeu. Cîte osteneli pentru a cîștiga gloriei pămîntești și cîte regrete după ce le-ai cîștigat. Sfinții au suferit, s-au nevoit, dar — cum spune Sf. Pavel, «*Socotesc a fi nevrednice patimile vremii de acum, pentru mărirea ce va să se arate în noi*» (Rom. 8, 1) : iar Mîntuitorul zice celui ce s-a nevoit și a înmulțit țăianții : «*Peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune*» (Mt. 25). Lumea îți dă ce e de resortul ei : putere, bogăție, cinstire. Dar nu dă sașiul și pacea sufletului fără de care starea oricui e tristă.

Gloria oamenilor moare încetul cu încetul și se îngroapă cu ei. Dar «*în amintirea veșnică fi-va dreptul*» (Ps. 111, 6). Iar onorurile sfinților sînt cât va ține Biserica, «pe care porțile iadului nu o vor birui». Să facem din cultul sfinților regula vieții noastre.

Ei au fost ceea ce sîntem noi și noi nădăjduim să fim ca ei. Oricît de păcătoși, sîntem frați cu ei, împreună lucrători cu ei și «*Casnici ai lui Dumnezeu*» (Ef. 2, 19). Dorința și nevoința noastră este să fim împreună-moștenitori cu Hristos și cu sfinții cei bineplăcuți Lui. Pentru rugăciunile Sf. Ierarh Nicolae, Doamne miluiește-ne pe noi.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

CUVÎNT LA ZIUA SFÎNTULUI IERARH SPIRIDON AL TRIMITUNDEI

«Și cînd ai cîntat tu sfintele rugăciuni, îngerii ai avut, slujind cu tine Prea Sfințite».

Iată-ne ajunși astăzi, ca, împreună cu întreaga ortodoxie, să aducem prinos de laudă, de recunoștință și de mulțumire, unuia dintre cei mai cunoscuți ierarhi sfinți ai Bisericii noastre, Sfintului Spiridon, episcopul Trimitundeii, făcător de minuni, sărbătorit în fiecare an la 12 decembrie.

Personalitate de frunte a veacului de aur al Bisericii, a fost contemporan cu marii capadocieni, Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur, cu Sfintul ierarh Nicolae, cu Sfintul Atanasie cel Mare, Sfintul Alexandru al Alexandriei și cu alții, care au strălucit ca niște nestemate în aria credinței noastre strămoșești.

Aducem prinos de rugă și de laudă Sfintului Spiridon al Trimitundeii și pentru faptul că prin modestia, simplitatea și, mai ales, prin smerenia sa, a rușinat pe învățații teologi ai vremii, care socoteau mai presus judecata lor omenească decît înțelepciunea lui Dumnezeu, Care «rușinează cu cei simpli pe cei învățați». Aceștia, prin comportarea lor și prin ideile manifestate în legătură cu Persoanele Sfintei Treimi, negînd sfintele adevăruri ale credinței noastre și, astfel aducînd injurii dumnezeirii lui Hristos, «Cel născut din Tatăl, prin Carele toate s-au făcut», cum mărturisim în Crez.

Era la începutul celui de al IV-lea veac de la venirea lui Hristos. Vreme de 300 de ani singele martirilor înroșise nu numai terenurile circurilor din Roma sau din alte cetăți și orașe, unde vulturii și stindardele romane aduseseră pe lîngă gloria de «cives romanus», supunerea atîtor neamuri și popoare, dar și ura și persecuția noii religii ce se întindea pe zi ce trecea în imperiu.

Învățătura spirituală a Sfintei Evanghelii a Marelui Nazarinean pătrunsese pînă la încheieturile cele mai adînci ale popoarelor. Cuvîntul sfînt al noii învățăturei cu legea supremă a iubirii de Dumnezeu și de aproapele, noul cod de viață și de morală enunțat sus pe Muntele Feri-cirilor, ca un mesaj adus vieții, lumii și istoriei, schimbase mult conștiința unor oameni persecutați pînă la jertfa supremă, de cele mai multe ori.

Cele zece persecuții sistematice citate de către cezarii Romei confirmau cuvintele de neuitat ale marelui apologet Tertulian: «singele martirilor este sămînța creștinilor». Din singe și din jertfe, cele trei secole de viață duse în duhul Evangheliei și la picioarele lui Hristos au transformat orientarea multora și au născut dorința de a fi mai aproape

de Hristos, cum scria Sfintul Pavel Filipenilor : «Căci pentru mine a trăi este Hristos și a muri îmi este câștigul» (I, 21).

Sublimitatea evangheliei lui Hristos, minunile Sale, întăritoare în credință, puternicia pe care o acordă aceasta de la coliba țaranului pînă în cămărilor palatelor imperiale, a adus în lume împărăția iubirii, a speranței în mîntuire. Chipurile sfinte ale marilor martiri sau ierarhi au rămas veșnic vii în istoria Bisericii noastre și în tezaurul spiritual al Ortodoxiei.

Cu toate acestea frămîntările continuau. Păgînismul se lupta cu ultimele sale forțe ca, de pe baricadele unei tradiții vechi să distrugă acest nou curent de viață religioasă, tînăr și elocvent prin frumusețea măreției și candoarei lui, ce purta pecetea nu a unei înțelepciuni omenеști ci semnul iubirii și jertfei lui Iisus Hristos Mîntuitorul.

În aceste împrejurări, și-a desfășurat activitatea Sfintul Spiridon al Trimitundei, pe care Biserica noastră îl sărbătorește astăzi.

Născut în insula Corfu din părinți modești. La început a fost păstor de oi și nu purta în inima sa o dragoste mai mare și mai scumpă decît dragostea pentru Dumnezeu și aproapele. Nepreocupat de lucrurile și plăcerile lumești a căutat să fie un om drept în rîndurile oamenilor. S-a căsătorit și a avut copii. Viața lui interioară era să ajungă la bucuriile cele nepieritoare pe care le oferă smerenia și iubirea față de Dumnezeu. Era o iubire plină de pocăință. Cu toate că iubirea are dulceața sa, pocăința are amărăciunile sale, care în sufletul viitorului ierarh s-au îngemănat. Rămas văduv și murindu-i soția, și-a crescut copiii în frica lui Dumnezeu și a dragostei de Hristos. Pentru faptele sale de milostenie, căutarea și ajutorarea celor slabi și neputincioși, a fost ales episcop pe scaunul Trimitundei. De aici a luminat ca un far peste sufletele credincioșilor săi, alungînd neștiința și nepriceperea, întărind pe cei slabi în credință și îndurînd, de multe ori foamea și setea, frigul și căldura și mîngiind pe credincioșii lui.

De o cumpătare și o smerenie nespusă, *de o modestie și simplitate* deosebită și o evlavie adîncă, Sfintul Spiridon purtînd în loc de mitră arhierescă o căciulă de oaie (așa cum apare în iconografia noastră) în timp ce slujea Sfînta Liturghie îngerii îl înconjurau cu aripile lor, iar capul îi era plin de rouă. Sfîntenia vieții și a slujirii sale a impus tuturor celor din vremea sa. Spiritul lui simplu și modest, îndreptat spre dreptate și adevăr a făcut să se bucure de toată prețuirea contemporanilor săi. Luptător vajnic pentru apărarea credinței celei adevărate a participat la lucrările primului Sinod Ecumenic de la Niceea din anul 325, convocat de către Împăratul Constantin cel Mare, împreună cu ierarhii mari ai vremii, ca : Sfîntul Atanasie, Sfîntul Nicolae al Mirelor Lichiei, Sfîntul Alexandru al Alexandriei, etc., în total 318 episcopi din toată

lumea creștină, — pentru a judeca erezia preotului Arie din Alexandria, care nega adevărata dumnezeire a lui Hristos ca Fiul al lui Dumnezeu, spunînd că Iisus nu este «de o ființă cu Tatăl», ci «asemenea», ceva asemănător cu Tatăl, neputînd fi trei persoane într-o singură ființă.

Mari și multe au fost discuțiile purtate. Arie era un om care își susținea cu insistență «teza» sa greșită, iar pe unii dintre sinodali îi făcuse să încline spre părerea lui. Împotriva sa s-a ridicat Sfîntul Atanasie, diacon din Alexandria, ce venise cu episcopul său Sfîntul Alexandru, care a prezentat celor de față adevărul asupra credinței moștenită de la Sfîntii apostoli și păstrată în predania creștină pînă atunci, cu cea mai mare sfințenie. Se pare că unele riposte ar fi fost mai grave, cea ce l-a făcut pe Sfîntul ierarh Nicolae să dea o palmă lui Arie (spune tradiția) nemaiputînd răbda curajul injurios al lui Arie. Cel mai concludent și cu mijloace simple a fost Sfîntul Ierarh Spiridon al Trimitundeii, care era fără știință multă, dar plin de dragoste pentru Hristos și Sfînta Treime.

Astfel, luînd în miini o cărămidă a venit în fața tuturor celor de față și le-a zis : «Vedeți această cărămidă ? Ea este făcută din trei elemente : pămînt, foc și apă. Formează o unitate». Și strîngînd în mînă cărămida, s-a făcut o minune. Focul s-a dus în sus, apa a căzut pe pămînt și pămîntul i-a rămas în mînă. Așa cum aceste trei elemente despărțite prin calitățile lor s-au unit într-un singur corp, formînd o unitate — cărămida —, așa și cele trei Persoane ale Sfîntei Treimi : Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, unindu-se formează Unitatea Sfîntei Treimi, fiind unite, dar nedespărțite în ființă.

Iată dar cum, prin gura Sfîntului Spiridon s-a arătat tot adevărul.

Sfîntul Ierarh Spiridon apare în tradiția sfîntă a Bisericii noastre ca un «făcător de minuni». Multe sînt faptele pe care le-a săvîrșit, cu puterea lui Dumnezeu. Vom arăta cîteva, pe scurt.

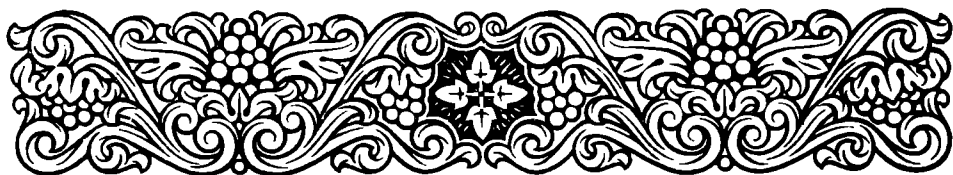
După cum am spus, Sfîntul la începutul vieții sale a fost căsătorit și a avut copii. Printre aceștia a fost și o fiică ce a murit tînă. Întîmplîndu-se că în timpul vieții acesteia o femeie a lăsat la dînsa o sumă de bani în păstrare și a plecat departe, la întoarcerea ei a aflat că a murit. Atunci a venit la tatăl fetei, Sfîntul Ierarh Spiridon, și i-a povestit acestea. Sfîntul mergînd la mormîntul ei s-a rugat și a întrebato de afară unde a pus banii, iar ea a răspuns din mormînt locul unde erau și mergînd au aflat suma exactă pe care o lăsase femeia. Împăratul Sfîntul Constantin, îmbolnăvindu-se de rinichi a fost vindecat de Sfîntul. Un om sărac, nevoiaș avea de plătit o mare datorie față de cineva și nu avea cu ce să plătească. Venind la Sfîntul i-a spus suferința lui. Cum pe jos era un șarpe, Sfîntul cu rugăciunile sale a transformat șarpele în aur și i-a dat datornicului, spunîndu-i ca atunci cînd va putea să-i întoarcă banii. Cînd

acesta a venit cu banii, Sfântul Spiridon, cu rugăciunea sa a făcut ca banii aceștia să revină din nou în chipul șarpelui, care s-a dus la culcușul său.

Multe și numeroase minuni a săvârșit Sfântul Spiridon în viață și după moarte. De aceea este venerat de Biserica noastră cu laude și cîntări. Personalitatea sa, deși modestă ca pregătire teologică, a fost completată cu iubirea nespūsă față de Dumnezeu și cu smerenia sa nemaiîntilnită. Degajată de interesele materiale, nu căuta decît cele superioare, cele sfinte și prea înalte. Puritatea sa sufletească și faptele sale de milostenie l-a învrednicit ca în timpul Sfintei Liturghii, îngerii să-l însoțească la slujbă iar capul său și fruntea erau pline de rouă. Puternicia pe care i-a dăruit-o Duhul Sfînt a rușinat pe Arie, arătînd odată cu Psalmistul că «Dumnezeu rușinează pe cei mîndri cu cei smeriți și slabi». De aceea el rămîne mare între ierarhi și este pomenit la fiecare litie, la fiecare proscomidie, fiind martor al lui Hristos la jertfa cea fără de sînge. De aceea să-l lăudăm și să-l implorăm ca prin rugăciunile sale să dăruiască lumii credință, pace și bucuria de a fi mai aproape de Hristos.

Pr. DAVID POPESCU

POPAS ANIVERSAR

PATRIARHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ LA A 60-A ANIVERSARE

Fără a socoti mai puțin importantă vreo epocă din istoria sa — pentru că totdeauna s-a simțit indisolubil legată de neamul românesc, slujindu-l cu același devotament, prin cultivarea conștiinței unității lui — prin origine, limbă și credință — Biserica Ortodoxă Română a scos totuși în evidență și a sărbătorit cu deosebită bucurie duhovnicească, în primăvara acestui an (1985), două mari evenimente care au fost determinate tocmai de această strinsă legătură pe care ea a păstrat-o cu neamul românesc, și anume : *împlinirea unui veac* de la recunoașterea ei ca autocefală, în noua formă în care se organizase ca Biserică unică — cu o singură autoritate centrală — a noului stat politic, România, care luase ființă prin unirea celor două Principate românești — Moldova și Muntenia — în ianuarie 1859, sub Domnitorul Alexandru Ioan Cuza ; și *împlinirea a 60 de ani* de când ea s-a organizat ca Patriarhat, pentru a corespunde și pe linia organizării bisericești prestigiului pe care România îl dobândise pe plan politic, după primul război mondial, prin unirea cu Patria Mamă, în anul 1918, a celorlalte provincii românești — care se aflaseră pînă atunci sub stăpîniri străine. Și această nouă formă de organizare pe care și-a dat-o Biserica Ortodoxă Română, ca Patriarhat, în anul 1925, a fost recunoscută cu bucurie de către Patriarhia de Constantinopol și de către celelalte Patriarhate Ortodoxe, precum și de către toate celelalte Biserici Ortodoxe autocefale. Recunoașterea a fost urmată și de înscrierea în diptice, Patriarhul ortodox român fiind pomenit de ceilalți Patriarhi, după Patriarhul Serbiei, ocupînd adică locul al șaptelea în ordinea onorifică a Patriarhatelor Ortodoxe : Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Moscova (Rusia), Belgrad (Serbia) și București (România). Ca a opta Patriarhie Ortodoxă, s-a adăugat, din anul 1953, Patriarhia Bulgariei.

Întrucît despre Autocefalie, ca principiu fundamental în organizația Bisericii Ortodoxe și despre Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, s-a scris, amintindu-se împlinirea unui veac de la recunoașterea autocefaliei ei, în cele ce urmează ne vom referi numai la Patriarhat, ca formă de organizare a unei Biserici Ortodoxe, arătînd : *cum s-a ajuns la această Glasul Bisericii*

formă de organizare ; ce Iel de drept divin sau uman — justifică această formă de organizare ; ce drepturi atrage după sine, pentru Întîistătătorul Bisericii respective, organizarea ca Patriarhat ; cine este în drept să declare o Biserică Ortodoxă ca Patriarhie ; și care este autoritatea competentă să stabilească ordinea onorifică a Patriarhatelor.

1. Prin «patriarhat» se înțelege cea mai înaltă formă de organizare pe care și-o poate da o Biserică Ortodoxă națională, adaptîndu-și unitățile ei bisericești la unitățile administrativ-politice ale Statului respectiv. La această formă de organizare s-a ajuns în Biserica creștină treptat, pe măsura dezvoltării ei, respectînd principiile de care s-au condus Sfinții Apostoli în organizarea comunităților pe care le întemeiau, precum și forma de exercitare a puterii bisericești centrale, în colegiu sau sinod, potrivit îndrumărilor pe care ei le primiseră, în acest scop, direct de la Mîntuitorul Hristos, cînd i-a trimis la propovăduire, spunînd-le : «Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt. Drept aceea, mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui, și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă. Și iată Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului. Amin» (Mt. 28, 18—20). Din această poruncă a Mîntuitorului rezultă, în primul rînd, că, atît pentru ușurarea propovăduirii Evangheliei, dar mai ales pentru respectarea rînduiei lui Dumnezeu, stabilită cînd a creat neamurile, pe fiecare cu limba sa (Fac. 10, 5, 20, 31—32), Biserica trebuie să se organizeze pe națiuni, folosind atît în propovăduire cît și în cult limba fiecărei națiuni. Ca să-și poată îndeplini această îndatorire, de a grăi celor cărora li se adresau, fiecărui în limba sa, Sfinții Apostoli au primit acest dar special — prin pogorîrea Duhului Sfînt asupra lor sub formă de limbi de foc, chiar în ziua Cincizecimii — cînd au întemeiat prima comunitate creștină (Fapt. 2, 1—12). Că într-adevăr Sfinții Apostoli au respectat această poruncă, și au impus această îndatorire și episcopilor pe care îi rînduiau în fruntea comunităților creștine întemeiate de ei, rezultă clar din textul canonului 34 apostolic, în care se spune : «Se cuvine ca episcopii fiecărui neam să recunoască pe cel dintîi dintre dinșii și să-l socotească pe el de cap și să nu facă nimic mai important fără învoirea aceluia ; ci fiecare să facă numai cele ce se referă la eparhia sa și la satele supuse ei. Dar nici acela să nu facă nimic fără învoirea tuturor ; fiindcă așa va fi armonie și se va slăvi Dumnezeu prin Domnul, întru Duhul Sfînt : Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh» (v. N. Milaș, *Canoanele...*, v. I, p. I, Arad, 1930, p. 236). Textul acestui canon apostolic este socotit de canoniști ca deosebit de important, cuprinzînd, într-o redactare sintetică, cele mai importante principii pe care trebuie să le respecte episcopii și Bisericile autocefale în exercitarea puterii bisericești, pentru a se asigura armonia atît între episcopi, indiferent de rangul onorific recunoscut unora dintre ei, cît și între Bisericile autocefale naționale, indiferent de forma de organizare pe care ele au adoptat-o, — arhiepiscopie, mitropolie, exarhat, patriarhat —, ca să se conformeze principiului de adaptare a unităților bisericești la împărțirea administrativ-civilă a Statului respectiv. Astfel, pe lîngă principiul etnic — care justifică organizarea Bisericilor particulare, pe națiuni — canonul 34 apostolic scoate în evidență pe de o parte egalitatea în putere a tuturor episcopilor, cu hirotot-

nie validă, în baza căreia fiecare își exercită în mod independent sau autonom puterea bisericească în eparhia sa, pe de altă parte principiul colegial-sinodal, în baza căruia chestiunile mai importante — care ar interesa toate eparhiile — le rezolvă numai toți episcopii Bisericii autocefale respective, întrunindu-se în sinod, în jurul episcopului din Capitala țării, de două ori pe an, primăvara și toamna, potrivit canonului 37 apostolic. Canonul 34 apostolic constituie, în același timp, dovada certă că, încă din timpul Sfinților Apostoli, Biserica ajunsese să se organizeze sub forma de mitropolii, recunoscând episcopului din Capitală sau Metropolă o întietate onorifică, de care erau legate și anume drepturi jurisdicționale, ca acela de a convoca pe episcopi în sinod, de a prezida ședințele sinodului, pentru buna desfășurare a discuțiilor și luarea hotărârilor, precum și pentru urmărirea aplicării unitare de către toți episcopii în eparhiile lor, a hotărârilor luate în comun, acestei îndatoriri fiind obligat să i se supună și el, mitropolitul. Căci numai dacă se respectă această formă de exercitare a puterii bisericești, aplicând fiecare episcop în eparhia sa, în același spirit, hotărârile de principiu luate de toți episcopii întruniți în sinod, se poate asigura unitatea în cuprinsul unei Biserici autocefale. În același timp, precizarea pe care o face canonul 34 apostolic că nici episcopul din Capitală nu poate hotări nimic mai important fără avizul celorlalți episcopi ai Bisericii autocefale respective, arată că, fără a se influența egalitatea în putere a tuturor episcopilor, indiferent de rangul onorific recunoscut unora, se poate proceda și la restrângerea sau lărgirea drepturilor jurisdicționale ale unor episcopi, cind o asemenea măsură ar fi determinată de adaptarea unităților bisericești la împărțirea administrativ-civilă a Statului, pentru a se asigura o cit mai bună și mai unitară organizare și funcționare a Bisericii respective. Reglementarea unor asemenea situații — căroră Biserica le-a făcut față la început în baza obiceiului — a revenit sinodului I ecumenic. Părinții acestui sinod, după ce în canonul 4 au confirmat dispoziția canonului 34 apostolic, ca episcopii unei mitropolii să nu ia hotărâri mai importante fără avizul mitropolitului și nici acesta fără avizul episcopilor — referindu-se în mod special la completarea unei eparhii vacante, pe al cărei episcop nu-l pot alege episcopii fără consimțământul mitropolitului și nici acesta nu-l poate numi și hirotoni, dacă n-a fost ales de episcopi —, în canonul 6 au confirmat și întărit ca lege, ceea ce și înainte se aplicase ca obicei, cu privire la posibilitatea restrângerii sau pierderii autocefaliei mitropoliților ale căror provincii fuseseră înglobate într-o circumscripție politică mai mare, numită dieceză, ajungând dependenți de episcopul din Capitala acelei dieceze. Părinții sinodului I ecumenic se referă în acest canon în mod special la mitropoliții Egiptului, Libiei și Pentapolei, pentru că aceștia protestau împotriva jurisdicției pe care o exercita asupra lor episcopul din Alexandria, ca episcop al Capitalei diecezei politice în care fuseseră incluse provinciile amintite. Ca argument, pentru înțelegerea situației, Părinții sinodului arată că asemenea drepturi jurisdicționale asupra mitropoliților, exercita în acel timp și episcopul Romei și episcopul Antiohiei, fiindcă și aceștia se găseau în Capitale de circumscripții civile mai mari, formate din mai multe provincii, cuprinzând, deci, mai multe mitropolii. În timpul sinodului I ecumenic, cu situații privilegiate,

ca cele ale Romei, Alexandriei și Antiohiei, existau și alte Biserici pe care Părinții sinodului nu le amintesc cu numele, dar ai căror episcopi exercitau drepturi jurisdicționale egale cu cele ale episcopilor Romei, Alexandriei și Antiohiei. În această situație se găseau episcopii : din Efes, capitala Asiei proconsulare, din Cezareea Capodociei, capitala Pontului, din Eracleea, capitala Traciei, din Milan, Capitala Vicariatului Italiei (format din șase provincii) și cel din Cartagina, capitala Africii proconsulare (impărțită în patru circumscripții, cf. N. Mișaș, *Canoanele...*, vol. I, p. II, pg. 43). Constantinopolul și Ierusalimul nu sînt menționate în canonul 6 al sinodului I ecumenic între scaunele privilegiate — Roma, Alexandria, Antiohia —, fiindcă amîndouă, în timpul sinodului I ecumenic, erau simple eparhii, depinzînd jurisdicțional, Constantinopolul — avînd încă numele de Bizanț — de Eracleea, capitala Traciei, iar Ierusalimul — avînd numele de Aelia Capitolina — de Cezareea, Capitala Palestinei. Dar fiindcă Aelia fusese construită de către împăratul Adrian (117—138) pe o parte din suprafața pe care o ocupase Ierusalimul înainte de a fi dărîmat de către romani, în anul 70, și fiindcă era cinstită de către creștini ca și cum ar fi fost vechiul Ierusalim, Părinții sinodului I ecumenic au ținut să arate că iau în considerare aceste sentimente ale creștinilor și, de aceea, ca să facă dovadă că nu desconsideră acest fapt, prin canonul 7, au acordat Eliei primul loc, din punct de vedere onorific, după Cezareea, adică înaintea celorlalte eparhii care făceau parte din provincia Palestina, Elia rămînînd însă dependentă, în continuare de Cezareea, sub aspect jurisdicțional ; prin aceasta Părinții sinodului I ecumenic respectau principiul prevăzut de canonul 34 apostolic, ca episcopii unei provincii (unei mitropolii) să recunoască și să cinstească pe episcopul din Capitală ca șef. O măsură asemănătoare au luat Părinții sinodului II ecumenic (381) pentru Constantinopol, dar pentru alt motiv și anume pentru că acest oraș fusese declarat între timp Capitala imperiului de Răsărit. Părinții acestui sinod, după ce prin canonul 2 au repetat — confirmînd, deci — măsura luată de Părinții sinodului I ecumenic, prin canonul 6, prevăzînd ca episcopii diecezelor să-și exercite drepturile de jurisdicție numai asupra mitropolițiilor din dieceza respectivă și să nu hirotonească mitropoliții din alte dieceze — accentuînd că și mitropoliții își păstrează în continuare drepturile de jurisdicție asupra episcopilor *circumscripției mitropolitane* — prin canonul 3 au prevăzut pentru episcopul Constantinopolului, ca el «să aibă precăderea onorurilor după episcopul Romei» pentru motivul că Constantinopolul a ajuns Roma Nouă. În împrejurările în care s-a ținut sinodul II ecumenic, Părinții acestui sinod n-au putut acorda o jurisdicție mai largă episcopului Constantinopolului, ca să evite nemulțumiri și tulburări mai mari. Nemulțumiți erau episcopii Alexandriei și Antiohiei, fiindcă trecea înaintea lor, din punct de vedere onorific, episcopul Constantinopolului. Dacă aceștia i s-ar fi recunoscut și jurisdicția asupra diecezelor Asiei, Pontului și Traciei, măsură la care se va ajunge totuși mai tîrziu, la sinodul IV ecumenic, prin canonul 28 — s-ar fi produs tulburări, pe care Părinții Sinodului II ecumenic au ținut să le evite. Tocmai pentru evitarea nemulțumirii episcopilor acestor dieceze, ca să nu se opună măsurii preconizate de a se acorda episcopului Constantinopolului întâietate

tea onorifică înaintea episcopilor Alexandriei și Antiohiei, Părinții sinodului II ecumenic au prevăzut în canonul 2, că diecezele Asiei, Pontului și Traciei își vor păstra drepturile de independență în care se găseau. Existența diecezelor, ca formă superioară mitropoliilor, au prevăzut-o Părinții sinodului II ecumenic și în canonul 6, prin care se îngăduia celor nemulțumiți de sentința sinodului mitropolitan să se adreseze cu recurs sinodului diecezan. Dar aceiași Părinți ai sinodului IV ecumenic au socotit că, pentru prestigiul scaunului Constantinopolului în raport cu Roma Veche, era necesară și lărgirea jurisdicției acestui scaun asupra diecezelor Asiei, Pontului și Traciei, cu precizarea că jurisdicția se va exercita numai asupra episcopilor (adică exarhilor) acestor dieceze, nu și asupra mitropoliților din diecezele respective, aceștia rămânând în continuare sub jurisdicția exarhilor sub care se găseau. Prin această măsură își găsea aplicare efectivă principiul adaptării circumscripțiilor bisericești la împărțirea administrativ-civilă a Statului, întărit și de Părinții sinodului IV ecumenic, în canonul 17, precum și principiul egalității în putere — privind drepturile jurisdicționale — a tuturor episcopilor care ajung să conducă unități bisericești mai mari decât eparhia (mitropolii, exarhate, patriarhate), prin adaptarea circumscripțiilor bisericești la împărțirea administrativ-civilă a Statului respectiv. Diferența drepturilor jurisdicționale — mai restrinse sau mai largi după unitatea bisericească la care se referă — nu influențează însă întru nimic egalitatea în putere spirituală a tuturor episcopilor, indiferent de rangul onorific la care ar ajunge unii. Această egalitate se exprimă prin exclusivitatea cu care fiecare episcop își conduce eparhia proprie, dreptul de devoluțiune, prevăzut de canonul 11 sin. VII ecumenic, fiind îngăduit cu drept extraordinar mitropolitului față de episcopii sufragani și patriarhului față de mitropoliții sufragani, numai în cazurile în care aceștia nu și-ar îndeplini îndatoririle canonice, în eparhiile proprii, și prin aceasta s-ar produce eparhiei pagube care, în cele mai multe cazuri, n-ar mai putea fi recuperate.

Circumscripții bisericești corespunzătoare exarhatelor și patriarhatelor au apărut — precum s-a văzut — încă din timpul sinoadelor I și II ecumenice; și, de asemenea, termenii de arhiepiscop, mitropolit, exarh, papă și patriarh, se întilnesc folosiți de unii istorici și scriitori bisericești din veacurile II, III și IV; dar legalizarea lor este atribuită indeosebi sinodului IV ecumenic (451), iar folosirea termenilor, în mod obișnuit, s-a impus sub împăratul Iustinian (527—565), prin bogata lui legislație în chestiuni bisericești la care se referă cea mai mare parte din cele 168 de Novele pe care acest împărat le-a dat după încheierea codificării lui cunoscută sub numele de «Corpus iuris civilis», încheiată cu a doua ediție a Codicelui, la sfârșitul anului 529. Se admite, de asemenea, că la început termenii de arhiepiscop, papă, patriarh, erau folosiți față de unii episcopi, ca semn de prețuire a evlaviei sau științei lor, pentru a se evita constatarea că folosirea termenilor a fost urmărită chiar de episcopi, din dorința de mărire deșartă, pe care o presupun demnitățile din organizația civilă a statelor. Chiar dacă au fost și episcopi cărora nu le displăcea cinstea mărită pe care o atrăgea după sine un titlu, ceea ce se poate reține ca fapt de necontestat este că Biserica,

pe măsură ce se dezvoltă, a adoptat, în stabilirea unităților ei, forme corespunzătoare unităților din administrația de stat. Reforma administrativă a imperiului roman făcută de împăratul Aurelian și definitivată de Constantin cel Mare, în : provincii, dieceze și prefecturi, a fost urmată în Biserică prin crearea de mitropolii, exarhate și patriarhate. Oficiile cu pastorație, ca oficii indispensabile, parohia și eparhia, au rămas în continuare ca oficii bisericești de bază pentru misiunea Bisericii. Ca oficiu bisericesc corespunzător provinciei din administrația de stat, s-a creat mitropolia, apoi exarhatul, corespunzător diecezei, și patriarhatul, corespunzător prefecturii. Reforma administrativă privind întreg imperiul roman, oficiile bisericești mai mari, mitropolia, exarhatul și patriarhatul s-au adoptat și în imperiul de Apus, îndeosebi după ce, pentru Orient, sinodul VI ecumenic a stabilit, prin canonul 36 ordinea scaunelor privilegiate, cu largi drepturi jurisdicționale, după întinderea prefecturilor civile, cărora le corespundeau, prevăzând totodată ca episcopul Constantinopolului să aibă drepturi bisericești egale cu cele pe care le exercita episcopul Romei. În acest sens, istoricul Tomassin spune că în timp ce Orientul era împărțit în cinci — sau șase — Prefecturi — fiecare prefectură având mai multe dieceze și fiecare dintre acestea mai multe provincii — Occidentul era împărțit în șapte sau opt dieceze (Italia, Illiria, Africa, Galiile, Spania și cele două Britanii), care, în ordinea civilă erau conduse de prefectii Italiei și Galiilor, toți recunoscând pe episcopul Romei ca patriarh. Același istoric adaugă însă că regii Italiei, Goții și Lombarzii numeau ca patriarhi pe mitropoliții statelor lor și că de aici a rezultat acest titlu de onoare pentru episcopii Acvilei, de care s-a vorbit mult în istorie. Și unii episcopi ai Bisericii Franței au fost cinstiți cu acest titlu de patriarh. Între aceștia sînt amintiți arhiepiscopii Priscus și Nicetius ai Lionului — care era capitală de regat (a Gontran-ului) și arhiepiscopul Rodolf al Bourges-ului (capitala celor trei Acvitani), dar că aceste patriarhate au dispărut odată cu dezmembrarea regatelor respective (cf. L'abbe André, Curs alfabetic și metodic de drept canonic, vol. II, Paris, 1862, col. 913).

Aceasta însemnează că și în Apus se ținea seama, în primele veacuri, de același principiu al adaptării circumscripțiilor bisericești la împărțirea administrativ-civilă a statului respectiv, acordîndu-se episcopilor circumscripțiilor mai mari, o dată cu titlurile corespunzătoare și unele drepturi jurisdicționate. Pentru înțelegerea exactă a consecințelor care au decurs din crearea unor unități bisericești mai mari, ca urmare a adaptării unităților bisericești la unitățile existente în administrația civilă, se pornește în general de la observația făcută de canonistul Valsamon în comentariul său la canonul 2 al sinodului II ecumenic, unde acesta spune că, în primele veacuri episcopii erau nu numai autonomi în administrarea eparhiilor lor, ci și autocefali (vezi Sint. At. II, p. 171). Dar, deși erau independenți unul de altul, ca egali în putere, ei erau supuși totuși colegiului episcopilor, așa cum procedaseră și Sfinții Apostoli, care propovăduiau independența unul de altul, din conștiința egalității în putere, dar socoteau totuși colegiul sau sinodul lor ca singurul organ care poate hotărî în chestiuni mai importante, iar hotărîrilor acestui organ se supuneau, fără excepție, toți. Dar, cînd Biserica a luat

dezvoltare, mărindu-se proporțional și numărul episcopilor, s-a văzut că situația de autocefali a unui număr atât de mare de episcopi îngreuiază exercitarea puterii bisericești centrale, în paguba bunului mers al Bisericii. De aceea, s-a procedat la restrângerea numărului episcopilor autocefali, respectându-li-se însă nemicșorată autonomia în conducerea și administrarea eparhiilor proprii. În acest scop, Biserica a adoptat, așa cum s-a mai amintit, sistemul folosit de stat în administrația sa, făcând ca unei provincii să-i corespundă o mitropolie, cuprinzând mai multe eparhii, unei dieceze politice, un exarhat format din mai multe mitropolii și unei prefecturi, care era formată din mai multe dieceze, un patriarhat, care cuprindea astfel mai multe exarhate. Consecința practică a acestei adaptări a organizației bisericești la unitățile administrativ-politice ale statului, a fost restrângerea autocefaliei multor unități bisericești. Astfel, episcopii din cuprinsul unei mitropolii și-au pierdut autocefalia, recunoscând acum drept căpetenie pe episcopul din capitala provinciei, dar și-au păstrat deplină autonomia în conducerea și administrarea eparhiilor proprii, așa cum precizase canonul 34 apostolic; la rîndul lor, mitropoliții din cuprinsul unei dieceze au ajuns dependenți de exarhul din Capitala diecezei, dar și-au păstrat jurisdicția asupra episcopilor din mitropolia respectivă; și la fel exarhii ale căror dieceze au fost înglobate într-o prefectură au ajuns dependenți, dar numai ei, de episcopul din Capitala prefecturii, păstrîndu-și drepturile jurisdicționale, asupra mitropoliților ale căror provincii formau dieceza respectivă. Acest aspect, al limitării drepturilor jurisdicționale ale episcopului care ajungea căpetenie a ierarhilor din unitățile bisericești care formau cea mai înaltă unitate bisericească, a fost scos în evidență, în mod clar, de Părinții sinodului IV ecumenic, în canonul 28. Justificînd înălțarea episcopului Constantinopolului în cinste, înaintea episcopilor Alexandriei și Antiohiei — care fuseseră întîistătători de circumscripții bisericești mai mari chiar înainte de sinodul I ecumenic — cu motivarea că această cetate ajunsese Capitală de imperiu, așa cum era Roma pentru imperiul de Apus, Părinții acestui sinod au precizat că drepturile jurisdicționale rezultate din această întîietate se întind numai asupra întîistătătorilor diecezelor Asiei, Pontului și Traciei, nu și asupra episcopilor din aceste dieceze, dispunînd, ca «pomenitul preasfințit scaun al preasfintei Biserici a Constantinopolului să hirotonească numai mitropoliți în diecezele Pontului, Asiei și Traciei, iar din ținuturile barbare ale diecezelor pomenite și pe episcopi; adică pe episcopii eparhiilor hirotonindu-i mitropolitul respectiv al diecezelor pomenite împreună cu episcopii din eparhie, precum s-a hotărît prin dumnezeieștile canoane; iară mitropoliții menționatei dieceze să se hirotonească, precum s-a zis, de către arhiepiscopul Constantinopolului, după ce s-a făcut alegere unanimă conform obiceiului, și aceasta i s-a comunicat lui» (v. N. Mișaș, *Canoanele...*, vol. I, p. II, p. 257).

Astfel, prin canonul 28, Părinții sinodului IV ecumenic au modificat hotărîrea sinodului II ecumenic, din canonul 2, restrîngînd autocefalia diecezelor Pontului, Asiei și Traciei, prin trecerea lor sub jurisdicția scaunului de Constantinopol, însă cu precizarea că jurisdicția se va limita numai la hirotonia întîistătătorilor acestor dieceze de către epis-

copul Constantinopolului, care nu avea dreptul să-i și numească, pentru că vor fi aleși, ca și mai înainte de către episcopii din diecezele respective, potrivit vechiului obicei, pe care l-au întărit Părinții sinodului I ecumenic, prin canonul 4. Aceste precizări nu erau făcute fără motivare. Ele aveau ca scop să împiedice tendința ispititoare de concentrare a puterii bisericești în mâna unei singure persoane, în dauna colegiului episcopilor, care a fost prevăzut dintru început în organizația Bisericii ca singurul organ prin care se exercită puterea bisericească deplină. Această tendință a putut fi înfrînată în Biserica Ortodoxă de Răsărit, dar nu s-a reușit să fie înfrînată și în Biserica de Apus, după separarea care a avut loc între ele în anul 1054. Nici tendința limitării numărului patriarhatelor în Biserica de Răsărit la cele prevăzute în canonul 36 al sinodului VI ecumenic — Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim (păstrându-se mereu primul loc, în ordinea onorifică, episcopului Romei), nu s-a impus pentru totdeauna, pentru că nu și-a găsit justificare canonică temeinică. De aceea, atunci cînd împrejurările au îngăduit statelor politice naționale să se organizeze cu unități administrative a căror ierarhizare îngăduie și Bisericii Ortodoxe respective să se organizeze ca patriarhat, s-a ajuns la recunoașterea de noi patriarhate, în cadrul Bisericii Ortodoxe de Răsărit. Astfel, spre sfîrșitul secolului al XVI-lea a fost recunoscută ca patriarhat Biserica Ortodoxă rusă — după ce, cu un secol mai înainte, în 1448, fusese recunoscută ca autocefală. Ridicarea scaunului de mitropolit al Moscovei la rangul de Patriarhat s-a făcut în ianuarie 1589. Ca patriarh a fost ales mitropolitul Iov al Moscovei. Alegerea a avut loc în ziua de 26 ianuarie 1589. Atît alegerea cît și întronizarea s-au făcut în prezența patriarhului Ieremia II al Constantinopolului. La alegere au participat arhieriei și mitropolii Rusiei Mari, fiind prezenți și mitropolitul Ierotei al Monemvasiei și arhiepiscopul Arsenie al Elasonului și Domenicului. Lucrările alegerii și festivitatea întronizării au avut loc în biserica cu hramul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, pururea Fecioara Maria. În ziua întronizării Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de Patriarhul Ieremia II al Constantinopolului, înconjurat de un mare sobor de arhieriei, arhimandriți și egumeni ai Rusiei Mari, fiind de față și împăratul Teodor Ioanovici, împreună cu marii dregători ai săi. După terminarea Sfintei Liturghii, Patriarhul Iov a fost felicitat de către toți cei prezenți, cîntîndu-i-se «Întru mulți ani, Stăpîne». A urmat apoi o agapă, la care au participat toți cei prezenți, în sufrageria cea mare împărătească. Actul cu această descriere a alegerii și întronizării Patriarhului Iov al Moscovei a fost întocmit de către arhiepiscopul Arsenie al Elasonului și Domenicului, fiind publicat de către Arhim. Kallinikos Delikanis în vol. III (p. 9—10) din colecția de documente cunoscută sub numele de «Patriarhika Eugrafa» (Constantinopol, 1905). Întrucît în actul întocmit de arhiepiscopul Arsenie este menționat anul 1588 ca an al alegerii și întronizării patriarhului Iov, în notă, Delikanis arată că formele canonice pentru alegerea și întronizarea primului patriarh Iov al Moscovei au avut loc la 23 și 26 ianuarie 1589. Din alte acte pe care Delikanis le publică în legătură cu Patriarhia rusă se pare că împăratul n-a fost mulțumit cu locul stabilit pentru patriarhul Moscovei, după cel al Ierusalimului, socotind că un asemenea

loc nu ar corespunde prestigiului politic de care se bucura statul rus. De aceea, ar fi restituit Hrisovul pe care îl încredințase patriarhul Ieremia II al Constantinopolului patriarhului Iov, cu prilejul întronizării sale cerînd să fie întocmit un alt act sinodal, în care să se prevadă pentru patriarhul Moscovei și al întregii Rusii locul al treilea, adică după patriarhul Alexandriei. O asemenea cerere ar fi determinat întocmirea Hrisovului sinodal (Tomosul) din luna mai 1590, semnat de patriarhul Ieremia II al Constantinopolului, patriarhul Ioachim al Antiohiei și patriarhul Sofronie al Ierusalimului, precum și de optzeci și unu de mitropoliți, arhiepiscopi și episcopi. Patriarhul Meletie al Alexandriei nefiind prezent la acest sinod, a scris mai tîrziu Patriarhului Iov al Moscovei arătînd că și-a însușit ca îndreptățită ridicarea Bisericii Ortodoxe ruse la rangul de Patriarhie și alegerea și întronizarea sa ca patriarh, cu locul ce i s-a stabilit, în ordinea onorifică a scaunelor patriarhale ca al cincilea, adică după cel al Ierusalimului.

În Tomosul sinodal din 1590 se face și un scurt istoric al ridicării scaunului Moscovei la rangul de patriarhat și al alegerii și întronizării mitropolitului Iov al Moscovei ca primul patriarh al Bisericii Ortodoxe ruse. Patriarhul Ieremia II al Constantinopolului arată că, aflîndu-se la Moscova, a fost rugat de către împărat să acorde scaunului de mitropolit al Moscovei rangul de patriarhat și să se facă imediat alegerea de patriarh, urmînd ca întronizarea noului patriarh s-o facă chiar patriarhul Ieremia II, pentru importanța evenimentului. Patriarhul Ieremia spune că a fost de acord cu această propunere a împăratului, luînd în considerare pe de o parte dragostea arătată de împărat pentru Biserica Ortodoxă, iar pe de altă parte prestigiul și măreția la care ajunsese imperiul rus. Patriarhul Ieremia ține să precizeze însă că a spus împăratului că există patru patriarhate vechi — Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim — și de aceea Hrisovul patriarhal pe care l-a încredințat Patriarhului Iov a prevăzut că el va ocupa locul al V-lea în ordine onorifică, după cel al Ierusalimului. În continuare Patriarhul Ieremia adaugă că, îndată ce s-a înapoiat la scaunul său, a împărtășit sinodului aprobarea pe care a dat-o pentru ridicarea scaunului de mitropolit al Moscovei la rangul de Patriarhat, pentru care a și fost ales și întronizat mitropolitul Iov al Moscovei. Toți membrii sinodului au fost de acord cu cele făcute de patriarhul Ieremia II, întocmind în acest sens un act sinodal în care au precizat, *înfi* că patriarhul Iov se va bucura de aceeași cinstire de care se bucură ceilalți patriarhi, dar că va fi pomenit, cînd va fi cazul și la slujbe, după cel al Ierusalimului, apoi — *în al doilea rînd* — că de această cinstire se va bucura nu numai patriarhul Iov, ci toți patriarhii care vor urma după el în acest scaun (v. *op. cit.*, p. 24—26).

Acest Tomos sinodal a fost prezentat țarului Teodor — din încredințarea patriarhului Ieremia II și a sinodului său — de către mitropolitul Dionisie al Tîrnovei și Larisei, printr-o scrisoare în care se referea la cele cuprinse în Tomos, îndeosebi la hotărîrea ca patriarhul Moscovei va fi pentru totdeauna al V-lea, după cel al Ierusalimului. Se pare însă că în legătură cu această ordine onorifică a scaunului patriarhal al Moscovei au mai avut loc discuții și după prezentarea Tomo-

sului sinodal din 1590 țarului Teodor, întrucît în lucrările sinodului patriarhal ținute în biserica Născătoarei de Dumnezeu, în februarie 1593, există mențiune specială că s-a ținut «pentru confirmarea înființării scaunului patriarhal al Rusiei» și se precizează din nou că înscrierea în diptice și pomenirea la rugăciuni a patriarhului Moscovei după cel al Ierusalimului, este un drept definitiv, de nemodificat în viitor. În cele din urmă Biserica Ortodoxă rusă a acceptat locul al V-lea, imediat după scaunul Ierusalimului. Acest loc s-a păstrat întiiistătorului Bisericii Ortodoxe ruse și după ce țarul Petru I a desființat în 1701 organizarea acestei Biserici ca patriarhat, introducînd în sinod, ca reprezentant al său, pe așa-numitul Oberprocuror, fără a cărui aprobare sinodul nu putea lua nici o hotărîre. La cererea țarului, Patriarhia de Constantinopol a socotit canonică această formă de organizare și funcționare a sinodului Bisericii Ortodoxe ruse, fără să dea vreun Tomos pentru recunoașterea desființării patriarhatului. De aceea, cînd în 1917, sinodul Bisericii Ortodoxe ruse, a hotărît restabilirea Patriarhatului, celelalte Biserici autocefale au luat act de această nouă situație, păstrîndu-i locul onorific între patriarhatele ortodoxe, după cel al Ierusalimului.

În anul 1920 a fost recunoscută ca Patriarhie și Biserica Ortodoxă sîrbă (autonomă din 1831 și autocefală din 1879). În diptice a fost înscrisă după Biserica Ortodoxă rusă, avînd deci locul al VI-lea. După cinci ani, în februarie 1925, prin hotărîrea Sfîntului Sinod și prin lege de Stat, a fost ridicată și Biserica Ortodoxă Română la rangul de Patriarhie, fiind recunoscută de Patriarhia de Constantinopol, prin Tomos, în iulie 1925 și de către celelalte Patriarhate și Biserici Ortodoxe autocefale prin adrese sinodale. Din 1953 s-a declarat ca Patriarhie și Biserica Ortodoxă bulgară, fiind recunoscută cu oarecare întîrziere de către Patriarhia de Constantinopol, precizîndu-se în Tomos-ul de recunoaștere că ocupă locul al VIII-lea, în dipticele potrivit căruia sînt pomeniți patriarhii în Biserica Ortodoxă de Răsărit.

Dar, ca o reminiscență a tendinței de a limita patriarhatele la numărul celor stabilite de sinodul VI ecumenic, prin canonul 36, se încearcă și în prezent o diferențiere între aceste vechi patriarhate și între cele mai noi. Astfel în «Imerologhionul» (calendarul) Bisericii Ortodoxe a Eladei, pe anul 1985, sînt menționate întii vechile patriarhate — Constantinopol, Alexandria Antiohia, Ierusalim : I, II, III, IV — după care, sub titlul : Celelalte Patriarhii și Biserici autocefale, se începe o nouă numerotare : I, Biserica Rusiei ; II, Biserica Serbiei ; III, Biserica României ; IV, Biserica Bulgariei ; V, Biserica Ciprului ; VI, Biserica Eladei ; VII, Biserica Poloniei ; VIII, Biserica Albaniei. Bisericile Ortodoxe : a Georgiei (Gruzia), a Cehoslovaciei și a Finlandei sînt prevăzute ca Biserici autonome, dependente de Constantinopol.

Este adevărat că Patriarhate ortodoxe — în afară de cele a căror ordine a stabilit-o sinodul al VI-lea ecumenic prin canonul 36 — sînt menționate de istorie și documente canonice cu mult înainte de recunoașterea Bisericii Ortodoxe ruse ca Patriarhat. Ele n-au fost înscrise însă în diptice și de aceea s-a putut acorda Patriarhiei ruse locul V,

urmînd apoi recunoaşterea şi înscrierea în diptice a celorlalte trei — Sîrbă, Română şi Bulgară.

După cum se ştie, prinţul Boris al Bulgariei — prin creştinarea lui şi a întregului popor bulgar — a urmărit să dobîndească un mare prestigiu politic, pe care îl vedea mai uşor realizabil dacă obţinea pentru episcopul întiiistătător al Bisericii bulgare titlul de patriarh. De aceea, la puţin timp după creştinarea poporului bulgar — care a avut loc la sfîrşitul anului 864 sau începutul anului 865 — văzînd că de la patriarhul Fotie nu poate obţine Bisericii sale imediat acordarea rangului de Patriarhie s-a adresat Papei Nicolae I, cerîndu-i să-i trimită episcopi şi preoţi romani, în locul celor greci, a căror învăţătură nu-l satisfăcea. În acest scop el cerea lămuriri la 106 întrebări, din al căror cuprins se vede că Boris dorea nu numai recunoaşterea Bisericii bulgare ca Patriarhie, ci şi o ordine onorifică importantă, chiar înaintea scaunului de Constantinopol (vezi: răspunsurile Papei Nicolae I la întrebările 72—73 şi 93, în Hefele-Leclercq, *Histoires des Conciles*, t. 4, partea I, p. 439—440).

Cei doi episcopi — Formosus din Porto şi Paul din Populonia — pe care Papa Nicolae I i-a trimis în Bulgaria, cu mai mulţi preoţi, au desfăşurat o activitate care i-a plăcut lui Boris. L-a impresionat îndeosebi Formosus, pe care l-a cerut în mod insistent ca întiiistătător al Bisericii Bulgare. Dar atît Papa Nicolae I cît şi succesorul său, Papa Adrian II, interpretînd strict canonul 14 apostolic, care nu îngăduie, în principiu, transferarea episcopului de la o eparhie la alta, n-au dat urmare acestei cereri a lui Boris, rechemînd — după doi ani de activitate, în 868 — pe episcopii Formosus şi Paul la eparhiile lor, trimiţînd în locul lor un alt episcop, pe care Boris nu l-a primit. Această întîrziere de numire a lui Formosus, pe care îl dorea Boris, a fost folosită cu abilitate de către Patriarhul Fotie, în înţelegere cu împăratul Vasile Macedoneanul, determinînd pe Boris să îndepărteze preoţii latini, cu care lucrase Formosus, şi să reprimească pe cei greci. Se pare că împăratul avansase delegaţilor lui Boris promisiunea că va acorda titlul de patriarh întiiistătătorului Bisericii bulgare şi ca un prim pas în această direcţie, ar fi decretat Biserica Bulgariei ca succesoare a Arhiepiscopiei Iustiniana prima, înfiinţată de împăratul Iustinian, prin Novela XI, în anul 535 (v. Sint. At. I, p. 44). Din unele documente rezultă că într-adevăr prim-episcopului bulgar i s-ar fi acordat titlul de patriarh. Astfel, după cum menţionează istoricul M. I. Ghedeon (în: Patriarhichi Pinakes, p. 310), sub Patriarhul Vasile I (970—974), Ioan Tzimiskes ar fi retras arhiepiscopului Damian al Bulgariei titlul de patriarh, ceea ce însemnează că i se acordase mai înainte. Acelaşi istoric (*ibid.*, p. 385) spune că sub Patriarhul Gherman II (1222—1240), mitropolitul Tîrnovei a fost distins de către împărat cu titlul de patriarh. Însă Patriarhul Gherman şi-ar fi dat consimţămîntul cu rezerva ca Patriarhul Tîrnovei să rămînă mai departe sub jurisdicţia patriarhului de Constantinopol «ca unul dintre mitropoliţi»; şi de aceea n-a fost înscris în diptice între ceilalţi patriarhi.

✕ De asemenea, Biserica Georgiei susţine că la începutul veacului al XI-lea ar fi fost recunoscută ca Patriarhie, fiind înscrisă şi în diptice,

după Ierusalim. În sprijinul acestei afirmații, Sinodul Bisericii Georgiei se referă la un document din anul 1259, în care Catolicosul Nicolae se intitula ca al șaselea patriarh, după cel al Ierusalimului, întrucît Georgia ar fi fost recunoscută ca Patriarhie sub Patriarhul Catolicos Melchisedec (1010—1033), deci înainte de 1054, cînd se lua în calcul și Roma, ca primul scaun (cf. adresa Sinodului Bisericii Georgiei înregistrată la Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române sub nr. 9704/1982). După istoricii sîrbi, cam în aceeași epocă avea rangul de Patriarhie și Biserica Ortodoxă sîrbă. Asemenea afirmații ar părea ca întemeiate, pentru Bisericile bulgară, sîrbă și georgiană, întrucît ele sînt menționate în acte oficiale ale Bisericii de Constantinopol, în veacul al XIV-lea, cu titluri de deosebită distincție. Astfel, într-un document întocmit de Patriarhia de Constantinopol în anul 1387, în care se arată formula cu care se adresa Patriarhul de Constantinopol : Papei, celorlalți patriarhi și arhiepiscopi, există următoarea ordine și titulatură a acestora : Prea Fericitul Stăpîn Papa... ; Prea sfințitul stăpîn, papă și patriarh al Alexandriei, Prea Sfințitul stăpîn, patriarh al dumnezeieștii cetăți a mării Antiohiei și al întregului Răsărit ; Prea Sfințitul stăpîn patriarh al Ierusalimului, al Sfințului Sion, Siriei, Arabiei..., Prea Sfințitul patriarh al Tîrnovei și întregii Bulgariei ; Prea Sfințitul Arhiepiscop al Peciului și întregii Serbiei ; Prea Fericitul Arhiepiscop al Iustinianeii Prima a Ohridelor și întregii Bulgariei ; Prea Sfințitul Arhiepiscop catolicos al întregii Iverii». Titlul de patriarh îl aveau deci, în veacul al XIV-lea și alți arhiepiscopi (v. Sint. At., V, p. 497—498) ; dar nici unul dintre aceștia n-a fost înscris în diptice și n-a fost pomenit ca patriarh — după cel al Ierusalimului. Într-un alt document, întocmit tot de Patriarhia de Constantinopol, în 1855, cu ordinea scaunelor, se menționează întii cele patru patriarhate : Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim și după aceea Bisericile autocefale ale : Rusiei, Ciprului, Austriei și Eladei (v. Sint. At., V, p. 513—533). Arhiepiscopia Peciului și a Ohridei nu mai apar în această listă fiindcă fuseseră desființate, — de către Constantinopol, cu sprijinul Sultanului —, prima în 1766 și cea de-a doua în 1767. Pentru Serbia (care se afla la 1855 sub stăpînirea Austriei), apare, în schimb, arhiepiscopia (patriarhia) de Carloviț. Biserica Iveriei nu mai apare în această listă ca Biserică autocefală, pentru că fusese desființată — ierarhia ei fiind înglobată în sinul Bisericii ruse — o dată cu anexarea Georgiei, în 1811, de către Rusia. În lista la care ne-am referit, cu ordinea scaunelor, Biserica Georgiei apare între eparhiile de categoria a III-a ale Bisericii Ortodoxe ruse (v. Sint. At., V, p. 526). În notă, întocmitorii Sintagmei Ateniene arată că în Georgia, înainte de anexarea ei de către Rusia, în 1811, existau două arhiepiscopii autocefale, numite în mod obișnuit «Catolice», fiecare avînd mitropolii cu eparhii sufragane. Întîistătătorul uneia se numea Prea Fericitul Catolicos al Imeretiei și întregii Iverii de Jos, iar al celeilalte, Prea Fericitului Catolicos al Karteliei și întregii Iverii de Sus. Aceste lămuriri au fost date după Hrisant al Ierusalimului, din lucrarea lui «Sintagmation» publicată la Tîrgoviște în 1715, la p. 88. Dar cînd Georgia s-a desprins de Rusia, în 1917 și s-a declarat stat independent, s-a reorganizat și Biserica Ortodoxă respectivă, ca autocefală, așa cum fusese declarată

incă din anul 468 de către Patriarhia Antiohiei, care o organizase în anul 326 cu ierarhie. În listele care s-au păstrat cu ordineă scaunelor mai importante, Biserica Georgiei apare în veacul al XIV-lea, ca și patriarhia de Tîrnova, Arhiepiscopia Iustiniana prima și Arhiepiscopia Peciului, după patriarhiile menționate în canonul 36 al sinodului VI ecumenic — fără să fi fost înscrise însă și în diptice și pomenite ca patriarhii împreună cu acestea.

2. Din cele arătate pînă acum cu privire la crearea de unități bisericești mai mari decît eparhia — mitropolia, exarhatul, patriarhia — s-a putut vedea că asemenea unități au luat ființă din motive de ordin practic, pentru ușurarea desfășurării activității bisericești. În acest scop, la stabilirea întinderii acestor unități bisericești s-a folosit împărțirea administrativ-politică a statului. De asemenea, la stabilirea drepturilor jurisdicționale, cu ajutorul cărora episcopii unităților bisericești mai mari puteau asigura desfășurarea activității Bisericii, s-au respectat cu strictețe drepturile jurisdicționale ale episcopilor din capitalele unităților mai mici care erau înglobate în unitatea mai mare nou-creată, împiedicîndu-se astfel posibilitatea concentrării și exercitării puterii bisericești centrale de către o singură persoană. De aceea, interpretînd corect canoanele apostolice, ale sinoadelor ecumenice și particulare, care se referă la asemenea unități bisericești mai mari decît eparhia, canoniștii — și răsăriteni și apuseni — au afirmat că atît unitățile bisericești mai mari decît eparhia cît și drepturile jurisdicționale ale întîistătătorilor acestor unități au ca temei drept bisericesc uman, iar nu drept divin. Numai cînd este vorba de primatul jurisdicțional al episcopului Romei, canoniștii apuseni își însușesc teoria că singur acest primat are temei divin, întrucît Mîntuitorul însuși ar fi încredințat Sfîntului Apostol Petru o putere deosebită, instituîndu-l șef al celorlalți Apostoli (v. J. J. Bourasse, *Dict. de discipline ecclésiastique*, t. II, Paris, 1856, col. 445—446). Această teorie s-a lărgit treptat fiind legiferată și prin noul codice canonic, care a intrat în vigoare la 27 noiembrie 1983. Prin canonul 330 se prevede că însuși Domnul a stabilit că Sfîntul Petru și ceilalți Apostoli formează un Colegiu, dar pentru buna ordine Pontificele Roman este succesorul lui Petru, iar episcopii succesorii Apostolilor, și — potrivit canoanelor următoare — Pontificele Roman, ca deținător al *oficiului încredințat în mod special* lui Petru și ca Vicar al lui Hristos și Păstor al Bisericii pe pămînt, deține și exercită în mod liber puterea supremă și deplină, pe care o dobîndește prin însuși actul hirotoniei. Or, potrivit învățaturii dogmatice și canonice ortodoxe, hirotonia conferă putere egală tuturor celor hirotoniți în treapta de arhieru, această egalitate neputînd fi modificată prin nici unul din rangurile jurisdicționale care s-au desprins din treapta de episcop, pentru motive de ordin practic. De altfel, din canoanele la care ne-am referit pentru urmărirea formării și reglementării unităților bisericești mai mari decît eparhia (34 ap., 67 sin. I ec. ; 2, 3 sin. II ec., 6, 17, 28 sin. IV ec. ; 36 sin. VI ec.) s-a reținut că numai sinodul ecumenic — ca succesor în sfera de putere a colegiului Apostolilor — are competența să schimbe ordinea onorifică a Scaunelor Bisericilor autocefale, cînd o asemenea ordine ar fi în interesul general al Bisericii și ar fi determinată de mo-

tive de care nu se poate face abstracție ; precizându-se însă permanent că întietatea onorifică nu atrage după sine drepturi jurisdicționale mai mari pentru un scaun în raport cu celelalte scaune de același rang. Toate Bisericile autocefale, indiferent de forma de organizare pe care au adoptat-o unele, sînt egale între ele, conducîndu-se fiecare, în mod independent, de propriul ei sinod ; dar pentru păstrarea unității de credință, de cult și de conducere, întiiistătătorii lor sînt datori să păstreze permanentă legătură între ei, în duhul dragostei frățești, consultîndu-se atunci cînd în viața uneia ar interveni probleme mai importante, asupra cărora n-ar putea hotărî singură.

După ce împrejurările n-au mai îngăduit convocarea și ținerea sinoadelor ecumenice, în Biserica Ortodoxă, la rezolvarea problemelor mai importante, care interesau întreaga Biserică, s-a ajuns pe calea consensului general, cunoscut sub numele de «consensus ecclesiae dispersae». Hotărîrile luate pe această cale au devenit obligatorii, ca și cum ar fi hotărîri ale unui sinod ecumenic. Pe această cale s-a ajuns în Biserica Ortodoxă de Răsărit la recunoașterea de noi Biserici organizate ca Patriarhii, pe lîngă cele stabilite de către sinodul VI ecumenic, prin canonul 36, fiind înscrise și în diptice, după patriarhia Ierusalimului, în ordinea pe care am mai amintit-o și anume : Patriarhia Ortodoxă Rusă (a V-a), Patriarhia Ortodoxă Sîrbă (a VI-a), Patriarhia Ortodoxă Română (a VII-a) și Patriarhia Ortodoxă Bulgară (a VIII-a). Și recunoașterea celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale : albaneză, polonă, cehoslovacă — sau ca autonomă cea a Finlandei — tot pe calea aceasta a consensului a avut loc.

3. Referindu-ne în mod special la organizarea Bisericii Ortodoxe Române, se poate observa că în toate etapele pe care le-a înregistrat evoluția organizării ei, pînă la forma de Patriarhat, ea s-a adaptat situației Statului respectiv și că toate modificările care au avut loc în raporturile dintre episcopii ei s-au încadrat în normele stabilite de către Părinții sinoadelor ecumenice, cu prilejul formării de unități bisericești mai mari decît eparhia, cu o exactitate care nu se întîlnește la nici una dintre Bisericile Ortodoxe organizate ca Patriarhie. Astfel, cînd Muntenia și Moldova și-au putut afirma efectiv independența, Bisericile Ortodoxe din cuprinsul lor s-au organizat ca mitropolii, cea din Muntenia la jumătatea veacului al XIV-lea (1359), cea din Moldova la începutul veacului al XV-lea (1401), stabilind raporturi canonice cu Patriarhia de Constantinopol. Apoi, cînd Moldova și Muntenia s-au unit într-un singur Stat, România, la 1859, s-au unit și sinoadele mitropolitane respective într-un singur sinod, mitropolitul de la București devenind mitropolit-primat, cel de la Iași pierzîndu-și independența pe care o avușese, — devenind al doilea în ordinea onorifică — dar păstrîndu-și toate drepturile față de episcopii sufragani. Iar cînd, după primul război mondial, celelalte provincii românești (Transilvania, Basarabia și Bucovina) s-au unit cu Patria-Mamă, s-au încadrat și ierarhii Bisericilor respective în sinodul central de la București. Urmînd rînduiala canonică amintită, mitropoliții provinciilor amintite și-au pierdut independența pe care o aveau ca șefi ai sinoadelor mitropolitane respective, dar și-au păstrat drepturile jurisdicționale față de episcopii sufragani, care le-au

fost recunoscute și prin legea de organizare din 1925 și prin Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1949. Prestigiului politic pe care l-a dobândit România, în urma unirii tuturor provinciilor românești într-un singur stat unitar și suveran, i-a urmat, în mod logic, ridicarea scaunului de Mitropolit-primat de la București, la rangul de Patriarhat, în februarie 1925.

La împlinirea a 60 de ani de când Biserica Ortodoxă Română s-a declarat ca Patriarhie — fiind recunoscută de întreaga Biserică Ortodoxă, începînd cu Tomosul dat de Patriarhia de Constantinopol în acest sens — privind bogatele realizări pe care le-a înfăptuit în acest interval de timp atît în domeniul propriu de activitate cît și în colaborarea ei cu Statul, pentru promovarea vieții social-naționale, Biserica Ortodoxă Română are tot dreptul să se bucure, dar, în același timp, să-și asume responsabilități sporite pentru viitor, pentru ca, în colaborare tot mai strînsă cu celelalte Patriarhate și Biserici Ortodoxe autocefale, să-și aducă o contribuție efectivă la rezolvarea problemelor mari cu care este confruntată omenirea în prezent, precum și în dialogurile pe care ea le-a inițiat cu celelalte Biserici creștine, pentru înlăturarea tuturor deosebirilor care le separă, în vederea refacerii unității Bisericii, așa cum a fost întemeiată de Mîntuitorul Hristos.

Cu prilejul acestui popas sărbătoresc al Bisericii Ortodoxe Române, avem bucuria să constatăm că la creșterea prestigiului de care se bucură astăzi, atît în cadrul Ortodoxiei cît și al celorlalte Biserici creștine, o importantă contribuție a adus, în ultimii 30 de ani, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, de cînd Prea Fericirea Sa a intrat în ierarhie și a fost efectiv purtătorul de cuvînt al Bisericii Ortodoxe Române în toate relațiile ei externe. Pentru aceasta întreaga Biserică Ortodoxă Română — ierarhie, cler și credincioși — l-a omăgiat, cu sentimente de prețuire și recunoștință, cu prilejul împlinirii vîrstei de 75 de ani la 5 martie 1985. Avem certitudinea că sub înțeleapta sa conducere — pe care o dorim cît mai îndelungată — Biserica Ortodoxă Română, își va spori prestigiul de care se bucură astăzi, la împlinirea a 60 de ani de Patriarhat, prin realizări tot mai bogate și mai frumoase.

Prof. IORGU D. IVAN

60 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA PATRIARHIEI ROMÂNE (1925—1985)

Anul acesta se împlinesc 60 de ani de la înființarea Patriarhiei Române și de la înscăunarea primului ei întîistătător, patriarhul Miron Cristea. Un astfel de popas aniversar ne oferă prilejul de a înfățișa cîteva aspecte ale activității Bisericii Ortodoxe Române în această perioadă, precedate de o scurtă prezentare istorică a evenimentului aniversat. Această sărbătoare a obștei ortodoxe românești se justifică pe deplin prin importanța celor două acte de la sfîrșitul primului pătrar al secolului nostru. Semnificațiile lor sînt majore atît pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română cît și pentru «fiica ei mai mare», mitropolia

Ungro-Vlahiei, prin ridicarea scaunului ei arhiepiscopal și mitropolitan și primat al României la rang de scaun patriarhal¹.

După cum recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române s-a înfăptuit în condiții istorice prielnice, în urma unirii principatelor române (1859) și a cuceririi independenței de stat (1877), tot așa s-a întâmplat și cu înființarea Patriarhiei Române. Astfel, după făurirea statului național unitar român în urma celui dintii război mondial, era firescă și o nouă organizare a Bisericii Ortodoxe Române, întrucât în noile hotare ale patriei intraseră, la 27 martie 1918, ținutul dinire Prut și Nistru, apoi Bucovina, la 28 noiembrie 1918, și Transilvania, la 1 decembrie 1918². În felul acesta, numărul credincioșilor ortodocși sporise considerabil, ajungând la peste 14 milioane³.

Imperativul unirii noastre bisericesti a fost relevat în dese rânduri, mai întâi de Congresul preoților din mitropolia Ardealului, întrunit la 19 martie 1919, de Sinodul episcopal al aceleiași mitropolii, din 23 aprilie 1919, și mai ales, la Sinaia, în zilele de 12—25 iunie 1919, de către consfătuirea delegaților bisericilor ortodoxe provinciale (clerici și mireni). Aceasta din urmă hotărâra să se înceapă unirea bisericască cu forul suprem, Sfântul Sinod, la a cărui proximă ședință urmau să fie convocați «toți ierarhii Bisericii Ortodoxe Române din provinciile României întregite»⁴. Hotărârea a fost împlinită spre sfârșitul aceluiași an, prin ședința extraordinară a Sinodului Central al Bisericii Ortodoxe Române, din 30 decembrie 1919. S-a făcut propunerea ca «unirea națiunii române să se extindă și asupra Sfintei noastre Biserici strămoșești așa ca Biserica Ortodoxă a Basarabiei, a Bucovinei, a Ardealului, a Banatului și Crișanei și cea din părțile ungurene să alcătuiască o singură Biserică Autocefală Ortodoxă Națională Română, a cărei autoritate supremă este Sfântul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Autocefale a României întregite»⁵. Această propunere, discutată și de către Consistoriul Superior Bisericesc, a fost votată în aceeași ședință din 30 decembrie 1919, devenind hotărâre sinodală. Se puna, astfel, prima temelie a sistemului organizatoric unitar al Bisericii noastre⁶.

A doua zi, la 31 decembrie 1919, a fost ales ca mitropolit primat al României întregite episcopul Miron Cristea, investit și înscăunat în noua demnitate ziua următoare, la 1 ianuarie 1920. Sub conducerea sa, au continuat lucrările de unificare bisericască prin așa-numita «Constituantă bisericască», alcătuită din 15 membri (ierarhi, profesori de teologie și mireni), care trebuia să redacteze un proiect de Statut de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române. Unele împreju-

1. Diaconul Gheorghe I. Moiescu, *Un pătrar de veac de la înființarea Patriarhiei Române*, «Glasul Bisericii», IX (1950), nr. 3, p. 45.

2. Constantin C. Giurescu, *The making of the Romanian National Unitary State*, Bucharest, 1980, p. 150.

3. Arhim. Tit Sîmedrea, *Patriarhia românească. Acte și documente*, București, 1926, p. 32, 35.

4. Pr. prof. Nicolae Șerbănescu, *Înființarea Patriarhiei Române (1925)*, «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 11—12, p. 1385, n. 5.

5. *Ibidem*, p. 1386, n. 8.

6. Milan Šesan, *Unificarea bisericască din 1918 ca act de întărire a unității politice a statului român*, «Mitropolia Ardealului», XIII (1968), nr. 11—12, p. 837.

rări nefavorabile, precum și așteptarea noii Constituții (1923) și a înființării noilor episcopii, au întârziat însă această redactare pînă în martie 1925, cînd a fost terminată și votată apoi de Corpurile legiuitoare ale timpului⁷.

Paralel cu elaborarea acestui Statut de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, se adaugă și se întărește ideea ridicării mitropoliei centrale de la București la rangul de patriarhat al românilor. Fără îndoială, această propunere era soluția cea mai potrivită pentru organizarea Bisericii noastre într-un mod cît mai unitar, pentru întărirea unificării bisericești existente și pentru creșterea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române⁸. Din punct de vedere canonic, nu existau impedimente, ci, mai mult, această situație era pe deplin motivată prin canoanele 34 apostolic și 17 al sinodului IV ecumenic de la Chalcedon, care enunțau principiul etnic⁹ în organizarea bisericească și strînsa legătură a acesteia cu organizarea statului.

Ca și în anul 1885, la recunoașterea autocefaliei, inițiativa ridicării Bisericii Ortodoxe Române la rangul de patriarhie a aparținut tot Sf. Sinod, fiind un act de autopromovare, pe deplin justificat, un adevărat act de conștiință¹⁰. Propunerea s-a făcut în ședința Sf. Sinod din 4 februarie 1925: «mitropolia Ungro-Vlahiei (Munteniei) cu scaunul mitropolitan din București, să fie ridicată la rangul de *Patriarhie*; iar mitropolitul Ungro-Vlahiei ca primat al României, care de drept e și președinte al Sfântului nostru Sinod, să poarte titlul de patriarh al *Bisericii Ortodoxe Naționale Române* cu reședința în București»¹¹. Bucuria a fost unanimă, fiind marcată prin cuvîntări emoționante. Actul de înființare al Patriarhiei Române a fost citit de către episcopul Vartolomeu al Rîmnîcului Nou-Severin, propunîndu-se și titlul protocolar și canonic al întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, acela de «arhiepiscop al Bucureștilor și mitropolit al Ungro-Vlahiei, patriarh al României»¹². Hotărîrea sinodală a fost apoi votată în Senat (12 februarie 1925) și în Camera deputaților (17 februarie 1925), iar promulgarea ei s-a făcut la 23 februarie, fiind publicată în «Monitorul Oficial», nr. 44, din 25 februarie 1925, sub titlul: *Lege pentru ridicarea scaunului arhiepiscopal*

7. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Cîteva considerații cu privire la proclamarea autocefaliei și la înființarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române*, «Mitropolia Banatului», XXV (1975), nr. 10—12, p. 514.

8. Bisericile ortodoxe vecine dobîndiseră această formă de organizare cu mult timp înainte: Biserica Bulgară, după tradiție, din secolul al X-lea, recunoscută în 1235, Biserica Sîrbă în anul 1346, recunoscută în 1375, și Biserica Rusă în 1589. Dintre acestea, își restabiliseră patriarhatul Biserica Rusă, în 1917, și Biserica Sîrbă, în 1920. Argumentul deosebirii prea mari față de Bisericile ortodoxe vecine este primul invocat de Nicolae Iorga pentru întemeierea patriarhatului: «sîntem singurul popor ortodox cu un simplu mitropolit primat în fruntea unei biserici autonome». Vezi «Universul» din 7.XII.1924, cf. arhim. Tit Sîmedrea, *op. cit.*, p. 7.

9. Termenul de patriarhat exprimă, de asemenea, prin elementele componente (πατήρ + ἀρχή sau ἀρχών), strînsa legătură dintre organizarea Bisericii și un anumit cadru etnic. Vezi Pr. lector Dumitru Radu, *Semicentenarul Patriarhiei Române, Coordinate, semnificații și înălțături*, «Glasul Bisericii», XXXIV (1975), nr. 11—12, p. 1160.

10. Dr. Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, București, 1979, p. 136.

11. Arhim. Tit Sîmedrea, *op. cit.*, p. 23.

12. *Ibidem*, p. 35.

și mitropolit al Ungro-Vlahiei, ca primat al României, la rangul de scaun patriarhal¹³.

Conform tradiției, s-au trimis scrisori tuturor Bisericilor Ortodoxe surori, prin care se anunța noua vrednicie a Bisericii noastre și a întistătătorului ei, cu justificările de rigoare. De îndată au sosit răspunsurile: Tomosul Patriarhiei ecumenice, emis la data de 30 iulie 1925¹⁴, apoi celelalte scrisori cu binecuvântări și urări frățești din partea celorlalte Biserici ortodoxe. La 1 noiembrie 1925, a avut loc ceremonia investiturii primului patriarh al României. Erau de față membrii Sf. Sinod, reprezentanți ai statului, delegații ortodoxe din străinătate și o mare mulțime de credincioși. Acest moment se adăuga cu litere de aur la trecutul glorios al Bisericii noastre, plină de speranțe pentru un viitor și mai strălucit. În cuvântarea de atunci, patriarhul Miron Cristea spune: «Biserica română va năzui să-și asigure în concertul Bisericilor ortodoxe naționale și — după putință — în sinul creștinismului din toată lumea, un loc corespunzător cu importanța ei și cu mărimea serviciilor de ordin religios, moral și cultural, pe care le va putea închina evangheliei și crucii lui Hristos»¹⁵.

Au trecut de atunci 60 de ani, iar cuvintele primului patriarh au rămas profetice, întrucât, în această perioadă, Biserica Ortodoxă Română a făcut progrese însemnate în toate domeniile (spiritual, teologic, administrativ, social etc.). În cele ce urmează, vom face o prezentare a înfăptuirilor din 1925 pînă astăzi, împărțindu-le în două perioade: pînă în 1948 (păstorirea primilor doi patriarhi) și din 1948 pînă în zilele noastre.

Patriarhia Română pînă în 1948

Între realizările primului întistătător al Bisericii Ortodoxe Române, patriarhul Miron Cristea (1925—1939), ies în relief cele de ordin cultural și administrativ. În timpul păstoririi sale învățămîntul teologic s-a dezvoltat, înființându-se noi instituții pentru pregătirea clerului. Astfel, pe lângă cele două facultăți de teologie existente, cea din București și cea de la Cernăuți, s-a înființat, în 1926, Facultatea de teologie din Iași, încadrată în Universitatea de acolo¹⁶, apoi Academii teologice de la Cluj și Oradea, noi seminarii teologice, seminarii monahale, școli de cîntăreți bisericești, o Academie de muzică bisericească la București. De asemenea, Institutele teologice din Sibiu, Arad și Caransebeș au fost promovate ca noi Academii teologice, cu patru ani de studii¹⁷. În aceste lăcașuri de cultură teologică au activat dascăli pricepuți, care au ridicat prestigiul lor, încît ele au început să fie frecventate și de numeroși studenți străini. Pentru formarea noilor cadre didactice necesare învățămîntului teologic, s-a luat inițiativa trimerii mai multor tineri teologi la studii de specializare în străinătate.

13. *Ibidem*, p. 109—110.

14. *Ibidem*, p. 131—133.

15. *Ibidem*, p. 172.

16. Ele s-au contopit cu cea din București în anii 1941 (Facultatea din Iași) și 1948 (Facultatea din Cernăuți-Suceava).

17. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Cultura teologică ortodoxă românească între anii 1925—1975*, «Studii Teologice», XXVII (1975), nr. 9—10, p. 654.

Roadele activității profesorilor de teologie, ca și ale altor clerici cărturari, s-au concretizat în publicarea unor lucrări deosebit de valoroase, necesare întregii obști credincioase sau studiului teologic. Așa apar *Biblia* sinodală din 1936, mai multe ediții ale *Noului Testament*, cărțile de strană în ediții îmbunătățite, menite unificării cultice în toată Biserica Ortodoxă Română, traducerea unor lucrări patristice, manuale teologice etc.¹⁸ Între publicațiile care au apărut în cuprinsul mitropoliei Ungro-Vlahiei se pot aminti revistele: «Studii Teologice» (1929), în care scriau profesorii Facultății de teologie din București, «Apostolul», buletin oficial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, «Raze de lumină», revistă a studenților teologi din București, «Îngerul», la Buzău, «Tomis», la Constanța, «Glasul monahilor», tot la București ș.a.¹⁹

Pe lângă eparhiile înființate după 1918, a Oradei (14 septembrie 1920), a Vadului, Feleacului și Clujului (19 decembrie 1921) și a Tomisului (30 martie 1923), apar în noul contur al Patriarhiei Române alte episcopii: a Maramureșului, cu reședința la Sighet, în anul 1937, a Timișoarei²⁰, în 1939, precum și o eparhie în diaspora, pentru românii din America, în anul 1934. În felul acesta, numărul episcopieiilor sporise la 22. Odată cu aceste schimbări, s-au ridicat din temelie case episcopale sau mitropolitane. Una dintre cele mai reușite lucrări legate de osirdia patriarhului Miron Cristea este Palatul Patriarhal, ridicat între 1932—1936, după planurile arhitectului Gh. Simotta, cu elemente de arhitectură muntenească tipice secolului al XVIII-lea²¹.

O contribuție de seamă în promovarea relațiilor Bisericii noastre cu alte Biserici creștine a adus-o patriarhul Miron Cristea prin vizitele făcute la Constantinopol, Ierusalim, Alexandria și Atena (1927) și în Polonia (1938). În 1931, la Londra, și în 1935, la București, s-au stabilit cele mai importante contacte cu Biserica Anglicană, ele reprezentând primul dialog teologic românesc în spirit ecumenic²². A urmat, în vara anului 1936, vizita patriarhului Miron în Anglia, însoțit de câțiva teologi și ierarhi. Relațiile interortodoxe s-au întărit și ele prin participarea ierarhilor și teologilor români la Conferința Bisericii Ortodoxe de la minăstirea Vatoped (1930) și la primul Congres al profesorilor de teologie ortodoxă de la Atena (1936), prin vizitele unor ierarhi răsăriteni la noi, prin ajutorul dat la recunoașterea autocefaliei Bisericii ortodoxe din Polonia, Finlanda, Cehoslovacia și Albania, prin medierea împăcării Bisericii Ortodoxe Bulgare cu Patriarhia ecumenică, precum și prin intervențiile pe cale diplomatică în favoarea acesteia din urmă, în timpul lui Kemal Atatürk²³.

18. *Ibidem*, p. 655—668.

19. *Ibidem*, p. 669—670.

20. Înființarea ei fusese cerută cu mult timp înainte, de mitropolitul Andrei Șaguna. Vezi Pr. prof. Gheorghe I. Moisescu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1957, p. 603.

21. Pr. prof. Teodor Bodogae, *Grija Patriarhiei Române pentru locașurile sale de cult în ultimii 50 de ani*, «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 11—12, p. 1456.

22. Episcop Antonie Plămădeală, vicar patriarhal, *Ecumenism and church foreign relations (1944—1979)*, «Romanian Orthodox Church News», IX (1979), no. 3, p. 7.

23. Pr. prof. Gheorghe I. Moisescu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, p. 609.

De asemenea, Biserica Ortodoxă Română a trimis reprezentanți la toate congresele organizațiilor ecumeniste înființate între cele două războaie mondiale, și anume la Congresul organizației *Creștinismul practic* (Life and Work), Stockholm, 1925, la Congresul mișcării *Credință și organizare* (Faith and Order), Lausanne, 1927, precum și la conferințele regionale ale *Alianței Mondiale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică*, unele ținute în țara noastră (București, 1933; Rîmnicu Vilcea, 1936)²⁴.

După moartea patriarhului Miron Cristea, întâmplată la Cannes, în Franța, la 6 martie 1939, în timpul unui tratament medical, a fost chemat la conducerea Patriarhiei Române mitropolitul de atunci al Moldovei, Nicodim Munteanu (1939—1948). A păstorit cu înțelepciune în vremurile tulburi ale celui de-al doilea război mondial, rostindu-și cu cumpătare gândurile²⁵. A văzut «Golgota Bisericii din Transilvania» după odiosul Dictat de la Viena, din 30 august 1940, prin care 11 județe din partea de nord a Transilvaniei, însumind o populație de peste 1.300.000 de credincioși români, erau anexate Ungariei horthyste. Populația a fost supusă unei oprimări sistematice, prigonită și obligată să-și schimbe «legea» ori numele, interzicându-i-se chiar limba strămoșilor, la sfintele slujbe, iar preoții ei au fost umiliți, batjocoriți, schingiuți, alungați și uciși²⁶. În unele împrejurări istorice vitrege, când își vedea trupul turmei sale sfîrtecat din toate părțile, a ostenit mai departe pe tărîmul cărturăresc, chibzuind că numai în acest fel își mai putea ajuta păstoriții. A tipărit o nouă ediție sinodală a *Bibliei*, în anul 1944, cu concursul a încă doi traducători, Gala Galaction și Vasile Radu, apoi câteva ediții ale *Noului Testament* și ale *Psaltirii*, ambele tălmăcite de el, precum și alte traduceri și prelucrări din rusește ale unor lucrări teologice, cărți de predici sau cărți de zidire sufletească pentru credincioși²⁷.

Din punct de vedere administrativ, în această perioadă intervin următoarele schimbări: la 1 noiembrie 1939 se desființează episcopia Rîmnicului, înființându-se la aceeași dată Mitropolia Olteniei, apoi se revine la vechea organizare la 20 aprilie 1945; se înființează episcopia Timișoarei la 7 noiembrie 1939, ridicată la rangul de arhiepiscopie (7 iunie 1947) și de mitropolie (septembrie 1947). În martie 1946, s-a constituit un vicariat cu sediul la Gyula, dependent de episcopia Aradului, pentru credincioșii români rămași pe teritoriul Ungariei²⁸. Tot în timpul păstoririi lui Nicodim s-a făcut o organizare mai sistematică a Școlii de pictură bisericească, sub controlul profesorilor I. D. Ștefănescu și N. Verona²⁹.

După 23 august 1944, tot patriarhul Nicodim reia firul legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă, făcînd o călătorie la Moscova în toamna anului 1946 și apoi primindu-l în anul următor pe patriarhul Alexei al

24. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Cîteva considerații...*, p. 522.

25. Pr. prof. Gheorghe I. Moiescu, *op. cit.*, p. 617.

26. Conf. univ. dr. Mihai Fătu, *Biserica Românească din nord-vestul țării sub ocupația horthystă (1940—1944)*, Timișoara, 1985, p. 5, 62.

27. Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Cultura teologică...*, p. 667—668.

28. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, București, 1981, p. 430.

29. Pr. prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 1459.

Moscovei și a toată Rusia, venit să viziteze Biserica noastră³⁰. Înaintat în vîrstă, patriarhul Nicodim a trecut la cele veșnice în ziua de 27 februarie 1948.

Patriarhia Română după 1948

În noul climat democratic, asigurat de actele istorice de la 23 august 1944 și 30 decembrie 1947, Biserica Ortodoxă Română a parcurs una dintre cele mai importante perioade din istoria sa, sub păstoria patriarhului Justinian Marina (1948—1977) și a Prea Fericitului Părinte Dr. Iustin Moiescu, de la 19 iunie 1977. Viața bisericească din cuprinsul Patriarhiei Române a fost înnoită sub toate aspectele, ținîndu-se cont de nevoile actuale ale poporului nostru.

Dintre înfăptuirile celor 29 de ani ai păstoririi patriarhului Justinian s-au înscris la un loc de cinste pentru istoria Bisericii noastre «reîntregirea bisericească din Transilvania, canonizarea sfinților români, aplicarea principiului sinodalității în cîrmuirea bisericească, organizarea nouă a tuturor ramurilor activității bisericești, pregătirea preoților în școlile teologice pentru a răspunde cerințelor noi ale credincioșilor, reorganizarea monahismului, orientarea slujitorilor altarelor spre apostolatul social, dirijarea legăturilor și contactelor cu alte Biserici spre bună înțelegere, prietenie și colaborare și multe altele»³¹.

Toate acestea au fost posibile datorită noului *Regim general al cultelor*, promulgat prin lege la 4 august 1948, prin care Statul nostru asigură libertatea de conștiință a tuturor cetățenilor săi, egalitatea între cultele religioase și autonomia lor. În acest cadru, Biserica noastră și-a elaborat legislația proprie, cuprinsă în *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, votat de Sf. Sinod la 19 și 20 octombrie 1948 și aprobat apoi de către Conducerea de Stat, în cele 12 regulamente adoptate pentru activitatea din toate sectoarele, precum și în unele hotărîri sinodale. Această legislație este expresia deplinei autonomii de organizare, conducere și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române, prima de acest fel din istoria sa³². Autonomia deplină a Bisericii noastre în raporturile ei cu Statul, precum și în raporturile cu celelalte culte din țară este legată de «deschiderea sa către iume, societate și om, într-o atitudine de slujire a acestora ca formă de manifestare a iubirii și slujirii lui Dumnezeu»³³. O expresie concludentă în acest sens este participarea Bisericii Ortodoxe Române, alături de celelalte culte din țară, la Frontul Democrației și Unității Socialiste,

30. G. Sereda (Gheorghe I. Moiescu), *De la Biserica autocelală la Patriarhia română*, «Ortodoxia», II (1950), nr. 2, p. 333.

31. *Cuvîntarea I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei*, la festivitățile prilejuite de semicentenerul Patriarhiei Române și împlinirea a 90 de ani de la recunoașterea autocelalității Bisericii Ortodoxe Române, «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 11—12, p. 1234. Pe larg, ele au fost tratate în studiile aniversare din 1975.

32. Pr. prof. Liviu Stan, *Statutul Bisericii Ortodoxe*, «Studii Teologice», I (1949), nr. 7—8, p. 641.

33. Pr. lector Dumitru Gh. Radu, *op. cit.*, p. 1172.

cel mai larg organism de masă, precum și adeziunea la noile inițiative ale Statului nostru pentru pace și dezarmare³⁴.

În comparație cu prima perioadă, de păstorire a primilor doi patriarhi, s-au făcut mari progrese în sectorul relațiilor externe ale Patriarhiei Române, intensificându-se legăturile cu Bisericele Ortodoxe surori și cu celelalte Biserici creștine. Mai întâi, sînt de menționat bunele relații dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia ecumenică, apoi relațiile cu Patriarhatele apostolice din Alexandria, Antiohia și Ierusalim și cu toate Bisericele Ortodoxe autocefale. Ele au fost prilejuite de unele momente deosebite din viața fiecărei Biserici sau de discuțiile comune în unele probleme de interes general. Astfel, Biserica Ortodoxă Română a luat parte activ, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pe atunci mitropolit al Moldovei și Sucevei, la Conferințele panortodoxe de la Rodos (1961, 1963, 1964) și Chambésy (1968), la primele două Conferințe presinodale panortodoxe pentru pregătirea Marelui Sinod (1971 și 1976), conducînd și comisia care s-a ocupat de revizuirea temelor³⁵.

În ultimele decenii, Biserica noastră a întreținut strînse legături cu Bisericele Vechi-Orientale, socotindu-le cele mai apropiate de Ortodoxie. După dialogul neoficial, în mai multe sesiuni de lucru, Aarhus (1964), Bristol (1967), Addis-Abeba (1971), s-a hotărît începerea dialogului la cea mai înaltă reprezentare (Chambésy — 1979)³⁶.

De asemenea, în anii de păstorire ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, s-a dat un nou impuls dialogurilor teologice deja inițiate, dialogul interortodox—vechi-catolic³⁷, dialogul interortodox—anglican³⁸, dialogul dintre Biserica Ortodoxă și Bisericele Reformate (reuniuni mixte), începînd dialoguri noi, cum este cazul celui dintre Biserica Ortodoxă Română și Bisericele Evanghelice Luterane și al celui interortodox—romano-catolic³⁹, inițiate în 1979 și, respectiv, 1980.

Un loc deosebit de important și-au găsit relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu organizațiile ecumenice, tot în această perioadă. Biserica noastră, odată devenită membră în toate cele trei organizații intercreștine mondiale, Consiliul Ecumenic al Bisericilor (1961), Conferința Bi-

34. Pe această linie, s-au înscris *Adunările cultelor din România pentru dezarmare și pace*, ultima ținută între 16—18 septembrie 1985. Pentru activitatea depusă de întîlștătorii Bisericii noastre, a se vedea: Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat social. Pentru pacea a toată lumea*, vol. 5, București, 1955 și I. P. S. Mitropolit Nestor Vornicescu, *La 70 de ani de viață ai Prea Fericitului Patriarh Dr. Iustin Moisescu. Fericit făcătorul, binevestitorul și apărătorul păcii!*, «Biserica Ortodoxă Română», XCVIII (1980), nr. 3—4, p. 332—338.

35. Pr. Dumitru Soare, *Contribuția Prea Fericitului Patriarh Iustin la dezvoltarea relațiilor ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române*, rev. cit., p. 408.

36. *Ibidem*, p. 411.

37. *Subcomisie mixtă de lucru pentru dialogul teologic ortodoxo—vechi-catolic*, «Biserica Ortodoxă Română», CII (1984), nr. 11—12, p. 729.

38. *Dialogul ortodoxo—anglican*, rev. cit., C (1982), p. 801. Problema lui a fost pusă și în cadrul vizitei făcute Bisericii noastre de către arhiepiscopul de Canterbury, dr. Robert Runcie, primat a toată Anglia și mitropolit, între 11—15 octombrie 1982. Vezi «Romanian Orthodox Church News», XII (1982), no. 4, p. 25.

39. Pr. prof. Ștefan Alexe, *Începutul dialogului teologic oficial dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, «Ortodoxia», XXXIII (1981), nr. 1, p. 106—111.

sericilor Europene (1964) și Conferința Creștină pentru Pace (1960) a depus o activitate susținută în slujba unității creștine, prin ierarhii și teologii ei. O contribuție cu totul remarcabilă la augmentarea lucrării ecumenice a adus-o Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin ca membru al Comitetului Central al C.E.B. (1961—1977) și al prezidiului C.B.E. pe durata a patru Adunări generale, arătând prin aceasta că facem parte din Biserica de totdeauna și de pretutindeni ⁴⁰.

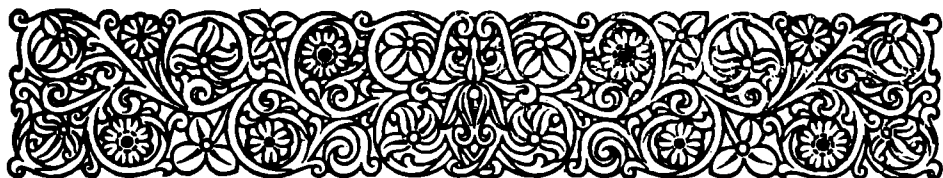
*
*
*

Toate aceste realizări, prezentate într-un mod foarte sumar, cu ocazia aniversării a 60 de ani de la înființarea Patriarhiei Române, ne arată că Biserica noastră a urcat tot atâtea trepte în activitatea pe care a desfășurat-o în slujba omului, a societății și a lumii întregi. Primenită în duhul ei, Ortodoxia românească a contribuit la refacerea și întărirea unității spirituale a poporului său, afirmându-și apoi vocația sa ecumenică drept răspuns la cuvintele Mântuitorului: «Ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21) și la noul ei apostolat părintesc, patriarhal.

MIHAI SPĂTARELU

40. I. P. S. Mitropolit Teoctist, *La cinci ani de patriarhat. Slujind dreapta credință și sălășluirea păcii în lume*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LVIII (1982), nr. 5—6, p. 410.

ȘTIRI ECUMENICE

RELAȚIILE ECUMENICE DINTRE CULTELE DIN ȚARA NOASTRĂ. CONTRIBUȚIA CULTELOR LA ÎNTĂRIREA UNITĂȚII POPORULUI NOSTRU

De-a lungul istoriei sale, poporul nostru a răspândit un duh de pace și a cultivat spiritul irenic, trăind în bună înțelegere cu toți cei care s-au așezat aici de secole și au împărțit cu noi bucuriile și necazurile, creînd valorile spirituale și materiale și apărînd libertatea și independența. Biserica Ortodoxă Română n-a făcut niciodată discriminare confesională, ci a recunoscut unitatea tuturor în Hristos, fiecare fiind lăsat să trăiască în legea lui, adică în confesiunea lui. Armenii, husiții și lipovenii au găsit adăpost la noi și s-au organizat conform rînduielilor lor. La fel s-au bucurat de toate drepturile și celelalte confesiuni creștine, ba, mai mult, două culte necreștine (mozaic și mahomedan), s-au bucurat de ajutor și înțelegere ¹. Astfel, conviețuirea pașnică și frățească a românilor cu naționalitățile nlocuitoare, bazată pe respectul reciproc al specificului confesional și etnic ², reprezintă platforma istorică a ecumenismului actual, adică a spiritului nou care animă relațiile actuale dintre cultele religioase din țara noastră. Căci, între multe realizări privind viața religioasă din Patria noastră în ultimele trei decenii, se numără și stabilirea unor raporturi de respect reciproc, de înțelegere, de dragoste și de colaborare între cultele religioase de la noi. În țara noastră există în prezent 14 culte recunoscute de stat : ortodox, romano-catolic, armeano-gregorian, creștin de rit vechi sau lipovean, reformat sau calvin, evanghelic-luteran C.A., sinodo-presbiterian, unitarian, mozaic, musulman, baptist, adventist de ziua a șaptea, pentecostal și creștin după evanghelie.

Ecumenismul local, adică legăturile frățești dintre cultele din țara noastră, a îmbrățișat trei forme : 1) la nivelul conducătorilor de culte ; 2) la nivelul teologilor și 3) la nivelul comunităților parohiale. Se poate spune că spiritul ecumenist, care are rădăcini adînci în trecutul de fră-

1. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, cf. Pr. Asist. Dr. Nicolae Necula, *A 38-a Conferință teologică interconfesională*, în «Studii Teologice», XXXIV (1982), nr. 3—4, p. 262.

2. *Ibidem*, p. 264.

tietate și colaborare dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din această țară, s-a adâncit și a luat o formă organizatorică nouă după 1948, cunoscând un progres evident atât pe linia slujirii poporului nostru și a societății românești actuale, cât și pe linia teologic-doctrinară, prin dezbaterăa unor teme doctrinare cu evidențierea unor convergențe și puncte de apropiere, datorită climatului de totală libertate religioasă din țara noastră.

a. — *La nivelul șefilor de culte* ecumenismul local din țara noastră s-a concretizat în diferite întruniri ale acestora, ținute în vederea stabilirii unei atitudini comune în felurite probleme de interes general, în trimiterea de mesaje comune Congreselor mondiale pentru apărarea păcii, în pregătirea comună a delegațiilor pentru participarea la diferite întruniri și congrese intercreștine, în trimiterea de delegații mixte la diferite reuniuni sau în vizite peste hotare. Amintim că la 23 iunie 1949, șefii cultelor din țara noastră au ținut o consfătuire la palatul patriarhal și au adoptat o moțiune prin care luau act cu satisfacție de decretul prin care Conducerea de stat a aprobat Statutele pentru organizarea și funcționarea acestor culte.

La 19 dec. 1950, conducătorii cultelor au adresat un mesaj celui de al doilea Congres mondial al partizanilor păcii și o chemare către credincioșii tuturor cultelor din țara noastră, îndemnându-i să lupte pentru pace. La 25 noiembrie 1952 s-a ținut o consfătuire la Institutul teologic universitar din București, care a adresat o chemare slujitorilor și credincioșilor tuturor cultelor să sprijine lupta și năzuințele poporului nostru pentru pace și progres. Această consfătuire a adresat, de asemenea, un mesaj de salut congresului popoarelor pentru apărarea păcii de la Viena.

La 27—28 aprilie 1967 s-a ținut o nouă consfătuire la palatul patriarhal, adoptându-se un apel comun împotriva războiului din Vietnam³. În ziua de 9 nov. 1981, șefi și reprezentanți ai Cultelor din țara noastră s-au întrunit la Palatul Patriarhal spre a da expresie sentimentelor care îi animă pe toți cei cărora, în virtutea credinței religioase pe care o mărturisesc, le este scumpă pacea și se simt responsabili față de soarta oamenilor. Cu acel prilej a fost stabilită convocarea unei Adunări a Cultelor din România pentru dezarmare și pace, care s-a ținut la Institutul teologic universitar din București în zilele de 25—26 noiembrie 1981 și care a formulat o Chemare adresată guvernelor tuturor statelor lumii, Organizației Națiunilor Unite, precum și tuturor Bisericilor, Religiiilor și Organizațiilor religioase din lume, ca să-și înalțe glasurile ca niște trâmbițe ale păcii și să spună răspicat: «**NU CURSEI ÎNARMĂRILOR ! NU AMPLASĂRII DE RACHETE ȘI BOMBE CU NEUTRONI ÎN EUROPA ! NU MORTII NUCLEARE !**»⁴. În magistrala cuvântare rostită la deschiderea lucrărilor acestei Adunări a Cultelor din România pentru dezarmare și Pace, Prea Fericitul Părinte IUSTIN arată că «în climatul de unitate a tuturor locuitorilor patriei, care s-a statornicit în România după elibe-

3. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, București, 1981, p. 509.

4. Vezi «*Biserica Ortodoxă Română*», XCIX (1981), nr. 11—12, p. 1493.

rare, a urmat în chip firesc realizarea păcii confesionale, stabilindu-se între Culte raporturi de înțelegere, prietenie și colaborare. Păstrându-și propria lor identitate confesională — a arătat în continuare Prea Fericirea Sa — ele cooperează pe tărîmul ecumenismului practic local și sprijină eforturile poporului nostru de consolidare a vieții celei noi și de înaintare a popoarelor omenirii contemporane pe calea păcii, a buneii înțelegeri și a ajutorării reciproce»⁵.

La nivelul teologilor ecumenismul local din România se manifestă, la rîndul său, în multiple forme, începînd de la schimbul de studenți între instituțiile de învățămînt teologic ale cultelor din România, schimb de literatură teologică, relații colegiale între profesorii de teologie de la instituții de învățămînt teologic, colaborarea teologilor de diferite confesiuni în numeroase comisii (cum este Comisia română de istorie ecleziastică comparată) ș.a. Forma majoră a ecumenismului local din România o constituie însă conferințele teologice interconfesionale inițiate din 1964 și care reunesc la lucrările lor pe teologii ortodocși, protestanți, romano-catolici și au loc de trei sau de două ori pe an, organizate, rînd pe rînd, de cele două institute teologice universitare ortodoxe din București și Sibiu și de Institutul Protestant Unic din Cluj-Napoca. Tematica celor peste 40 de conferințe teologice interconfesionale ținute pînă acum a fost axată pe problemele fundamentale care preocupă Consiliul Ecumenic al Bisericilor și celelalte organizații intercreștine mondiale, Conferința Bisericilor Europene și Conferința Creștină pentru Pace, deci Mișcarea Ecumenică în general și pe problemele ecumenismului local din România, care promovează cunoașterea, prețuirea reciprocă, apropierea și frățietatea Bisericilor și cultelor religioase, sprijinirea și slujirea vieții celei noi sociale a poporului român»⁶.

Cu prilejul conferinței teologice interconfesionale de la București din 27 mai 1977, la aniversarea a 100 de ani de la declararea independenței de stat a României, s-a subliniat faptul că «Bisericile din România, în cursul vremurilor, s-au aflat mereu alături de credincioșii lor, locuitorii ai acestor meleaguri, susținîndu-le, sub diferite forme, lupta pentru libertate și independență. Îndemnul lor a făcut ca, trăind de veacuri pe acest pămînt — patria lor comună — poporul român și celelalte naționalități conlocuitoare: maghiari, germani și alții, să se afle în marile momente din trecutul României, de aceeași parte a baricadei, așa cum adesea îi arată filele istoriei românilor. Biserica Ortodoxă Română, care s-a născut odată cu poporul român pe meleagurile lui de formare, și-a împletit destinele și activitatea ei cu destinele poporului, în tot cursul istoriei, fiind prezentă activ în toate momentele epocale ale devenirii lui istorice, sprijinind pe Mihai Viteazul să înfăptuiască actul unirii tuturor românilor din 1600, pe Tudor Vladimirescu în Revoluția de la 1821, Revoluția de la 1848 în Țările Române, actul Unirii Principatelor Române din 1859, înfăptuirea Statului național unitar român în 1918, iar după 1944 sprijină edificarea vieții celei noi socialiste în România. Iată la noi, astăzi, se arată într-o cuvîntare la Conferința menționată, o perfectă

5. *Ibidem*, p. 1248.

6. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Privire de ansamblu asupra conferințelor teologice interconfesionale din România*, în «Studii Teologice», XXX (1979), nr. 5—10, p. 653.

colaborare între toate Bisericile creștine și cultele religioase, acesta fiind un model de trăire locală admirat și prețuit de personalitățile bisericești care ne-au vizitat și ne vizitează țara. O asemenea situație reprezintă o contribuție importantă la păstrarea și sprijinirea libertății și independenței țării noastre»⁷.

La 23 noiembrie 1981, cea de a 38-a Conferință teologică interconfesională, ținută tot la Institutul teologic universitar din București, a avut ca temă «Ecumenismul contemporan și cultele religioase din România». În discuțiile și concluziile acestei întruniri a fost evidențiat faptul că ecumenismul local din țara noastră, constituie o valoroasă contribuție la adâncirea și întărirea unității moral-spirituale a poporului nostru⁸.

La nivelul parohiilor, ecumenismul practic local se concretizează în cele mai diverse nuanțări. Sînt de amintit, aici, mai întîi, participarea, în asistență, la săvîrșirea de acte sacramentale și mai cu osebire la ierurgii, a căror putere de captivare duhovnicească și de ajutorare prin mijloacele Bisericii, este o evidență de veacuri. Credincioșii Bisericii Ortodoxe se întîlnesc cu membrii altor confesiuni : la primiri de episcopi, la instalări de slujitori bisericești în parohii, la liturghii ortodoxe și la alte servicii de cult, la botezuri, la nunți, din ce în ce mai frecvent la săvîrșirea Tainei Sfîntului Maslu, la înălțătoarele Sfinte slujbe ale Învierii Domnului, la parastase, la înmormîntări, participarea creștină neortodoxă într-o parohie rurală la slujbele ortodoxe fiind de ordinul zecilor și sutelor. Frecvente sînt apoi participările în comun la săvîrșirea de acte civice cu profil patriotic. Manifestările cetățenești — cu deosebire stringerea și depozitarea recoltei — oferă nu o dată credincioșilor ocazii de înfrățire în muncă. Fraternalizările lor rodnice se adaugă eforturilor obștești pentru reușita deplină a strădaniilor care se desfășoară la scară națională. Impresionante și semnificative sînt apoi actele de întrajutorare creștinească, la care adăugăm legăturile prietenești dintre femeile credincioase ale diferitelor comunități creștine și fraternalizările dintre studenții teologi. Pe această cale de apropiere creștină interconfesională s-a evidențiat modalitatea creării unei atmosfere bună conducătoare de idei și simpatii între Biserică și națiune, între oameni și naționalitățile de credință diferite⁹.

Am schițat pînă acum coordonatele ecumenismului local din țara noastră în cele trei moduri principale de manifestare a sa, privit mai ales din perspectiva contribuției pe care o aduce la întărirea unității poporului nostru. În cele de mai sus am privit însă ecumenismul local din România, mai ales în raporturile sale la relațiile interconfesionale, la relațiile sale interne din punct de vedere bisericesc. Trebuie să spunem că acest ecumenism local se reflectă și în exterior, adică în raporturile cultelor din țara noastră cu societatea românească de astăzi. Cultele din România sprijină eforturile întregului popor român spre mai bine

7. *Ibidem*, p. 707.

8. Pr. Asist. Nicolae Necula, *Art. cit.*, p. 264.

9. Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu, *Ecumenismul practic local*, în «Studii teologice», XXXIV (1982), nr. 3—4, p. 278.

nu numai printr-o simplă adeziune, sau prin simple declarații, ci prin angajamentul concret, prin prezența și contribuția reprezentanților și a credincioșilor lor în mijlocul evenimentelor pe care le trăim. Cultele din țara noastră își educă și îndeamnă credincioșii să participe activ la munca creatoare a țării, să aibă mereu o atitudine civică exemplară.

În ultimii ani, contribuția cultelor din țara noastră la adâncirea unității naționale a poporului nostru s-a manifestat și prin participarea acestor culte la Frontul Democrației și Unității Socialiste. «Împreună cu celelalte culte din țara noastră, Biserica Ortodoxă Română a sprijinit și s-a încadrat de la început în această formă superioară de manifestare a unității și solidarității poporului român»¹⁰, potrivit formulării atît de expresive dată Frontului Democrației și Unității Socialiste de către Prea Fericitul Patriarh IUSTIN în cuvîntarea ținută la primul congres al acestei organizații (1974), atunci în calitate de Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Tot cu acel prilej, Prea Fericirea Sa arăta că, în toț cursul istoriei noastre naționale, Biserica Ortodoxă Română s-a simțit integrată în viața poporului nostru. Identificîndu-și misiunea cu slujirea credincioșilor ei, ea nu s-a lăsat niciodată ispitită de ideea de a domina poporul, nici n-a căzut în greșeala de a se izola de lume, refugiîndu-se oarecum în sfera contemplației, sau în zona noțiunilor abstracte. Pe lîngă împlinirea lucrării sale proprii, religioase, ea a urmărit fără încetare întărirea dragostei de glia străbună și a împărțit cu poporul amărăciunea zilelor haine și bucuria zilelor frumoase»¹¹.

La cel de al II-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste, Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN, dînd expresie sentimentelor tuturor credincioșilor și slujitorilor Bisericii noastre, exprima deplina adeziune la înnoirea acestei organizații, precum și angajamentul de a-și aduce aportul sporit la înfăptuirea tuturor acțiunilor inițiate de conducerea Statului nostru pentru înălțarea patriei și realizarea idealurilor poporului român¹².

Angajate ferm să slujească omul de astăzi¹³, fără să se îndepărteze de la identitatea lor confesională, liturgică și culturală, Bisericile și Cultele din țara noastră¹⁴ își intensifică mereu raporturile ecumeniste întreoialtă, aducînd pe această cale o valoroasă contribuție la întărirea unității naționale a poporului român.

Pr. Asist. Dr. VIOREL IONIȚĂ

10. *Congresul Frontului Unității Socialiste*, 23—24 mai 1974, Editura politică, București, 1974, p. 110.

11. Diac. Asist. Dr. Viorel Ioniță, *Al doilea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste*, București, 17—18 ian. 1980, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 1—2, p. 187.

12. *Ibidem*, p. 191.

13. Prof. Constantin Pavel, *Colaborarea Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte culte din țară*, în rev. *Ortodoxia*, anul XX, nr. 2, aprilie-iunie, 1968, pag. 265—275.

14. Pr. Conf. Ștefan Alexe, *Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte culte religioase din țara noastră*, în rev. *Ortodoxia*, anul XXV, nr. 2, aprilie-iunie, 1973, p. 193—209.

PATRIARHIA ECUMENICĂ

Sub președinția Sanctității Sale, Dimitrios I, Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice întrunit în 15 octombrie a.c. a ales trei noi episcopi. Este vorba de P. C. Arhidiacon Chiril Dragumis, arhidiacon al Patriarhiei, care a fost ales mitropolit titular de Seleucia ; P. C. Arhimandrit Apostolos Vulgaris, starețul minăstirii Sf. Anastasia din Tesalonic, ales episcop de Milet și de P. C. Arhimandrit Makarios Paulidis, ales episcop de Lampsakos și vicar al mitropolitului Damaskinos al Elveției.

Mitropolitul titular de Seleucia este originar din insula Icuvsos. El și-a făcut studiile de teologie la Facultatea din Halki și a fost hirotonit diacon în 1967. El a lucrat între timp la cancelaria patriarhiei.

Noul episcop de Milet a terminat studiile sale la Facultatea de teologie din Tesalonic. De mulți ani el a fost numit la minăstirea Sf. Anastasia unde s-a distins prin remarcabilele sale contribuții administrative.

Vicarul mitropoliei Elveției, noul episcop de Lampsakos născut în 1937, lângă Tesalonic și-a făcut studiile la Academia din Muntele Athos, apoi la Facultatea din Halki. În 1963 a fost hirotonit preot și numit la Londra, Melbourne și din 1970 la Bonn, unde în ultimii ani a fost vicar al Mitropoliei din Bonn («*Episkepsis*», 344/1985, p. 2).

În curînd se vor începe lucrările de reconstrucție a clădirii centrale a Patriarhiei Ecumenice, clădire distrusă într-un incendiu în 1941. («*S. O. P.*», nr. 103, 1985, p. 7).

DIALOGUL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA VECHE-CATOLICĂ

Între 30 septembrie și 5 octombrie 1985 s-a întrunit la Amersfoort, Olanda, cea de-a VI-a reuniune plenară a comisiei teologice mixte pentru dialogul între ortodocși și vechi-catolici. Reuniunea a fost prezidată de I. P. S. Damaskinos, mitropolitul Elveției și Mgr. Léon Gauthier, primatul Bisericii Vechi-Catolice din Elveția.

S-au discutat cele patru texte comune pregătite în prealabil de subcomisia mixtă întrunită în insula Thassos în septembrie 1984. Titlurile lor au fost : 1) Tainele Bisericii ; 2) Botezul ; 3) Mirungerea și 4) Sf. Euharistie.

După discuții detaliate, membrii comisiei au aprobat formularea definitivă a acestor texte care exprimau, după opinia lor, învățătura atât a Bisericii Ortodoxe, cât și a Bisericii Vechi-Catolice. Textele au fost semnate de toți membrii comisiei.

Următoarea întrunire a comisiei mixte se va ține din nou peste doi ani. Atunci se vor examina câteva teme privind Taina hirotoniei, Taina mărturisirii, Taina nunții și Taina Sfântului Maslu, precum și eshatologia, ca și condițiile și consecințele deplinei comuniuni bisericești. Comisia își va încheia misiunea după ce va termina și această etapă. («*Episkepsis*», nr. 344/1985, p. 3—4).

BISERICA ORTODOXĂ A CEHOSLOVACIEI

Biserica Ortodoxă a Cehoslovaciei, reorganizată după cel de-al doilea război mondial, este constituită din patru mitropolii (două în Moravia și două în Slovacia).

Biserica Ortodoxă a Cehoslovaciei are o Facultate de teologie, 190 de biserici și 70 de preoți. Are o mînăstire care dispune și de o editură, precum și o facultate de teologie.

Editura Bisericii tipărește cărți bisericești și liturgice. În fiecare an vîd lumina tiparului 5—6 titluri noi; Biserica Ortodoxă are și două periodice care apar lunar. Este vorba de «Glasul Ortodoxiei» care este tipărit în cehă, slovacă și ucrainiană, și «Moștenirea Sfinților Chiril și Metodiu». Anual, Biserica editează calendarul bisericesc și alte cărți teologice, catehetice, etc.

Aceste date referitoare la Biserica Ortodoxă a Cehoslovaciei au fost comunicate de P. F. Dorotei, arhiepiscopul Pragăi și primatul Bisericii Ortodoxe a Cehoslovaciei într-un interviu dat cu ocazia vizitei sale în Grecia periodicului «Ekklesiastiki aletheia» din 16 noiembrie 1985. («Ekklesiastiki aletheia», 16 nov. 1985, p. 1—4).

RELAȚII INTER-BISERICEȘTI

Între 14 și 22 septembrie a.c. a avut loc la Centrul Ortodox al Patriarhiei Ecumenice din Chambésy (Geneva) cel de-al 7-lea Congres internațional al Societății de drept canonic al Bisericilor orientale, sub patronajul D-lui Kurt Furgler, președintele Confederației elvețiene și D-lui Jaques Vernet, președinte al Consiliului de Stat al Republicii și cantonului Geneva. Responsabilitatea organizării acestui congres a revenit I. P. S. Damaskinos, mitropolitul Elveției.

Toma acestui congres a fost «Relațiile interbisericești și dreptul canonic». Au participat 60 de delegați veniți din toată lumea, aparținînd mai multor confesiuni creștine. Au conferențiat 12 personalități de marcă: I. P. S. Damaskinos al Elveției, P. C. Pierre Duprey din partea Secretariatului pentru unitatea creștinilor din Roma, I. P. S. Bartolomeu al Filadelfiei (Patriarhia Ecumenică), Prof. Richard Potz din Viena (Biserica Romano-Catolică), Prof. Salvatore Manna (Biserica Romano-Catolică), Dom Emmanuel Lanne de la Chevetogne (Biserica Romano-Catolică), I. P. S. Alexandru Dimitrov, rectorul Academiei teologice din Moscova, Mgr. Emile Eid (Biserica Romano-Catolică), P. C. Mesrob Krikorian (Bisericile Vechi-Orientale), I. P. S. Abba Gregorios (Biserica Coptă), Prof. C. Vavouskos de la Tesalonic și Prof. S. Troianos din Atena. («Epispepsis», no. 344/1985, p. 6—11).

CONSULTAȚIA BISERICILOR CREȘTINE PENTRU LUPTA ÎMPOTRIVA MORTȚII PROVOCATĂ DE FOAMETE

Între 9 și 13 octombrie a.c. a avut loc la Atena consultația Bisericilor creștine consacrată luptei împotriva morții prin foamete. Consfătuirea a fost organizată de Biserica Greciei. Au participat peste 50 de delegați reprezentând Bisericile Ortodoxe, Biserica Romano-Catolică, Biserica Anglicană, Biserica Evanghelică din R.F.G., Biserica Episcopaliană din SUA, Bisericile Vechi Orientale, unele organizații bisericești și internaționale cum ar fi Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Federația Luterană Mondială, Comisia ecumenică pentru Biserică și Societate din Comunitatea economică și UNICEF.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte P. C. Pr. Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de misiune ortodoxă și P. C. Pr. Constantin Cornițescu, profesor la Institutul teologic din București.

În cuvîntul de deschidere, arhiepiscopul Atenei, P. F. Serafim, a considerat, printre altele, că «este o rușine pentru omenire acceptarea unei atari situații. Este un gest criminal să se rămînă indiferent în fața acestei situații. Este o crimă tot atît de gravă ca și aceea de a omorî cu sînge rece sau de a te prepara să ucizi un mare număr de frați, prin înarmare, prin exterminare, utilizînd alte mijloace sau să-i asuprești».

Participanții au luat cunoștință în amănunt de ravagiile pe care foametea le face într-o serie de țări africane și în general în așa-zisa «lume a treia». Fenomenul morții prin înfometare a fost prezentat și analizat din mai multe puncte de vedere : economic, politic, etic, religios, etc.

Adunarea generală a consultației a făcut o serie de propuneri șefilor de Biserici, printre care amintim :

1) să organizeze în fiecare parohie o colecție anuală pan-creștină pentru constituirea unui fond special în vederea reducerii foametei și a nenorocirii din țările mai puțin dezvoltate ;

2) șefii Bisericilor trebuie să facă totul spre a aboli «frontierele ridicate în fața iubirii». Ajutorul pentru aproapele nu trebuie să întîlnească obstacole, fie ele de natură ideologică, politică, instituțională, birocratică, administrativă sau de alt ordin ;

3) șefii de Biserici trebuie să convoace o conferință care ar trebui să redacteze o declarație oficială care să constituie *Carta creștină pentru foamete și nenorocire* ;

4) în vederea Declarației acestei Carte, șefii Bisericilor ar putea adresa credincioșilor o enciclică pastorală. În această enciclică ei trebuie să condamne cheltuielile exorbitante consacrate cursei înarmărilor și să sublinieze nevoia utilizării fondurilor respective în scopuri sociale ;

5) Consultația de la Atena a hotărît formarea unui grup de lucru care să fie însărcinat cu redactarea unui program pentru o activitate pe

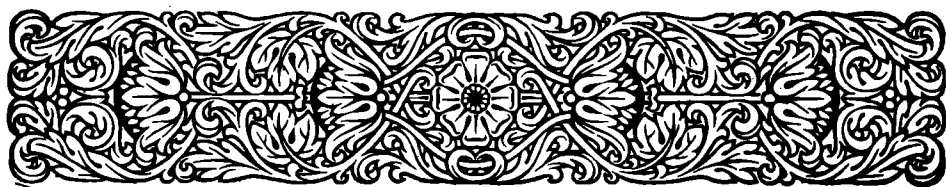
termen lung în acord și în colaborare cu organizațiile religioase specializate, cum ar fi Caritas, C.E.B., «Piine pentru aproapele», Federația Luterană Mondială și alte organizații religioase implicate în lupta împotriva foametei. Acest grup trebuie să pregătească ordinea de zi și textele de lucru pentru adunarea generală a șefilor de Biserici creștine propusă de P. F. Serafim, arhiepiscopul Atenei.

Adunarea generală a consultației a ales ca membri ai grupului de lucru pe P. F. Serafim, arhiepiscopul Atenei (președinte), I. P. S. Damaskinos, arhiepiscopul Elveției, M. Helmut Reuschle, reprezentantul C. E. B., D-nii Meier, Mincar, Drewer, Babikian și I. P. S. Petru de Axum și Hristostom de Kition.

Acest grup de lucru va trebui să ceară sfaturi organizațiilor internaționale specializate, cum ar fi F. A. O., UNICEF etc.

Dr. VASILE RADUCA

STUDII ȘI ARTICOLE

DESCOPERIREA LUI DUMNEZEU

Noțiunea de revelare sau de descoperire a lui Dumnezeu este strâns legată de aceea de cunoaștere a lui Dumnezeu. Aceasta o afirmă teologia patristică, în mod firesc atașată cuvintelor lăsate de autorul Noului Legământ. Dumnezeu se revelează omului pentru ca acesta să facă cunoștință cu El, după perioada întunecată ce a urmat de la «cădere» și pînă la Vechiul Legământ.

Descoperirea lui Dumnezeu către om se datorește voinții Creatorului ca lumea «să aibă viață», viață deplină (Ioan 10, 10) care îi fusese oferită inițial, iar această viață este echivalată de Mîntuitorul nostru cu cunoașterea lui Dumnezeu (Ioan 17, 3).

În procesul revelațional (Dumnezeu ne anunță că), pentru a ajunge la faza, la nivelul voit de El pentru noi, nu este suficient să primim darurile Lui, și puterea de la El, ci și să facem efortul de a-L cunoaște. Evident, cunoașterea care are de termen pe Dumnezeu este prin natura ei existențială, deci se poate spune că aceste două determinante ale creștinismului se pot unidirecționa. Totuși am putea vedea, în cele două enunțuri ale lui Iisus, cele două căi de a ajunge la El: pe aceea de a îndeplini poruncile Lui și pe aceea de a căuta rațiunea pentru care și pe Cel care ni le dă, ambele fiind desigur aportul creștinului practicant, *om al Bisericii* și nu numai membru al ei prin botez.

În mare parte explicările de primă utilitate pentru accesul creștinului la împărăția lui Dumnezeu sînt concentrate în Scriptură și, într-o măsură, ele sînt lămurite și de exegeza patristică și mai întîi de scrierile părinților apostolici, care au completat din amintirea lor ceea ce li s-a părut necesar să facă cunoscut.

Este propriu teologiei ortodoxe și celei romano-catolice să considere că, revelația fiind «încheiată» în Iisus Hristos, depozitul revelațional sau conținutul revelației sau datele doctrinale de revelație sînt cuprinse în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, înțelegîndu-se prin Tradiție: cea apostolică, cea patristică, hotărîrile sinoadelor ecumenice și a unora locale, cum și o «tradiție a Bisericii», despre care se vorbește mai puțin. Ne referim, în cele ce urmează, la Domeniul Doctrinal al Tradiției.

Revelația fiind încheiată, iar Tradiția spunîndu-și ultimul cuvînt cu cel de al șaptelea sinod ecumenic, rolul magisteriului Bisericii pare să fi rămas acela de a interpreta — de bună seamă, corespunzător solicitărilor creștinilor din vremea respectivă — adevărurile exprimate de Scriptură, sau pe cele enunțate de interpreții ei autentici, Sfinții părinți. Aceasta este poziția clasică — în sensul de teologie predată în școli — și ea se întemeiază pe grija permanentă, pe care ne-au lăsat-o moștenire aceiași părinți, de a nu se altera învățătura Bisericii. Sau, cum spune un teolog conglasul Bisericii

temporan: «Teama de înfățișarea unor «învățătură noi» și calcularea consecințelor ce decurg din ele determinau pe Sfinții Părinți ai Bisericii să recomande stăruitor și pe drept, păstrarea învățăturii deja primite și să se ferească de multe ori de accentuarea creșterii Bisericii, proces ce se realizează prin «plinirea a ceea ce lipsește, prin adaos spre desăvârșirea cunoașterii»¹ — încheie autorul, citind pe sfântul Grigorie Teologul.

Înscriindu-se pe această linie de necontestat, unii teologi ai Bisericilor Tradiției au pășit în ultimele două decenii pe un drum spinos, dar plin de promisiuni, în cercetarea doctrinei revelației divine. În elanul celui «aggiornamento» dorit de Conciliul II Vatican, unii teologi romano-catolici au îngăduit teologiei occidentale să cunoască și un alt aspect al raportului dintre actul Revelației, «depozitul» Revelației și conținutul acesteia². Astfel, Umberto Betti consideră că Hristos — Care este *Revelația* și «Care aparține în mod istoric trecutului — nu poate fi disociat de Hristos-Biserica, în care El lucrează și primește o dimensiune de prezență lucrătoare pe măsura activității membrilor care o compun». Fiecare din acești membri «îmbogățește Revelația divină și este îmbogățit de ea... El îndeplinește astfel o misiune profetică în sensul teologic precis al cuvîntului»³. Hristos este Revelația. Dar autorul nu se oprește la acest adevăr cunoscut în această Biserică a Tradiției, ci el avansează ideea revelării continue a lui Dumnezeu prin Duhul. Citind textul de la II Cor. 3, 3, el adaugă: «Biserica întreagă este cu adevărat deschisă acțiunii Duhului Sfînt. Nu există în Biserică cineva cărui Dumnezeu să nu-i vorbească, de la episcopi pînă la ultimii credincioși». Fiecare din aceștia este în măsură «să dea Cuvîntului lui Dumnezeu un răspuns responsabil» care, la rîndul lui, se face inspirator al altor inițiative de folos obștesc⁴.

«Depozitul» adevărului de credință nu are un conținut static. Mai întîi, pentru că Dumnezeu creștin este o Persoană și apoi El este un Dumnezeu *pentru noi*, pentru fiecare din noi și cu fiecare din noi (Emanuel), ceea ce ne obligă să nu uităm că, revelîndu-se poporului Său pînă la deplina manifestare a Fiului său, «Dumnezeu a vorbit potrivit tipurilor de cultură proprii fiecărei epoci» — afirmă Albert Dondeyne — și, ca atare, El vorbește și epocii noastre. Rolul Bisericii, spune același, este de a favoriza dialogul dintre credința creștină și modernitate și «a face cuvîntul lui Dumnezeu mai grăitor pentru omul modern»⁵.

Dintr-un alt unghi, și Karl Rahner subliniază necesitatea de a se oferi credinciosului modern o nouă argumentare a nucleului de credință. Și aceasta, nu numai pentru că fiecare generație își are modul propriu de a privi și de a primi credința, dar și pentru că în lumea modernă a zilelor noastre «credința fiecăruia este mai amenințată și mai pusă sub semnul întrebării, decît în societatea statică și omogenă de *altădată*». În climatul acestei societăți pluraliste, «credința tradițională, pentru a rămîne ceea ce

1. Stylianos Papadopoulos, *Sfinții Părinți, creștere a Bisericii și Duhul Sfînt*, în «Mitropolia Banatului», nr. 4—6/1981, p. 264.

2. La Vatican II Mgr. A. M. Charne (Belgia) s-a ocupat de trei scheme printre care și cea privind Revelația, aducînd cîteva idei liberale despre «Conținutul Revelației». Volumul omagial închinat acestui ierarh catolic (*Au service de la parole de Dieu, Mélange offert à Mgr. André-Marie Charne, Evêque de Namur, Duculot — Gembloux, 1969*), conține un număr impresionant de contribuții ale unor teologi calolici, printre care: Basil Christopher Butler, Umberto Betti, Karl Rahner, Albert Dondeyne, Béda Nigaux și alții, care au abordat teme apropiate de Tradiție-Revelație-cultură.

3. *Le magistère de l'Eglise au service de la Parole de Dieu*, în vol. *Au service de la parole de Dieu...*, cit., p. 250.

4. Idem, *ibidem*, p. 251.

5. *Révélation et culture*, în *Au service de la parole de Dieu...*, cit., p. 315.

este, ar trebui să fie regîndită»⁶. Și aceasta, cu atît mai mult, cu cît în Biserică există doctrine ne-definite (ca atare), dar care sînt predate (învățate) cu autoritate și care s-au dovedit eronate, ori numai puse, pe drept cuvînt, sub semnul îndoielii» — afirmă același teolog⁷, exemplificînd prin domeniul științei și cel al moralei, care au în general repercusiuni în viața creștină.

Pentru teologia romano-catolică, poziția acestor teologi și a altora ca ei este pe de o parte îndrăzneată, dar pe de altă parte ea se înscrie în tradiția Occidentului catolic de a aduce la înțelegerea laicului conținutul dogmelor creștine, a celor vechi, cum și a celor adăugate de papă. Atitudinea critică față de trecut a fost însă promovată de spiritul înnoitor al Conciliului Vatican II, care a avut chiar în intenția și scopul său spargerea unora din tiparele prea rigide ale formulărilor doctrinale catolice, vechi sau mai noi.

S-ar părea că rîndurile de mai sus oglindesc mai mult domeniul noțiunii de Tradiție dogmatică, decît pe cel al Revelației. Dar aceste două noțiuni sînt în așa măsură corelate, încît în mod necesar ele se suprapun parțial, Tradiția avînd și un conținut nerevelat (de ex.: dispozițiile canonice), iar Revelația, ca revelare, depășind Tradiția. Pentru pătrunderea în acest «nor de lumină» al cunoașterii, ne vom opri în zona gîndirii creștine ortodoxe, ale cărei subtilități ne oferă grade de înțelegere ducînd mai sigur la pătrunderea problemei.

Una dintre coordonatele problemei este înțelegerea raportului dintre Tradiție și Revelație, altele fiind aprecierea justă a sensului tradiției dogmatice și al celui de conținut revelațional, ca și a actului revelațional sau al inspirației. Fiind atît de întrepătrunse conținuturile acestor noțiuni, le vom considera împreună, în însăși încercarea de a determina raportul între ele.

Așa cum ne învață manualele de dogmatică, Tradiția a premers Scripturii, din care aceasta s-a și constituit. Tradiția dogmatică — sau conținutul revelațional oferit de Dumnezeu poporului Său — a devenit «literă» în măsura în care a fost necesar să se fixeze cele ce altfel se puteau pierde ori deteriora. Este o certitudine pe care nu vom înceta să o repetăm aceea că volumul de învățătură anunțată de Mîntuitorul a fost imens față de puțînul care s-a consemnat, așa cum Evanghelistul Ioan ne încunoștințează (21, 25). A doua certitudine este aceea că Iisus însuși a avut să ne spună mai multe decît ne-a spus și că nepregătirea contemporanilor Lui L-a făcut să se rețină. Ceea ce am putea deduce de aici este că volumul «dogmelor» pe care nu le cunoaștem este cu mult mai mare decît ceea ce cunoaștem pînă acum. Și atunci, ce ne poate face să credem că Iisus — Cuvîntul lui Dumnezeu — a renunțat să ni le comunice?

O primă dovadă că nu a renunțat este perioada sinoadelor ecumenice, cea pe care Biserica o recunoaște ca fiind o epocă de elaborare doctrinară — și canonică, firește, dar nu acesta este unghiul discuției noastre — care a adăugat cunoștințelor noastre parte din cele nespuse nouă de către Hristos.

O a doua dovadă că El nu renunță să continue a ne învăța lucruri noi — deși aceasta ar fi prima cronologie, dar o înregistrăm la urmă ca fiind valabilă pînă la sfîrșitul lumii — este promisiunea lui Dumnezeu-Cuvîntul că, după plecarea Lui, ne va trimite un alt învățător, care nu ne va învăța ceva diferit, deși nou, întrucît din «ale Sale» va lua Duhul Sfînt acel conținut doctrinar (Ioan 14, 25—26; 15, 12—13).

6. *Hérésie dans l'Eglise actuelle?*, în *Au service de la parole de Dieu...*, cit., pp. 410—412.

7. *Ibidem*, p. 413.

Prin urmare tradiția doctrinară, consemnată pînă acum în Scriptură, în ceea ce Biserica a reținut din scrierile patristice, din hotărîrile sinodale și cărțile de cult, constituie Revelația lui Dumnezeu, în sensul de date revelaționale sau partea înregistrată în documentele noastre privind vorbirea lui Dumnezeu către noi.

În tradiție sînt incluse și cărțile de cult, despre care nu putem spune că sînt revelate. Dar sînt ele sau nu inspirate? Totuși, dacă socotim ca izvoare ale Revelației Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, trebuie să știm care anume enunțări din Tradiție fac parte din «depozitul» revelațional, și care sînt doar expresie a evlaviei, iar dacă unele imne tardive au devenit Tradiție, sînt ele inspirate, sau nu? Iar dacă sînt inspirate, nu sînt și revelate? Unii teologi au propus atenției noastre bogăția conținutului doctrinal din imnologia răsăriteană, din domeniul hristologic⁸, și nimic nu ar împiedica să identificăm asemenea deschideri teologice și în domeniul pneumatologic sau mariologic. Între aceste imne religioase de mare evlavie s-au găsit adesea afirmații pe care teologii le-au preluat spre a surprinde în ele valorile reale ale unor posibile dogme, cum este cazul imnelor din sărbătorile închinatelor Sfintei Fecioare. Istoria dogmelor ne demonstrează cît este de dificil de a face o «justă departajare între dogmele autentice ale Bisericii și care nu se schimbă, și opiniile sau interpretările supuse discuției»⁹.

Dar Tradiția funcționează chiar în acest proces de selectare, întrucît formula de ratificare a unei învățături ca dogmă folosită în încheierile sinodale, acel «Păruțu-s-a Duhului Sfînt și nouă...» este tocmai dovada că Dumnezeu ne învață în continuare, despre Sine și despre noi, dar de astă dată prin Duhul Sfînt-Dumnezeu, Duhul Adevărului, prin care Hristos va fi cu noi pînă la sfîrșitul veacului, cum ne-a promis (Matei 28, 19—20).

Se poate spune, prin urmare, că și învățătura elaborată de un sinod ecumenic este inspirată, căci ea poartă pecetea autenticității atît prin formula amintită, care reproduce faptul real al participării Duhului Sfînt la lucrările sinodului, cît și — mai ales — prin receptarea învățăturii în decursul vremii de către corpul eclezial care a preluat acel conținut doctrinar.

Iar dacă această formulare dogmatică, receptată în timp și făcută proprie de Biserică, este inspirată de Duhul Sfînt, se poate susține că nu este și «revelată»? Cu alte cuvinte, este oare corect să susținem că Revelația a încetat?¹⁰ Și cum am putea afirma că Tradiția a continuat pînă la inclusiv sinodul al VII-lea, dar nu și Revelarea lui Dumnezeu? Căci altfel ar trebui să acceptăm o Tradiție nerevelată, ceea ce nu corespunde realității. Căci dacă acceptăm că Scriptura e partea scrisă a Tradiției, iar Scriptura este «inspirată», rezultă că și Tradiția din care provine este inspirată în conținutul ei. Și nici nu avem argumente pentru a susține că o parte a Tradiției este mai inspirată decît celelalte, sau că în timp inspirația a părăsit Tradiția, iar patrimoniul doctrinar transmis moștenire de Biserică nu mai are aceeași calitate de cuvînt dumnezeiesc. În fapt, dacă socotim că Tradiția patristică este directoare în propovăduirea adevărului de credință, aceasta este pentru că — și numai dacă — Biserica a receptat, ca și în cazul sinoadelor ecumenice — învățătura lor. Dar receptarea însăși ce este altceva decît rezultatul unei «inspirații» dumnezeiești, fenomen cu care este înzestrată Biserica prin prezența Duhului și ca trup hristic?

8. Arhim. Benedict Ghiuș, prezintă *Faptul răscumpărării în imnologia răsăriteană*, în revista «Studii Teologice», Nr. 1—2, 5—6, 7—8/1970 și 3—4/1971.

9. Karl Rahner, *art. cit.*, p. 413.

10. De altfel, în cursul de teologie dogmatică al Părintelui Stăniloae găsim citată opinia unui teolog protestant (Voeltzel), care consideră că este o mare greșeală afirmația că revelația s-a încheiat, citat care-și are semnificația sa între rîndurile marelui nostru teolog (op. cit., vol. I, p. 60).

Așadar, trebuie să recunoaștem că din marele volum de cuvinte și fapte ale lui Iisus Hristos, care nu au fost înregistrate de aghiografi, sînt repronunțate de Duhul Său, cu încetul, în decursul timpului, la locul și la momentul potrivit, pentru ca lumea «viață să aibă», în continuare, prin «lumina cunoștinței». Și nimic nu ne împiedică să credem că și ceea ce nu a fost pronunțat de Cuvîntul întrupat, urmează să fie pronunțat de Duhul, în urechile alese de dumnezeire pentru comunicarea pe care El o dorește cu omul.

«Tradiția este permanentizarea dialogului Bisericii cu Hristos¹¹, spune Părintele D. Stăniloae. Acest dialog se face în Duhul Sfînt, Care e Duhul lui Hristos, iar această comunicare cu Trupul lui Hristos-Biserica se face continuu, mai evident sau mai puțin manifest, după cum Dumnezeu cel în Treime consideră necesar. Dar promisiunea lui Hristos că va fi cu noi «pînă la sfîrșit» este același lucru cu a ne spune că lumea «va avea viață» și «încă din belșug» (Ioan 10, 10), iar viața este a cunoaște pe Dumnezeu (Ioan 17, 3). Sau, cum spune George Florovski, «în esență Tradiția este neîntreruperea vieții dumnezeiești, permanenta prezență a Sfîntului Duh»¹². Dar sfîntul Grigorie de Nyssa ne-a făcut să înțelegem, prin ceea ce cunoaștem sub denumirea de «spectază», că actul prin care cunoaștem pe Dumnezeu, nici măcar pentru acel unic fericit care-l realizează nu se oprește la o singură treaptă, la un singur peisaj divin, ci înaintează din treaptă în treaptă spre cunoașterea Celui Nesfîrșit»¹³. Cu atît mai mult, o acțiune de «vitalizare» ca aceasta a Duhului Sfînt nu poate prezenta inelelor fără număr ale generațiilor umane numai ceea ce a fost potrivit generațiilor mai vechi. Cunoașterea omenirii ca neam, continuînd gîndirea sfîntului Grigorie de Nyssa, trebuie să pătrundă nu numai mai profund, ci și mai extensiv, adică nu numai în aprofundarea aceluiași învățături sau teme doctrinale, ci și prin abordarea unor domenii ce nu s-au vădit necesare veacurilor trecutei umanității. Este o datorie a lui Dumnezeu, pe baza promisiunii Lui, de a face cunoscut Adevărul Său. Iar acest Adevăr promis — ca viață și cunoaștere — se inserează în Tradiția Bisericii, care ea însăși nu poate înceta să sporească atîta vreme cît durează Biserica și pe măsura nevoii de viață și cunoaștere a «poporului lui Dumnezeu».

Avînd de obiect adevărul lui Hristos, Tradiția Bisericii transmite, predă mai departe, atît doctrina formulată, cît și periferia acesteia partea neformulată, conținînd și ea un flux de «Teo-logie», de gîndire despre Dumnezeu, în care harul Duhului Sfînt pregătește noile formulări ale veacurilor viitoare. Revelația — confundîndu-se cu Tradiția doar în ceea ce s-a conturat deja ca adevăr de credință — își folosește rezervele pe măsura nevoii de cunoaștere a creștinilor sau pe măsura intenției lui Dumnezeu de a se face cunoscut în continuare, de a se revela pînă la finele veacului. Devenită sau nu Tradiție, devenită sau nu «Revelație» ca dat revelațional, revelarea lui Dumnezeu ca acțiune nu se epuizează în aceasta.

Vom prezenta cîteva opinii ale teologiei ortodoxe, care susțin această teză.

În articolul său, «*Problematika dezvoltării revelației*», teologul ortodox Henryk Paprocki începe prin a afirma că «Doctrina revelației ca fiind închisă s-a născut în Occident, ca reacție împotriva montanismului. Răsăritul nu și-a făcut proprie această afirmație într-o formă așa de radicală. Ba dimpotrivă, putem găsi la Părinții răsăritului

11. *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 58.

12. La Pr. prof. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 61.

13. *Viața lui Moise*, în col. Părinți și Scriitori Bisericești, București, 1982, vol. 29, pp 91, 94, 96 ș.a.

prezentarea unei gândiri a dezvoltării treptate a revelației»¹⁴. Teologul polonez susține că însăși stabilirea canonului Sfintei Scripturi a fost o lucrare de inspirație, ea recunoscând cărțile care sînt sfinte și care nu, și hotărînd aceasta după o perioadă destul de lungă de folosire a acelor cărți. Biserica a ezitat timp îndelungat — spune Paprocki — în acceptarea sau respingerea celor trei cărți ale Macabeilor, acceptîndu-le în final și respingînd *Constituțiile lui Clement*, care candidau la canonizare, această din urmă respingere avînd loc abia la al șaselea Sinod ecumenic, deci destul de departe de «moartea ultimului apostol»¹⁵.

Subliniind ideea unora din sfinții părinți, că dezvoltarea Revelației se face gradual (Grigorie de Nazianz) și că s-ar putea vorbi de un al treilea Testament, deschis lucrării învățătoarești a Duhului Sfînt¹⁶, autorul articolului citat zăbovește asupra lucrării Paracletului în Biserică și consemnarea de către unii scriitori ortodocși a specificului învățătoresc, adăugat celui de sfințitor, al Duhului. Însăși doctrina isihastă a Ortodoxiei a fost acceptată de toate Bisericile răsăritene (sinoadele din Constantinopol, 1341 și 1351) tocmai în virtutea dreptului Bisericii de a accepta învățături noi, bazate pe cele vechi, și despre care nimeni nu poate susține că nu sînt revelate. Astfel, «Biserica ortodoxă a adoptat de multe ori — potrivit mărturiilor istoriei — doctrine care erau rezultatul evoluției revelației... Căci «revelația nu are limită, ea fiind manifestarea progresivă a lui Dumnezeu în lume» pînă în veșnicie¹⁷. Ea este un proces de cooperare a lui Dumnezeu cu făptura rațională, un proces continuu al cărui dinamism se manifestă treptat, în adîncime și în extensie. «Revelația se dezvoltă prin oameni... Curajul gândirii este motorul dezvoltării revelației, căci revelația nu este un fel de cufăr dogmatic care ar provoca uneori un infantilism teologic...». Pogorîrea Duhului este continuă, ea încheindu-se doar în ceea ce s-a formulat apocaliptic: «pentru ca Dumnezeu să fie totul în toți», deci la sfîrșitul veacului¹⁸.

Un alt teolog ortodox, Profesorul Stylianos Papadopoulos, ne oferă, într-un studiu¹⁹ amănunțit al textelor patristice referitoare la această temă, o argumentare convingătoare, despre faptul că însăși Tradiția patristică — pe care adeseori sîntem îndemnați să o considerăm restrictivă — atestă neconținută sporire a adevărului de credință, și nu doar prin aprofundarea lui, ci și prin extinderea terenului ce se dă spre cunșterea.

Profesorul Papadopoulos consideră că ideea unei stagnări a revelării lui Dumnezeu nu are de fapt la bază teologia sfinților părinți, ci că «principala obiecție a teologiei contemporane» împotriva ideii de revelare continuă «se datorează, într-un cuvînt, hristomonismului ei, care denotă printre altele că, pentru ea, revelația este evenimentul persoanei lui Iisus Hristos, și nimic altceva»²⁰. O influență apuseană din trecut a făcut ca teologia ortodoxă să nu insiste pe latura patristică rezervată Celei de a treia persoane treimice și în consecință să evite atribuirea funcției învățătoarești și Duhului Sfînt. Această poziție este infirmată de o sumă importantă de opinii patristice. Astfel, sfîntul Ciril Alexandrinul «asemuește pe Sfîntul Duh cu mintea lui Hristos»,

14. *La problématique du développement de la révélation*, in «Istina», nr. 4/1983, p. 359.

15. *Idem, Ibidem*, p. 359.

16. *Ibidem*, p. 360, 364 și urm.

17. *Idem, Ibidem*, p. 367.

18. *Idem, Ibidem*, p. 373.

19. *Sfinții Părinți, creștere a Bisericii și Duhul Sfînt*, trad. de Diac. Ilie Tracea, publicat în «Mitropolia Banatului», nr. 1—3/1981 și nr. 4—6/1981.

20. *Op. cit.*, p. 38.

considerînd că El este «rațiunea Domnului, prin care se continuă descoperirea Lui», fiind o continuare și o extindere a revelației Fiului²¹.

Sfîntul Kiril afirmă fără ezitare că Hristos «nu a încetat să se reveleze», așa cum continuă autorul de mai sus: «Era nevoie ca Duhul Sfînt să continue neîncetat activitatea Lui revelatoare, pentru că Domnul «nu va înceta să Se reveleze» (P. G. 74, 576). Această enunțare a sfîntului Kiril este prin excelență semnificativă, deoarece constituie afirmarea absolută a caracterului neîntrerupt și augmentativ al revelației înfăptuite de Mîngîietorul...²².

În același sens gîndește și sfîntul Ioan Hrisostom, care se pronunță astfel: «...Învățătura pe care o prezintă Mîngîietorul se identifică cu învățătura pe care ar fi continuat-o Domnul, dacă apostolii ar fi fost capabili să o înțeleagă în timpul iconomiei Întrupării». Și substituind gîndirea sa celei a Mintuitorului, sfîntul Ioan continuă: «Una este învățătura Mea (a Fiului) și a Aceluia (a Domnului Sfînt); din cele ce Eu am învățat, dintru acestea și El (Duhul) vă va vorbi, căci și acelea ale Mele sînt și vor constitui mărirea Mea (P. G. 59, 425)»²³. Același lucru îl afirmă sfîntul Vasile cel Mare cînd spune că fiecare dintre noile dogme constituie «o creștere, un progres și o completare a cunoașterii, dar nu înseamnă nicicum o evoluție de la mai rău spre mai bine». Aceste noutăți adăugate au rolul de a completa «ceea ce lipsește pentru desăvîrșirea cunoștinței noastre»²⁴.

Cu aceeași precizie se exprimă sfîntul Grigorie Palamas, care spune că Sfîntul Duh: «a venit... după promisiunea făcută de Domnul» și a rămas printre oameni și «i-a învățat tot adevărul», adevăr care nu a fost «nicicînd cunoscut»²⁵.

Avînd grijă să precizeze că «revelația» (datele revelaționale ale) Duhului nu contrazic și nu se opun în nici un fel celor deja revelate de Fiul, sfîntul Kiril Alexandrinul insistă asupra consubstanțialității Duhului cu Fiul și cu Tatăl, de unde și unitatea învățăturii pe care cei doi «trimiși» ai Tatălui o comunică lumii, lucrînd pentru luminarea ei. Ceea ce comunică Duhul «preia de la Fiul, de aceea revelația Duhului este și revelația Fiului, precum este și revelația Tatălui», și de aceea, «toate cîte le va spune Duhul adevărului, Domnul le prezintă ca o continuare a propriilor Sale cuvinte»²⁶.

Profesorul Papadopoulos consideră că o oarecare uitare a caracterului personal al Duhului Sfînt a condus teologia modernă la o subapreciere a rolului Lui în mîntuire. El spune, în paginile aceleiași lucrări: «...Duhul Sfînt nu trebuie considerat în fapt ca fiind simplu săvîrșitor în opera lui Hristos, pentru că El este de o ființă cu Hristos și deci activează cu deplina autenticitate și autoritate cu care acționează și Hristos»²⁷. Desigur, nu trebuie uitat că Mîngîietorul revelează ceea ce nu a spus Hristos «cu excepția că cele descoperite de El nu constituie o trecere într-o nouă sferă revelatoare, diferită de cea în care ne-a introdus Mintuitorul». Învățătura adusă de Duhul Sfînt va fi în mod inevitabil «nouă, în comparație cu propovăduirea lui Hristos, dar numai în sensul că va cuprinde și cele ce nu a spus Domnul ucenicilor, în vremea iconomiei Întrupării Sale, dîin cauza incapacității acestora de a pricepe». Astfel, «opera

21. *Op. cit.*, p. 37.

22. *Op. cit.*, p. 25.

23. *Ibidem*.

24. *Scrisoarea 223, către Eustatius*, P. G. 32, 829 B, la Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 249.

25. *Pentru slinții isihasti*, II, 2, la P. Hristu, *Operele Sfîntului Grigorie Palamas*, I, Tesalonic, 1962, p. 27 după Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 26.

26. P. G. 74, 576, la Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 34.

27. *Ibidem*, p. 37.

revelatoare și învățătoarească a Mîngietorului constituie continuarea descoperirii și propovăduirii Cuvîntului lui Dumnezeu. De la înălțarea Domnului și de la Rusalii acționează în lume *prin excelență* Cea de a treia persoană a Sfintei Treimi»²⁸.

Concepția unei revelații încheiate și reducerea acesteia la datele enunțate de Scriptură și la cele reținute, la vremea lor de părinții bisericești — nu numai că ar văduvi învățătura creștină de bogăția pe care Dumnezeu o are de comunicat, conform propriei Sale promisiuni, dar ar nesocoti valoarea egală și deoființimea persoanei Duhului Sfînt față de Fiul și Tatăl, ceea ce ne-ar duce la o teologie de care Biserica în istoria ei a vrut să se debaraseze. Biserica este «în mod limpede și profund triadocentrică, constituită în trup al lui Hristos prin Duhul Sfînt. Orice definiție a Bisericii și orice caracterizare a ei ca hristocentrică sau pneumatologică o amenință să piardă, sau mai exact pierde, în mod clar întreaga-i ființă, întreaga Revelație»²⁹.

Nu numai că nu s-a încheiat Revelația, dar — ca acțiune — se continuă în permanență în Biserică, aceasta fiind garantul conținutului Revelației, cît și a revelației însăși. «Desfășurarea revelației are acoperire în mersul înainte al Bisericii și vice-versa. Astfel, continuîndu-se Revelația, crește și Biserica lui Hristos — desigur, întotdeauna în Hristos — prin Duhul Sfînt»³⁰.

Constatarea că permanentul adaos de revelație face să crească Biserica, este o idee pe care profesorul Papadopoulos o atribuie unor părinți bisericești, abundant citați. «Creșterea Bisericii nu constituie o ipoteză abstractă a unui concept rațional, ci o situație existențială și personală, pentru că membrii care compun Biserica împreună cu Hristos sînt persoane care trăiesc Biserica în lume și care o exprimă»³¹. În susținerea acestei opinii autorul aduce citatul arhiepiscopului Teofilact al Bulgariei (P. G. 124. 1249), nu singurul care teologhisește în acest sens: «Faptul creșterii cunoaște un proces tainic care începe sau mai exact care izvorăște din Capul ei, așadar de la Hristos... *Sprîjinul* însă al acestei creșteri este dăruit de Duhul Sfînt, aceasta constituind lucrarea Sa»³². Dar sfîntul Teofilact precizează că e vorba atît de o creștere duhovnicească, cît și de una palpabilă, sensibilă, și «se referă la membrii Trupului și nicidecum la Cap, Care e cel ce realizează creșterea prin Duhul Sfînt, înțelegînd prin creșterea în Hristos, pe cea *cu viața și cu învățăturile*»³³.

Din numeroase scrieri ale sfinților părinți³⁴ rezultă că lucrarea Duhului Sfînt în lume, după înălțarea Mîntuitorului, este nu numai una «personală», complinind activitatea învățătoarească a Fiului, ci și una nouă, asigurînd membrilor Bisericii variatele răspunsuri la noile probleme care se înmulțesc cu fiecare epocă. Și această lucrare aduce un spor de învățătură, nu numai magisteriului Bisericii, ci și membrilor ei, de orice categorie, fiecare din ei fiind chemat să participe la dialogul divino-uman pe care numai Biserica — Trup hristic și organ al Duhului — îl face posibil.

Angajarea fiecărui membru al Bisericii în dialog este încă o notă reamintită teologiei noastre. Această participare este direct proporțională cu «creșterea» Bise-

28. Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 33.

29. Prof. Iustin Popovici, la Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 40.

30. Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, (partea a II-a), «Mitropolia Banatului», nr. 4-6/1981, p. 246.

31. *Ibidem*, p. 246.

32. La același, *op. cit.*, p. 247.

33. *Ibidem*, p. 248.

34. Dintre citatele pe care ni le oferă profesorul Papadopoulos, mai indicăm pe cele provenind de la sfîntul Grigorie Teologul, sfîntul Ciril al Ierusalimului, sfîntul Epifanie, sfîntul Atanasie, sfîntul Simeon Noul Teolog, ca și cele ale lui Eutimie Zigabenu, Teodor de Mopsuestia și alții.

ricii, despre care se vorbea mai sus, sporire realizată cu fiecare lumină nouă aprinsă de Duhul în credinciosul care se pretează la acest dialog și care, cu el însuși crescute în înțelegerea și descifrarea tainelor descoperite de Dumnezeu, adaugă un plus Bisericii, ca viață în cunoașterea lui Dumnezeu. Căci Duhul Sfânt, «revărsându-Se de sus, de la Hristos,... realizează creșterea, în funcție de puterea fiecăruia»... după măsura și puterea de primire a fiecărui membru al lui Hristos... Se înfăptuiește așadar o creștere duhovnicească a Bisericii³⁵. Fiindcă această creștere, spune sfântul Teofilact, «nu se referă numai la progresul personal al fiecărui credincios în virtute și în sfințenie, ci și la îmbogățirea dogmatică»³⁶, iar îmbogățirea aceasta, creșterea în sfințenie și în dogme, «mărturisește autenticitatea vieții bisericești» — conchide teologul grec.

Că Sfântul Duh ne învață în continuare din «Revelația» nedescoperită încă a Domnului este o idee proprie și sfântului Fotie, care caracterizează adevărul descoperit nouă de către Fiul ca fiind «parțial». Duhul complinește mereu învățătura dumnezeiască de care muritorul fiecărui veac va avea nevoie. Căci «de Tine (Hristoase) fiind inițiați, avem încă nevoie de adevăr» de la Duhul Sfânt — spune sfântul Fotie în fragmentul citat de Styl. Papadopoulos, care completează: «Primitori ai descoperirii care s-a realizat istoric prin Iisus Hristos sintem — după Fotie — toți credincioșii, precum toți — și nu numai apostolii — sintem primitori ai deplinului adevăr pe care îl dăruiește Duhul. Acest ultim fapt al primirii deplinului adevăr se prezintă ca eveniment ce se verifică în fiecare epocă...»³⁷.

Progresia în cunoaștere, realizată de organele Duhului Sfânt, este lentă și nesemnificativă în urcușul ei, făcându-se prin «adaosurile treptate» de care vorbea sfântul Grigorie Teologul sau prin «creșterea dogmelor», de care vorbea Teofilact al Bulgariei³⁸. «Luminarea în trepte» — imagine a Marelui Grigorie — este epoca nelimitată a Duhului, despre care nu ni se dă vreun termen *ad quem*, ea fiind timpul cetății lui Dumnezeu, a poporului lui Dumnezeu, a Miresei lui Dumnezeu Biserica, cea care știe să-și pregătească fiii pentru primirea adevărului.

După sfântul Grigorie Teologul, această din urmă perioadă, a Bisericii, perioada Noului Testament, a fost precedată de două «cutremure», maniera de relație a lui Dumnezeu cu omenirea fiind modificată prin trei cutremure și anume: trecerea de la idoli la Legea Veche fiind primul «cutremur», cel de al doilea cutremur fiind determinat de trecerea de la Legea Veche la Noul Testament și — în cele din urmă, acel «cutremur» al lucrării Duhului, perioadă în care cunoștința adevărului despre Dumnezeu «se constituie prin *adaosuri* la cele ce au fost împlinite în decursul celorlalte două *cutremure* precedente»³⁹.

Este limpede ceea ce sfântul părinte și mare teolog al Bisericii ne învață în această teorie a sa, venind să confirme pe cei dinaintea sau din vremea sa în credința că Duhul Adevărului, Duhul lui Hristos, va continua și opera învățătoarească a Cuvîntului, aducînd și lumina cunoștinței pe care Iisus regreta că nu a putut să o dăruiască apostolilor și ucenicilor din pricina nepregătirii acestora, cît și luminarea celor spuse sau făcute de Fiul Omului, dar rămase necunoscute după trecerea apostolilor.

Aceeași viziune o găsim și la exegetul Eutimie Zigabenu, care în comentariul la pasajul iohanic din cap. 14, 26 subliniază ideea de continuitate a lucrării Domnului,

35. Sf. Oikoumenius, la Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 247.

36. La Styl. Papadopoulos, *ibid.*, p. 248.

37. *Op. cit.*, p. 23, Citatul din Fotie e indicat a fi din *De myst. Spir. S.*, P. G. 102, 305 CD, 308 A.

38. Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 259.

39. Cuvîntarea a V-a, 25, P. G. 36, 160 D; la Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, pp. 352—353.

pe care o realizează Mîngietorul și care cuprinde și descoperirea adevărului. Căci precum Fiul a fost plinirea Vechiului Testament, tot așa și Duhul Sfînt constituie plinirea Evangheliei. «În consecință, dacă Legămîntul în Hristos este Nou în comparație cu primul Legămînt al lui Dumnezeu, adică cu cel Vechi, rezultă că toate cîte va lucra Duhul Sfînt ca plinire a Evangheliei vor fi noi în comparație cu cele ale Evangheliei. Aceasta înseamnă că Duhul Sfînt va crea și va descoperi în Biserică lucruri noi, dar nicidecum antitetice»⁴⁰.

După cum se vede, atît H. Paprocki cît și Styl. Papadopoulos nu inovează nimic. Ei ridică stratul de uitare așezat pe atîtea și atîtea scrieri ale părinților bisericești, care ne-au rămas neparcuse de teologia modernă, această uitare sau ignorare avînd drept consecință strîmtarea orizontului teologic al ultimelor veacuri. Și iată că Biserica, prin teologii ei, nu acceptă această secăuire și cheamă prin cîțiva din membrii săi cunoscători ai gîndirii patristice — dar ei înșiși fiind mai întii cei ce au intuit aceste adevăruri pentru a le căuta în marele volum de tipărituri sau manuscrise ale sfinților noștri — ca să revendice parte din tributul plătit ignorării sau nepăsării noastre. Trebuie să presupunem și faptul că, perioada necesară consolidării teologiei hristologice fiind împlinită, este poate momentul ca teologia să se ocupe mai intensiv și extensiv cu capitolul pnevmatologic — și probabil că Duhul Sfînt ne presează să simțim lucrul acesta — pentru că o astfel de carență lasă neluminate încă alte probleme teologice de importanță, cum ar fi domeniul harului — taine, harisme — sau cel privind persoana Maicii Domnului și a rolului ei în iconomia mîntuirii.

Maniera de legitimare a unor noi date în cunoașterea lui Dumnezeu aparține Bisericii. Numai ea are căderea a se pronunța asupra definitivei formulării a dogmelor credinței noastre. Dar pregătirea ideatică și spirituală a acestor adevăruri este lentă și aparține întregului popor al lui Dumnezeu, cum am văzut reieșind din gîndirea părinților Bisericești și cum arată istoria bisericească; fenomenul de selecție, de filtrare și de precizare fiind hotărît de Dumnezeu pentru momente necunoscute încă. Revelarea «în trepte» nu este sesizabilă contemporaneității. Decantarea lentă a «revelației», a datelor revelației, își face cunoscută depunerea, «depozitul» ei, în momentul recunoașterii de către Biserică, a acestor date, ca fiind ale Sale.

Biserica își are filtrul ei, Duhul «călăuzind-o la tot adevărul» (Ioan 16, 13), și dacă a avut în trecut o sinodalitate ecumenică, nimic nu ne îndreptățește să considerăm că nu va mai beneficia în viitor de alte sinoade ecumenice, care să discearnă din aflusul de opinii teologice, sau expresii ale evlaviei, pe cele ce au caracter de dogmă și să le investească în acest sens.

Tradiția patristică este cea care ne arată că Dumnezeu Se revelează în decursul întregii existențe a omenirii, iar Tradiția crește conținea prin datele noi ale Revelației. Dacă noțiunea de Revelație se poate confunda cu cea de Tradiție, această echivalență poate fi valabilă numai în măsura în care «tezaurul» sau «depozitul» revelațional este considerat fixat în conținutul lui, definitiv, determinat, pînă într-o anumită perioadă, actualitatea putînd vorbi la trecut despre «Revelație» sau despre «Tradiție» dacă are în vedere învățătura care «a fost revelată» și a intrat în Tradiția consolidată de plină atunci. Pare deci mai corect să vorbim despre «revelarea» lui Dumnezeu — ca acțiune — iar despre «Revelație», ca despre datele revelaționale intrate în Scriptură și Tradiție, pentru a asigura noțiunii de «descoperire divină» valoarea ei de perpetuitate, așa cum ne arată părinții și scriitorii bisericești citați mai sus.

Fluxul continuu al Revelației, adică revelarea ca acțiune, prinzînd contururi în Tradiție prin dogmele formulate definitiv, prezintă și acest caracter de «încheiat», în

40. Styl. Papadopoulos, *op. cit.*, p. 25.

sensul de indelebil, de neschimbabil și definitiv. Dar Tradiția se prelungește ea însăși cu viața Bisericii, în care Duhul lui Hristos descoperă prin revelare noi orizonturi, în cunoașterea de care trebuie să se bucure poporul lui Dumnezeu, căci aceasta este viața lui, să cunoască pe Dumnezeu și să se unească cu El. Fiecare treaptă a cunoașterii este o pistă de decolare spre noi înălțimi la care cheamă providența divină. Pentru aceasta, «și marele Moise, urcînd mereu nu se oprește niciodată din urcuș, nici nu-și pune vreun hotar sieși în mișcarea spre înălțime, ci odată ce a pus piciorul pe scara care se sprijină de Dumnezeu, cum spune Iacov, pășește pururea spre treapta de deasupra și nu încetează niciodată să se înalțe, prin aceea că mereu descoperă ceva deasupra treptei atinse în urcușul spre înălțime»⁴¹.

Cunoașterea teologică, autentică teologie, nu poate opera fără inspirație divină, fără revelare. Dar legitimarea revelării ca Revelație o face Biserica, în maniera ei proprie, în timpul care se măsoară cu secolele și în teologhisirea celor pe care ea și timpul său îi recunoaște ca purtătorii ei de cuvînt.

Este concluzia care considerăm că a rezultat destul de limpede din paginile propuse spre reflecție teologiei moderne, concluzie pe cît de optimistă, pe atît de generatoare de exigență și responsabilitate în cercetarea teologică.

ANCA MANOLACHE

DESPRE ORIGINEA ETNICĂ A SFÎNTULUI MARTIR DASIUȘ

— La 1680 de ani —

Aducem în discuție cuvîntul autohton *daș* s.m. «miel», în legătură cu Sfîntul Dasius, ostaș roman, martirizat în Scythia Minor la 20 noiembrie 304, în timpul lui Dioclețian (284—305) și Maximian Galeriu (292—311), considerat de origine etnică «ilirică»¹, și vom căuta să demonstrăm că el poate fi considerat de origine etnică și traco-dacă.

Apelativul *daș* se găsește în dial. aromân cu sensul de «miel de casă ; miel (dresat) care umblă după copii, împodobit (cu panglică roșie la gît)» etc.²; în dial. megleno-român cu sensul «miel, miel de casă pentru copii»³. Pe teritoriul daco-român singura înregistrare este cea făcută acad. Iorgu Iordan, de la un fost elev al său, Comîndașu, originar din comuna Stănești—Muscel (astăzi Argeș), că în satul său natal exista *daș* cu sensul «miel», «unii moșnegi mai zic așa»⁴.

41. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Viața lui Moise*, trad. cit., p. 91.

1. *Actele Martirice*. Studiu introductiv, traducere, note și comentarii de Pr. Prof. Ioan Rămureanu. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 243.

2. I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, 1970, p. 155—156. Idem, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic și componența latino-romanică*, București, 1981, p. 305—306, cit. *Dacoromania*. Buletinul «Muzeului limbii române», condus de Sextil Pușcariu, Cluj, II (1921—1922), p. 527; Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân*, București, 1974, p. 459.

3. I. I. Russu, *op. cit.*, cit. din «*Gral și sullet*», dir. O. Densușianu, București, I (1923), p. 37; Capidan, *Negl. III*, p. 105.

4. Iorgu Iordan, în «Buletinul Institutului de filologie română «Alex. Philippide», Iași, VII—VIII, 1940—1941, p. 228—229.

Singura semnalare, arăta I. I. Russu, a provocat ipoteza că *daș* ar fi cuvînt balcanic, din dial. aromân și meglenoromân, fiind împrumutat din albaneză, care are *dash* «berbec» (var. *desh*). Teza respectivă este respinsă de prof. I. I. Russu, ca «nefiind de luat în serios» și consideră apelativul *daș* element albano-român, autohton în ambele limbi. «Sensul primar este cel din dialectele române «miel», iar alb. «berbece» poate fi secundar, fără semnificație etimologică»⁵. Esențial, în noțiunea «miel», afirmă prof. I. I. Russu, pare a fi «pui mic de animal», conținînd i.-e. **dhēl* — **dhe*, — *dhə* — «a suge, alăpta», din care și apelativul pentru «pui de animal, sugaci» ca lat. *Illius, fetus* «naștere, fătare, progenitură, prunc», leton *dēls* «fiu», albanez *del'e* «oaie», lituan *dile* «vițel sugaci», vechi nordic *dilkr* «miel pui», vechi slav (paleoslav) *deli* «copil» etc.⁶. Dacă aparține aici, cu sensul primar «pui de animal sugaci», albanezul-român *daș* ar presupune un indo-european **dhe-sio, dasio* —, general în zona carpato-balcanică, sinonim al lat. *miel* (agnellus), care l-a înlocuit complet în dialectul daco-român⁷.

Prof. G. Ivănescu afirmă că *daș* «miel de un an» aparține limbii vorbite de triburile neolitice care stă la baza limbilor caucazice de astăzi (iafetita), înrudită cu basca, etrusca și probabil cu sumeriana, limbă vorbită înainte de migrația indoeuropeană⁸.

George Vaida arată că românescul *miel* descinde dintr-un străvechi *mel* traco-dac, întâlnit în greaca homerică (*Odiseea*, 12, 301 și 14, 105, precum și în *Iliada*, 10, 485) sub forma *to melon, ta mela*, cu înțelesul de *oaie, vițel mic, capră*^{9a}.

Faptul este că *daș* în limba română este unul din cuvintele autohtone cele mai vechi. El însă nu este reținut în *Dicționarul limbii române* al Academiei, probabil pentru singulara lui atestare de acad. Iorgu Jordan numai în com. Stănești—Muscel (Argeș).

Sintem în posesia unor informații, care pot justifica afirmația prof. I. I. Russu, că acest cuvînt autohton în limba română «va fi avut odinioară o răspîndire mai largă»⁹, și identificarea lui pe teritoriul daco-român justifică importanța informațiilor care se aduc.

În comuna mea natală, Băbana, jud. Argeș, cunosc de la părinții mei țărani, de mult decedați, zicala: *Cum e dașu și nașu*. Zicala, cu observația ei populară, similară cu aceea: *Cum e turcu și pistolu*, era legată de un obicei, astăzi abandonat, care a dus la ieșirea din uzul vorbirii a zicalei și la uitarea semnificației ei.

Cînd un copil împlinea vîrsta de trei ani, părinții îl aduceau, împreună cu un plocon, la nașul lui, care, în cadrul unei petreceri (cumetrii), îi tăia «moțul» și-i dăruia un miel. Dacă nașul era mai avut, mielul era mai gras și mai frumos, dacă era mai nevoiaș, mielul era mai mic și mai slab, de unde și zicala: *Cum e dașu și nașu*.

În cursul anilor 1943—1946 am slujit ca preot în Munții Apuseni, în com. Răjoni, jud. Hunedoara, ținutul Zarandului, unde am locuit în acest timp¹⁰. Am constatat atunci

5. I. I. Russu, *op. cit.*

6. *Ibidem*, cit. *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, de A. Walde-J. Pokorny, Berlin, Leipzig, I (1930), p. 829—831; *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, de J. Pokorny, Bern-München, 1959, p. 241; *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, de Alois Walde, ed. III de J. B. Hofmann, Heidelberg (I), 1936—1938, p. 475—478. 7. I. I. Russu, *op. cit.*

8. G. Ivănescu, *Le rôle des japhétiques dans la formation des peuples et des cultures antiques*, în «*Studia et acta orientalia*», I, 1957, București, 1958, p. 199—231.

8 a. George Vaida, *Originea dacică a zoonimului «miel» și implicațiile sale în lexical unor limbi europene*, în «*Noi Tracii*», mai, 1985, p. 5—6.

9. I. I. Russu, *op. cit.*

10. Pr. I. Ionescu, *Din însemnările unui preot din Munții Apuseni*, în «*Telegraful Român*», Sibiu, 9 noiembrie, 1947, p. 2—3; *Idem*, *O însemnare despre revoluția românilor din Munții Apuseni*, în «*Mitropolia Banatului*», anul XV, 1965, nr. 4—6, p. 362—366.

aici un obicei, pe care nu l-am mai întâlnit în alte locuri. În ziua de Paști, pînă la ivirea zorilor, cînd sătenii veneau cu toții la biserică să se împărtășească și să ia *paștile* (este vorba de anafora mare binecuvîntată de Paști, stropită cu aghiasmă și vin), primul credincios care se rînduia să primească paștile, dăruia preotului un miel alb. Mielul acesta era numit *dașu(l) popii*.

În cursul anului 1981, prin ajutorul studentului Ciocan Traian, de la Institutul Teologic din Sibiu, originar din com. Blăjeni, satul Criș, jud. Hunedoara, am întreprins o anchetă în comuna respectivă, ca și în comunele din împrejur din ținutul Zarandului și Țara Moșilor, să constat în ce măsură cuvîntul *daș* mai este cunoscut și folosit în vorbire.

Rezultatele anchetei au dus la constatarea că astăzi cuvîntul *daș* este pe cale de dispariție din limbă în comunele cercetate: *Blăjeni* (cu satele Blăjeni Sat, Blăjeni Plai, Blăjeni Criș, Blăjeni Grosuri)¹¹, *Buceș*, *Mihăleni*, *După Piatră* (toate în jud. Hunedoara, din ținutul Zarand), *Sohodol*¹², *Ciuruleasa*, *Vidra* (toate în jud. Alba, din Țara Moșilor), fiindcă și obiceiul *dașul popii* a dispărut. Cuvîntul este cunoscut de către persoanele interogate, trecute, în general, peste vîrsta de 60 de ani, numai în expresia *dașu(l) popii*, cu precizarea că asta a fost de mult.

Considerăm că expresia *dașu(l) popii* este foarte veche în limbă, și ea ni s-a păstrat numai în ținutul Zarandului și Țara Moșilor, după cite cunoaștem pînă în prezent, și va fi fost legată de practicarea creștinismului vechi românesc, daco-roman.

Important este faptul că apelativul *daș* nu este un caz singular înregistrat numai în com. Stănești-Muscel (Argeș) cum se consideră pînă în prezent pentru spațiul daco-român, și el merită trecut și în *Dicționarul limbii române*, care nu l-a reținut încă.

Apelativul autohton *daș* are corespondent antroponimul *Dasius* (*Dassius*) «cel mai frecvent și popular antroponim illir și messapic»¹³. *Dasius* și *Dassius* este însă și antroponim trac¹⁴ și el va fi aparținut și onomasticii dacilor, de vreme ce apelativul *daș* aparține și limbii române, avînd sensul lui primar. Ca antroponim, în limba română avem *Dașul*, *Dașa*, *Dașea*, toponim *Dașova* (sat cuprins în orașul Corabia)¹⁵ (*Daș + ova*).

Grafia antroponimului *Dașu* cu-si —, *Dasius*, presupune că în limba autohtonilor traco-daci exista sunetul *š*, inexistent în latină și greacă, și care se păstrează în hidronime de origine autohtonă: *Crisos-Crisia* > *Criș*; *Maris-Marisos-Marisia* > *Mureș*; *Timesis-Tibisis* > *Timiș*¹⁶; *Argyas-Arghis* > *Argeș*¹⁷. Aspectul acesta îl întâlnim și în albaneză, unde orice *s* vechi a devenit *š* (ortografiat *sh*: *Scupi* > *Shkup*; *santiosus* > *shendosh* (cit. *șândoș*) *Nuissus* > *Niș* (irac)¹⁸.

11. Informatori: Bibarț Traian (Blăjeni Sat), cantor, 68 ani; Miheț Avram (Blăjeni Plai), țaran, 68 ani; Micu Solomon (Blăjeni Criș), fost crîsnic (paracliser), 70 ani; Sîmedrea Nicolae (Blăjeni Grosuri), țaran, 59 ani.

12. Informator: Culda Ion, com. Sohodol-Valea Verde, jud. Alba, țaran, 64 ani.

13. I. I. Russu, *Illirii*, București, 1969, p. 196.

14. N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 257.

15. *Ibidem*; Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 116, consideră *Dașova* din bl. *Dašov*, și *Dașu*, mai degrabă însă bl. *Dašo*. Cu excepția sufixului — *ova*; raportul nu poate fi decît invers, adică din română (arom. megl.) în bulgară.

16. *Istoria limbii române*, II, Ed. Academiei R. S. România, București, 1969, p. 362.

17. I. Ionescu, *Despre originea și semnificația etimologică a toponimicului Argeș*, în «Limba română», anul XX, 1971, 4, p. 335—337.

18. *Ibidem*, p. 337; D. Macrea, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, București, 1982, p. 31.

Antroponimul autohton *Dașu*, *Dașa*, *Dașea* infirmă afirmația prof. I. I. Russu că «este absolut sigur că antroponimia traco-dacică (la fel cu cea illyră) a dispărut integral și definitiv, uitată cu desăvârșire de populația romanizată ori slavizată în sec. VI—VII e.n.; nici un nume personal preroman nu a rămas la vreo populație din sud-estul Europei»¹⁹.

Ținând seama de constatările prof. I. I. Russu care consideră apelativul *daș* element alban-român, autohton în ambele limbi, iar sensul primar este cel din dialectele române «miel», iar în albaneză «berbece» poate fi secundar, fără semnificație etimologică, deducem că și antroponimul *Dasius* (= Mielul), păstrat pînă astăzi în limba română *Dașu*, *Dașa*, *Dașea* este și de origine autohtonă traco-dacă și, deci, Sfîntul *Dasius* poate fi considerat de origine etnică și traco-dac, din Scythia Minor, romanizat, sărbătorit la 20 noiembrie, data morții sale martirice, cu sinaxarul în mineiul pe luna noiembrie.

Din actul său martiric, ajuns pînă la noi în versiunea greacă, poate din secolul al VI-lea, de o mare importanță pentru trecutul creștinismului daco-roman și pentru trecutul nostru istoric, aflăm că Sfîntul *Dasius* era ostaș roman și făcea parte probabil din legiunea XI-a *Claudia*, care își avea sediul, încă din secolul al II-lea la *Durostorum*²⁰.

Ales prin sorți de camarazii săi ca rege al Saturnaliilor la 17 noiembrie 304, ca să îndeplinească rolul zeului Saturn sau Cronos în răstimpul celor treizeci de zile dinaintea calendelor lui ianuarie, Sfîntul *Dasius* a refuzat, opunîndu-se cu tărie să îndeplinească acest obicei nelegiuit, răspunzîndu-le curajos că este mai bine pentru el să se aducă jertfă de bună voie Domnului Hristos decît să fie jertfit de ei zeului lor Cronos.

Era obiceiul roman, cu prilejul Saturnaliilor, prăznuit cu tot felul de petreceri, să se aleagă prin sorți un ostaș, care era îmbrăcat în veșminte împărătești și timp de 30 de zile putea să-și permită orice libertate și orice plăceri, iar în ziua propriu-zisă a sărbătorii (de obicei la 17 decembrie, dar se putea prelungi pînă la 23 decembrie) era înjunghiat pe altarul zeului Cronos²¹.

Sfîntul *Dasius* refuzînd să întruchipeze pe zeul sărbătorit, afirmînd că el este creștin, camarazii săi de arme l-au predat legatului Bassus al Legiunii XI *Claudia*, după nume poate sirian «nomina orientalia», deși numele «nu lipsește nici între antroponimele latine și tracice»²², spre a fi judecat și, în urma mărturisirii Sfîntului *Dasius* că este creștin, a fost condamnat la moarte. Executarea pedepsei, prin tăierea capului, s-a săvîrșit, cum spune actul său martiric în cetatea *Durostorum*, la trei zile după ategerea sa ca rege al Saturnaliilor, adică la 20 noiembrie 304, într-o vineri, de către ostașul Anicet Ioan.

În 1947, arheologul Ioan Barnea a descoperit la *Axiopolis* (Hinog, Cernavodă) în ruinele basilicii *coemeterialis* în «cetatea de nord», cu ocazia unor lucrări, o placă

19. I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, București, 1981, p. 82.

20. Vasile Pirvan, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923, p. 140; *Istoria României*, Ed. Academiei Române, vol. I, București, 1960, p. 486—487; M. Zahariade, *Contribuții la istoria legiunii a XI-a Claudia la sfîrșitul secolului al II-lea*, în *SCIVA*, 33, 1982, nr. 1, p. 47—62, cu bibliografia la zi.

21. Fr. Cumont, C. Parmentier, *Le Roi des Saturnales*, în «*Revue de Philologie*», tom XXI (1897), p. 143—149; V. Tepkova-Zamjova, *Jocurile carnavalului la Silistra în Evul Mediu (în lb. bulgară)*, în «*Ezikovedako-etnografski izsledovanija*», Sofia, 1960, p. 705—707; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*

22. Silviu Sanie, *Culte orientale în Dacia Romană, I. Cultele siriene și palmiriene*, București, 1981, p. 225—227.

de calcar gălbui, cu o scurtă inscripție în limba greacă, de la începutul sec. al IV-lea, care cuprinde numele a trei martiri: *Chiril*, *Chindeus* (*Quindeus*) și *Tasius*. *Tasius* este forma greacă pentru *Dasius*, pe care I. Barnea îl consideră că a pățimit, ca și cei doi martiri, la Axiopolis în timpul lui Dioclețian, iar moaștele lui i-ar fi fost transportate mai târziu la Durostorum, de unde, către sfârșitul secolului al VI-lea, în 579, la Ancona, în Italia, poate în urma invaziilor avaro-slave²³.

Actul său martiric este un document autentic și a fost compus, cum îl consideră primul său editor, savantul belgian Franz Cumont, în 1897, între 325 și 380, mai probabil la sfârșitul secolului al IV-lea în latinește. După acest original latin intermediar, mai târziu, după toată probabilitatea în secolul al VI-lea, către 579, un alt autor necunoscut l-a redactat în grecește, așa cum îl păstrăm pînă astăzi²⁴.

În actul martiric se afirmă însă că Sfântul Dasius a fost martirizat la Durostorum. Ion Barnea ca și pr. prof. Ioan Rămureanu afirmă că Axiopolis trebuie considerat locul de martiriu, fiindcă aici i s-a găsit inscripția funerară.

Considerăm că nu se poate anula afirmația actului martiric, care este un «document autentic». Mai degrabă, după ce Sfântul Dasius a fost martirizat la Durostorum, moaștele sale, ca să nu fie profanate de delatorii săi i-au fost transportate (caz petrecut și cu alte moaște de martiri, cum sînt cele de la Niculițel) la Axiopolis și înhumate împreună cu ale celor doi martiri, Chiril și Chindeus sau Cindeus, pus în legătură cu românescul Cîdea^{24 a}. Mai târziu, cînd creștinismul va fi recunoscut religie de stat, moaștele Sfîntului Dasius vor fi aduse la Durostorum.

Importanța Actului martiric al Sfîntului Dasius a fost scoasă în evidență de istorici pentru vechimea creștinismului daco-roman din părțile dunărene²⁵, ca și de folcloriști pentru vechimea sărbătorilor populare de iarnă, privind permanența romanității daco-romane²⁶.

23. Ion Barnea, în «Studii teologice», nr. 6, 1954; Idem, în «Studii teologice», nr. 10, 1958; Idem, în *Arta creștină în România*, I, secolele III—VI, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 9—10; Idem, *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Roma, 1977; nr. 71; Emilian Popescu, *Inscripțiile din secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1976, p. 205—206; T. M. Popescu, *Martiriul Sfîntului Dasius*, în vol. «Prinos Patriarhului Nicodim», București, 1946, p. 224—230; Pr. Prof. Ene Braniște, *Martiri creștini la Dunăre în timpul persecuțiilor: Martiriul Sfîntului Dasius*, în «Almanah pe anul 1976», Parohia Ortodoxă Română din Viena, p. 85—96; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*, p. 240—255.

24. Franz Cumont, *Les actes de Saint Dasius*, în «Analecta Bollandiana», XVI (1897), p. 5—16; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *op. cit.*

24 a. P. S. Năsturel, *În legătură cu inscripția despre mucenicia de la Axiopolis, în «Orthodoxia»*, 1954, Nr. 4, p. 585—587.

25. J. Zeiller, *Les origines chrétiennes dans les provinces danubiennes de l'empire romain*, Paris, 1918, p. 110—126; H. Delehay, *Saints de Thrace et de Mésie*, în «Analecta Bollandiana», tom. XXXI, an. 1912, p. 258 și urm.; Idem, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles, 1921, p. 321—328; J. Leclercq, *Dasius*, în «Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie», tom. IV, col. 272—283, Paris, 1920; S. Reli, *Martiri creștini în țările daco-romane*, în «Omăgiu I. P. S. Dr. Nicolae Bălan», Sibiu, 1940, p. 599—709; Liviu Stan, *Sfinți români*, Sibiu, 1945, p. 9—10; Pr. Prof. Gh. Moiescu, Pr. Prof. Șt. Lupșa, Pr. Prof. Alex. Filipescu, *Istoria Bisericii Române*. Manual pentru Institutele teologice, vol. I, București, 1957, p. 49; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1980, vol. I, p. 78.

26. Petru Caraman, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi. Contribuție la studiul mitologiei creștine din Orientul Europei*, Iași, 1931, p. 30—31; Idem, *Colindatul la români, slavi și alte popoare*, București, 1983; Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, 1981, p. 15.

Din cele expuse, considerăm că Sfântul Dasius, martir cu pomenirea la 20 noiembrie. «ostaș roman», poate fi considerat, în urma analizei etimologice prezentate, cu probabilitate un traco-dac romanizat, autohton din Scythia Minor.

Cazul său nu este singular. De lângă Durostorum, din satul Ozovia, au fost decapitați la 28 aprilie 304 creștinii «Maxim și Quintilian cu nume romane și Dada cu nume dac»²⁷ ceea ce ne îndreptățește să considerăm cuvântul *dada* (termen de respect folosit de oamenii de la țară pentru a se adresa unei femei mai în vârstă sau unei surori mai mari; leliță, daică) în limba română de origine autohtonă, traco-dacă, și nu de origine «bulgară, sirbo-croată», cum este trecut în *Dicționarul explicativ al limbii române* (1975, p. 227).

În timpul lui Licinius, la Tomis, au fost decapitați la 3 ianuarie, între 320—323, frații Argeu (Argaeus) și Narcis (Narcissus), iar fratele lor Marcelin (Marcellinus) a fost chinuit și apoi înecat în mare. Etimologic, antroponimul *Argeu* vine de la apelativul autohton preroman *argea*, cu baza i.-e. *areg-v.* ind. *argala-h*, *argala* «zăvor, incuiețoare»²⁸. Dacă *Argeu* a păstrat numele său autohton, și frații săi, cu numele romanizate, vor fi fost tot autohtoni, daco-moesieni.

Reținem etimologic din analiza numelor martirilor creștini din Scythia Minor: *Dasius* (*Dașu*), *Dada* și *Argeu* din prima jumătate a secolului al IV-lea, stadiul înaintat al romanizării elementului autohton daco-moesic, care va constitui elementul component de bază al romanității orientale.

Pr. Prof. ION IONESCU

SENSUL ȘI SEMNIFICAȚIA TERMENULUI «RELIGIE» ÎN MARILE TRADIȚII RELIGIOASE ACTUALE

Privind în retrospectivă istoria omenirii vom observa că întreaga ei manifestare este colorată, pînă la adînci semnificații vițale și valorice, de prezența *credinței religioase*. De aceea, pentru a înțelege omul, viața și istoria sa este necesar să pătrundem în tainele religiei.

Religia nu este însă ceva ce poate fi văzut. Este adevărat că există materializări ale unor credințe religioase sub formă de ritualuri, ceremonii, doctrine, artă religioasă, în clădiri dedicate formelor de cult. Acestea pot fi văzute, însă adevăratul

27. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 97; I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, 1967, p. 100. Antonim frecvent la traci din i.e. *dhe-dh* (e) —, ipocoristic pentru membrii mai în vârstă ai familiei. A se vedea și: Netzhammer, *Die christlichen Altertümer der Dobrudscha*, Bukarest, 1918; Idem, *Die altchristliche Kirchenprovinz Skythien Tomis*, în «Sterna Buliciana», Zagreb/Split, 1924; V. Besevliev (Sofia), *Die Thraker im ausgehenden altertum*, în «Studii clasice», III, 1961, p. 253; E. Lozovan, *Aux origines du christianisme daco-scythique*, în «Altheim — Stiel, Geschichte der Hunnen», IV, Berlin, 1962, p. 146—165.

28. I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română*, cit., p. 132—133; Idem, *Etnogeneza românilor*, cit., p. 251—252.

În limba română: *argéa*, s.f. (pl. *argéle*) înseamnă: 1) groapă pătrată, acoperită, unde femeile țes (vara); iarna se pun acolo stupii; 2) bolta unei clădiri; 3) scheletul clădirii (stîlpii și căpriorii), casa ridicată numai stîlpi și pusă «cunună»; 4) (zona Iași) strașina casei (*Dicționarul explicativ al limbii române*, 1975, p. 50).

Ca toponime avem: *Argea* (com. jud. Vrancea); *Argel* (com. jud. Suceava); *Valea Argelelor* (jud. Vâlcea, stațiunea balneară Olănești). Ca antroponim: *Argeanul* (Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, cit., p. 35).

lor sens nu poate fi cuprins și înțeles decît privit dinlăuntru, prin trăire, prin identificare cu religia.

Religia rămîne deci un element constitutiv, dar tainic, al manifestării vieții umane; în structura sa extrem de complexă, atît de complexă încît ne întrebăm dacă se poate sau nu vorbi despre «religie» în toate formele de manifestare denumite în mod obișnuit cu termenul «*religie*», sau *credință religioasă*. Bineînțeles, acest concept implică noțiuni fundamentale vitale, ce privesc adevărul sau neadevărul unei religii. Dar nu aceasta este linia de cercetare pe care dorim să o urmăm, ci una mai simplă, legată pur și simplu de termenul-concept religie. Iar întrebarea care ne-o punem privește sensul acestui termen-concept și dacă este legitimă folosirea lui, fără discriminare, pentru a descrie *credințele* sau *concepțiile despre lume și viață* ale altor popoare din afara sferei iudeo-creștine. Căci, așa cum s-a observat și de către alți cercetători în acest domeniu, cuvîntul religie nu are un corespondent în limbile din afara civilizației apusene, excepție făcînd islamul.

Pentru a înțelege mai clar această problemă ne-am propus să tratăm în primul rînd despre evoluția conceptuală a termenului *religie* în contextul apusean și, o dată stabilite sensul și semnificația acestuia, să vedem în ce măsură există corespondențe terminologic conceptuale în cazul tradițiilor orientale.

Cuvîntul *religie* derivă de la latinescul *religio*. Odată cu influența transformatoare a Greciei asupra vieții culturale și religioase romane, cuvîntul *religio* va asuma o serie de noi semnificații, în așa măsură încît s-a pierdut sensul original. Cercetătorii moderni nu mai sînt unanimi asupra sensului original al acestui cuvînt. Astfel, se susține că la început el desemna o putere exterioară omului care îl obliga, sub amenințare cu pedepse, la un anumit comportament, sau că era un fel de «tabu», sau sentimentul pe care omul îl încerca în fața «tabu-ului»¹.

Cu timpul, deosebirea dintre aceste două sensuri a devenit neclară, aceste puteri exterioare omului fiind considerate ca prezente în «tabu» și, prin urmare, angajate în practica rituală. De aceea, atît obiectul în care se credea că «*mana*» se sălășluiește, cît și persoana adoratoare erau numite cu același termen «*religiosus*». Existau, așadar, *religiosae locae* — locuri sacre și *virii religiosi* — persoane devotate, pioase.

Toate ceremoniile rituale, jurămintele, obiceiurile cultice din familie, din trib, etc., erau denumite *religiones*. Se poate observa că noțiunea de rit, ritual este sensul favorit al latinilor, în care este implicată observarea externă a unei practici anume. Așa se face că prin *religio* unui anume zeu se înțelegea tiparul tradițional cultic electuat la altarul acestuia.

Începînd cu secolul I î.Hr., viața romană a ajuns extrem de sofisticată și, sub influența greacă, se vor scrie două cărți importante pentru problema care ne interesează. Una este *De rerum natura* (Despre natura lucrurilor) a lui Lucretius, iar alta *De natura deorum* (Despre natura zeilor), scrisă de Cicero.

În poemul său, lung de peste 6 000 de versuri, Lucretius folosește cuvîntul religie de numai opt ori și la plural de 6 ori². El va încerca să-și prezinte mai ales concepția sa despre lume, fără a ataca viziunile altora. Într-un pasaj de la începutul lucrării sale, el personifică *religio* într-o ființă cerească ce privește neiertător la

1. Warde Fowler, *The Latin History of the Word «Religion»*, în «Transactions of the Third International Congress for the History of Religions», 2 vol., Oxford, 1908. În vol. II, p. 165—167. Walter F. Otto, *Religio und Superstitio*, în «Archiv für Religionswissenschaft», nr. 19/1909, p. 533—554 și nr. 14/1911, p. 406—422. Wilfred Cantwell Smith, *The Meaning of Religion*, A Mentor Book, New York, 1964, p. 23.

2. W. C. Smith, *The Meaning and End of Religion*, p. 25.

omenire³. Trebuie de asemenea reținut că autorul nu atacă zeii pe care îi invocă, ci modul în care oamenii i-au adorat și s-au temut de ei. El numește aceste atitudini religioase și, într-un pasaj plin de patos, prezintă adevărata pietate în sensul unei liniști aproape mistice în natură⁴.

Cicero nu se ocupă de religie ca fenomen, ci, așa cum spune titlul lucrării sale *De natura deorum*, interesul său este față de zei. El derivă cuvântul *religio* de la verbul *relegere* — a reciti, a repeta. Prin aceasta voia să spună că *religio* este atunci când îndeplinim cu atenție obligațiile rituale față de zei⁵. Mai trebuie însă subliniat că Cicero nu se ocupă de religie la nivel de fenomen, ci ca atitudine, mai ales atitudinea ce izvorăște din inima omului⁶. Astfel, în timp ce Lucretius scoate în evidență ideea că religia este ceva «acolo sus», peste om, Cicero afirmă caracterul launtric al religiei, ca aparținând sufletului uman.

Dacă ne gândim la contextul general al lumii romane, etimologia sugerată de Cicero nu face altceva decât să însumeze o stare de lucruri care pune accentul pe ceremonii, pe expresia externă a credinței, care pentru noi creștinii trebuie îndreptată spre cu totul altceva. Totuși, trebuie remarcat, termenul acumulează o semnificație profund emotivă și o referire subiectivă față de realitatea transcendentă în al cărei nume este săvârșit ritualul.

Poetul Virgiliu și apoi Masurius Sabinul deduc cuvântul *religio* de la verbul *relinquere* — a părăsi, a abandona, căci religia înseamnă pentru ei părăsirea tuturor obiceiurilor și practicilor profane și urmărirea unor scopuri mai înalte. Și această etimologie păstrează nuanțele ritualiste ale gândirii romane.

Apariția și răspîndirea creștinismului în lumea greco-romană stimulează o dezvoltare nouă privind ideea de religie. Ideea pe care creștinismul o introduce este o noțiune nouă care se referă la un fenomen încă necunoscut: Biserica — *Ekklesia*. Acest concept aduce cu sine o structură dinamică coerentă în viața religioasă amorfă a lumii greco-romane. Dintre noțiunile noi introduse și care ne interesează este în primul rând conceptul de credință.

Părinții Bisericii primare folosesc cuvântul *religio* într-o gamă semantică destul de variată. Viața religioasă se deosebea fundamental de obiceiurile cultice tradiționale ale lumii greco-romane. Una din trăsăturile specifice ale noii credințe fiind și faptul că ea înglobează fiecare aspect al vieții morale, sociale, intelectuale și liturgice a credinciosului. De aceea, cum era și de așteptat, cuvântul *religio* se va îmbogăți în conținut și în profunzime. Accepțiunea de bază a cuvântului *religio* va rămîne însă aceeași. *Religio* se referă în special la formele rituale. Totuși, noua comunitate descoperă o legătură personală cu Divinitatea, cu Dumnezeu, de aceea *religio* va deveni și numele acelei legături, a legăturii personale dintre om și Dumnezeu. Persecuțiile vor duce la o schimbare profundă în modul de afirmare a credinței re-

3. T. Lucretii Cari, *Rerum Natura libri sex*. Edited with Introduction and Commentary by William Ellery Leonard and Stanley Barney Smith, Madison, 1942, I. 62—65: «Humana ante oculos foede cum uita iaceret in terris oppressa graui sub Religioni, quae caput a caeli regionibus ostendebat, horribili super aspectu mortalibus instans».

4. Cuvântul folosit este pietate: pietas (V. 1194—1203).

5. M. Tulli Ciceronis, *De Natura Deorum*, edited by Arthur Stanley Pease. Bi-millennial Edition. 2. vol., Cambridge Mass., 1955—1958. Vezi propoziția de la început: *Quaestio est de natura deorum, quae et ad cognitionem animi pulcherrima est et ad moderandum religionem necessaria».*

6. Cicero, *De Natura Deorum*, Academica with an English translation by H. Rockham, Loeb Classical Library, London and New York, 1953, p. 117.

ligioase creștine. Unul din primele semne ale acestei schimbări poate fi sesizat în expresiile *nostra religio* spre deosebire de *vestra religio* sau *vestrae religiones*, întâlnite la (Arnobiu⁷). Contrastul este și mai evident în limbajul folosit de către Lactanțiu⁸ *religio Dei* și *religio deorum*⁹. (Arnobiu⁹) acceptă teza lui Cicero, observând că religiozitatea constă în sentimentul intern, lăuntric: «Cultus vero pectore est». Totuși, el face deosebire între *nostra religio* și *vestra religio*, care implică refuzul de a participa la ceremoniile ritualului păgîn: iar *nostra religio* înseamnă «modul nostru de închinare»¹⁰. Citim aici începuturile separării dintre comunitatea creștină și lumea păgînă a timpului.

Începînd cu (Lactanțiu¹⁰) care deduce termenul *religio* de la verbul *religare* — a lega, a uni, adică legarea, unirea intimă cu Dumnezeu, apare o separare și mai pregnantă în conceptul creștin de religie față de cel păgîn. Pentru a exprima convingerea că adorarea lui Dumnezeu în Biserica creștină este cea adevărată, cea dreaptă, în timp ce practicile păgîne erau goale de sens, rele și greșite, el va introduce termenii: *vera religio* și *falsa religio*¹¹. Implicațiile acestei noi separații se vor face simțite curînd, deoarece ele sînt strîns legate nu numai de cultul extern propriu-zis, ci mai ales de conținutul doctrinar. Prin *falsa religio deorum*, adică adorarea falsă a zeilor, deci politeismul, Lactanțiu respinge semnificația dată religiei de către Cicero și parțial de Lucretius, în timp ce *vera religio* va fi identificată cu *vera sapientia*¹², ceea ce marchează, după cum am spus, începutul unei noi idei ce se va împămînteni în limbajul religios creștin.

În Sfînta Scriptură, termenul *religio* va fi introdus pentru prima dată în Apus de către (Fericitul Ieronim¹¹) care traduce termenul grecesc *threskeia* — practică rituală, obicei religios — cu *religio* de închinare. În Noul Testament, acest termen este întâlnit de trei ori: Faptele Apostolilor 26, 5; Coloseni 2, 18 și Iacov 1, 26—27¹³.

Primul scriitor creștin care se va ocupa în mod sistematic de conceptul *religio* va fi Fericitul (Augustin¹²), în lucrarea sa *De vera religione*. Deși sîntem ispitii să traducem acest titlu «Despre religia adevărată», gîndindu-ne imediat la un tratat despre creștinism, am fi mult mai aproape de intenția autorului dacă am traduce «Despre adevărata pietate», sau «Despre închinarea autentică», căci Fericitul Augustin susține că «vera religio» este «adorarea unicului și adevăratului Dumnezeu transcendent»¹⁵, «de la care, prin care și în care sînt toate lucrurile. Lui i se cuvine mîrire în vecii vecilor. Amin»¹⁶.

7. *Adversus Nationes* II. 72; *religiones vestrae multis annis praecedunt nostram*; II. 73: *religio nostra*, în Augustus Reifferscheid (editor), *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, vol. 4, Vindobonae, 1875, p. 106, 108.

8. Lactantius, *Epitome*, 29: *religio summi Dei... religio Dei*. Cf. *Divinae Institutiones* I. 1.: *cuius religionem cultumque divinum*; II. 1.1.: *religiones deorum*; în Smith, *op. cit.*, p. 29.

9. *Adversus nationes* IV, 30.

10. *Institutiones divinae* IV. 23.

11. *Divinae Institutiones* II. 1.1.; IV. 3.12. în Samuel Brandt et Georgiu Laubmann (ed.), *L. Caeli Firmiani Lactantii, Opera Omnia...* (*Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*), vol. 19, pp. 95, 105.

12. *Divinae Institutiones* I. 1. ut et docti ad verum sapientiam dirigantur et indocti ad verum religionem (Ediția citată, p. 2—3).

13. În Vechiul Testament în traducerea Vulgata cuvîntul «religio» este folosit de 9 ori.

14. J. P. Migne (ed.), *Patrologiae Cursus Completus...* series latina, vol. 34.

15. *Retractiones* I cap. 13, în «*Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*», vol. 36: Sancti Aurelii Augustini *Retractionum libri duo*, ed. Pius Knöll, Vindobonae et Lipsius, 1902.

16. P. L. vol. 34. col. 172. Acestea sînt cuvintele de încheiere ale lucrării sale.

Pentru Fericitul Augustin, religio nu este un sistem de credințe, o tradiție istorică instituționalizată, ci o confruntare vie și personală cu măreția și dragostea lui Dumnezeu. Biserica există, în concepția sa, pentru a face posibilă această relație¹⁷. Adorarea lui Dumnezeu este adorarea Binelui Suprem, care implică trecerea de la binele material la cel spiritual, de la percepția senzorială la cunoașterea supremă. Proiectarea adorării, a cultului spre un scop ultim, suprem, implică în sine, după Fericitul Augustin, un proces de trăire mistică, de comuniune. Astfel, religio este unirea făpturii cu adevăratul Creator, prin iluminare sau prin cunoașterea lăuntrică. Odată cu venirea lui Hristos în lume, se materializează exemplar relația dintre om și Dumnezeu. De aceea adevărata religie urma să fie numită «creștină»¹⁸.

Nivelul semantic al cuvîntului religio păstrează și în gândirea Fericitului Augustin o accentuată structură platonice, deoarece solicită trecerea de la lucrurile bune și pozitive din această lume, la Binele Suprem de dincolo de ea și care este Dumnezeu. Problema care îl confruntă pe om este de a «trece» dincolo de temporal sau material și să realizeze binele etern; să depășească binele trupesc și să realizeze binele spiritual; iar pe plan cognitiv, noetic, să treacă de la cunoașterea senzorială la adevărata cunoaștere intelectuală. Totul se concentrează în ideea de bine ridicată la nivel spiritual, transcendentă.

Dacă pînă la Fericitul Augustin cuvîntul *religio* s-a bucurat de o circulație mai largă, în evul mediu, noțiunea cheie nu va mai fi *religio*, ci *fides* — credință. În acest sens, Biserica medievală se apropie mai mult de Noul Testament nu numai în terminologie dar și în orientarea ei fundamentală. Credința este un răspuns dinamic al omului la realitatea vie a lui Dumnezeu.

Întîlnim în evul mediu și noțiunea de *religio* folosită însă într-un sens foarte specializat. În secolul al 5-lea, *religio* însemna «vita monastica». La anul 1200, *religio* era «modul de viață conform voturilor monahale». În forma de plural, *religionēs*, cuvîntul este folosit în Anglia pe la anul 1400, în sensul de diferite «ordine monahale»¹⁹.

Toma de Aquino folosește religio în acest sens²⁰, deși în *Summa Theologica* el se va ocupa de câteva aspecte teologice care largesc sfera sensului restrîns al acestei noțiuni, punîndu-și întrebarea dacă religia este o virtute morală sau teologică. *Religio* devine, pentru Toma de Aquino, o activitate a sufletului, credința omului care îl îndeamnă spre adorarea ce i se cuvine lui Dumnezeu²¹. Totodată, el mai indică încă trei sensuri posibile ale noțiunii *religio*: expresia externă a credinței²²

17. P. L. vol. 34, col. 127.

18. *Retractationes* I, 12 (13), (Ed. Knöll), p. 58.

19. Pentru folosirea cuvîntului «religio» cu sensul «vita monastica», vezi: Du Cange, *Glossarium mediae et infirmae Latinitatis*, 8 vol., Paris, 1840—1857. Cuvîntul «religio» în vol. 5, 1845. Pentru folosirea aceluiași termen în Anglia, vezi: James A. H. Murray și alții, *A New English Dictionary on Historical Principles*, reissued with supplement, 12 vol. and several parts, Oxford, 1933: cuvîntul: *Religion*.

20. Vezi: *Contra impugnantes Dei cultum et religionem* și *Contra retrahentes a religionis ingressu* în traducere engleză: «*An Apology for the Religious Orders*» by St. Thomas Aquinas, being a translation of two of the minor works of the Saint. Edited with introduction, by the Very Revd. Father John Procter..., London, 1902.

21. Vezi: *Summa Theologica* II, 2.81. articolul 1 și II.2.82 articolul 2. Am folosit traducerea engleză: *Summa Theologica of St. Thomas Aquinas*. Literally by the Fathers of the English Dominican Province, London, 21. volume, 1911—1922 și index, 1925.

22. «*Religio non est fides, sed fidei protestatio per aliqua exteriora signa*», în «*Summa Theologica*», II. 2. 94, art. 1.

2) motivația lăuntrică ce ne îndeamnă spre adorarea lui Dumnezeu și aceea adorare²³, și, în sensul augustinian, legătura ce unește sufletul cu Dumnezeu²⁴.

3) Renășterea aduce cu sine o conturare în plus a termenului *religio*, care nu este circumscris doar la Biserica creștină și aceasta în pofida aparențelor. Este adevărat că în lucrarea sa «De Christiana Religione» (1474) Marsilio Ficino, traducătorul lui Plato și Plotin în limba latină, reduce folosirea cuvântului *religio* doar la creștinism,²⁵ referindu-se la celelalte religii ca «*ritus adorationis*», modalități umane de adorare a lui Dumnezeu, însă *religio* este un fenomen universal pentru toți oamenii, fiind o trăsătură deosebitoare, primară, innăscută, naturală și fundamentală. Este instinctul divin, pus la dispoziția omului prin care omul devine om și cu ajutorul căruia el îl percepe pe Dumnezeu și îl adoră. El este universal ce se întâlnește acolo unde există adorare a lui Dumnezeu. Hristos a fost exemplul acestei adorări universale. Creștin, în accepțiunea promovată de Ficino are deci o semnificație universalistă, ce nu se restrânge doar la creștinism. *Religio* nu poate fi de mai multe feluri, însă ea poate avea diferite grade de autenticitate. Este mai bine să adori pe Dumnezeu în orice mod, decât din mindrie să nu-l aduci adorarea ce i se cuvine. De aceea pentru Ficino toate religiile sînt bune²⁵. Modelul suprem de adorare a lui Dumnezeu rămîne însă cel al lui Iisus Hristos²⁶.

Un alt punct de hotar în dezvoltarea conceptului de religie este reprezentat de Reformă.

În gîndirea lui Luther cuvîntul cheie nu este *religio*, ci *fides* — credință. Glaube, căci problema justificării prin credință devine leitmotivul epocii reformatorice. Chiar și în zilele noastre există teologi germani care nu folosesc cu dragă inimă cuvîntul religie²⁷.

Zwingli și Calvin însă îl vor adopta. Astfel, în 1525, Zwingli publică lucrarea sa *De vera et falsa religione commentarius*, în care susține, după cum ne-am și așteptat, că creștinismul este religia cea adevărată, iar celelalte religii sînt false. Pentru el, *religio* este relația dintre om și Dumnezeu, care devine fermă, ajungînd la încredere deplină în Dumnezeu ale cărui haruri se pogoară spre om. Religia falsă este superstiția sau pietatea neautentică care intervine atunci cînd omul are încredere în altceva în afară de Dumnezeu²⁸, cum ar fi atribuirea sfințeniei persoanei papii, sinoadelor, autorităților bisericești etc.²⁹.

Cel care aduce o contribuție fundamentală la împămîntenirea expresiei «religie creștină», va fi Calvin³⁰. Acesta publică în 1536 tratatul său de bază «*Christianae*

23. *Summa Theologica* II. 2. 80. art. 1—4.

24. *Summa Theologica* II. 2. 81. art. 1.

25. «*Omnis religio boni habet nonnihil...*», în «*De Christiana religione*», cap. IV (Opera I. 4).

26. «*Deus in se ipso summum est bonum, veritas verum, lumen favorque mentium. Illi igitur Deum prae caeteris, imo soli sincere colunt, qui eum actione, bonitate, ueritate linguae, mentis claritate, qua possunt, et charitate qua debent, sedulo venerantur. Tales vero sunt, ut ostendemus, quicunque ita Deum adorant, quem admodum Christus vitae magister, eiusque discipuli praeceperunt*» (în *Idem, ibidem*). «*Christus est idea et exemplar virtutum*» (s.n.). Titlul cap. XXIII. 1. 25.

27. Ne gîndim la Karl Barth, *Gottes Offenbarung als Aufhebung der Religion*, în «*Die Kirchliche Dogmatik*», Erster Band, secția 17 (Partea a III-a), 4-te Auflage, Zürich, 1948; Emil Brunner, *Offenbarung und Vernunft: Die Lehre von der christlichen Glaubenserkenntnis*, 1941, 2-te Auflage, Zürich, 1961, pag. 299 și alții.

28. «*Falso religio sive pietas est, ubi fidentur quam deo*», în Huldreich Zwingli, *Sämtliche Werke*, Band 3, p. 641. 29. *Ibidem*, pag. 741.

30. Calvin, *Opera quae supersunt omnia...* ed. C. Baum și alții în «*Corpus Reformatorum*», vol. 5, col. 323.

Religionis Institutio. Traducerea rapidă în mai multe limbi europene a acestui tratat va introduce în limbajul teologic formula binecunoscută nouă «*Christiana religio*». Dar și pentru Calvin, *religio* nu este un sistem de doctrine, practici bisericești, interpretări scripturistice sau practici cultice. Acestea sînt considerate de el mijloace care să îndrume pe om spre «recunoaștere adoratoare, dinamică și personală a lui Dumnezeu», iar rezultatul acestei recunoașteri, pietatea înnăscută, este *Christiana religio*.

Abia după un secol de la conturarea de către Calvin a expresiei *Christiana religio*, aceasta va fi considerată un sistem de credințe și practici religioase care îndrumă inima omului spre o teamă autentică și dragoste față de Dumnezeu.

Primul pas spre această nouă definire a religiei va fi făcut de Hugo Grotius în prima jumătate a secolului al 17-lea, în lucrarea sa «*De veritate Religionis Christianae*»³¹. El afirmă că religia este un sistem de idei, de credințe și practici, în sensul că religia, și mai ales religia creștină, învață adorarea lui Dumnezeu în puritatea inimii și în sinceritatea vieții personale. Această idee este prezentă și în scrierile lui Herbert de Cherbury³², care își asumă, în plus, sarcina de a fixa categoriile în baza cărora se poate dovedi că o religie este adevărată sau falsă. Astfel, el ajunge să echivaleze cuvîntul *religio* cu cel de *doctrină*. Iluminismul întreg va menține această poziție. La fel și de acum va susține că *religio* se referă la credință.

În secolul al 18-lea Episcopul Butler va ocupa de *religia naturală și religia revelată*³³. El va dezvolta mai mult sensul adjectivelor *natural* și *revelat*, și nu cel de *religio propriu-zis*. Păreră sa este că trebuie să accentuăm asupra noțiunii de *religie revelată*. Conceptul de revelație a fost etalon în perioada Noului Testament și, totuși, abia în secolul al 18-lea primește pondere în gîndirea teologică.

Secolul al 19-lea este marcat de o controversă acută privind noțiunea de religie. Astfel, Schleiermacher³⁴ va fi cel care va cere să căutăm religia nu sub formele în care ni se arată, ci în dispoziții sau stări lăuntrice. Pluralul «religii», folosit pentru prima dată în 1508 de către catolici, nu este altceva decît o schematizare a formelor prin care se manifestă religia. Schleiermacher încearcă să cuprindă în noțiunea de religie atât aspectele intelectuale cit și cele neintelectuale, legate de simțire și trăire. Cît despre noțiunea de religii, întîlnim o istoricizare a conținutului și semnificației lor în sensul că ele cuprind ceea ce s-a practicat ca ritual și s-a simțit și crezut de-a lungul veacurilor.

Privită în perspectiva celor spuse mai sus, noțiunea de religie și religii este extrem de bogată. În primul rînd ea implică *pretateu personală*. Aceasta este semnificația primă pe care o atribuim în vorbirea de toate zilele: a fi religios înseamnă a fi pios, a crede.

În al doilea rînd, noțiunea de religie se referă la sisteme definite ca practici, credințe sau valori. Astfel de sisteme au o întîndere în timp, sînt legate de anumite locuri sau comunități. În primul sens, religia este o atitudine personală, angajantă, spre deosebire de indiferență, iar al doilea sens, se fac distincții între religii. Aceasta este de fapt și situația în zilele noastre.

31. *De veritate Religionis Christianae*, Paris, 1627.

32. *De veritate prout distinguitur a Revelatione, a verisimili, a possibili et a falso*, Paris, 1624.

33. *The Apology of Religion, natural and revealed, to the constitution and course of nature...* London, 1736.

34. *Über die Religion. Reden an die Gebildeten unter ihren Verächtern*, Berlin, 1799.

Din cele spuse anterior și în mod extrem de sumar, ne putem da seama de îndelungata istorie frământată a conceptului de religie, care, pînă în cele din urmă va fi conturat într-o «entitate sistematică obiectivă cu un conținut doctrinar, moral și practic specific»³⁵.

Începînd cu secolul al 19-lea și mai ales în secolul al 20-lea, lumea apuseană a trebuit să evalueze concepții despre lume și viață din afara sferei sale, pe care le-a numit, fără prea mult discernămint, *religii*. Cu alte cuvinte, modalități cu totul străine conceptului european și creștin de religie au primit aceeași definire, ca și cum s-ar vorbi despre unul și același lucru. Însă, cu cît cunoașterea acestor *mentalități* din afara sferei apusene s-a adîncit, s-a observat că definirea lor de pînă acum ca religii nu este legitimă. Nu este legitimă, pentru că obiectul acestora nu este identic cu obiectul conceptului creștin de religie. Ba mai mult, chiar aceste *mentalități*, deși unele cu tradiții mai bogate în istorie decît creștinismul, nu posedă o terminologie adecvată care să cuprindă în sine ceea ce termenul-concept *religie* exprimă. Pentru a clarifica la nivel elementar și informațional această problemă și în perspectiva unor sugestii în acest domeniu, credem utilă o scurtă privire și analiză a termenilor folosiți pentru *religie* în celelalte culturi și civilizații.

Deși, poate, se va părea destul de ciudat, totuși limba greacă clasică nu posedă un termen echivalent sau sinonim pentru cuvîntul latin *religio*³⁶. În general, s-a folosit cuvîntul *eusebeia* sau *theosebeia*, ceea ce înseamnă mai degrabă pietate, evlavie iar aceasta este fără îndoială un aspect al religiei.

Același lucru îl vom întîlni și la vechii egipteni. Nici un singur cuvînt egiptean nu conține un echivalent pentru conceptul nostru de religie. Această situație se explică foarte ușor. Vechii egipteni nu au fost preocupați de conceptualizări în sensul actual al cuvîntului³⁷. În primul rînd, se va observa că religia egipteană nu a fost ceva unitar³⁸, o entitate, un sistem bine definit. În al doilea rînd, ei nu făceau deosebire între factorii sociali și religioși ai vieții. Acest lucru este valabil în întreaga lume antică. Deci, atunci cînd vorbim despre «religia egipteană» facem uz de un concept sau o interpretare contemporană și nu folosim o terminologie tradițională egipteană³⁹.

În rîndul antic situația nu este mai îmbucurătoare⁴⁰: la fel se întîmplă și în cazul civilizației mesopotamiene⁴¹. La azteci în India, China și Japonia se întîlnește aceeași lipsă în terminologia religioasă.

În cazul zoroastrienilor, unii cercetători sînt de părere că *daena* ar fi un echivalent potrivit pentru conceptul de religie. Acest cuvînt a fost folosit de către Zoro-

35. Smith, *op. cit.*, p. 50.

36. Paul Elmer More, *The Religion of Plato*, Princeton, 1921, p. 1.

37. Samuel A. B. Mercer, *The Religion of Ancient Egypt*, London, 1949, p. VII.

38. Idem, *ibidem*.

39. A. Moret, *The Nile and Egyptian Civilisation*, trans. by R. Dobie, London, 1927, p. 353.

40. H. S. Nyberg, *Irans fornlida religioner*, Stockholm, Uppsala, 1935, p. 126.

41. În C. Bezold, *Babylonisch-assyrisches Glossar*, Heidelberg, 1926 nu se întîlnește termenul «religie». Cuvîntul akkadian *dînu*, *dênu* — *lege* din care a izvorît noțiunea de religie în tradiția zoroastriană și islamică, derivă de la *diânu* — *dânu* — richten; ein Gericht abhalten; ein Urteil füllen; rechten; Recht schaffen etc.; iar ca subiectiv: *dînu*, *dênu* — Recht, Gericht etc. Vezi: A. Deimel, *Sumerisches Lexikon*, Rome, 1925—1937, III, Teil, Band 2: *Akkadisch-Sumerisches Glossar*, 1937, p. 84—85.

42. A. Caso, *The Aztecs, People of the Sun*, Norman, Oklahoma, 1958.

astru și se găsește în Avesta. Etimologia lui nu este cunoscută⁴³. Se pare că *daena* implică o atitudine lăuntrică și personală ca parte integrantă a psihologiei umane, prin care omul percepe și răspunde adevărului religios sau lui Dumnezeu sau imperativelor morale. De aceea, acest termen a fost luat ca sinonim în Avesta, *daena* a fost mitizat, devenind un ipostas sau persoană. Astfel, se spune că *daena* este fie o față frumoasă, fie una urită sau ceva intermediar, care va întâmpina pe credincioșii zoroastrieni după moarte. Frumusețea ei este în funcție de credința fiecăruia. Și ca termen generic, *daena* este tot un personaj ceresc personificând «credința» ca ființă divină, iar pe plan terestru, simbolizând comunitatea credincioșilor zoroastrieni.

Paralel cu acest termen este întâlnit un altul: *den*, preluat etimologic din vechea tradiție mesopotamiană. Astfel, se vorbește despre *den-i mazdayasna*, adică den-ul sau «legea» lui Mazda, Ahura Mazda, Domnul cel Înțelept⁴⁴.

În India clasică nu întâlnim un sinonim pentru religie. În întreaga *trivarga* a vieții pămîntești, comportamentul uman este clasificat în fapte pe care oamenii le săvîrșesc din plăcere *kama*: fapte cu un anumit scop — *artha*, și fapte obligatorii sau îndatoriri — *dharma*. *Dharma*⁴⁵ are o gamă extrem de largă de sensuri incluzînd problema proprietății, legea publică, pînă la ritualul din temple și obligațiile de castă. Hindușii moderni folosesc acest cuvînt ca sinonim pentru religie. Este adevărat că *dharma* cuprinde în sfera sa aspecte pe care apusenii le consideră ca fiind religioase, în schimb mai include și concepte care nu au nimic comun cu religia. Ba mai mult, *dharma* omite cîteva aspecte caracteristice ale hinduismului. În primul rînd omite legea *karmică*, adică legea faptelor, care în realitate dă importanță *dharmeri*. În al doilea rînd, *dharma* este un termen strîns orientat asupra vieții din lumea aceasta și ca atare am putea spune că privește mai mult viața sau comportamentul moral al omului.

Un alt cuvînt care a mai fost folosit ca sinonim pentru religie este *trimarga* — cele trei căi. Acest termen depășește și chiar contrazice *dharma*. Căile cunoașterii, a dragostei și a faptelor (*jnana marga*, *bhakti marga*, *karma marga*) par a fi instrumente ce ajută pe om să rupă cătușele lumii fenomenale (inclusiv ale *dharmeri*) și să realizeze starea de *moksha* sau *mukti*, de eliberare, ceea ce ar fi echivalentul fenomenologic al conceptului de mîntuire în creștinism. Am putea spune că *marga* înseamnă parțial religie, deși nu există o suprapunere de termeni, o echivalență și aceasta pe motiv că ea reprezintă un angajament personal și nu sistematic și apoi nu reprezintă deloc religia instituțională, fie luată la singular, fie la plural. În realitate, hindușii nu au un termen care să facă deosebire conceptuală între aspectul religios și celelalte aspecte ale vieții societății.

Absența unui termen echivalent cu noțiunea de *religio* în limba sanscrită nu trebuie luată ca o lipsă totală a sentimentului religios, ci ca o lipsă de preocupare față de conceptualizarea unei anume dimensiuni a vieții. Ba mai mult, în pofida faptului că s-a spus mereu că India are o preocupare obsedantă față de religie, în rea-

43. Dicționarul lui Christian Bartholomae, *Altiranisches Wörterbuch*, Strassbourg 1904 dă două sensuri ale cuvîntului *daena*:

a. Un sens lăuntric personal: inneres Wesen, geistiges Ich, Individualität; și
b. un sens extern, observabil: Religion. Pentru alte analize ale termenului *daena*, vezi: Paul Horn, *Grundriss der neupersischen Etymologie*, Strassbourg, 1893, p. 93 și p. 133.

44. Martin Sprengling, *Third Century Iran: Sapor and Karter*, Chicago, 1953, Cf. R. C. Zaehner, *Zurvan. A. Zoroastrian Dilemma*, Oxford, 1955.

45. L. Rénou și Jean Filliozat, *L'Inde classique: manuel des études indiennes*, vol. I, Paris, 1947, p. 480.

litate se poate susține că India nu cunoaște religia, cel puțin ca fenomen independent al vieții⁴⁶.

În cazul budistilor în perioada lor clasică, situația nu era mult prea diferită. *Dharma* sau *dhamma* (în limba pali) primește totuși o semnificație mai profundă și o dimensiune cosmică. Astfel, *dharma* semnifică pentru budiști un tipar cosmic ultim de comportament, legea morală transcendentă, suprema obligativitate. Spre acest ideal îndruma Buddha⁴⁷. Deși budiștii moderni folosesc termenul de *dharma* — *dhamma* pentru religie, nici în această tradiție nu găsim echivalența terminologică necesară. Strict vorbind, *dharma* constituie unul din cele trei refugii, împreună cu refugiul la Buddha și în cadrul comunității monahale (*samgha*). A identifica deci *dharma* cu noțiunea de religie, înseamnă a concepe budismul fără Buddha și fără budiști.

În timpurile moderne, cînd influența apuseană începe să se facă simțită în lumea orientală, ca rezultat mai ales al activității misionarilor creștini, și Orientul va încerca să conceptualizeze noțiunea de religie, prin împrumuturi de cuvinte sau dînd sensuri noi unor expresii mai vechi.

Astfel, chinezii împrumută termenul japonez *Tsung* — *Chiao*⁴⁸ adaptîndu-l pentru a acoperi noțiunea de religie. Pînă la găsirea acestei formule, chinezii nu foloseau decît expresii simbolice. De exemplu, pentru confucianism aveau termenul *yu chiao* — *yu* înseamnă înțelept, iar *chiao* învățătură, deci, învățătura celui înțelept, adică a lui Confucius. Pentru taoism întîlnim expresia *tao-chiao*, iar pentru budism *tu-chiao* sau *shih-chiao*, iar pentru manihoeism *ming-chiao*. După cîte se pot observa, nici nu este vorba de religie, ci de sisteme promovate de anumite persoane.

În cazul japonezilor s-a împămîntenit termenul «*shinto*». *Shinto* înseamnă Călea zeilor. Termenul a fost folosit de către chinezi pentru a desemna practicile religioase ale japonezilor. În Japonia *shinto* se traduce prin *kami no michi* — calea zeilor. Această expresie nu acoperea în întregime noțiunea de religie. Ea este pur convențională și este folosită pentru a da contur mai precis credinței religioase a japonezilor⁴⁹.

În India contemporană expresia *hindu dharma* acoperă mai mult sau mai puțin noțiunea de religie, ceea ce în sanscrită nu era posibil. În Indonezia *agama* (în limba sanscrită înseamnă *text*) este corespondentul noțiunii de religie. Aici se vorbește despre *Agama Jawa* — Religia Javei⁵⁰.

Nici în limba ebraică nu întîlnim un echivalent pentru *religio*. Cu excepția cuvîntului persan *dāta* — *datum* — lege, folosit pentru a indica legea mezilor și a perșilor după reîntoarcerea poporului Israel din robia persană, Vechiul Testament nu face uz de acest termen⁵¹. Expresia «*teama de Domnul*» (*yir'ath Yahweh*) este cea

46. Louis Renou, *Religions of Ancient India*, London, 1953, p. 78.

47. Christmas Humphrey, *The Wisdom of Buddhism*, London, 1960, p. 7 și 13.

48. W. E. Soothill, *The Three Religions of China*, London, 1913, p. 6.

49. Michel Revon, *Le Schintoïsme. Tome premier: Les dieux du Schintô*, Paris, 1907, p. 5; Sokyô Oho, *The Kami Way: An Introduction to the Shrine Shinto*, Tokyo, 1959, p. 3.

50. Clifford Goetz, *The Religion of Java*, Geneve, 1960.

51. *Dāta* — cuvînt persan întîlnit în textele Gathas dar și în Avesta și înseamnă: lege. Se referă atît la legea lui Dumnezeu, adică a lui Ahurâ Mazda, cît și la legea mezilor și perșilor. În primul sens este însoțit de adjectivul «*zarathushtrian*». Vezi: Ch. Bartholomeo, *Altiranisches Wörterbuch*, col. 726. Pentru folosirea în Vechiul Testament, vezi: R. Driver, Ch. R. Briggs (ed.), *A Hebrew — English Lexicon of the Old Testament*, Oxford, 1906.

mai apropiată ca sens de noțiunea religio. Aceasta nu conceptualizează însă un sistem social sau doctrinar, ci exprimă un sentiment și nici nu este folosită la plural⁵².

În Noul Testament, cuvîntul cheie este pistis — credință. Acesta este folosit de 602 ori⁵³. Sfîntul Apostol Pavel folosește și cuvîntul threskia (F.A. 26, 5), cuvînt tradus de către Fericitul Ieronim prin termenul religio.

Cît privește islamul, situația este puțin mai diferită în sensul că în această tradiție întîlnim în limbajul religios un sinonim pentru termenul — concept religio. Cuvîntul islam este întîlnit în Coran, iar musulmanii îl folosesc ca denumire pentru sistemul lor de credință. După credința lor, acest cuvînt a fost descoperit de însuși Allah: «Cu adevărat religia în ochii lui Allah este islamul» (inna al dina inda Allahi al-Islamu) (Sura III, 19)⁵⁴. În aceeași propoziție Coranul folosește un alt termen specific pentru religie: din⁵⁵. Un alt sinonim este warq — pietate. La plural din face adyah și se referă la diferite sisteme religioase, la o religie spre deosebire de alta în sensul european al cuvîntului. Acest plural nu este însă întîlnit în Coran, dar este folosit în comentariile tradiționale islamice. Din rămîne însă sinonimul cel mai adecvat pentru religio, căci el este folosit ca termen generic universal atît pentru a descrie dreptatea personală sau pietatea umană, cît și pentru a conceptualiza diferitele religii sistematic ca structuri sociologice, ideologice și dogmatice.

Privind această situație a problematicii termenului-concept religio în ansamblul ei, ne putem da seama de dificultățile ce ne confruntă. Vom observa, în primul rînd, că denumirea de religii atribuită, fără discernămint, mentalităților din afara tradiției iudeo-creștine, a fost un act greșit. Este deci echivoc să vorbim despre «Istoria Religiiilor», căci în realitate noi nu vorbim despre religie în sensul tradiției creștine, adică, așa cum acest termen a fost conturat în această tradiție, ci despre atitudini sau mentalități, despre concepții care se suprapun terminologic și conceptual cu ceea ce termenul-concept religio implică. Cît despre religia comparată sau compararea religiilor, la drept vorbind, situația este și mai dificilă. Căci dacă în primul caz abordăm problema doar în perspectivă istorică, în cel de al doilea caz intervin judecățile de valoare, care, dacă acceptăm termenul religie pentru toate mentalitățile din afara tradiției creștine, ar însemna să pornim de la premiza unei egalități structurale și doctrinare, ceea ce nu poate fi acceptat de la bun început din prisma învățaturii creștine. De aceea se impune o mai mare precauție și aceasta pentru a nu cădea în relativismul religios ce caracterizează activitatea unor cercetători în domeniul «istoriei religiilor».

Dacă în sfera europeană și creștină nu s-au ridicat voci care să pună sub semnul întrebării legitimitatea folosirii termenului religie pentru «religiile necreștine»⁵⁶, din sfera acestora, personalități de seamă au făcut deja acest lucru.

Astfel, un gînditor de seamă din tradiția iudaică spunea: «Încercarea de a reduce iudaismul la o religie este o trădare a adevăratei sale naturi»⁵⁷. În tradiția

52. Smith, *op. cit.*, p. 57.

53. Vezi: Robert Morgenthaler, *Statistik des neutestamentlichen Wortschatzes*, Zürich-Frankfurt am Main, 1958.

54. Inna-d-dina'inda-llâhi-l-islâm.

55. *The Shorter Encyclopaedia of Islam*, Leiden, 1953, cuvîntul din articolul scris de D. B. Macdonald.

56. Karl Barth și Emil Brunner resping termenul de «religie» pentru motive cu totul diferite decît cele care ne interesează pe noi. Paul Tillich reține însă expresia «Christianity and the World Religions», într-un titlu al unei lucrări scrise către sfîrșitul vieții sale asupra dialogului interreligios. (Columbia University Press, London, 1964).

57. Milton Steinberg, *The Making of the Modern Jew*, Indianapolis, 1933, p. 290.

indiană, Jawaharlal Nehru, reliefează că «este aproape imposibil... să spunem dacă (hinduismul) este o religie sau nu»⁵⁸. Un conducător budist afirma clar că «budismul nu este o religie în sensul în care cuvîntul este indeobște cunoscut»⁵⁹. Și din lumea islamică se ridică un protest asemănător celor mai sus: «islamul nu este numai o religie în sensul în care acest cuvînt este înțeles în Apus»⁶⁰.

Aceste proteste izvorăsc nu atît dintr-un sentiment apologetic, de apărare, ci mai mult din convingerea că noțiunea de *religie* nu este compatibilă pentru iudaism, hinduism, budism și islam, deoarece aceste mentalități depășesc sfera religioasă, fie în sensul că nu se includ în ea, cum este cazul hinduismului și al budismului, fie că în conținutul lor sînt cuprinse elemente externe religiei, cum este cazul islamului, care propune un drept islamic, o economie islamică, o educație islamică și un mod specific de viață. Același lucru este valabil în parte și pentru iudaism.

Dificultățile sînt clare, după cum clare sînt și motivațiile. Rămîne totuși întrebarea: Ce atitudine să îmbrățișăm?

Deja s-a propus⁶¹ ca pentru creștinism să folosim noțiunea de «credință» iar pentru toate celelalte «religii» termenul de «tradiții cumulative», în sensul că acestea au cumulat, pe lîngă elementele care se înscriu în sfera religiei și alte elemente care au un caracter mai puțin religios.

Credința este o parte constitutivă, o dimensiune majoră a creștinismului, însă nu explicitează întreg creștinismul cu tradițiile sale, iar «tradiția cumulativă» este o noțiune atît de generală încît se poate referi la orice și astfel necesitînd explicații neavenite și inutile. În plus acceptarea termenului de *tradiție cumulativă* ne face să cădem în istorism; căci aceasta se referă la dezvoltarea în istorie a ceea ce indeobște numim *religii necreștine*.

Semnalașul tras cu privire la nelegitima folosire a termenului *religio* pentru tradițiile din afara sferei creștine a avut ecouri slabe, deși W. C. Smith, unul din partizanii acestei idei, profetea că în maximum 25 de ani acest termen nu va mai fi folosit în contextul nostru⁶². De atunci au trecut deja 23 de ani!

Singurul semn în favoarea tezei sale este cel al lui Mircea Eliade și al corifeilor săi, care și-a intitulat cursurile sale în domeniul Istoriei religiilor: *Istoria credințelor și ideilor religioase*⁶³. Prin această denumire Mircea Eliade nu se pronunță împotriva folosirii termenului *religio*, ci afirmă în mod indirect necesitatea revizuirii modalității generalizante de exprimare și aceasta deși el afirmă «unitatea fundamentală a fenomenelor religioase»⁶⁴; aserțiune cu care nu putem fi de acord pentru mai multe motive decît unul.

Se impune totuși ca cel puțin din punct de vedere teologic să revizuim această catalogare și să ne reevaluăm vechile modalități de exprimare. Fără îndoială, problema nu este tocmai ușoară și aceasta datorită unor limite inerente ale limbajului, dar și tendinței actuale de exprimare concisă.

Definind experiențele sau mentalitățile spirituale din afara creștinismului prin termenul *religio*, înseamnă a atribui caracteristici fundamentale cuprinse și exprimate de acest termen-concept. În plus, în mod indirect le acordăm valori superioare care

58. *The Discovery of India*, New York, 1946, p. 63—64.

59. Maha Thera U Thittila, în «*The Fundamental Principles of Theravada Buddhism*», în Kenneth W. Morgan (ed.), *The Path of the Buddha*, New York, 1956, p. 71.

60. Said Ramadan, *Islam, Doctrine and the Way of Life*, Geneva, 1961, p. 11.

61. Smith, *op. cit.*, p. 109 și urm.

62. *Ibidem*, p. 175.

63. *Histoire des croyances et des idées religieuses*, vol. I, Payot, Paris, 1976.

64. *Op. cit.*, p. 8.

le ridică la nivelul creștinismului. Or acest lucru nu este posibil, dacă avem în vedere caracterul unic și universal al revelației creștine.

Putem vorbi spre exemplu de «experiențe sau trăiri religioase extracreștine». Folosirea adjectivului *religios* nu implică validitatea absolută a contextelor spirituale extracreștine. În același timp, permite evaluarea și abordarea pozitivă a acestora și aceasta în măsura în care ele se înscriseră în conceptul de religie așa cum îl înțelegem noi.

Potrivit învățaturii creștine există o părtașie universală, a tuturor oamenilor la cunoașterea generală a lui Dumnezeu, mai precis, «a puterii și dumnezeirii Sale»: «Pentru că ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu este cunoscut de către ei (de păgini); fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor. Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeire, așa ca ei să fie fără cuvânt de apărare» (Romani I, 19—20). Și mai precis în Faptele Apostolilor XIV, 16—17: «Și care, în veacurile trecute, a lăsat ca toate neamurile să meargă în căile lor. Deși El nu s-a lăsat pe Sine nemărturisit, făcându-vă binele, dându-vă din cer ploii și timpuri roditoare, umplînd de hrană și de bucurie inimile voastre».

În baza acestei descoperiri naturale universale a lui Dumnezeu, adică «a puterii și dumnezeirii Sale», putem afirma posibilitatea existenței unei experiențe religioase în afara tradiției iudeo-creștine. Această experiență religioasă extracreștină nu este altceva decât legea naturală, despre care Sfântul Apostol Pavel spune: «Căci, cînd păgînii care nu au lege, din fire fac ale legii, aceștia neavînd lege, își sînt loruși lege. Ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conștiinței lor și prin judecățile lor, care îi învinovățesc sau îi apără» (Romani II, 14—15).

De altfel, Sfântul Apostol Pavel vorbește despre o imanență a lui Dumnezeu în viața tuturor oamenilor, imanență care ne leagă, care ne include în sfera unei obiectivități sacre obligatorii: «Căci în El trăim și ne mișcăm și sintem, precum au zis și unii din poezii voștri: «căci ai lui neam și sintem» (Faptele Apostolilor XVII, 28).

Pentru a avea validitate, această experiență religioasă extracreștină trebuie să concorde în liniile ei fundamentale cu învățătura creștină. Numai în măsura în care ea concordă cu adevărul creștin, ea poate fi considerată ca fiind religioasă.

Se poate deci vorbi despre o experiență religioasă a omenirii și deci istoria religiilor este o istorie a acestei experiențe religioase. Aceasta însă s-a diversificat și s-a îndepărtat de la ceea ce a fost, luînd forme cu totul ciudate și care nu mai sînt o experiență religioasă autentică. Datoria noastră este să descifrăm în acest balast neautentic religios ceea ce se menține ca o mărturie a moștenirii universale dată de Dumnezeu omului, căci «cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte, adică, veșnica Lui putere și dumnezeire...» (Romani I, 20).

Abordînd istoria religiilor în perspectiva generică a experienței religioase a omenirii ca lege naturală, rezolvăm o serie de dificultăți. În primul rînd, nu este necesar să atribuim numirea de religie tradițiilor din afara sferelor iudeo-creștine. În al doilea rînd, evităm postulatul «extra ecclesiam nulla salus», sau considerarea tradițiilor extracreștine ca fiind de la diavolul sau minciuni, etc. și prin aceasta abordăm problematica într-un spirit irenic. În al treilea rînd, avem o premiză comună, legea naturală, pe care o putem ridica la rang de concept universal și care o putem folosi ca piatră de încercare în analiza învățăturilor extracreștine. Prin aceasta putem observa în ce măsură dreptul natural al legii lirii se păstrează în autenticitatea sa, cu alte cuvinte, se poate evalua în ce măsură tradițiile extracreștine dezvoltă o trăire religioasă autentică menită să prefigureze conținutul legii naturale ca dat comun.

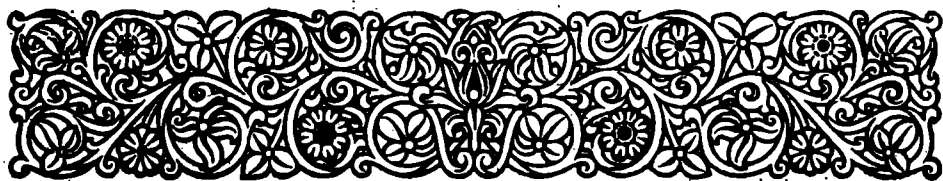
Această experiență a legii naturale poate constitui premiza unui dialog veritabil cu tradițiile extracrestine.

In concluzie, putem vorbi despre o experiență religioasă hindusă, budistă etc., sau experiența religioasă a hinduismului, budismului etc., implicând prin aceasta că hinduismul, budismul nu sînt «religii» în sensul creștin al cuvîntului, dar în virtutea postulatului comun la care ne-am referit mai sus, s-ar putea afirma posibilitatea unei experiențe de tip religios în cadrul lor.

De aceea credem că istoria religiilor trebuie înțeleasă ca o istorie a experienței religioase a omenirii⁶⁵, întrucît prin aceasta se accentuează specificul ei de disciplină teologică, iar conceptual se păstrează nuanța specifică cercetărilor cu temelie creștină. În plus, se va înțelege că vom evalua din tradițiile extracrestine doar acele elemente care din punctul de vedere al învățaturii creștine au semnificație, lăsînd la o parte tot ceea ce are un alt caracter decît strict religios, în adevăratul sens al cuvîntului.

Conf. Dr. REMUS RUS

65. Acest termen a fost folosit și de Prof. Ninian Smart, însă cu un sens diferit. El consideră celelalte tradiții spirituale ale omenirii ca fiind religii și deci experiența lor este religioasă în totalitatea ei. Vezi: *The Religious Experience of Mankind*. The Fontana Library of Theology and Philosophy, Collins, 1971.

DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI

SPUNÎND ELINILOR CĂ ÎN DUMNEZEU SÎNT TREI
PERSOANE, NU VREM SĂ SPUNEM CĂ SÎNT
ȘI TREI DUMNEZEI

Despre numele comune *

Sf. Grigorie de Nissa

1) Dacă numele «Dumnezeu» ar indica persoana, spunînd «trei persoane» (τρίαπροσωπα λεγοντες), în mod necesar vom zice că sînt trei dumnezei ; dacă însă numele «Dumnezeu» indică natura mărturisind o natură a Sfintei Treimi, evident vom învăța credința într-un Dumnezeu, fiindcă cuvîntul «Dumnezeu» este o denumire a naturii. Tocmai pentru aceasta, potrivit atît cu numele cît și cu natura Lui, există un singur Dumnezeu și nu trei. Căci nu spunem deloc Dumnezeu, Dumnezeu și Dumnezeu, după cum spunem Tată, și Fiu și Sfînt Duh, cînd intercalăm conjuncția «și» între numele care indică persoanele (pentru că persoanele nu sînt aceleași ci dimpotrivă deosebite și distincte una de alta), conform cu sensul denumirilor lor. Dacă numele «Dumnezeu» indică natura *dintre-o anumită calitate a ei, atunci nu punem conjuncția «și» încît să zicem Dumnezeu și Dumnezeu și Dumnezeu pentru că natura este acei ceva de care țin persoanele și pe care o indică numele «Dumnezeu».*

Tocmai pentru aceasta Dumnezeu este unul. Conjuncția «și» așadar nu se intercalează niciodată spre a-L descrie.

*Sfîntul Grigore de Nyssa a scris această lucrare între anii 375—381. Ea a fost provocată indirect de disputele trinitare care au urmat Sinodului de la Niceea. Ea nu se adresează nici arienilor, nici pnevmatomahilor, ci elinilor. Discuțiile dintre creștini privind raportul dintre natură și persoană nu au rămas fără ecou în lumea păgînă. Păgînii se foloseau de neînțelegerile dintre creștini în ceea ce privește modul în care aceștia înțelegeau pe Dumnezeu pentru a le adresa fraze cum ar fi: «cum ne acuzați voi, creștinii, că sîntem politeiști, de vreme ce voi înșivă separați pe Dumnezeu în trei?»

2. Dacă însă vom spune «Tatăl este Dumnezeu» și «Fiul este Dumnezeu» și «Sfintul Duh este Dumnezeu» sau «Dumnezeu Tatăl» și «Dumnezeu Fiul» și «Dumnezeu Sfintul Duh» intercalăm conjuncția «și» conform cu sensul numelor persoanelor, adică conform cu sensul numelui de Tată, de Fiu și de Sfint Duh, ca să fie Tată și Fiu și Duh Sfint, adică persoană și persoană și persoană, și aceasta pentru că acestea sînt trei Persoane. Cuvîntul «Dumnezeu» însă se atribuie în mod absolut și în mod egal fiecăreia dintre persoane, însă fără conjuncția «și» ca să nu putem zice Dumnezeu și Dumnezeu și Dumnezeu, ci ca să înțelegem că grăim de trei ori numele «Dumnezeu pentru cele trei persoane subzistente». Se subînțelege așadar de ce între primul și al doilea nume, între al doilea și la treilea nu s-a mai folosit conjuncția «și». Tocmai ca să nu se spună că există un Dumnezeu după un alt Dumnezeu. Într-adevăr, Tatăl nu este Dumnezeu prin proprietatea prin care se deosebește de Fiul, căci astfel Fiul n-ar mai fi Dumnezeu. Așadar, dacă, fiindcă Tatăl este Tată pentru aceasta Tatăl este și Dumnezeu, urmează că Fiul nu va mai fi Dumnezeu întrucît Fiul nu este Tată; dacă însă Fiul este Dumnezeu, El este Dumnezeu, nu pentru că El este Fiu. La fel și Tatăl,

În lucrarea de față Sfintul Grigore, departe de a fi polemic, încearcă un răspuns tocmai la un asemenea gen de întrebare. Pentru aceasta el dă o explicație creștină «noțiunilor comune»: noțiunile de Dumnezeu, om, persoană și natură. Lucrarea ia în discuție noțiunile comune, dar vizează în primul rînd terminologia filozofiei vremii, în care termenii lui Aristotel constituiau ceva obișnuit în gândirea filozofică. De la început Sf. Grigore declară că noțiunea de Dumnezeu nu indică persoane. De aici, spunînd că Dumnezeu nu indică o anumită persoană a Sf. Treimi, încît să credem că afirmînd trei persoane dumnezeiești le-am putea numi în mod automat trei Dumnezei, Sf. Grigore precizează că, afirmînd un Dumnezeu și trei persoane divine nu cădem în politeism. Noțiunea de Dumnezeu indică, după Sf. Grigore natura divină. Bineînțeles că natura divină nu este o abstracție, nici o existență apersonală, ci întreit ipostaziată. Adică o natură care există în trei persoane și nu altfel. Spunînd «Dumnezeu-Tatăl», Dumnezeu-Fiul, și Dumnezeu-Duhul Sfint, atribuie, în mod egal numele de Dumnezeu, fiecărei persoane a Sfintei Treimi, deci credem că fiecare persoană este Dumnezeu. Fiecare dintre persoanele Sfintei Treimi este Dumnezeu prin ceea ce are comun cu celelalte două -- natura -- nu prin ceea ce o distinge de ele. Pentru că în Dumnezeu natura nu se separă, fiecare persoană a Sfintei Treimi este numită în mod propriu Dumnezeu, fără însă să o considerăm a fi Dumnezeu prin ceea ce nu ar avea celelalte, adică prin distincțiile individuale. Fiecare dintre persoanele Sfintei Treimi este Dumnezeu în virtutea unității de natură.

Sfintul Grigore arată că după cum nu putem spune despre Petru, Pavel și Varava că sînt trei naturi, ci trei persoane ale aceleiași naturi, natura umană, cu atît mai puțin putem spune aceasta cu privire la persoanele Sf. Treimi, unde natura există individual, fără ca vreo distanță de spațiu sau timp să se interpună între persoane. Persoanele aceleiași naturi se deosebesc unele de altele prin modul în care, fiecare posedă natura comună.

Textul utilizat pentru această traducere este cel redat de mitropolitul Tiatirolor, Athenagoras Kokinakis în volumul I, Tesalonic 1979 din ediția proiectată a operelor complete a Sf. Grigore de Nyssa. În Migne textul nu este complet. Mitropolitul Athenagoras a adus îmbunătățiri și textului din ediția critică a lui Jaeger.

1. «Natură parțială» este un termen aristotelic. Ea indică ceea ce Stagiritul numea «natură primă» adică orice existență individuală. Aristotel folosea și termenul de natură secundă spre a indica ceea ce este comun tuturor individualităților de aceeași specie. Sfintul Grigore arată că această dublă întrebuintare a termenului natură poate crea confuzii. De aceea, în locul termenului natură primă folosește pe cel de ipostas, de individ și de persoană.

nu este Dumnezeu pentru că El este Tată, ci pentru că aceeași este natura Tatălui și a Fiului și pentru care Tatăl este Dumnezeu și Fiul este Dumnezeu și Duhul Sfânt este Dumnezeu.

3) Deoarece natura nu se separă în fiecare dintre persoane încît să fie trei naturi, după cum sînt trei persoane, este clar că nici denumirea care desemnează natura nu se va împărți, anume denumirea de «Dumnezeu», încît să existe trei Dumnezei. Dar după cum Tatăl este natură (οὐσία), Fiul este natură, Sfîntul Duh este natură și nu trei naturi, tot așa Tatăl este Dumnezeu, Fiul este Dumnezeu, Duhul Cel Sfînt este Dumnezeu și nu sînt trei Dumnezei. Căci Dumnezeu este unul și același tocmai pentru că și natura este una și aceeași, cu toate că fiecare dintre persoane este numită și o singură natură (ἐνοούσιον) și Dumnezeu. Căci va trebui să spunem sau că sînt trei naturi, a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh, motivînd că fiecare dintre persoane este o natură, lucru care este întru totul lipsit de rațiune fiindcă nu zicem nici despre Petru, nici despre Pavel, nici despre Varnava că sînt trei naturi întrucît una și aceeași este natura acestor persoane; sau spunînd o natură din care sînt Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh, cu toate că știm că fiecare dintre persoane este de o singură natură (ἐνοούσιον), vom zice pe bună dreptate și în mod justificat că este un singur Dumnezeu, crezînd, cu toate acestea, că fiecare dintre persoane este Dumnezeu în virtutea unității de natură. Căci după cum, pentru că Tatăl se deosebește de Fiul și de Sfîntul Duh, spunem că sînt trei persoane — a Tatălui, a Fiului și a Sfîntului Duh — tot așa, pentru că Tatăl, după ființă, nu se deosebește nici de Fiul și nici de Duhul Sfînt, spunem că una este ființa Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh. Căci, dacă aici este deosebire, există și Treime din cauza deosebirii, dacă este însă identitate, există și unitate din cauza identității.

Cît privește natura persoanelor, aceasta este identică, urmează așadar că există o unitate a lor din punct de vedere al naturii. Prin urmare, dacă din punct de vedere al naturii există unitate în Sfînta Treime, este clar că această unitate există și în ceea ce privește numele de «Dumnezeu». Acest nume indică ființa, neînfățișînd însă ceea ce este aceasta (și este clar aceasta, pentru că ceea ce este în sine Sfînta Treime este imposibil de analizat și de înțeles), ci ceea ce se primește din ea printr-o anumită proprietate a ei ne-o face înțeleasă, după cum nechezatul sau risul, ca proprietăți ale anumitor naturi, cînd sînt auzite, indică naturile ființelor ale căror particularități sînt.

4) Așadar, proprietatea naturii eterne, din care sînt Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh, este aceea de a veghea, de a scruta și de a cunoaște, nu numai cele create prin lucrare, ci și pe cele care se înțeleg cu mintea. Aceasta este însușirea numai a acelei naturi întrucît numai aceea este cauza tuturor, cea care a făcut toate și domnește peste toate cite a creat, purtînd de grijă de toate cele ale oamenilor prin Logosul inefabil și binefăcător.

5) Din cele spuse, înțelegem că numele «Dumnezeu» luat în mod propriu indică acea natură care stăpînește într-adevăr peste toate pen-

tru că este creatoare a tuturor. Prin urmare, întrucît există o singură natură în care subzistă Tatăl şi Fiul şi Sfîntul Duh şi un nume care o face cunoscută (gîndesc desigur cuvîntul «Dumnezeu»), urmează că din punct de vedere lingvistic dar şi în acord cu sensul cuvîntului *natură*, va fi un singur Dumnezeu, deoarece, după cum nu putem spune «trei naturi», nici o judecată nu ne va obliga să zicem «trei Dumnezei». Căci dacă nu spunem cu privire la Petru şi Pavel şi Varnava că au trei naturi, fiindcă din punct de vedere al naturii aceştia sînt una, cu cît mai puţin o vom face cu privire la Tatăl şi la Fiul şi la Sfîntul Duh. Într-adevăr, dacă nu trebuie să separăm în trei natura pe motiv că sînt trei persoane, este clar că nu putem separa nici pe Dumnezeu în trei deoarece numele «Dumnezeu» nu arată persoana, ci natura. Căci, dacă numele «Dumnezeu» ar fi indicat persoana, atunci numai una singură dintre persoane s-ar fi numit Dumnezeu şi anume aceea care era indicată cu numele de «Dumnezeu», după cum desigur numai Tatăl este numit Tată pentru faptul că acest nume indică persoana.

6) Dacă cineva ar zice că socotim pe Petru, pe Pavel şi pe Varnava trei «naturi parţiale» (pentru că putem spune aceasta mai literar), să afle că spunînd «natură parţială», adică *proprie* (1), nu voim să indicăm nimic altceva decît o individualitate care este omonimă cu persoana. Pentru că desigur, dacă am zice trei naturi parţiale, adică *proprie*, nu vom spune nimic altceva decît trei persoane. Întrucît cuvîntul «Dumnezeu» nu se raportează la persoane, cum s-a arătat mai sus, urmează că nu se referă nici la natura parţială, adică natura *proprie*, tocmai pentru faptul că natura *proprie* care numeşte individualităţile este identică cu persoana.

7) Ce trebuie spus aşadar aceluia, că numim pe Petru, pe Pavel şi pe Varnava trei oameni? Dacă aşadar aceştia sînt persoane, urmează că prin numele care indică natura comună nu sînt indicate persoanele, la fel natura numită «parţială», adică «*proprie*» nu indică natura comună, pentru că ea este identică cu persoana. Datorită cui atunci spunem că aceştia sînt trei oameni, dacă există o singură natură pe care o indică numele de «om»? Dacă nu pronunţăm numele acesta nici pentru persoane, nici din cauza faptului că acestea se numesc «natură parţială», adică «*proprie*», răspundem că spunem așa nu în mod propriu ci impropriu din cauza unei obișnuințe păstrate din motive necesare, care nu sînt constatate însă şi cu privire la Sfînta Treime pentru ca să facem la fel şi cînd vorbim despre Ea.

8) Motivele sînt acestea: termenul «om» nu corespunde totdeauna aceluiaşi indivizi sau persoane, pentru că, în timp ce murînd înaintașii, alții apar în locul lor şi iarăşi în timp ce unii rămîn adesea aceiași, alții vin la existență, nu cumva să fie atribuit termenul «om» o dată acestora, alta dată celorlalți, o dată celor mulți altă dată celor puțini. Aşadar, din cauza înmulțirii și a scăderii, a nașterii și a morții persoanelor la care este atribuit termenul de «om», sîntem obligați să numim oameni și pe cei mulți și pe cei puțini, întrucît cu schimbarea și cu transformarea persoanelor se înlătură obiectul comun, fără însă să fie eliminată ideea de natură, încît într-un anumit fel să fie numărate și naturile.

9) Cu privire însă la Sfinta Treime nu se întâmplă niciodată acest lucru ; se cuvine deci să se spună că sînt aceleași persoane, și nu unele și altele, fiindcă există dintotdeauna prin sine și totdeauna aceleași, neprimind vreo creștere ca număr care să ducă la patru, nici vreo reducere de număr care să ducă la două (că nici nu se naște sau purcede din Tatăl sau din vreuna din persoane vreo persoană străină încît Treimea de altă dată să fie tetradă, nici nu moare cîndva vreuna din aceste trei persoane, chiar dacă ar fi și pentru o clipită de ochi, încît Treimea să devină diadă, chiar și în minte). Fiindcă nici o adăugare sau scădere, schimbare sau transformare nu este posibilă în cele trei persoane a Tatălui și a Fiului și a Sfintului Duh, nimic nu ne determină cugătarea noastră încît să zicem celor trei Persoane «trei Dumnezei».

10) Pe lângă acestea, persoanele umane nu-și au toate existența în mod direct din aceeași persoană, ci unele dintr-o anume persoană, altele dintr-alta, încît și cauzele sînt multe și diferite potrivit cu cele cauzate. Nu este tot așa în ceea ce privește Sfinta Treime. Căci una și aceeași este persoana, Tatălui, din care se naște Fiul și purcede Duhul Sfînt. Pentru aceasta așadar mărturisim cu autoritate și cu încredere un Dumnezeu singurul cauzator împreună cu cele cauzate de El, cu care și coexistă. Căci persoanele Dumnezeirii nu sînt separate unele de altele, nici de timp, nici de spațiu, nici prin voință, nici prin felul de viață, nici din punct de vedere al puterii, nici din punct de vedere al afectelor, prin nimic din cele care sînt văzute la oameni. Se deosebesc numai prin aceea că Tatăl este Tată și nu Fiul, iar Fiul este Fiul și nu Tată, la fel și Duhul Sfînt nu este nici Tată nici Fiul. Pentru aceasta nici o necesitate nu ne obligă să numim cele trei persoane trei Dumnezei, după cum mărturisim în cazul nostru mulți oameni multele persoane pentru cauzele mai sus spuse.

11) De ce zicem numeroaselor persoane umane mulți oameni, pentru cauzele spuse mai sus, ar fi clare din cele ce urmează : «Cel ce este prin sine același nu poate să fie și unul și mulți. Petru și Pavel și Varlava sînt din punct de vedere al naturii un om ; în sine deci, adică din punct de vedere al naturii de om nu pot fi socotiți mulți oameni. Așadar se numesc în mod impropriu «mulți oameni» și nu în sens propriu. Nu se cuvine și nici nu este util ca ceea ce este numit în mod impropriu să dispară pentru cei care cugetă bine ceea ce este numit și există în mod propriu. Deci, nu trebuie să zicem trei Dumnezei cînd gîndim la cele trei persoane ale naturii Dumnezeiești fiindcă din punct de vedere al termenului «Dumnezeu» există un singur Dumnezeu datorită identității de natură, natură pe care o indică termenul «Dumnezeu» în felul în care am văzut mai sus.

12) Dacă însă ar spune cineva că Scriptura zicînd «trei bărbați» (Gen. 18, 2) numără trei persoane separate, încercînd să ne verifice cu argumente din propriile noastre texte, un asemenea om se dovedește a nu fi nici bun și nici evlavios ascultător al Scripturii. Desigur, acesta nu ne-ar da motive că trebuie să spunem că cele trei persoane ale dumnezeieștii naturi sînt trei Dumnezei, mai mult observînd că Sfinta Scriptură prezintă pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh și transmite învăță-

tura cu privire la Dumnezeu Cuvîntul, cu privire la Dumnezeu care nu este Cuvînt (adică pe Dumnezeu Tatăl), cu privire la Dumnezeu Duhul Sfînt și că nu acceptă deloc să se spună trei Dumnezei, considerînd politeismul lipsă de evlavie și că proclamă în mod absolut un singur Dumnezeu, neconfundînd nici persoanele, nici separînd Dumnezeirea, ba mai mult, păstrează identitatea Dumnezeirii în specificitatea celor trei ipostase sau persoane. Dacă unul ca acesta ar fi cugetat bine și ar fi dat atenție la ceea ce este drept, înțelegînd aceasta, nu ar fi îndrăznit să pună propriile sale gînduri în locul mărturiei Scripturii, mai mult, s-ar fi informat căutînd să afle cauza pentru care Scriptura zice «trei oameni», cu toate că ea însăși recunoscînd natura întreașă ca om, după cum spune psalmistul: «Omul ca iarba, zilele lui ca floarea cîmpului» (Ps. 102, 15) proclamă în mod unitar (ἐνὶ κῶς) ceea ce este comun naturii.

Căci fixînd ea însăși trăsătura distinctivă în ceea ce este comun naturii umane, a atribuit-o unui ins și nu la mai mulți pentru că ea cunoaște totalitatea oamenilor precum cunoaște un om. Căci dacă ar căuta cu dorința de a învăța ar auzi că și Scriptura ca o doică bună, cunoscînd pe oameni ca pe propriii fii cînd gîngurește cu ei folosînd în mod analog și anumite nume, desigur nu vatămă pe cel matur, nici nu nedreptățește pe cei care pot să mînințe hrană tare. Cu adevăr nu vatămă pe cei maturi definînd drept dogme «gîngurelile», ci coborîndu-se la prunci cu înțelegere, imitînd cele ale lor, îi înalță în acest fel spre sine conducîndu-i la maturitatea vîrstei.

13) Ea definește însă și proclamă ca cei maturi să fie învățați conform cu ceea ce se cuvine și cu ceea ce se potrivește celor cărora li se predă. Este de necontestat faptul că spunînd Scriptura că Dumnezeu are urechi și ochi și gură și alte diferite organe nu învață aceasta ca pe o dogmă, definînd că Dumnezeu ar fi compus din diferite mădulare, ci conform cu modul mai sus amintit al adaptării la cele ale noastre, asumînd acestea spre creștere, după cum am spus mai sus, a celor care nu pot ajunge direct la cele netrupești; prezintă dogmele prin cuvinte ferme și pătrunzătoare, spunînd că Dumnezeu este Duh și că este pre-tutindeni unde ar fi putut să ajungă cineva învățînd cu înțelepciune ca aceștia să înțeleagă *simplicitatea și infinitatea Lui*.

14) Astfel, din obișnuință Scriptura spune trei bărbați ca să nu înstrăineze ceea ce este comun și care există în uz la mulți și spune *unul* în mod clar ca să nu zdruncine pe Cel desăvîrșit trăgîndu-l înăuntrul naturii lucrurilor. Așa și noi, avem în vedere mai întii condescendența făcută spre folosul și utilitatea celor mai tineri, în al doilea rînd definim dogma expusă spre adevărarea și transmiterea desăvîrșirii.

15) Există însă cîțiva oameni scormonitori și dornici de discuții pentru nimic care nu lasă nimic necontrazis, obosînd, aș spune, și pe cei care vorbesc și pe cei care ascultă. Aceștia, disprețuînd ceea ce a fost spus de noi și primind ca mărturisit ceea ce n-a fost transmis, folosînd imaginația, susțin și spun că după cum zicem că ipostasul prin ceea ce este ipostas nu se deosebește de ipostas și cu toate acestea nu toate

ipostasurile sînt un ipostas ; și iarăși că natura prin ceea ce este natură nu se deosebește de natură, și cu toate acestea nu sînt toate naturile o natură, tot așa, am putea spune, zic ei, că Dumnezeu nu se deosebește de Dumnezeu prin ceea ce este Dumnezeu și cu toate acestea cele trei ipostasuri cărora se atribuie predicatul «Dumnezeu» nu sînt un Dumnezeu ; și din nou zicînd că omul prin ceea ce este om nu se deosebește de om, nu negăm, spun ei, faptul că sînt trei oameni Petru, Pavel și Varnava. Căci natura se deosebește de natură nu în calitate de natură, ci întrucît este o anumită natură, și ipostasul se deosebește de ipostas întrucît este un anumit ipostas. La fel se deosebește și un om de altul, prin aceea că este un anume om, la fel și Dumnezeu se deosebește de Dumnezeu prin aceea că este cutare Dumnezeu. Există obiceiul să se spună cutare sau cutare cu privire la una sau mai multe lucruri.

16) Acestea însă, după cum am spus, aceia o zic. Noi însă vom arăta că tot ceea ce a fost spus este sofism curat și nimic altceva, izbutînd aceasta nu în alt mod, ci prin utilizarea chiar a cuvintelor lor și arătînd că nu trebuie să spunem cutare Dumnezeu și cutare Dumnezeu sau cutare om și cutare om, fără numai cutare ipostas al lui Dumnezeu și cutare ipostas al omului. Căci cu adevărat spunem multe ipostasuri ale unui om și trei ipostase ale unui Dumnezeu. Așadar spunînd *cutare* vrem să distingem ceva care este în comuniune de nume cu altul și cu care acesta poate fi socotit împreună. După cum spunem că omul este *cutare natură* și dacă vrem să-l deosebim de cal, spre exemplu, (care este în comuniune de nume cu acesta din punct de vedere al numelui *natură*) se deosebește însă prin rațiune de cal care este nerațional. Ceva se deosebește de alt ceva fie prin natură, fie prin ipostas, fie prin natură și ipostas. Omul se deosebește de cal după natură, după ipostas se deosebește Pavel de Petru, după natură și după ipostas se deosebește un anumit ipostas al omului de un anumit ipostas al calului.

17) Dacă însă va fi arătat motivul deosebirii celor care se deosebesc numai după natură și celor care se deosebesc numai după ipostas și nu după natură, va fi evident și motivul pentru care unele se deosebesc în același timp și după natură și după ipostas. Să analizăm așadar motivul acestor deosebiri. Si noi și ei mărturisim că cele care se deosebesc după natură se numesc două sau trei naturi și că și cele care se deosebesc după ipostas, la fel se numesc două sau trei ipostasuri. Nu sîntem de acord că spun cu privire la Petru și Pavel că trebuie să se numească doi oameni. Desigur noi nu considerăm aceasta cu autoritate și că s-ar sprijini pe rațiunea științifică. Desigur, acum nu vorbim despre utilizarea comună și improprie căci aceasta nu întărește nici unul nici celălalt punct de vedere.

18) Mai întîi de toate iată de ce va fi arătat de ce spunem că omul și calul sau calul și cîinele se deosebesc între ei, pentru faptul că aparțin unei naturi proprii fiecăruia. Sau nu este clar faptul că se deosebesc între ei după caracteristicile obișnuite ale naturii, spre exemplu după rațiune și lipsă de rațiune, după nechezat, după lătrat și altele asemenea ? Căci prin faptul că spunem *cutare natură* nu denumim

nimic altceva decît existența care participă la viață spre împodobirea a ceea ce nu este viață, existență născută cu posibilitatea de a cugeta cu discernămint, deosebindu-se de existența lipsită de rațiune, existență care are posibilitatea să necheze și cele asemenea. Așadar, în locul unor atari deosebiri și proprietăți este pusă cutare însușire în natură sau în întreg neamul spre discernămintul speciilor de sub el, după cum, spre exemplu, cutare natură în locul faptului de a fi sensibil sau lipsit de sensibilitate, cutare ființă în locul faptului de a fi rațional sau nerațional. Și spunem din nou : Pavel se deosebește de Petru după felul în care în fiecare din ei există o anumită natură, deoarece se deosebesc între ei în funcție de o anumită proprietate din acelea care constituie ipostasul și nu natura, cum ar fi chelia, înălțimea, însușirea de a fi tată, însușirea de a fi fiu și cele asemenea. Este așadar clar faptul că nu este același lucru specia și individul sau natura și ipostasul. Cînd cineva va spune individ, adică ipostas, trimite mintea celui care ascultă direct spre căutarea gingiei, a ochiului senin, a fiului, a tatălui și a celor asemenea. Cînd va spune specie (εἶδος), adică natură, trimite în mod evident spre cunoașterea ființei raționale, muritoare, capabilă de rațiune și de știință, a ființei neraționale, muritoare, care nechează etc. Dacă așadar nu sînt identice natura și individul care este ipostas nu sînt aceleași nici cele care caracterizează natura. Dacă acestea nu sînt aceleași nu este posibil să fie legate cu aceleași nume, ci unele cu cele care aparțin naturii sau naturilor, altele cu cele care se referă la ipostas.

19) Trei sînt așadar numele referitor la care se discută : natura, individul, omul. Și în natură stabilim pe «cutare» spre distincție, după cum am spus, a speciilor care i se subordonează și care se deosebesc unele de altele după natură, în ipostas iarăși unim cele asemenea de separarea persoanelor care se găsesc în comuniune unele cu altele, prin aceeași denumire, anume denumirea de *ipostas*. Și se deosebesc unele de altele nu din punct de vedere al notelor caracteristice naturii, ci din punctul de vedere al celor care coincid cu cele spuse.

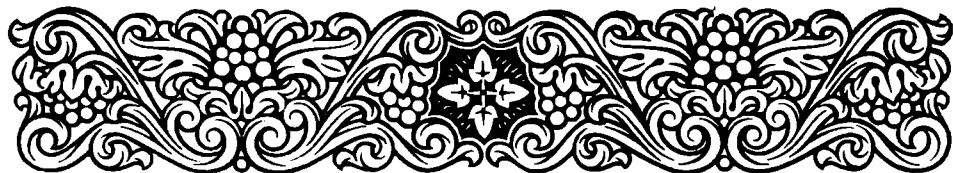
În ce mod așadar vor să legăm de numele «om» pronumele «cutare»? Căci cele îndoielnice găsesc dezlegare din partea celor care mărturisesc în comun. Cît privește natura? Deci cele de sub el vor fi separate unele de altele printr-o deosebire de natură, ceea ce nu se întîmplă. Căci întru nimic nu diferă din punct de vedere al naturii Pavel de Petru cărora se potrivește numele de «om». Nu cumva în ceea ce privește ipostasul? Atunci cuvîntul «om» va indica persoana și nu natura, ceea ce este de neconceput. Căci numele om indică ceea ce este comun în natură și nu o persoană anume, spre exemplu a lui Pavel sau a lui Varnava. Căci într-adevăr cuvîntul «cutare» nu are nici un raport cu cuvîntul «om», cel puțin din punct de vedere științific. Dacă așadar uzul comun duce lipsă de aceasta și utilizează în mod impropriu numele de *natură* spre a indica persoana acest lucru nu este în armonie cu regula precisă a științei logicii.

20) De ce însă dezaproab uzul comun pentru că este în lipsă de asemenea subiecte, uitînd că și termenii științifici sînt neputincioși să ex-

prime în cuvinte ceea ce a fost gândit, adesea folosesc și aceștia nume improprii spre a înfățișa ceea ce a fost gândit ? În afară de acesta trebuie însă să ne fie clar faptul că dacă am spune cu privire la Petru și la Pavel că omul nu este diferit de omul, ca om, ci numai că este cutare om, am putea să spunem cu privire la aceștia că nici natura nu se deosebește deloc de natura ca atare, ci de o anumită natură. Dacă așadar nu va fi posibil să spunem aceasta, pentru că una și aceeași este natura lui Petru și a lui Pavel, nu putem așadar să spunem nici pe cealaltă, anume că denumirea «om» ar indica natura. Dacă însă cuvintele «cutare și cutare» nu este drept să fie legate de cuvîntul «om», atunci desigur noi zicem în mod propriu doi sau trei oameni.

21) Și dacă sînt demonstrate acestea în ceea ce privește pe om, cu cît mai propriu se potrivește naturii divine veșnice ca să nu se numească fiecare dintre persoane «Dumnezeul cutare» sau și «cutare», nici să se pronunțe «Dumnezeu» și «Dumnezeu» și Dumnezeu Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh, nici să se proclame prin doctrină trei Dumnezei, nici măcar în minte. Prin urmare, se potrivește, după noi, și după rațiunea dreaptă și consecventă și științifică, anume că spunem un Dumnezeu, creatorul tuturor, cu toate că acesta se contemplă în trei persoane sau ipostase, al Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh.

Trad. și note de Dr. VASILE RĂDUCA

MONUMENTE ARHITECTURALE DIN CUPRINSUL SFINTEI ARHIEPISCOPII A BUCUREȘTILOR

MÎNĂSTIREA CERNICA

La o distanță de numai circa 12 km est de București, într-o regiune de păduri și de lacuri se găsește mînăstirea Cernica, ctitorită de marele vornic Cernica Știrbei, unul dintre oamenii de încredere ai domnitorului Mihai Viteazul.

Documentul din care se poate constata vechimea acestei mînăstiri este hrisovul domnitorului Radu Șerban din 29 mai 1608, prin care se întăresc daniile pe care ctitorul le-a făcut mînăstirii Cernica.

Terenul pe care se află această mînăstire este format dintr-o peninsulă înconjurată de apele lacului Cernica. Această peninsulă este formată la rîndul ei din două insule (ostrovuri) legate între ele printr-un istm.

În prezent se găsesc în cadrul acestei mînăstiri trei biserici și două paraclise, după cum urmează :

1. — *Biserica Sf. Nicolae* zidită — după unii istorici ai noștri în jurul anului 1598 de vornicul Cernica Știrbei și refăcută la 1781 de starețul Gheorghe. Această biserică se năruie la cutremurul din 1802 și este re-clădită între anii 1809 și 1815 de către starețul Timotei, așa cum apare în forma actuală.

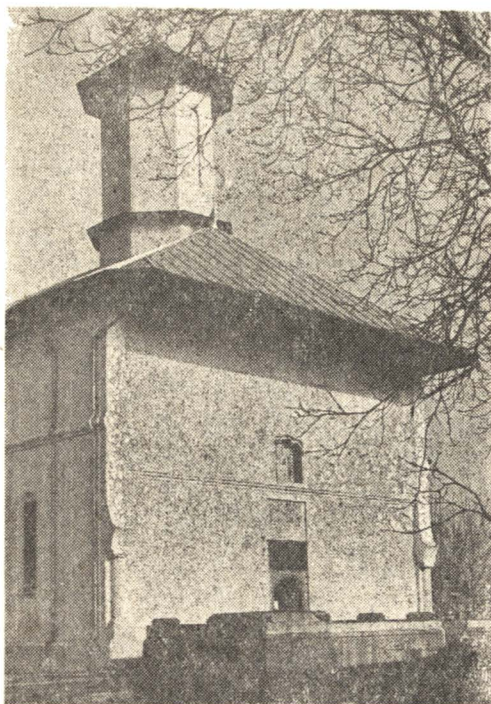
În urma cutremurului din anul 1940 i s-au dărîmat turlele și i s-a deteriorat acoperișul, rămînînd în această situație pînă în anul 1965, cînd a fost restaurată de Patriarhul Justinian Marina. Cu prilejul acestei restaurări care a durat doi ani (1965—1967) biserica a fost dotată cu o singură turlă de formă octogonală pe pronaos.

Din punct de vedere arhitectural această biserică are un plan triconc, avînd absidele laterale ieșite în afară.

Inițial a avut și un pridvor deschis, care ulterior a fost desființat, fiind avariat de cutremurul din 1838.

Între anii 1973 și 1974 s-au efectuat lucrări de restaurare care au constat din consolidarea bolții de pe naos, pavarea pardoselii cu dale de piatră, iar în anul 1977 s-a refăcut turla de pe pronaos.

La exterior biserica Sf. Nicolae are un brîu de zidărie, care desparte registrul superior de cel inferior, singura decorație exterioară fiind formată dintr-o succesiune de ocnițe care se întind de la baza zidului pînă la cornișe.

Minăstirea Cernica — Biserica Sf. Nicolae

Pictura acestei biserici a fost realizată în anul 1815 de trei pictori : Nicolae Polcovnicul, călugărul zugrav David și Fotache zugravul.

Astfel Nicolae Polcovnicul a pictat icoanele împărătești și portretele stareților Gheorghe și Timotei aflate în pronaosul bisericii, călugărul zugrav David a pictat ușile diaconești ale catapetesmei, iar Fotache zugravul a realizat restul picturii, în frescă.

Clopotnița bisericii Sf. Nicolae, așezată la cca. 30 m spre apus de aceasta a fost construită în anul 1815 și reparată în 1967 din fondurile Arhiepiscopiei Bucureștilor.

2. — *Biserica Sf. Gheorghe* din ostrovul cu același nume a fost construită în secolul al XVIII-lea de Dan Brașoveanu și dărimată de cutremurul din 1802. A fost refăcută de arhimandritul Nicodim Greceanu și apoi de arhiereul Calinic între anii 1831—1832.

Cutremurul din 1838 o dărimă în parte, fiind reconstruită în perioada 1839—1842 tot de către arhiereul Calinic, ajutat de arhiereul Ioanichie. Urmează o nouă reparație în 1925 și apoi restaurarea din 1962—1965.

Biserica este înconjurată de un patralater de clădiri — așa zisa cetate — în care se găsesc : spațiile oficiale, stăreția, birourile, chiliile călugărilor, biblioteca, trapeza, bucătăria, magazia de alimente și un păraclis.

Minăstirea Cernica — Biserica Sf. Gheorghe

Această cetate, situată în partea de nord a ostrovului Sf. Gheorghe a fost construită în anul 1842 de monahul Damaschin. În prezent cetatea are parter și etaj.

Între anii 1962 și 1967 din inițiativa și cu sprijinul material al Patriarhului Justinian Marina, s-au executat lucrări de restaurare a cetății, care au constat din: refacerea unor camere, turnarea unor planșee de beton, instalația electrică, apă curentă, canalizare, încălzire centrală, refacerea acoperișului și a unor coridoare.

Arhitectura bisericii este în stil baroc, avînd un plan trilobat și posedînd trei turla, una mai mare pe naos și două mai mici pe pronaos, sprijinite pe arcade semicirculare.

La intrare are un pridvor deschis, care se sprijină pe patru coloane în stil doric și din care se intră într-o tindă închisă și apoi în pronaos.

La exterior zidurile au decorațiuni din stucatură de ipsos, avînd forma unor ornamente în stil popular.

Prima pictură a bisericii a fost realizată în anul 1842 de către Nicolae Polcovnicul, care a pictat catapeteasma și de către Adam zugravul, care a pictat întreaga biserică în frescă, precum și ușile diaconești.

Menționăm că în pronaos, în dreptul ușii de intrare, pictorul Sava Henție a realizat în ulei, la 1901, portretele ctitorului Calinic cel sfînt și arhierelui Ioanichie.

În perioada 15 august 1982 — 15 decembrie 1983 întreaga pictură a bisericii Sf. Gheorghe a fost restaurată de pictorul Toma Lășcoiu, din

inițiativa vrednicului stareț al mînăstirii, arhimandritul Calinic Argatu, care s-a dovedit a fi un foarte bun organizator și chivernisitor al bunurilor acestei mînăstiri.

Clopotnița bisericii Sf. Gheorghe a fost zidită în anul 1842 de monahul Damaschin. În anul 1967 i s-au făcut reparații la acoperiș și unele zugrăveli, din fondurile Arhiepiscopiei Bucureștilor.

3. — *Biserica Sf. Lazăr* a fost zidită în anul 1804 de starețul Gheorghe și se află în mijlocul cimitirului, avînd funcția de capelă în care au fost depuși călugării decedați, înainte de a fi înmormîntați. De altfel acest lucru reiese și din pisanie, care ne spune că: «Această sfîntă bisericuță s-a zidit în anul 1804 de arhimandritul Gheorghe starețul sfintei mînăstiri Cernica, servind pentru prohodirea părinților încetați din viață».

Prima pictură a catapetesmei acestei biserici este realizată în 1806 de pictorul Grigore Frujinescu.

În anul 1863 biserica a fost restaurată de mitropolitul Nifon, al cărui cavou, avînd picturi de Gheorghe Tattarescu, se află în imediata apropiere a acestui frumos monument.

O nouă restaurare are loc în anul 1963, cînd este pictată din nou de pictorul Iosif Keber.

Din punct de vedere arhitectural, această bisericuță cu o siluetă zveltă, foarte plăcută, are un plan trilobat avînd un pridvor deschis susținut de cinci coloane, cu o scară de piatră construită artistic, cu

Minăstirea Cernica -- Biserica Sf. Lazăr

motive florale. În exterior zidurile sînt ornamentate cu o serie de pi-laștri.

În cimitirul din jurul acestei biserici, în afară de călugării mînăstirii, au mai fost înhumate și alte persoane, din care menționăm pe : Alina Știrbei fiica domnitorului Barbu Știrbei, banul Teodor Văcărescu, cronnicarul Naum Rîmniceanu, Grigore Pleșoianu fondatorul Filarmonicii, contesele Smaranda de Gramont și Maria Romanoff, mitropolitul Athanasie Mironescu, arhiereul vicar Veniamin Nicolae, preotul Gala Galac-tion, pictorul Ion Țuculescu, istoricul Ion Lupaș și alții.

4. — *Paraclisul Intrarea în biserică a Maicii Domnului* a fost con-struit în anul 1783 de arhimandritul Gheorghe și se află în fosta casă a acestuia.

Nu are o valoare arhitecturală deosebită, fiind valoros doar prin *pictura catapetesmei*, realizată de un pictor necunoscut.

În anul 1967 i s-au făcut reparații curente la acoperiș, precum și unele zgrăveli, din fondurile Arhiepiscopiei Bucureștilor.

5. — *Paraclisul Adormirea Maicii Domnului* a fost zidit în anul 1790 de Dan Brașoveanu, făcînd corp comun cu latura de sud a cetății ce înconjoară biserica Sf. Gheorghe. A fost dărîmat de cutremurul din 1802, reconstruit de arhimandritul Nicodim și apoi refăcut în 1829 de arhimandritul Pimen.

O nouă restaurare a acestuia are loc în anul 1925 în urma unui in-cendiu, iar o ultimă reparație capitală i se face în anul 1947, din fon-durile mînăstirii.

Pictura acestui paraclis s-a făcut în 1929 în tehnica tempera și a fost restaurată de pictorul I. Nițescu în 1947.

În afară de cele două paraclise menționate mai sus, a mai existat și un al treilea, cu hramul «Sf. Ioan Botezătorul», lingă casa arhiereului Calinic cel sfînt, paraclis care a fost dărîmat de cutremurul din 1940 și din care astăzi au mai rămas doar cîteva ruine.

În afara cetății mînăstirii Cernica se mai găsesc alte 14 clădiri zidite în decursul timpului, dintre care 10 sînt în ostrovul Sf. Gheorghe și 4 în ostrovul Sf. Nicolae.

Dintre cele situate în ostrovul Sf. Gheorghe menționăm ca mai im-portante :

— Casa «Sfintului Calinic» zidită în anul 1844 de monahul Dama-schin, care conține o serie de exponate memoriale, din viața și activita-tea acestui sfînt.

Demn de subliniat este faptul că această casă, în care un timp a lo-cuit și poetul Tudor Arghezi, a fost de curînd reparată și reamenajată prin grija neobositului stareț Calinic Argatu, cel care avea să fie ales la 1 oct. 1985 arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului și Argeșului.

— Casa «Muzeu», clădită în anul 1910, care adăpostește o bogată și frumoasă colecție muzeală de obiecte bisericesti, prezentată vizitatorilor cu multă competență de ierodiaconul muzeograf Ieronim Stanciu.

La această clădire se execută în prezent lucrări de reparații la acoperiș și la fundație.

Ambele aceste obiective, cu caracter muzeistic, sînt vizitate de foarte mulți turiști din țară sau de peste hotare.

Nu putem încheia această scurtă prezentare a minăstirii Cernica, fără a arăta în câteva cuvinte rolul cultural pe care l-a avut în trecut această minăstire.

Încă din anul 1781 starețul Gheorghe a inițiat o intensă viață culturală, care s-a manifestat prin activitatea zugravilor formați în minăstirea Cernica, precum și prin efectuarea unor copieri sau traduceri de manuscrise cu caracter bisericesc sau laic.

În prezent o mare parte din manuscrisele respective se găsesc în fondul Academiei Republicii Socialiste România, minăstirea Cernica păstrînd doar cîteva din acestea, ca și unele hrisoave — originale sau în copie — ale unor domnitori, prin care se întăresc drepturile de proprietate ale minăstirii asupra unor terenuri.

AUREL NEGOIȚA

BIBLIOGRAFIE

- Mironescu Athanasie, *«Istoria minăstirii Cernica»*, 1930.
- Ghika-Budești Nicolae, *«Evoluția arhitecturii...»*, B.C.M.I., București, 1936, pag. 86.
- Furtună D., *«Rolul cultural al Cernicâi»*, B. O. R. XLVII, 1929, nr. 7—8.
- Stoicescu Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România»*, I, Țara Românească, vol. 1, pag. 151, Craiova 1970.
- Stanciu Roman și Georgescu I. L., *«Minăstirea Cernica»*, Buc. 1967.

SCHITUL CIOCANUL

Se găsește în comuna Bughea de Jos, județul Argeș, la o distanță de cca. 7 km. vest de orașul Cîmpulung-Muscel și este situat pe un frumos platou din vârful unui deal, înconjurat de o pădure de brad și fag.

În trecut hramul bisericii acestui schit era «Intrarea în biserică», iar în prezent este «Schimbarea la față».

Din relatările lui Constantin D. Aricescu, care a cercetat schitul Ciocanul în anul 1854, reiese că și-ar avea începutul în secolul al XVI-lea «prin osirdia credincioșilor din satul Malu», însă fiind distrus de un incendiu, a fost refăcut la 1600, cînd a devenit schit de călugărițe.

Un nou incendiu îl distruge, după care este reclădit la 10 august 1610, dată la care redevine schit de călugări.

În anul 1825 biserica a fost supusă unei restaurări totale.

În acea vreme se găseau în biserică trei cărți vechi și anume: o Evanghelie din 1683, un Apostol din 1684 și Faptele Apostolilor, tot din 1684. De asemenea se mai găseau acolo trei zapise: primul dat de Duca Vodă la 20 mai 1677, al doilea dat de Alexandru Ion Ipsilanti la 21 decembrie 1775 și al treilea dat de Grigore Dimitrie Ghica la 24 februarie 1827. Prin aceste zapise schitul Ciocanul era scutit de anumite dări.

Reparații mai importante ale bisericii se mai fac și în anii 1916, 1932 și 1967.

Biserica schitului Ciocanul are două pisanii. Cea mai veche este sculptată într-o placă de piatră, care se găsește în pridvor. Redăm mai jos un extras din textul acesteia :

«Cu mila lui Dumnezeu scrisu-s-au această pisanie, în zilele lumina-
tului domn Grigore Ghica Vodă la leat 1825, prin strădania cuviosului
monah Neofit, ctitorul acestui schit Ciocanul, unde se prăznuiește hra-
mul intrării în biserică și a dumnealui chir Mihai Radovici, ctitor, spre
știința hotarelor moșioarii schitului, ce s-au dovedit acum prin hri-
soave...» (urmează o lungă descriere a hotarelor proprietății schitului).

A doua pisanie mai nouă, este pictată deasupra ușii de intrare și are
următorul cuprins (în extras) :

«Acest schit Ciocanul, unde se prăznuiește hramul Intrarea în bise-
rică fiind mai dinainte de călugărițe și s-au făcut schit de călugări de
către ieromonahul Nifon, care s-a pristăvit la anii de la Hristos 1687 și
care a fost cel dintii ispravnic al acestui schit, iar în scurgerea vremu-
rilor a fost reparat și reclădit în mai multe rinduri și de cuviosul monah
Neofit și Mihai Radovici la 1825, iar în anul 1932 i s-au făcut reparații
din temelie, reparația picturii și cumpărarea unui clopot de către arhim.
N. Manu și fostul superior Nichifor, cu ajutorul d-lor Gh. A. Popa, P.
Mălăncioiu, P. Manu, I. Brătulescu...» (sînt înșirați în continuare încă
14 donatori).

Lîngă biserică, în partea de nord a acesteia, se găsește un mormînt
deasupra căruia se află o placă de piatră, care nu are nici o inscripție.
Pe cruce însă scrie : «Aici odihnește arhimandrit Nicandru, mort la 21
noemb. 1940, de ani 84».

Actuala biserică a schitului Ciocanul este construită din birne de
stejar, pe temelie de piatră și acoperită cu tablă zincată.

Are formă de corabie, lungă de 13 m., lată de 4 m. și înaltă de 3 m.
pînă la cornișe. Deasupra are două turle, una deschisă pe naos și alta
închisă pe pronaos, iar la intrare are un pridvor deschis.

Pictura a fost executată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea
de un pictor necunoscut. În pridvor pictura este în frescă, iar în interior
este în tempera.

Pe la 1802 popa Ion din Albești, mărturisește că a învățat carte la
schitul Ciocanul, ceea ce dovedește că și la acest schit, ca și la alte
minăstiri și schituri din țara noastră, unii copii au învățat carte în ve-
derea preoților.

O altă dovadă în acest sens o constituie zăpăsul din 16 decembrie
1834 (publicat de Aurelian Sacerdoțeanu în 1963) din care se constată
că Zoia a lui Vasile Proca din Berevoiești a trimis un copil al său să
învețe carte la schitul Ciocanul, iar în schimb dă schitului un pogon
loc de arătură.

Lîngă biserică mai există două case, din care una folosită pentru stă-
reție, iar a doua pentru găzduirea credincioșilor care vin la schit.

AUREL NEGOIȚA

BIBLIOGRAFIE

- Aricescu D. Constantin, «Istoria Cîmpulungului», 1856.
- Sacerdoțeanu Aurelian, «Schitul Ciocanul-Muscel», Glasul Bisericii nr. 5—6/1963.
- Simionescu I. Dan, «Schitul Ciocanul (Jud. Muscel)», Biserica Ortodoxă Română, XLV, 1927.

V A R I A

COLINDELE ROMÂNEȘTI — EXPRESIE A DOGMEI CREȘTINE ȘI IZVOR AL SPIRITUALITĂȚII NOASTRE POPULARE

De cite ori Decembrie bate la poarta de smarald a vremii și iarna îmbracă meleagurile țării cu hlamida de hermină a zăpezii coborită din văzduhul slavei totul cade parcă sub domnia inocenței și-n sufletul fiecăruia, oricât de tineri și de tirzii i-ar fi anii, culoarea albă provoacă metamorfoza tuturor tonurilor spre serafic.

Decembrie e luna nopților lungi, în care gerul, subtil caligraf, cu condei de argint, desenează stele de mărgean pe geamuri, când miliarde de cristale ale zăpezii răscolite de răzvrătirea viscolului, se opresc ca pentru odihnă pe arbori, dantelându-le crengile. Dar Decembrie e și luna feerilor sublime, cu acea frumoasă noapte a bucuriilor, cea mai înaltă noapte a copilăriei fiecăruia și cea mai dreaptă, când în cer s-aprind stele de noroc și pe pământ, în inimile oamenilor, rodesc semințele iubirii, dorind ca pacea să se întindă peste lume ca o ninsoare imaculată sub care sălășluiește viața.

În Decembrie încep și serile dulci când în suflet ni se scutură petalele de amintiri ale copilăriei, luminate de bucurie și mirare și în decembrie, în serile florilor dalbe, când fire de lămiță împodobesc fruntea lui Iisus din icoană și candela arde în mireasma de merișor, glasul de argint ale copiilor cu obraji în care gerul le-a pus bujori roșii, vestesc sub geamuri minunea Nașterii lui Iisus la Betleem :

«Astăzi Cel fără-nceput
Din Fecioară s-a născut,
În orașul Viflaim
Aproape de Ierusalim
Mergem toți ca să-L vedem
Și Lui să ne închinăm».

(Fii vesel iubit creștin)

Și dacă iarna poartă în zăpada ei copilăria noastră pe care o mai simțim nostalgic în miracolul ninsorii cernută din văzduh sau ne determină gândul să contureze metafore, ne întrebăm care este iarna, nu ca

anotimp ce transfigurează meleagurile țării în alb strălucitor, ci în vraja ei de cîntec și cuvînt.

Întorcîndu-ne pe scara vremii pînă la începuturile noastre literare, un popas printre stihurile celui care stă în capul literaturii noastre, Mitropolitul, poet și cărturar, Dosoftei, ne arată că el n-a lăsat să cadă peste paginile Psaltirii nici un fulg de nea, deși versurile sale au o puternică vibrație populară și au devenit mai tirziu, în sărbătorile de iarnă, colinde sau cîntece de stea :

Cintați Domnului din strune
Din cobuz de versuri bune,
Și din ferecate surle
Versul din psalm să sune,
Din adînc de corn de bour»

(*Psaltirea în versuri*)

Expresia cea mai gingașă și totodată cea mai profundă a interferenței cîntecului popular cu iarna ca sărbătoare, cu iarna feerică a începutului de an, care poartă numele de leri-ler, a interferenței în care se întîlnesc în fericită osmoză poezia și muzica sufletului nostru plin de pietate și caldă umilință, este *colinda*.

Dar această albă exteriorizare a sufletului românesc — colinda în ortodoxia românească are cu totul altă semnificație decît vechea calendară romană, de la care i se trage numele și care era o felicitare originală la ferestrele satului, de exaltarea fertilității și bogăției casei. Colindele religioase sînt mărturisiri de credință simple și spontane eternizate prin puterea ritului de-a lungul generațiilor care au sorbit și sorb cu aceeași căldură stropii răcoritori ai credinței străbune. Colinda ortodoxă e cîntecul acelei sărbători în care poporul român se întîlnește cu Biserica, cu Dumnezeu, cu Sfinții și cu toată Sfînta Scriptură.

Colindele de Crăciun și de Anul Nou aduc creștinilor momente de o desebită bucurie și înălțare sufletească, căci prin ele se comemorează și se trăiesc unele dintre cele mai importante fapte din iconomia mîntuirii, taina cea mai presus de fire, a înomenirii lui Dumnezeu-Fiul ca să mîntuiască pe oameni.

«Că la Vitleem Maria,
Săvîrșind călătoria,
Într-un mic sălaș,
Lîng-acei oraș
A născut pe Mesia.
Pe Fiul în al Său nume,
Tatăl L-a trimis în lume,
Să se nască
Și să crească,
Să ne mîntuiască.»

(*O, ce veste minunată !*)

Colindele răzbat peste veacuri ca să ne lumineze orizontul credinței, să amintească urmașilor de binecredincioșii moși și strămoși, să

călăuzească inimile și să apropie sufletele oamenilor ca membri ai aceleiași familii spirituale, Biserica lui Hristos.

Colindele românești constituie un interesant capitol de spiritualitate românească populară. În versurile lor, Pronia — adică Dumnezeu în acțiune asupra lumii — este de o luminoasă prezență și de o bogăție nebănuită. Hristos trăiește mereu în actualitate. Nașterea Lui nu se pierde în negura vremii ci trăiește la nesfârșit în amintirea creștină. Ea se actualizează și se reinnoiește pe pământ în fiecare an :

«Că astăzi Curata
Prea nevinoata
Fecioara Maria
Naște pe Mesia».

(Steaua sus răsare)

Din colinde se desprinde realismul adinc omenesc al nașterii Mîntuitorului. Credincioșii noștri știu că Mesia s-a născut dintr-o Fecioară curată, din neamul nostru omenesc, nu s-a născut dintr-o floare, dintr-o frunză sau dintr-o piatră cum se nasc ființele mitologice din diferitele religii necreștine ale lumii. Însuși Fiul lui Dumnezeu s-a coborât din cer, «Cuvîntul trup s-a făcut» (Ioan I, 14).

Nădejdea de veacuri a unei omeniri disperate în căutarea împăcării cu Dumnezeu se împlinește. «Mesia cel mult dorit» vine pe pământ după făgăduința lui Dumnezeu-Tatăl :

«Și strămoșii iară
Prin Sfînta Fecioară
Iar s-au înnoit
că Mîntuitorul
Și izbăvitorul
Cu trup a venit».

(Praznic luminos)

Din conținutul lor colindele românești exprimă dogma creștină, atît de curată și proaspătă, încît pot fi considerate adevărate predici despre Mîntuitorul :

«Astăzi s-a născut Hristos
Mesia, chip luminos,
Lăudați și cîntați,
Și vă bucurați.
Vîntul bate, nu-L răzbate,
Neaua ninge, nu-L atinge,
Lăudați și cîntați,
Și vă bucurați».

(Astăzi s-a născut Hristos)

Iisus se naște din nou în fiecare an și merge cu colindătorii din casă în casă, iar gazdele îl pun la masă însuși pe El, alături de colindă-

tori. Și aceste adevăruri simple pentru viața poporului răsar numai din colinde, care spun despre Mîntuitorul și despre Sfîntul Ioan :

«Vii is Doamne pe pămînt
Și-i poartă-n alai și-n cînt
Colindătorii la casă
Și-i cinstesc și-i pun la masă».

(Domnul vine pe pămînt)

Toate colindele românești exprimă profund și pitoresc calda iubire a neamului nostru pentru Pruncul Iisus ; de aceea unele din ele ca : *Ziurel de ziuă* și *Cetiniță cetioară*, apar ca «adevărate cîntece de leagăn» adresate Copilului divin.

Unele dintre colindele românești inspirindu-se din Sfînta Evanghelie și avînd la bază vechi cîntări bisericești și cuvintele de învățătură din cazanii, localizează pe diferite plaiuri ale țării noastre istorisiri legate de Sfintele sărbători ale Nașterii Domnului și ale Anului Nou. Aceste colinde apar astfel ca ofrandă și expresie a simțirilor duioase și de trăire creștină a poetului și cîntărețului anonim. În colinde se împletesc pitorescul locurilor țării cu puritatea sufletului creștin a românului ca să exprime întreaga sa ardoare față de Pruncul Iisus. Din dorința de a-L face pe Iisus mai al nostru, al românilor, acțiunea nașterii are loc, în unele colinde, nu în Betleem, ci «lîngă Mureș, lîngă Tisa», iar pentru a scăpa de furia lui Irod, Sfînta Fecioară fuge în munții noștri.

În colindele lor, românii au exprimat alături de trăirile legate de Nașterea și Botezul Domnului, întreaga lor viață cu bucurii, tristețe și aspirații, concepția lor despre lume și viață. Așa se explică de ce nu există nici un colț din țara noastră care să nu aibă colinde. În viața lor românii sînt integrați în natura înconjurătoare, și legătura lor cu ea este subliniată aproape în fiecare colind, închinată fiind Domnului nostru Iisus Hristos, care, coborît în timp de la Tatăl Său ceresc și făcîndu-Se om, a înviat nu numai firea omenească ci întreaga fire.

«Iată lumea că-nflorește,
Pămîntul că-ntinerește,
Domnuleț și Domn din cer.
Și-un porumb frumos sleit,
Dinspre Apus a venit
Domnuleț și Domn din cer
Floare dalbă a adus,
Și la căpătii a pus,
Domnuleț și Domn din cer.»

(Iată lumea că-nflorește)

În colind inima poporului român tremură în cîntec pentru Dumnezeu și pentru podoabele cerului, și niciodată muzica și poezia nu și-au articulat mai înalt și mai armonios sub soarele viu al harului virtuțile lor, decît în aceste colinde, cîntate și îmbobocite de copii sub geamuri, întru slava netrecătoare a Celui de sus. Deosebit de impresionante sînt mij-Glasul Bisericii

loacele artistice și figurile de stil folosite de poetul anonim în aceste prea frumoase colinde. Domnul nostru Iisus Hristos, Fecioara Maria, Sfinții Îngeri, Sfinții Apostoli și toți aleșii Lui vorbesc cu românul, iau înfățișări și folosesc cuvinte românești, sînt prezenți prin lucrările lor în Biserica, în casa și în viața de toate zilele.

Sensurile mari pe care le ascund colindele alături de simplitatea lor metaforică peste care plutește lin ca un seraf duhul Evangheliei, le-au conferit o noblețe cu adevărat unică, pe care folcloriștii n-au mai putut-o ignora.

Colindele constituie un fenomen artistic excepțional și în literatură au ca gen și valoare artistică o prezență deosebită. Mai mult decît atît, pricepere a unor savanți, muzicologi și muzicieni de prestigiu mondial, au descoperit în colindele românești izvoare pure ale cîntecului popular. Prin colinde creația populară a geniului românesc cîntă la ferestrele universului și răscolește inima lumii pe care o și tămăduiește, fie numai și pentru o clipă, de mari neliniști și dureri. De aceea colindătorii creștini doresc să lege sărbătoarele de Coarnele altarului ca să-i simtă parfumul și să-i asculte ecoul :

«Moș Crăciun, cu plete albe,
Încotro vrei să apuci ?
Și-aș cînta florile dalbe,
De la noi să nu te duci».

(*Moș Crăciun*)

Ca expresie a originii lor românești, colindele noastre vorbesc deci despre Hristos și Sfînta Fecioară Maria, dar și despre Traian și Decebal, despre poporul român născut la Dunăre și Carpați, despre natura îndrăgită de el, despre relațiile sale cu popoarele vecine. Valoarea colindelor noastre constă și în rolul important jucat în apărarea credinței ortodoxe, în vremurile cînd prozelitismul eterodox căuta să rupă unitatea noastră de credință, pentru a încerca apoi să dezmembreze și unitatea națională. Colindele au fost mijloacele cele mai eficace pentru apărarea Ortodoxiei strămoșești pe tot cuprinsul Patriei noastre. Ele au prezentat legăturile tradiționale cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol de exemplu în colindul care spune că «la poartă la Țarigrad/s-a născut Mare-Mpărat» etc.

Colindele sînt importante pentru ideile patriotice pe care le cuprind prezentînd originea, viața și obiceiurile poporului nostru, dragostea pentru glia străbună, vitejia și eroismul poporului român. Ele au jucat un rol important în manifestarea și consolidarea unității tuturor fiilor acestui popor, dovedind originea, continuitatea și unitatea de limbă și credință a acestuia.

Fie că zicem «În Betleem colo jos» sau «Sus în poarta raiului» aceste colinde actualizează aceeași taină mai presus de mîntea omească «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută» a întrupării Fiului lui Dumnezeu în istorie ; ele reprezintă a cincea Evanghelie care ne vestește răsplată că scopul venirii Logosului divin pe arena lumii a

fost să întemeieze împărăția iubirii, a păcii și a înfrățirii în inimile oamenilor și astfel să-i facă fericiți.

«Mărire-ntru cele-nalte
Toate stelele să salte,
Întru cei de sus mărire
La oameni bunăvoire,
Pe pământ să fie pace
Cu minunea ce se face».

(Mărire-ntru cele-nalte)

Cu sufletele deschise spre amintiri, cu miinile întinse spre copilărie în minunata «noapte mare, noapte sfântă» de Crăciun ne pătrunde în gânduri și în inimi pacea ei stelară în timp ce, coborâtori ca dintr-un vis de aur, împodobiți cu stele pe umăr sosesc colindătorii.

«Coboară pacea pe pământ,
Dormi, dormi Copile Sfint,
Mii de Heruvimi și de Serafimi
Te slăvesc în cor, Copil Mintuitor».

(Coboară pacea pe pământ)

În noaptea de Crăciun, pentru care gingășia sufletului românesc a făcut să înflorească «florile dalbe», se aprind lumini scînteietoare în pomul de Crăciun, în bradul coboritor din tradiția pomului vieții la poalele căruia se întîlnesc creștinii cu ochii plini de amintiri și nostalgii.

După o întîlnire pe firul dorului cu tata, cu mama sau frații, ce poate sînt dincolo de zeci de ani sau cale de mii de poște, dar stau și ei în această noapte mare la poala aceluiași pom, după această întîlnire lingă altarul strămoșilor clipele devin mai duioase și din ele izvorăsc odată cu boabe de lacrimi cuvintele :

«O, brad frumos, o, brad frumos
Cu cetina tot verde
Tu ești copacul minunat
Ce frunza nu și-o pierde».

(O, brad frumos)

Și din adîncime de veacuri vine îndemnul strămoșilor :

«Dar nu uita, cînd ești voios
Române să fii bun».

(Cîntare de Crăciun)

Creații de seamă ale poporului nostru, colindele religioase transmit mai departe prețiosul tezaur de înțelepciune, de poezie, de muzică și de spiritualitate românească populară. Prin colindele religioase credincioșii neamului nostru mărturisesc credința ortodoxă în Hristos, exprimă dogma creștină și, totodată, aduc prinos de recunoștință poetului și cîntărețului anonim care a creat și transmis sentimentele și năzuințele poporului român peste veacuri.

Protos. Drd. IRINEU POP

O SUTĂ DE ANI DE LA MOARTEA LUI GRIGORE ALEXANDRESCU *

(1885 — 25 noiembrie — 1985)

În toamna acestui an, la 25 noiembrie, se împlinesc o sută de ani de la moartea lui *Grigore Alexandrescu*, una dintre personalitățile de frunte ale literaturii românești.

Popas binevenit de a ne aduce aminte — cum se spune la Carte — de mai marii noștri, centenarul morții poetului Grigore Alexandrescu ne dă prilejul să ne adunăm gândurile și, cu vibrații sentimentale mai puternice ca de obicei, să încercăm a prezenta, în rîndurile de mai jos, principalele date și aspecte din viața și activitatea marelui scriitor. Strădania noastră se vrea a fi un modest omagiu de sinceră prețuire adus celui pe care istoria și critica noastră literară, prin condeiele cele mai autorizate, l-au considerat pe Grigore Alexandrescu «cel mai desăvîrșit reprezentant al lirismului preeminescian», precum și «cel mai mare fabulist român».

Viața și activitatea *extraliterară* a lui Grigore Alexandrescu, care, în general, a fost plină de greutate, necazuri și suferințe, o putem sintetiza în următoarele date: Poetul s-a născut la Tîrgoviște, la 22 februarie 1810 (anul nașterii este controversat!), ca fiu al lui Mihail Alexandrescu, sameș și vistier, și al Mariei, născută Fusea. După primele învățături primite în orașul natal, viitorul mare fabulist studiază la colegiul «Sf. Sava» din București, unde venise și se stabilise prin anul 1830, la scurtă vreme după ce rămăsese orfan de ambii părinți. Ca elev la «Sf. Sava», Grigore Alexandrescu uimește pe colegii săi prin cunoștințele de literatură elină și franceză. Venit în București, găzduiește mai întii la un unchi al său, părintele Ieremia de la Mitropolie, apoi la Tache Ghica, tatăl colegului său Ion Ghica, viitorul memorialist, precum și la Ion Heliade Rădulescu, care-l va ajuta să debuteze în literatură (1832). Între Heliade și Alexandrescu va izbucni însă în curînd un conflict, care-i va separa apoi pentru toată viața. În 1834, Grigore Alexandrescu intră în armată ca praporcic, apoi funcționează la vama de la Focșani, iar ceva mai tîrziu la Secretariatul statului. În toamna anului 1840, poetul este arestat pentru trei luni, pentru că se făcuse vinovat, se pare, de complicitate cu participanții la complotul condus de Dimitrie Filipescu. În 1846 îl găsim membru al Asociației literare a României, iar

* Pentru alcătuirea acestui medalion-evocare am folosit următoarea *bibliografie*:

1. Grigore Alexandrescu, *Poezii-Proză*, Editura Minerva, (col. «Patrimoniu»), București, 1985.
2. George Călinescu, *Grigore M. Alexandrescu*, Editura pentru literatură, București, 1962.
3. Silviu Iosifescu, *Grigore Alexandrescu*, Editura tineretului, București, 1964.
4. Grigore Alexandrescu, *Poezii. Proză*, antologie, prefață și tabel cronologic de Const. Mohanu, Editura Ion Creangă, București, 1980.
5. Petru Gheorghe Birlea, *Pe urmele lui Grigore Alexandrescu*, Editura Sport-Turism, București, 1984.
6. Paul Cornea și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, Editura didactică și pedagogică, București, 1962.

În timpul revoluției muntene din 1848 apare ca redactor al ziarului «Poporul suveran». După revoluție, în 1853, îndeplinește funcția de clucer, iar în 1854 pe cea de director al Cultelor, iar în 1860, membru al Comisiei centrale dela Focșani, urbe unde mai funcționase cu ani în urmă. La 29 mai 1860, Grigore Alexandrescu se căsătorește cu Raluca Stamatin, căsătorie care, la foarte scurt timp, avea să fie umbrită de o boală mintală ce va izbi pe poet. Din această pricină, poetul este obligat să se retragă din viața publică și să abandoneze activitatea literară curentă. Ce va scrie, din când în când, de acum încolo, nu va mai fi de valoarea a ceea ce scrisesse înainte de eclipsa mintală. Chinuindu-se și amăgindu-se între luciditate și eclipsă timp de 25 de ani, Grigore Alexandrescu va închide ochii pentru totdeauna în noaptea de 25 spre 26 noiembrie 1885.

Opera literară a lui Grigore Alexandrescu se compune din cinci volume de versuri, publicate sub diferite titluri în anii 1832, 1838, 1842, 1847 și 1863; unele dintre aceste volume conțin și poezii publicate în volumele anterioare. La volumele de versuri trebuie adăugate: un *Memorial de călătorie* (1842), câteva colaborări în presa vremii, precum și câteva traduceri și imitații din literaturile franceză, italiană, engleză, etc.

Opera *originală* a lui Grigore Alexandrescu este expresia unei complexe personalități artistice, în care se interferează melancolia și meditația cu satira și ironia. Această operă constituie un «document elocvent asupra profilului spiritual și politic al generației sale, oferind totodată și un tablou de tipuri și moravuri sociale din prima jumătate a secolului trecut».

Volumul de debut al lui Grigore Alexandrescu (intitulat *Eliezer și Neftali*), alcătuit din câteva traduceri din poezii francezi Florian și Lamartine și din poetul englez Byron, precum și din câteva poezii originale de factură elegiacă, este străbătut de tristețe și melancolie. Aceste stări sufletești sînt fie efectul nenorocirilor familiale ale poetului, care, — cum am spus — rămăsese orfan în pragul adolescenței, fie efectul influenței unor modele literare străine aparținînd preromantismului sau romantismului depresiv. În această perioadă de început preferința poetului — ca sursă de inspirație și model de creație — se îndreaptă spre Lamartine, la care se adaugă Volney, cîntărețul pesimist al ruinelor, al efemerității civilizațiilor. Se simte acesta în poeziile: *Întîistare*, *Adio la Tîrgoviște*, *Prieteșugul*. Stări sufletești deprimante, reflectînd necazurile și nenorocirile vieții poetului din perioada copilăriei și adolescenței, sînt exprimate și în poeziile *Întoarcere* și *Miezul nopții*. În toate tonul este elegiac. Cea mai întunecată dintre elegiile sale este poezia *Meditație*, publicată în culegerea din 1838, dar datînd de mai-nainte. În această poezie autorul ajunge la concluzia că «lumea e de chinuri nedesertat izvor», concluzie care pare a fi contrazisă de accentele de elogiare a luptei împotriva tiranilor pentru libertatea patriei.

Sub influența cunoscutelor *Armonii poetice și religioase* ale lui Lamartine, apărute în 1830, se găsesc în lirica lui Alexandrescu și unele poezii ce cuprind idei și sentimente religioase. Poeziile *Cimitirul*, *Candela*, *Rugăciunea*, sînt elocvente în acest sens. În poezia *Rugăciunea*, de pildă, după ce conferă lui Dumnezeu atributele de «al totului Părinte»,

de «stăpîn creator», de «putere fără margini» și «izvor de veșnicie» — toate în conformitate cu învățătura creștină, poetul cere lui Dumnezeu să-i dea putere ca «*totdeauna pe-a vieții cale să mergă neștrămutat*», iar «*conștiința să-i fie cereasca Sa povață*», prin care să-l îndrepte cînd greșește și să-l învețe «*cum trebuie să fie*». Cu credința în «*viața cea veșnică*», poetul se roagă Tatălui ceresc: «*...fă ca întotdeauna al meu suflet să vadă / Lumina așteptată, a nemuririi rază, / Dincolo de mormînt*», iar iubirea dumnezeiască să-i fie: «*Comoară de nădejde, de dulce bucurie, / Izvor de fericire*». În altruismul său, poetul mai cere lui Dumnezeu să-i dea puterea ca să dorească «*al omenirii bine*», să le poată spune oamenilor «*adevărul fără șfială*», să-i dea puterea de a se abține a se răzbuna pe «*cel ce rău îi face, pe cel ce îl înșală*». Poezia *Cimitirul* îi dă poetului prilej de meditație în sens religios-creștin asupra vieții: «*Aici cu toate-acestea religia vorbește / Celor ce vor s-asculte cuvîntul lui Hristos. / Groaza cu-ncetul piere, și omul întîlnește / Povețe de tolos...*». Drept urmare, «*Și omul care crede și omul ce așteaptă / De-o sfîntă mîngîiere în veci e însoțit ; / Pacea va fi cu dînsul ; el va lua răsplată, / Căci a nădăjduit*». În poezia *Candela*, lumina «*religioasă*» a candeliei, «*aprinșă de credință*», e pentru poet «*Emblemă-a bunătății, mîngietoare rază*», ce «*parcă primește și parcă-nfățișează / Rugăciunile noastre Stăpînului ceresc*». «*Candela sfîntă*» va fi pentru poet «*totdeauna rază de mîngîiere*» la care va alerza «*în dureri și necazuri*», / *De oameni și de soartă*» cînd va fi «*apăsât*». Expresii, sintagme și referiri cu rol comparativ ținînd de domeniul religios-creștin găsim și în alte poezii ale lui Grigore Alexandrescu. Astfel, episodul întîmpinării Pruncului Iisus în templu și cuvintele rostite cu acest prilej de bătrînul Simeon fac obiectul unei întregi strofe din poezia *Anul 1840* ; tot aici este exprimat dezideratul biblic «*o turmă și-un păstor*». Imaginea biblică a stîlpului de foc ce călăuzea prin pustie pe israeliți o găsim folosită în finalul poeziei *Trecutul. La mînăstirea Dealul*, iar imaginea crucii, «*simbol al biruinței*», cusută pe steagurile armatei «*creștinului Constantin*» — e vorba de Sfințul Constantin cel Mare, primul împărat creștin — o găsim într-o strofă din *Mormintele. La Drăgășani*. În prima parte a *Epistolei către Voltaire*, poetul — ca un creștin adevărat — își exprimă dezacordul față de lipsa de credință a maroului gînditor enciclopedist francez. Și exemplele pe tema de mai sus ar putea continua...

Pe măsură ce talentul și experiența de viață i se maturizează, odată cu participarea sa mereu mai activă la viața socială și politică, Alexandrescu se eliberează de influența romantismului sub latura lui pesimistă și părăsește poza de poet trist, descurajat. Poezia sa devine acum «*cu adevărat originală*», fiind «*pătrunsă tot mai mult de ecoul frămîntărilor sociale și naționale*» și căpătînd «*un profund mesaj uman*», cum întîlnim în *lirica de inspirație cetățenească-patriotică*.

Anul 1840 este una dintre cele mai reprezentative creații lirice în acest sens. Poezia începe cu o reflecție în spirit optimist, pe un ton de confesiune altruistă. Necazurile, durerile personale ale poetului dispar în fața suferințelor obștești ; el își «*unește soarta sa cu a mulțimii*». În altă ordine de idei, poezia exprimă starea de spirit agitată din țările ro-

mâne și din Europa prepașoptistă, stare care presimțea revoluția ce se apropia : «*A lumii temelie se mișcă, se clătește, / Vechile instituții se șterg, s-au ruginit ; / Un duh fierbe în lume, și omul ce gîndește / Aleargă către tine, căci vremea a sosit !*». Dezvăluirea nedreptelor întocmiri sociale se face cu o violență de pamflet. În locul acestor rele întocmiri, poetul dorește «prefaceri radicale, menite să schimbe viața poporului său împilat». Prin caracterul ei vizionar, optimist, prin violența cu care sînt tintuiți «despoșii» poporului, poezia *Anul 1840*, «patetică aspirație spre libertate, a avut un mare ecou în epocă și a contribuit la creșterea prestigiului și popularității poetului».

Deosebit de importante în cadrul liricii lui Alexandrescu sînt poeziile în care evocă trecutul istoric : *Umbra lui Mircea. La Cozia, Răsăritul lunii. La Tismana, Mormintele. La Drăgășani*, scrise cu prilejul excursiei făcute împreună cu Ion Ghica, în 1842, la mînăstirile de peste Olt. La acestea adăugăm : *Trecutul. La mînăstirea Dealului, O impresie dedicată oștirii române, Unirea Principatelor*, — acestea scrise mai tîrziu și care exprimă și oglindesc reflecții, realități și evenimente contemporane poetului. Toate aceste poezii vădesc un «patriotism vibrant, o gîndire progresistă, orientată adesea iluminist, în sensul că «evocînd trecutul istoric, poetul nu se mai complace în niște meditații sumbre ca în elegiile din tinerețe, ci acum se manifestă ca un agitator de spirite, ca un deșteptător al sentimentului demnității naționale, ca un dușman de moarte al celor ce asupresc noroadele». Sînt gînduri și idei pe care le găsim exprimate pe larg în *Trecutul. La mînăstirea Dealului*. Trezirea conștiințelor la lupta pentru libertatea țării, prin evocarea figurii lui Mihai Viteazul și a luptei de la Călugăreni, fac obiectul poeziei *O impresie dedicată oștirii române*. Poezia *Unirea Principatelor*, scrisă în 1857, este închinată viitorilor deputați din divanurile ad-hoc și în ea poetul face apel la patriotismul celor ce erau chemați să se pronunțe asupra Unirii. În *Răsăritul lunii. La Tismana*, evocarea eroismului cu care oștenii lui Basarab I au înfrînt trufia armatei năvălitoare a lui Carol Robert îi prilejuiește poetului «reflecții amare, pline de indignare, cînd constată că urmașii luptătorilor de la Posada, țărani din timpul său, «*cu sudori adăp pămîntul, cîștig hrana în dureri*». În *Umbra lui Mircea. La Cozia* — apreciată drept «expresia cea mai desăvîrșită a meditației cu subiect național în opera lui Grigore Alexandrescu» — entuziasmul romantic, din care izvorăște conturarea figurii glorioase a lui Mircea cel Bătrîn, este subordonat unei optici noi, realiste și moderne în înțelegerea epocilor îndepărtate ale istoriei poporului nostru. Apoteozînd eroismul cu care ostașii români, conduși de Mircea, au luptat împotriva celor ce căutau să-i subjuge, poetul nostru vede prin noua sa optică popoarele dornice să pășească în viitor înfrățite «*prin științe și prin arte*», hrănite de o năzuință comună de pace, bună-înțelegere și prosperitate. De aceea, în partea a doua a poeziei, el înfierează aspru războiul printr-o serie de epitete foarte sugestive : «*bici groaznic care moartea îl iubește*», «*a cerului urgie*», «*foc care topește*», emblema lui sînt «*sîngerății dafini*». În poezia *Mormintele. La Drăgășani* este exprimată adeziunea entuziastă a poe-

tului la lupta pentru emanciparea națională și socială a altor popoare. Eroii eteriști, căzuți pentru libertatea Greciei, în 1821, pe pământ românesc sînt apoteozați ca și eroii naționali.

Creații de deplină maturitate artistică, poeziile din ciclul liricii cetățenești-patriotice se caracterizează din punct de vedere compozițional-stilistic prin «vers mînuit cu siguranță», prin «imagini firesc conturate și sugestive», prin «cadență armonioasă și gravă», prin «rezonanțe și frumuseți eminesciene».

Lirica erotică a lui Grigore Alexandrescu este, poate, latura cea mai modestă sub raportul expresivității și realizării artistice din întreaga sa creație poetică. Este, cu toate acestea, superioară liricii erotice atît a înaintașilor cît și a contemporanilor săi. Cu toate stîngăciile vădite adesea, Grigore Alexandrescu aduce în poezia de dragoste «sinceritate și adîncime de sentiment», precum și «o gamă foarte variată de trăire erotică». El exprimă «pentru prima dată în literatura noastră», într-un mod mai profund, «frămîntările și psihologia iubirii», fiind în această privință, «un înaintaș direct al lui Eminescu» și, ipso facto, «cel mai important poet erotic în literatura noastră pînă la Eminescu». În unele poezii pe tema iubirii, ca de pildă, *Eliza* și *Așteptarea* este exprimată exuberanța dragostei reciproc împărtășite. Melancolia, durerea despărțirii sînt cîntate, în stil de romanță, în poezia *Inima mea e tristă*. În poezia *Te mai văzui odată* este cîntată emoția resimțită la revederea iubitei. Un îndemn la fericire cuprinde poezia *Mingiiera unei tinere femei*. În poezia *Prieteșugul și amorul Emiliei* sînt combătute părerile unei fete neîncrezătoare în dragoste, pe care ea o consideră «patimă cumplită», și este recomandat antidotul optimist-vindecător. Finalul poeziei anunță acordurile liricii erotice eminesciene: «Cînd odată și-ar lua zborul / Tinerețe, bucurie, / De-i pofti atunci amorul / L-om numi o nebunie...».

În afară de elegie, meditație și odă, Grigore Alexandrescu a cultivat cu succes epistola, satira și fabula, specii literare mult practicate în clasicismul francez (Boileau, La Fontaine).

Epistolele lui Grigore Alexandrescu ridică o serie de probleme privind procesul de creație literară, ca și epistolele lui Boileau și, fără îndoială, că scriitorul francez l-a înriurit într-un anumit sens. Dar «concepția artistică așa cum se desprinde din epistolele lui Alexandrescu diferă esențial de ale lui Boileau, ele fiind la scriitorul nostru o pledoarie pentru realism, conceput într-un sens mai modern». Epistolele lui Alexandrescu reflectă în mod veridic aspecte ale societății românești din deceniile patru și cinci ale veacului trecut. În același timp, aceste epistole sînt un fel de «artă poetică» exprimînd ideile literare ale autorului nu numai la nivelul general, ci și în legătură cu unele «aspecte mai complicate ale procesului de creație». În plus, din aceste epistole se desprind concluzii foarte utile pentru reconstituirea portretului moral al scriitorului nostru «artist de o modestie rară, frămîntat de întrebări chinuitoare pe care i le pun în față viața și creația artistică».

Grigore Alexandrescu ne-a lăsat cinci epistole literare.

În *Epistola D(omnului) I(ancu) V(ăcărescu)*, autorul «*Primăverii amorului*», poetul, printre altele, ia poziție față de estetica dogmatică a cla-

sicismului, reprezentată prin Boileau, care «teoretizase fixarea rigidă a genurilor și speciilor literare». Tot aici sînt arătate motivele care l-au determinat pe poetul român să scrie fabula : «...adevărul dezvelit, / Fără mască, între oameni lesne nu este primit : / Și sub feluri de podoabe dacă nu îl tănuiești, / Ne-nțeleapta lui ivire poate scump să o plătești».

Despre rostul satiric al fabulei vorbește în *Epistolă către Voinescu II* : scriitorul recurge la fabulă cînd nu poate vorbi deschis, pentru a-și arăta «fără mască», «fără sfială», părerile. Tot aici elogiază în sens ironic cenzura literară și se ridică împotriva celor care «scriu de porunceală».

În *Epistolă D(omnului) I(on) Cîmpineanu* poetul ironizează literatura pastorală care înfățișează viața păstorilor denaturat, prezentînd-o într-o atmosferă de falsă fericire și seninătate idilică. Luînd în răspăr o atare literatură, el pledează de fapt pentru realismul artistic.

Epistola către Voltaire aduce în discuție problema limbii literare. Poetul face aprecieri asupra greutăților cu care el și ceilalți scriitori români ai generației sale aveau de luptat într-o vreme de adevărat pionierat literar : «noi — spune poetul — trebuie să formăm, să dăm un aer, un ton limbii în care lucrăm ; / Pe nebănuite cărări, loc de trecut să găsim / Și nelucrate cîmpii de ghimpi să le curățim». În vremea lui Voltaire, dimpotrivă, atari greutăți fuseseră deja surmontate : literatura franceză parcursese mai multe secole, avea o tradiție, marii scriitori îi mlădiaseră limba, îi formaseră stilul artistic, așa că Voltaire găsisese deja netezit drumul creației sale. În continuare, în epistolă, poetul român se referă la disputele filologice de la noi (latinismul, italianismul), sortite să aducă și să mențină în viața intelectuală o atmosferă încordată, haotică. Firește, poetul nu este de acord cu aceste dispute.

În *Epistolă Domnului Alexandru Donici, fabulist român*, Grigore Alexandrescu se ridică împotriva mijloacelor oficiale de îngrădire a exprimării ideilor și sentimentelor și condamnă suspiciunea îndreptată asupra poeziilor sale care spun adevărul.

Pe lîngă idei expuse teoretic privind creația literară, găsim în epistole și imagini veridice din viața epocii, în primul rînd aspecte ale vieții literare contemporane, precum : situația scriitorilor realiști, care, în ciuda greutăților și vicisitudinilor la care sînt supuși, înfățișează în scrierile lor adevărul despre societatea plină de carențe de tot felul a vremii lor ; apoi traiul mizer al oamenilor de rînd, modul de viață al boierimii provinciale, ș.a.

Aceeași «observație ascuțită, inteligență și ironie subțire» din epistole o întîlnim și în *satire*. Din cele cinci satire publicate de Grigore Alexandrescu — *Satiră. Duhului meu, O profesiune de credință, Cometei anonsate pentru 13 iunie, Răspunsul cometei și Confesiunea unui renegeat*, — cea mai cunoscută și mai reușită ca realizare artistică este, fără îndoială, *Satiră. Duhului meu*, asupra căreia vom stăruii puțin. Ideea acestei satire este luată probabil din Boileau (care scrisese o satiră cu același titlu : *A mon esprit*). Deși cu același titlu cu poezia clasicului francez, *Satiră. Duhului meu* a lui Grigore Alexandrescu diferă mult în privința conținutului. Dacă Boileau «se referă exclusiv la moravuri ale vieții lite-

rare», poetul român realizează o adevărată «capodoperă de critică socială a aristocrației românești de pe la anul 1840». El ne introduce într-un salon de așa-zisă «lume bună» bucureșteană, unde ne pune în contact cu o suită întreagă de deprinderi și tipuri ale respectivei clase sociale. Prezent într-un atare anturaj, poetul este invitat cu stăruință să joace cărți în compania unor cucoane care, pentru greșelile pe care acesta le comite în joc, este apostrofat cu un limbaj de autentică vulgaritate. Scena dialogată este revelatoare pentru moravurile «societății înalte», care se complăce a-și duce viața parazitar, pe spinarea altora. Jocul de cărți pentru această lume de protipendadă e un semn de... progres al omenirii : «*Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate... Veacul înaintează*»..., comentează ironic poetul. Întorcându-și critica spre sine însuși, poetul își cheamă propriu-i spirit la judecată. Simulata sa atitudine critică față de propriu-i spirit inadaptabil nu este în realitate decît o usturătoare ironie la adresa acestei faune salonarde. Sînt biciuite preocupările neserioase, mondenitatea, superficialitatea, incultura, infatuarea, necinstea. Poetul face să se perinde prin fața ochilor noștri cîteva «siluete tipice» desprinse din această lume parazitară. Iată pe «dama ce la jocuri e foarte «învățată», pasionată după «whist», cosmopolită și vulgară; iată pe domnișorul care știe să danseze foarte și să se laude cu hainele «*la Paris cusute*»; iată două cuconițe «*care-și petrec timpul bîrfînd*»; iată pe cele două «*contese*» întumurate... Și fauna aceasta parazitară se completează cu : o pedantă, o prețioasă, o «*dămă*» infidelă, un demagog lăudăros... În fața tuturor acestora, poetul rămîne un izolat, un timid, un învins al «*veacului care înaintează*». El nu are altceva mai bun de făcut acum decît a rămîne el însuși așa cum este, amintindu-și că în copilărie citea «*Alixandria*» și «*Istoria lui Arghir*», iar în adolescență recita tragediile lui Voltaire și Racine, preferînd în adunări și anturaje să discute astfel de subiecte decît să danseze sau să joace cărți. Construită dramatic, *Satiră. Duhului meu* pare o mică comedie de moravuri ce ar putea fi reprezentată scenic, anticipînd *Momentele și schițele* lui Caragiale.

O *profesiune de credință* este o satiră politică, în care Alexandrescu face portretul politicianului candidat la deputăție din perioada divanurilor ad-hoc. Poetul infierează cu toată puterea demagogia politică și falsul patriotism. În satirele *Cometei anonsate pentru 13 iunie* și *Răspunsul cometei* critica este îndreptată împotriva burgheziei care n-a dus la îndeplinire reformele democratice promise, iar satira *Confesiunea unui renegat* este legată de polemica lui Grigore Alexandrescu cu Ion Heliade Rădulescu. Prin problemele abordate și prin ascuțișul critic satirele lui Grigore Alexandrescu anticipează poezia satirică a lui Eminescu.

În *fabule* Grigore Alexandrescu a rămas pînă astăzi neîntrecut. Aici se pare că el și-a dat măsura întreagă a talentului său. Cînd am trecut în revistă epistolele, am văzut exprimate — în unele dintre ele — și motivele pentru care poetul recurge la folosirea fabulei ca mijloc de comunicare a ideilor sale ; nu mai revenim asupra lor.

Poetul scrie și publică fabule încă de la începutul activității sale literare. Primele fabule nu sînt însă originale, ci sînt fie traduceri, fie adaptări mai mult sau mai puțin fidele din La Fontaine : *Catru* ce-și

laudă nobilitatea, Măgarul răsfățat, sau Florian : Privighetoarea și păunul, Vulpoiul predicator, Papagalul și celelalte păsări. «Traducerea și ușoara adaptare a acestor fabule la realitatea locală vădește tendința, timid afirmată încă, a scriitorului începător de a-și preciza atitudinea critică față de societatea contemporană».

Odată cu maturizarea concepției sale politice și artistice, poetul nostru își va cristaliza treptat personalitatea scriitoricească, devenind un «scriitor original și în fabulă». *Cîinele izgonit, Privighetoarea în colivie, Boul și vițelul, Mierla și bufnița, Oglindele, Pisica sălbatică și tigrul, Iepurele, ogarul și copoiul, Corbii și barza*, sînt cîteva dintre cele mai cunoscute fabule originale ale lui Alexandrescu. În aceste fabule poetul critică «cu o mare vervă satirică» aspecte din viața socială și politică din vremea sa. Alteori, «folosind motive din fabuliștii străini, el creează fabule originale printr-o abilă adaptare a motivelor la realitățile de la noi». Este cazul fabulelor *Privighetoarea și măgarul, Elefantul, Atelajul eterogen, Lebăda, știuca și racul*, toate după fabulistul rus Krilov ; *Toporul și pădurea, Dreptatea leului*, amîndouă după La Fontaine.

Asemănate uneori cu o «comedie umană», fabulele lui Grigore Alexandrescu par a-și justifica această asemănare, în sensul că fabulistul român «izbutește să evoce în fabulele sale aspecte foarte variate și esențiale ale societății din vremea sa».

Micile istorioare alegorice par «schife» sau «mici comedii» luate din viața socială, «impresia de real, de autentic fiind o caracteristică de seamă a lui Alexandrescu în fabule». La aceasta mai adăugăm aprecierea că «nici un fabulist român nu a realizat un tablou așa de cuprinzător al societății românești de la jumătatea secolului trecut și cu aceeași combativitate satirică» în maniera în care a făcut-o fabulistul țirgoviștean. Personajelor alegorice fabulistul le conferă «trăsături caracteriologice de tipuri reprezentative pentru societatea timpului său ; el creează situații și conflicte tipice, care reflectă în chip veridic multilateral frămîntările sociale și politice din țara sa».

În fabula *Pisica sălbatică și tigrul*, bunăoară, este combătută aroganța boierimii aristocrate care face caz de ascendența ei nobiliară. În *Boul și vițelul* este combătut parvenitismul pe scara socială cu consecința lui firească, aroganța. Fabulele *Cîinele și cățelul și Valpea iiberală* demască demagogia pe tema egalității și a libertății. Renegații și trădătorii de țară sînt țintuiți în *Toporul și pădurea*. Demascarea boierimii cinice și trădătoare a intereselor patriei aflate în împrejurimi grele constituie obiectul și scopul fabulei *Corbii și barza*, corbii reprezentînd pe odioșii profitori îmbogății din afaceri oneroase și încărcăți de favoruri din partea străinilor ale căror interese le servesc, iar barza simbolizînd oamenii patrioți, afectați sincer de nenorocirea pe care o încearcă țara și poporul. Ipocrizia este condamnată în fabulele *Șoarecele și pisica și Uliul și găinile*, vanitatea în *Cucul*, ignoranța în *Mierla și bufnița*. În fabulele *Iepurele, ogarul și copoiul, Dreptatea leului, Lupul moralist*, sînt criticate incorectitudinea și abuzurile celor chemați să judece și să împartă dreptatea, și este aspru combătut caracterul de clasă al justiției instituționale din vremea poetului.

O caracteristică de seamă a fabulelor lui Grigore Alexandrescu este aceea că ele sînt scrise de pe poziția patriotului adevărat și a artistului-cetățean, fiind «străbătute de concepția înaintată a generației de la 1848». De aici caracterul politic al multora dintre aceste fabule, a căror morală țintește drept și violent, ca de pildă în fabula *Șarlatanul și bolnavul*, unde se spune pe șleau : «*Cunosc patrioți politici care așa exploatează / Simplitatea populară, că ei singuri profitează*».

Ca într-o comedie, găsim în unele din fabulele lui Grigore Alexandrescu un veritabil comic de limbaj. Boului, ajuns «*în post mare*» — din fabula *Boul și vițelul* — sluga sa îi spune că i-a venit în vizită nepotul său, «*al doamnei vaci fiu*» ; în *Șoarecele și pisica* se vorbește de «*Raton*», «*șoarece de neam mare*» și de «*chir Pisicovici*», cotoi care avea «*bun nume-ntră pisici*» ; în *Lupul moralist* ia cuvîntul «*c-un glas dojenitor*», «*înălțimea lupească*» ; în *Elefantul*, plîngerea oilor care cădeau pradă «*domnului lup*» este susținută în fața noului stăpîn «*mărețul elefant*» de către «*un berbec învățat, ce știa să citească*».

Privită din latura elaborării stilistic-estetice, poezia lui Grigore Alexandrescu — fie că e vorba de creația lirică propriu-zisă, fie că e vorba de creația satirică și deși este o lucrare de pionierat — este o poezie îndelung muncită, în ciuda unor imperfecțiuni mai cu seamă gramaticale. «Ideile sînt investite cu autentică vibrație emoțională care suplinește lipsa plasticității, caracterul abstract al imaginii». O particularitate definitorie a poeziei lui Grigore Alexandrescu o constituie muzicalitatea versurilor ; «o muzică, o armonie interioară, de fond (...) nu doar una redusă la rimă sau ritm». În poezia de meditație, mai ales, e ceva asemănător cu muzicalitatea din versurile de mai tîrziu ale lui Bacovia.

În ceea ce privește *proza*, la Grigore Alexandrescu aceasta a constituit «o preocupare incidentală» în activitatea sa scriitoricească. Ca proză originală, a scris menționatul *Memorial de călătorie*, citeva nuvele și schițe : *Soldatul*, *Datoria împlinită*, *Un episod din viața lui Mihai*, ș.a. Dintre toate, *Memorialul de călătorie* prezintă oarecare importanță literară. Autorul evocă în paginile acestei scrieri trecutul glorios și face incursiuni în istoria românilor ori de cîte ori se ivește prilejul. Unele pagini din *Memorial* oferă și «aspecte inedite ale gândirii scriitorului-cetățean, dezvăluindu-se un spirit pătrunzător al realităților sociale ale vremii». «Existența realităților feudale și lipsa libertăților îl apasă și aici ca și în fabule. Schimbarea n-o vede însă în răsturnări violente. Temeiurile progresului ar sta, după părerea sa, în cultură : «*Luminile și învățătura, vrăjmași ai tiraniei, sînt prieteni și reazime ale prinților celor buni*», opinează, în spirit iluminist, scriitorul. Racilele sociale dezaprobată și condamnate prin aluzii în fabule, aici sînt denunțate direct. În *Memorial* este inclusă și o nuvelă, *Călugărița*, apreciată însă de critică drept «o foarte stîngace compoziție romantică».

Așa se prezintă în trăsăturile ei fundamentale viața și activitatea literară desfășurată de Grigore Alexandrescu, acest «scriitor talentat, precursor și uneori maestru în unele direcții ale poeziei noastre» ; acest artist-cetățean, care a participat cu însuflețire la frământările epocii în

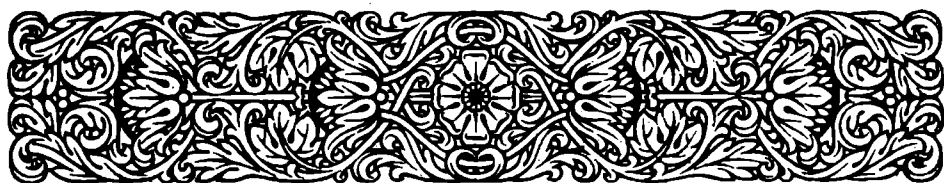
care a trăit și care și-a pus cu largă generozitate scrisul și fapta sa în slujba aspirațiilor spre mai bine ale poporului și patriei sale.

Încheind rîndurile noastre de evocare și omagiere a poetului Grigore Alexandrescu, prilejuite de centenarul morții sale, menționăm că, de-a lungul timpului, viața și opera sa au făcut obiectul — prin pana unora dintre cei mai autorizați istorici și critici literari români — unor valoroase exegeze, concretizate într-o serie de monografii, studii și articole, cu menirea de a fixa cît mai exact locul poetului țirgoviștean în istoria noastră literară, în cultura românească în genere.

Pe de altă parte, ca semn al aceleiași prețuiri a scriitorului, numele său a fost dat unor școli și așezăminte culturale : cămine culturale, biblioteci publice, societăți literare școlare ; numele său îl poartă multe străzi din orașele țării ; casa natală din Țirgoviște i se păstrează devenind «Casă memorială» ; în orașele legate de viața și activitatea sa literară, busturi statuare, turnate în bronz sau cioplite în piatră, îi eternizează memoria.

Prof. ADRIAN N. POPESCU

ȘTIRI DIN CUPRINSUL MITROPOLIEI UNGROVLAHIEI

CEA DE A IV-A CONFERINȚĂ PREOTEASCĂ A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR NOIEMBRIE 1985

Potrivit dispozițiilor Cancelariei Sfintului Sinod în cursul lunii noiembrie 1985 s-a desfășurat cea de a IV-a Conferință preotească a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor la care s-a studiat și s-a prezentat următoarea temă: «Dreapta interpretare a Sfintei Scripturi și tradiția bisericească — Temeiuri ale credinței adevărate».

Subiect de temelie pentru întreaga Biserică și pentru viața spirituală a credincioșilor și pentru întărirea credinței noastre străbune, precum și mijloc de apărare și înarmare împotriva prozelitismului sectar, subiectul a fost pregătit cu atenție de întreaga preoțime din cuprinsul Arhiepiscopiei.

În același timp, el a constituit și o reînnoșire a cunoștințelor, o reasezare a armelor noastre duhovnicești împotriva celor care, într-un fel sau altul, interpretează greșit adevărurile sfinte.

Trebuie să recunoaștem că cei care s-au abătut de la adevărurile autentice ale credinței, în cea mai mare parte au avut în față mulțimea ispitelor și ademenirilor care vin de la duhurile cele înșelătoare (I Tim. VI, 1). Pentru aceasta este necesar ca și preoțimea să-și unească mijloacele de lucru, pe măsura cerințelor actuale, formele de expunere și de îndrumare ale credincioșilor, cu cât mai ales s-au ivit și apar *«nei prooroci mincinoși, oameni care, prin vorbele lor trumease și măgulitoare, înșală inimile celor fără de răutate»* (Romani XV, 18).

După oficierea cuvenitului Tedeum, Conferința s-a desfășurat sub președinția delegaților chiriarhali, la cele 20 de protoierii, după cum urmează :

- P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, la protoieriile : Oltenița, Călărași și Urziceni.
- P. C. Preot Octavian Popescu, la protoieriile : I Capitală, Sectorul Agricol Ilfov și Vălenii de Munte.
- P. C. Preot Dinu Provian, la protoieria Videle.
- P. C. Preot Ilie Georgescu, la protoieriile Giurgiu și Ploiești.
- P. C. Preot Bria Vasile, la protoieriile Cîmpina și Titu.
- P. C. Preot Turcu Nicolae, la protoieriile Slobozia, Tîrgoviște și Turnu Măgurele.
- P. C. Preot Bădescu Constantin, la protoieria Găiești.
- P. C. Preot Dumitru Soare, la protoieria Cîmpulung-Muscel.
- P. C. Preot Prof. Radu Dumitru, la protoieriile II Capitală și Ciorogirla.

P. C. Preot Prof. Galeriu Constantin, la protoieria III Capitală.

P. C. Preot Prof. Constantin Cornișescu la protoieria Alexandria.

După prezentarea referatelor, care, în totalitatea lor au fost foarte bune și la subiect, au urmat completări și discuții. Toți participanții în cuvintele lor, au precizat valoarea și însemnătatea celor două izvoare de credință ale Bisericii Ortodoxe, care amfîndouă, cuprind învățătura revelației dumnezeiești, a Ființei și planurilor Sale, spre a Se face cunoscut oamenilor (I Tim. VI, 16). Această revelație este mărturisită în Sfînta Scriptură (Evrei I, 1). Deși Dumnezeu este veșnic, ascuns și nevăzut (Colos. I, 15) necunoscut și necuprins cu mintea, după ființa Sa (Ioan I, 18), din iubire S-a arătat pre Sine și a vorbit oamenilor (Ioan XV, 14—15) și a voit «ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină» (I Tim. III, 14).

Și mai înainte de intruparea Mîntuitorului Iisus Hristos, Dumnezeu S-a arătat în multe rînduri și multe feluri (Evrei I, 1), iar la plinirea vremii S-a arătat în trup (I Tim. III, 16). Vorbitorii au arătat că Dumnezeu nu se descoperă omului, numai atît cît îi este absolut necesar pentru mîntuire. Tradiția cuprinde adevărul revelat, transmis de Biserică pe cale orală. Ea este memoria vie a Bisericii.

Îe legătură cu aceasta P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, spunea la Protoieria Călărași: «Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție au o origine unică, Sfîntul Duh, — Care este izvorul lor prim, avînd o învățătură unică, ambele cuprînzînd aceeași credință. Învățătura adevărată a Sfîntei Scripturi este înțeleasă cum se cuvine numai în sensul Sfîntei Tradiții și aceste două Izvoare nu pot fi separate. Iisus Hristos descoperit istoricește în Sfînta Scriptură nu este altă persoană decît Iisus Hristos prezent și manifestat în Sfînta Tradiție».

P. C. Preot Octavian Popescu, Vicar mitropolitan, afirma la Protoieria Vălenii de Munte: «Numai Biserica este aceea care are dreptul de a interpreta just învățătura credinței noastre. Sectele sînt o dovadă a nerespectării acestor principii. Iisus Hristos nu este un profet oarecare, sau un moralist, cum afirmă unele curente sau teosofii, ci Însuși Fiul lui Dumnezeu, Capul Bisericii, care S-a jertfit pentru Ea».

P. C. Preot Prof. Radu Dumitru, prorectorul Institutului Teologic din București, spunea preoților de la Protoieria Ciorogîrla: «Tradiția expune mai larg învățătura, dar nu completează dogmatic Scriptura. Ea completează mai mult în latura liturgică și organizatorică. Dogma Sfîntei Treimi este în Sfînta Scriptură, dar o înțelegem mai bine din Tradiție. Dreapta interpretare a Sfîntei Scripturi și Sfîntei Tradiții nu este necesară în relația Bisericii — lume. Avem îndatorirea de a păstra aceste două izvoare de credință și a le transmite mai departe».

P. C. Preot Ilie Georgescu spunea la Protoieria Cîmpina: «În lumina instituirii ierarhiei bisericești prin Pogorîrea Duhului Sfînt preoțimea devine instrument al Duhului, clericii devenind slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, conducînd sufletele credincioșilor. la credința cea adevărată și la mîntuire».

Preotul Victor Vlăduceanu — parohia Mavrogheni spunea la Protoieria Circa II Capitală: «Slujitorii altarelor Bisericii noastre au marea datorie de a veghea asupra păstrării, transiterii și interpretării corecte a Sfîntei Scripturi în lumina Tradiției. Concomitent să prevină pe credincioși asupra învățăturilor tendențioase din Sfînta Scriptură difuzate de sectanți».

Pr. Dragomir Gheorghe — Moara Vlășiei, declara la Protoieria Sectorul Agricol Ilfov: «Scriptura și Tradiția au fost date bisericii și formează averea ei. Numai cei ce rămîn în Biserică pot beneficia de lumina cea adevărată pentru mîntuirea lor».

Preotul Pătrașcu Ion de la parohia Sfînta Ecaterina, Ploiești declara: «Preotul nu poate explica dogmele și învățătura decît în consensul Scripturii și al Tradiției

în sfîrul Bisericii. Trebuie ca el, mai întii să cunoască și să trăiască dogma și apoi, cu iubire să o transmită credincioșilor».

Preotul Dumitru Stama — Ploiești, declara : «Autoritatea bisericească întărește edificiul creștin și susține misiunea înaltă a creștinismului, fiindcă revelația continuă în a transmite credincioșilor adevărul credinței».

Preotul Floroiu Gheorghe — Sinaia, arăta metodele și sistemul de prozelitism pe care le au sectanții dizidenți, cu care amăgesc pe credincioși. «Trebuie să le arătăm că Sfînta Scriptură nu poate fi interpretată de fiecare și că această îndatorire o are numai Biserica».

În general Conferința preotească din luna noiembrie a fost de un real folos pentru fiecare participant, o rememorare și un îndemn la grija și îndatoririle pe care le avem fiecare pentru păstrarea adevărată a învățăturilor mîntuitoare din Izvoarele sfînte ale credinței, după statul Sfîntului apostol Pavel care spunea Romanilor : «Și vă rog pe voi fraților să vă păziți de cei ce fac dezbinări și sminteli împotriva învățăturii pe care ați primit-o și vă feriți de ei» (Rom. XVI, 17).

Pr. DAVID POPESCU

SFÎNȚIREA BISERICII DIN PAROHIA COPĂCENI JUDEȚUL GIURGIU

În ultima duminică din luna septembrie a.c. credincioșii din parohia Copăcenii de Jos, județul Giurgiu, au avut fericirea ca — după 20 de ani să participe din nou la festivitatea sfințirii lucrărilor de reînnoire a Bisericii lor, a lucrărilor de reparații și pictură din nou.

De aceea, la ora potrivită P.C. Protoiereu Enache Sibianu, în fruntea unui sobor de preoți așteptau venirea delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în persoana P.C. Arhimandrit Nifon Mihăiță, consilier patriarhal, ca să sfințească aceste lucrări și să binecuvinteze pe preotul și credincioșii parohiei.

După efectuarea ceremonialului de sfințire a bisericii, cu ocolirea ei și cuvîntele rugăciuni, după rînduiala tipiconală, a urmat săvîrșirea dumnezeieștii liturghii, răspunsurile fiind date de popor. Predica zilei a fost rostită de P.C. Pr. David Popescu de la Centrul eparhial.

În continuare, luînd cuvîntul, P.C. Preot Enache Sibianu, protoiereul Circa Cio-rogirola, arată că la cutremurul din 1977 biserica a fost foarte deteriorată, dar, prin rîvna Preotului Popescu Gheorghe, slujitor de 50 de ani la această biserică, sfîntul Locaș apare din nou frumos și bine împodobit. De aceea, aduce felicitări credincioșilor din parohie, care, alături de preotul lor, au vindecat rănile bisericii lor. În încheiere spune : «Ne bucurăm de libertatea acordată cultelor care este garantată de Constituția Țării. Ne desfășurăm activitatea noastră în condiții optime, fiind ajutați și sprijiniți de către Conducerea de Stat ca nici o altă țară. Pentru aceea noi credincioșii, în frunte cu clerul înalt și cel mic, sîntem alături de popor. Cu toții răspundem și vom răspunde oriunde sîntem solicitați». Aduce mulțumiri Conducerii Bisericii și Conducerii de Stat, prin Departamentul Cultelor, organelor locale și felicită pe credincioși și pe preotul lor pentru realizările făcute.

Preotul Gheorghe Popescu, parohul bisericii, arată că are în fața sa o nouă generație de credincioși și este fericit că a ajuns și ziua de astăzi. Face un istoric al Bisericii sale, menționînd că a venit în această parohie acum 50-de ani, fiind a

găsit o biserică de lemn veche. Pe atunci bisericile erau din lemn iar sufletele credincioșilor erau de aur. Biserica aceea era cu totul modestă, cu turla din scinduri și nefcăpătoare. La îndemnul credincioșilor a pornit la construcția unei noi biserici din zid, în anul 1935. În anul 1939 lucrările au stagnat și au fost reîncepte după 1944. În 1954 s-a terminat, când s-a făcut și târnosirea ei. După cutremurul din 1977 când biserica a suferit multe stricăciuni, s-a simțit nevoia unor noi reparații și restaurări și o nouă pictură. Ajutat de către bunii enoriași din parohie a reușit să realizeze tot ce se vede. Aduce mulțumiri P.F. Patriarh Iustin și Departamentului Cultelor pentru ajutorul acordat, precum și organelor parohiale și tuturor celor ce au contribuit la lucrări.

Luând cuvântul P.C. Arhimandrit Nifon Mihăiță, consilier patriarhal arată că se bucură foarte mult că a venit aici pe locurile copilăriei sale. Aduce binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin credincioșilor și preotului din parohia Copăceni. Referindu-se la cei 50 de ani de slujire a preotului paroh la această biserică arată că a slujit cu demnitate, așa cum îl cunoaște încă din copilărie. Este plăcut lucru a vorbi despre Biserica Mîntuitorului Hristos, mai ales când ne aflăm într-o biserică atît de frumoasă. Credința noastră a fost călăuza și idealul străbun al părinților și înaintașilor noștri care au stat în biserică pentru a primi binecuvîntarea și sfințenia în toate împrejurările vieții. În încheiere sfătuiește pe credincioși să iubească biserica, să o încălzească neîncetat cu dragostea credinței noastre. Felicită pe credincioși și pe preot, bunul lor părinte și păstor.

Ceremonia sfințirii s-a terminat cu pomenirea ctitorilor repauzați.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA GRATIA JUDEȚUL TELEORMAN

Parohia Gratia din protoieria Videle, județul Teleorman a avut bucuria ca în ziua de 20 noiembrie să sărbătorească sfințirea lucrărilor, de reînnoire și pictură nouă a bisericii. Ctitorită în veacul trecut (1841) de către un fost proprietar din localitate și înconjurată cu ziduri puternice, biserica și azi pare o cetate. Se crede că era un fel de bastion împotriva turcilor care se abăteau pe aici pentru hrană. În ultima vreme era nevoie de unele reparații generale, mai ales după cutremurul din 1977.

După sfințirea apei și ocolirea bisericii cu stropirea ei cu aghiazmă, s-a săvîrșit Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de cîntăreții bisericilor și de popor.

Predica zilei a fost ținută de P.C. Pr. David Popescu, de la Centrul eparhial.

În anul 1959 a venit la această parohie Preotul Constantin Popescu, fiu al satului, om gospodar, preot bun, ales slujitor și predicator. Încet, încet și în fiecare an, a făcut cîte ceva pentru înfrumusețarea Bisericii și consolidarea ei. În 1963 face prima slujbă de sfințire a lucrărilor. Trecînd anii, a fost nevoie de noi lucrări astfel că în anii 1983—1984 a făcut restaurarea ei și a împodobit-o cu o nouă pictură.

După Sfînta Liturghie, a luat cuvîntul P.C. Protoieru Romulus Stănculescu și delegatul P.F. Părinte Patriarh Iustin, care a adus binecuvîntarea Prea Fericirii Sale. Vorbește despre însemnătatea Bisericii, ca locaș cult în care fiecare găsim mîngiere și ajutor în toate împrejurările mai grele ale vieții. Biserica se prezintă în haină nouă, strălucitoare și trebuie păstrată așa cum se vede astăzi. Felicită pe preotul Glasul Bisericii

paroh și pe credincioși pentru frumoasele realizări, pentru înzestrarea parohiei cu muzeul parohial și pentru toate,

La sfârșit a luat cuvântul preotul Constantin Popescu-Gratia, care mai întâi prezintă, succint, un istoric al bisericii care a împlinit 170 de ani. Arată, cu deosebită emoție, bucuria acestei zile în care s-au săvârșit rugăciunile de sfințire ale lucrărilor de restaurare și de reînfrumusețare a ei, așa cum a fost la început. A lucrat cu multă credință și recunoștință la această biserică unde a fost preot bunicul său, iar tatăl său cîntăreț de strană ani de zile. În această biserică a fost botezat, aici și-a petrecut copilăria și aici a crescut. Se cuvine dar, să întoarcă dragostea și jertfa înaintașilor, cu munca și dragostea sa neprecupețită. De câte ori sărută aceste sfinte icoane, simte că sărutarea sa se întâlnește cu ale moșilor și părinților săi.

În final, aduce mulțumiri Conducerii Bisericii și Statului pentru libertatea pe care o avem, pentru ajutorul și concursul acordat la executarea acestor lucrări obștești. Mulțumește bunilor săi credincioși care au contribuit material și moral la toate sarcinile ce s-au ivit pentru a da din nou o haină sărbătorească Bisericii lor.

A urmat apoi polihroniul și slujba de pomenire a ctitorilor Bisericii, a slujitorilor și a tuturor celor adormiți în Domnul.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA FRUMUȘANI JUDEȚUL CĂLĂRAȘI

Pe vechea șosea ce leagă Capitala cu Oltenița, printre satele ce se înlănțuiesc spre Dunăre și se întrec cu ghirlandele de lacuri ce coboară spre Argeș, întâlnești Comuna Frumușani, formată din 5 sate, cu locuitori buni gospodari și buni credincioși ce iubesc pămîntul străbun și Biserica strămoșească.

Un sobor de preoți, în frunte cu P.C. Preot Gheorghe Mateescu, protoiereul Circ. Oltenița au întâmpinat pe P.C. Preot Octavian Popescu, Vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

După sfințirea apei, ocolirea ei, a urmat sfințirea Bisericii, și apoi Sfînta Liturghie, slujba fiind condusă cu deosebită competență de Părintele Vicar. Răspunsurile la strană au fost date de cîntăreții bisericii, iar predica zilei a fost ținută de P.C. Preot Profesor Radu Dumitru. Prorectorul Institutului Teologic din București.

În continuare a luat cuvîntul P.C. Preot protoiereu Gh. Mateescu, salută venirea P.C. Pr. Vicar în mijlocul preoților și credincioșilor din parohia Frumușani, subliniind bucuria tuturor pentru ziua de azi, pentru înfăptuirea muncii lor și prin lucrarea duhovnicească a sfințirii reînnoirii Bisericii, cu o pictură nouă și frumoasă.

P.C. Sa, referindu-se la situația bisericilor din cuprinsul protoieriei Oltenița, arată că acestea au fost avariate de cutremur în proporție de 85%, dar prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, a sfaturilor primite și cu ajutorul Departamentului Cultelor, au fost reparate și restaurate.

Printre acestea se află și parohia Frumușani, care, odată cu restaurarea picturii a construit și două frumoase capele în cele două cimitire ale parohiei care vor fi sfințite astăzi. Chiar dacă au întâmpinat unele greutăți acestea au fost trecute prin frumoase realizări. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și Conducerii Departamentului Cultelor, și, mai ales P.C. părintelui Vicar Octavian Popescu, Vicarul neobosit al Centrului Eparhial.

Preotul Popovici Dumitru, parohul Bisericii, mai întâi aduce mulțumiri lui Dumnezeu că a ajuns aceste clipe de bucurie a tuturor credincioșilor, pentru ca în această frumoasă zi de toamnă să încununeze munca tuturor. Este o zi de bucurie și pentru P.C. Sa că a împlinit 40 de ani de slujire preoțească în parohia Frumușani.

În continuare, prezintă o amplă dare de seamă din punct de vedere edilitar și financiar, cu privire la desfășurarea lucrărilor ca: reparații la biserică, clopotniță, pridvor, pictură, și construirea a două capele mortuare în cimitirele parohiale. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh și Departamentului Cultelor.

Luînd cuvîntul P.C. Pr. Octavian Popescu, aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, preoților și credincioșilor din parohia Frumușani, pentru acest eveniment și feliicită pe toți cei care au contribuit, într-un fel sau altul, la realizările ce se văd. Vorbînd despre însemnătatea Bisericii, arată că Duhul Sfînt se află permanent aici. Referindu-se la cuprinsul Evangheliei de azi, arată că sămînța cea bună de care a vorbit Mîntuitorul a căzut în sufletele credincioșilor, iar Duhul Sfînt a făcînt-o să rodească. Cu toate că Evanghelia nu se deosebește de alte cărți, totuși prezintă o deosebire între cuvintele lui Dumnezeu și cuvintele oamenilor. Atînt Sfînta Evanghelie cît și Sfînta Liturghie nu plictisește niciodată. De aceea, să nu uităm niciodată Biserica noastră, Casa rugii noastre fierbinți. Aici găsim merindea cea sufletească a vieții, Sfintele Taine și Sfînta Euharistie. Să nu uităm Biserica și să avem grijă de ea. În încheiere feliicită pe toți credincioșii pentru munca depusă. Ceremonia se încheie cu polihroniu și pomeniarea ctitorilor.

Pr. DAVID POPESCU

TÎRNOSIREA BISERICII DE LA PAROHIA PRODULEȘTI JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

În ziua de 10 noiembrie a.c. a avut loc tîrnosirea Bisericii de la parohia Produlești, protoieria Găești, jud. Dîmbovița, după terminarea lucrărilor de restaurare, efectuate sub conducerea și osteneala P.C. Pr. Paroh Anton Nicolae. Potrivit rînduiei noastre bisericești, în seara zilei de 9 noiembrie a.c. s-a oficiat slujba vecerniei și litiei de un sobor de preoți și diaconi de la catedrala patriarhală. După oficierea slujbei de seară, P.C. Diac. Prof. Em. Cornișescu a rostit un scurt cuvînt de învățătură, apreciînt mai întii efortul credincioșilor de a contribui la lucrările de consolidare a zidurilor bisericii, la confecționarea mobilierului și la executarea picturii cu scene biblice din Vechiul și Noul Testament și cu chipuri de sfinți între care se numără și sfinții români. P.C. Sa a arătat că împlinirea acestei lucrări de restaurare a Bisericii din Produlești dovedește rîvna credincioșilor de a avea un frumos locaș de cult, cît și spiritul de organizare și abnegație al păstorului lor sufletească, care au asigurat cele necesare lucrărilor.

După multe sacrificii a sosit și ceasul bucuriei duhovnicești la care sînt îndreptățiți credincioșii acestei enorii adunați în număr mare la slujba vecerniei ca să mulțumească și să dea slavă lui Dumnezeu. Pe fețele lor se citește bucuria și satisfacția de a trăi mult așteptatul moment al tîrnosirii de care se învrednicesc numai cei perseverenți și pătrunși de ambiția de a munci cu seriozitate. Înainte de a părăsi frumosul locaș de închinăciune, credincioșii sînt anunțați de P.C. Pr. paroh asupra

programului din ziua următoare, când ei vor avea deosebitul prilej de a avea în mijlocul lor pe Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, pentru a tîrnosi Biserica din localitatea lor.

Data de 10 noiembrie a.c. se înscrie cu litere de aur pe frontispiciul Bisericii din Produlești în care s-au adunat mulți credincioși ca să ia parte la momentul sfințirii locașului de cult. Într-o zi însoțită și liniștită de toamnă tîrzie, toți credincioșii și preoții așteaptă sosirea Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomițeanul. La orele 9 dimineața, în sunet de clopot se anunță sosirea Prea Sfinției Sale care este întâmpinat de preoți și diaconi în frunte cu P.C. Pr. Prof. Dumitru Radu, Prorectorul Institutului Teologic din București, și P.C. Pr. Eugen Bejan, Protopopul Protoieriei Găești.

După ce binecuvintează credincioșii cu Sf. Cruce, P.S. Roman Ialomițeanul intră în sfîntul locaș unde, împreună cu ceilalți slujitori, se pregătește pentru a ieși la sfințirea apei. Momentul sfințirii apei se desfășoară în fața Bisericii și după aceea urmează înconjurul sfîntului locaș, după care se intră iarăși în el și Prea Sfinția Sa săvîrșește tîrnosirea cu Sfîntul și Marele Mir.

Împlinindu-se rînduiala tîrnosirii, Prea Sfinția Sa, împreună cu soborul de preoți și diaconi, se pregătesc pentru săvîrșirea Sf. Liturghii. Din soborul slujitorilor fac parte: P.C. Pr. Dumitru Radu, Prorectorul Institutului Teologic din București, P.C. Pr. Protoiereu Eugen Bejan, P.P.C.C. Preoți Ceaușu Ion de la Biserica Albă din Tîrgoviște, Ștefan Nicolae, de la parohia Măgurele — jud. Prahova, Chivulescu Gh. de la parohia Căprioru-Tătărani, jud. Dimbovița, Știrbescu Petre, de la parohia Gura Suții, jud. Prahova, Tuță Adrian, de la Mărcești, jud. Dimbovița, P.P.C.C. Diaconi: Prof. Emilian Cornișescu, Andronescu Grigore de la Catedrala Patriarhală și P.C. Ierod. Teofan Milea.

P.C. Prorector Dumitru Radu a rostit predica zilei în care a pus în lumină valoarea învățăturilor religios-morale care se desprind din pericopa evanghelică pentru viața credincioșilor. În cuvîntul său, P.C. Sa a accentuat valoarea inestimabilă și permanentă a acestor precepte evanghelice și, totodată, a îndemnat pe cei de față la urmarea dreptei credințe care asigură mîntuirea și înțelegerea dintre oameni.

Cu prilejul solemn al tîrnosirii Bisericii, după Încheierea Sf. Liturghii, a luat cuvîntul P.C. Protoiereu Eugen Bejan care după convenita adresare, și-a exprimat bucuria de a saluta în numele preoților din protoieria Găești pe Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul. Totodată, P.C. Sa a arătat, între altele, că toți preoții din Protoieria Găești dau dovadă de multă responsabilitate în misiunea lor religios-morală și sînt devotați Părintelui lor spiritual, Prea Fericitul Patriarh Iustin. În numele preoților, P.C. Sa roagă pe Prea Sfințitul Episcop să transmită Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române sincere și alese urări de sănătate și viață îndelungată.

Apoi a luat cuvîntul P.C. Pr. Paroh Anton Nicolae care a făcut o dare de seamă asupra istoricului și lucrărilor de restaurare a Bisericii. În cuvîntul său, P.C. Sa se face interpretul aleselor sentimente ale credincioșilor săi de a primi cu deosebită bucurie pe Prea Sfințitul Episcop ca să le sfințească locașul de închinăciune pentru renovarea căruia au trudit mulți ani. Lucrările de restaurare au început în anul 1980 și în ele s-au investit sume mari de bani pe care le-au suportat credincioșii. Așa cum remarcă P.C. Sa «tot satul a fost prezent cu obolul și cu munca, în mod special s-au remarcat membrii Consiliului și ai Comitetului Parohial».

În alocuțiunea sa, P.C. Pr. Paroh a menționat câteva nume de mari donatori și apoi a arătat că inițial Biserica a fost de lemn și mai târziu, între anii 1853—1854 a fost zidită. Din cauza vremii, sfântul locaș s-a deteriorat, fiind nevoie în mai multe rânduri de reparații care nu au fost de proporția celor începute în anul 1980. Ultimele reparații au necesitat sume mari de bani care s-au investit pentru lucrări de subzidire, mobile, icoanele hramului în mozaic de Murano, electrificare și pictură. Pentru acoperirea cheltuielilor o contribuție substanțială a avut-o și Sf. Arhiepiscopie a Bucureștilor.

Vorbitorul ține să aducă pe această cale vii și smerite mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, pentru ajutorul bănesc pe care l-a acordat acestei parohii și cu această ocazie roagă pe Prea Sfințitul Roman să asigure pe Prea Fericirea Sa că, în calitatea sa de slujitor al Domnului, se va strădui să păstreze în enoria sa legea cea sfântă și curată a moșilor și strămoșilor noștri.

În partea ultimă a cuvîntului său, P.C. Sa mulțumește tuturor celor care au contribuit la înfrumusețarea locașului de cult, precum și celor care au venit la slujba tîrnosirii Bisericii din localitatea Produlești și invită respectuos pe Prea Sfințitul Roman să rostească un cuvînt de învățătură în fața enoriașilor.

Cel de al treilea vorbitor, Părintele Ceaușu Ion, fost păstor sufletesc al credincioșilor din Produlești, a elogiât spiritul de unitate al enoriașilor din această parohie, și, totodată, și-a exprimat regretul că dintre cei în vîrstă apropiați ai Bisericii, mulți nu mai sînt în viață și cu siguranță că și aceștia s-ar fi bucurat la această zi mare.

În numele enoriașilor a rostit un scurt și mișcător cuvînt Dl. Dragnea Dumitru, învățător pensionar. După convenita salutare, Dl. învățător a arătat că ziua de azi este un moment de bucurie duhovnicească și de preamărire a lui Dumnezeu. Cu mîndrie îndreptățită vorbitorul ține să spună că toate lucrările de restaurare au fost organizate «cu pricepere și dăruire» de către fiul satului Broșteni, com. Produlești, P. C. Pr. Paroh Anton Nicolae, care, după terminarea liceului de cultură generală în orașul Titu, a urmat seminarul teologic și Institutul Teologic universitar din București, promoția 1979. Alături de preotul paroh, continuă vorbitorul, pe tot parcursul lucrărilor, a fost cîntărețul Ștefan Gh. și membrii Consiliului și comitetului parohial. Că P. C. Sa s-a ridicat din mijlocul consătenilor și astăzi toți îl înconjoară prin participarea lor în număr mare.

După cele 4 alocuțiuni, a vorbit Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomițeanul care, după ce a lăudat hărnicia și consecvența credincioșilor din Produlești, a adresat celor prezenți un bogat și interesant cuvînt de învățătură privind atașamentul credincioșilor din Produlești, a adresat celor prezenți un bogat și interesant cuvînt de învățătură privind atașamentul credincioșilor față de Biserică, locașul de cult închinat lui Dumnezeu, în care se săvîrșesc toate cele 7 Sf. Taine și ierurgii pentru nașterea și creșterea spirituală a celor ce urmează și poartă numele Mîntuitorului Hristos. P. S. Sa, referindu-se la pericopa evanghelică a zilei, a subliniat îndatorirea creștinului de a ajuta pe semenul său în nevoi, fie ele materiale sau spirituale, întrucît numai așa se va învrednici de binecuvîntarea și răsplata lui Dumnezeu.

Prea Sfinția Sa, în incheierea cuvîntului, a anunțat pe cei de față că Prea Fericitul Patriarh Iustin a acordat P. C. Pr. Paroh Anton Nicolae, ca o răsplată pentru eforturile depuse la înfrumusețarea Bisericii din Produlești, rangul de iconom-stavrofor.

Pentru frumoasa Comună deluroasă Topoloveni ziua de 8 noiembrie 1985 — Sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil — hramul Bisericii din localitate a rămas de neuitat, pentru că în această zi s-a săvârșit, într-un cadru solemn al Sfintei Liturghii arhieresti, sfințirea lucrărilor de reparații, consolidări și pictură din nou a Sfantului Locaș de cult.

Încă de dimineață, Biserica frumos împodobită cu florile reci de toamnă, și credincioșii, veniți, cu luminări aprinse în mâini, cu soborul de preoți, având în frunte pe P. C. Preot Emilian Stănescu, Protoiereul Circ. Cîmpulung-Muscel, au primit pe delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în persoana P. S. Episcop Vasile Tirgovișteanul, Vicar Patriarhal.

După obișnuita ceremonie a sfințirii apei, ocolirea Bisericii și rugăciunea de sfințire, a urmat Sfinta Liturghie, în cadrul căreia s-a săvârșit și hirotonia unui teolog.

Predica zilei a fost rostită de Pr. David Popescu, de la Centrul eparhial.

În continuare, P. C. Protoiereu Emilian Stănescu, după ce a salutat venirea P. S. Episcop Vasile, se adresează credincioșilor și păstorului lor sufletesc spunînd, printre altele: «Astăzi este o sărbătoare mare pentru Dvs., o binecuvîntare a muncii depusă de evlavia creștină, pentru înfrumusețarea Bisericii parohiale și o bucurie pentru protoieria Cîmpulung, care primește cea de a III-a vizită a P. S. Sale. Face o prezentare a parohiilor și a bisericilor din protopopiat, și, numărul mare al credincioșilor prezenți, dovedește interesul și dragostea față de cuvîntul lui Dumnezeu și pentru Biserică. Actualul paroh, fiul satului — Lupu Valentin — numai în cinci ani de pastorație, a realizat ceea ce se vede, o lucrare frumoasă, frumos împodobită și inzestrată de către credincioși, cu toate cele de trebuință. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin pentru ajutorul material acordat lucrărilor, precum și Departamentului Cultelor pentru înlesnirile făcute, Organelor locale de Stat și tuturor credincioșilor care au contribuit, cu jertfa lor pentru podoaba bisericii lor. În mod deosebit, mulțumește P. S. Episcop Vasile pentru oboseala luată de a veni la sfințirea Bisericii.

Preotul Lupu Valentin, parohul Bisericii prezintă o dare de seamă cu privire la desfășurarea lucrărilor, care numai în timp de 5 ani au fost executate, reparații la Biserică, la acoperiș, la clopotniță, cimitir, etc. cea mai mare parte din contribuțiile credincioșilor. Mulțumește P. F. Patriarh pentru ajutorul dat, îndeosebi P. S. Episcop Vasile Tirgovișteanu.

P. S. Episcop Vasile mai întâi aduce binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin credincioșilor și preotului lor. În continuare, spune, printre altele: «Slavă lui Dumnezeu Care ne-a învrednicit să venim și să binecuvîntăm munca Dvs., precum și frumosul Locaș de închinare, acum reînnoit. Vorbind despre însemnătatea Bisericii spune că «ea este locul de sfințenie, de înălțare a sufletului nostru. Omul, este puțin mai prejos decît îngerii, fiind zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. De aceea, trebuie să meargă cu curaj și credință cu ajutorul Său, în drumul vieții. Cei vechi spuneau că prin moarte oamenii sînt pierduți, susținînd teoria destinului. Pentru noi creștinii oamenii vor învia, așa cum a înviat Mîntuitorul și ne-a dat arvuna mîntuirii».

La sfîrșit binecuvîntează pe toți, feliicită pe credincioși și pe preotul lor, pentru frumoasa realizare cu restaurarea Bisericii din orașul Topoloveni.

Slujba s-a terminat cu pomenirea ctitorilor și credincioșilor adormiți în Domnul.

ASISTENT

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

INSTALAREA P. S. LUCIAN TOMITANUL ÎN POSTUL DE EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

După alegerea de Sfântul Sinod și recunoașterea de conducerea de Stat a P. S. Lucian Tomitanul ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, duminică, 24 noiembrie 1985 a avut loc instalarea P. S. Sale în acest post.

Instalarea s-a desfășurat într-un cadru festiv, în catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța, orașul de reședință al P. S. Sale.

În dimineața zilei, I. P. S. Arhiepiscop Antim și P. S. Episcop-vicar Lucian au săvârșit împreună Sfânta Liturghie, în fruntea unui sobor de clerici din conducerea eparhială. Au luat parte la serviciul divin protoiereii din județele Constanța și Tulcea și un mare număr de preoți și credincioși din localitate și împrejurimi.

Răspunsurile liturgice au fost date de corala catedralei.

Potrivit programului stabilit, p. c. vicar administrativ arhim. Ieronim Motoc a dat citire Hotărârii Sfântului Sinod, privind alegerea și recunoașterea P. S. Lucian Tomitanul, ca episcop-vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos.

I. P. S. Arhiepiscop Antim a înmănat după datină P. S. Episcop-vicar Lucian Tomitanul cîrja păstorească ca semn al autorității și al răspunderilor ce i s-au încredințat în această eparhie. De asemenea i-a oferit ca dar arhieresc un epitrahil și un omofor.

A rostit apoi o călduroasă cuvintare de prezentare a noului Episcop-vicar, cu aprecieri elogioase asupra activității P. S. Sale desfășurată în țară și peste hotare, exprimîndu-și totodată bucuria de a-l avea de colaborator apropiat în lucrarea bisericească și socială din eparhie.

P. c. protoiereu Dumitru Stănei de la Constanța a adus P. S. Sale salutul protoiereilor și preoțimii din eparhie, asigurîndu-l de sprijinul devotat și de dragostea fiască a acestora în activitatea sa de Episcop-vicar.

În răspunsul său ce a urmat P. S. Episcop-vicar Lucian Tomitanul și-a manifestat bucuria de a păși în ogrorul acestei eparhii în urma alegerii de Sfântul Sinod, la recomandarea I. P. S. Arhiepiscop Antim unde odinioară au strălucit sfinți ierarhi și martiri. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Patriarh Iustin și înaltei conduceri de Stat pentru încrederea cu care a fost investit, dînd asigurări că se va strădui să-și îndeplinească cu sîrguință misiunea ce i-a fost încredințată în această eparhie sub oblăduirea I. P. S. Arhiepiscop Antim.

Solemnitatea s-a încheiat cu polihroniul tradițional.

A urmat un dejun oficial oferit de Centrul eparhial la restaurantul «Casa cu lei», din Constanța, la care s-au rostit toasturi.

Au mai luat cuvîntul p. c. vicar administrativ Ieronim Motoc, preotul catolic Iosif Gonciu din Constanța și alții.

A răspuns P. S. Episcop-vicar Lucian Tomitanul aducînd mulțumiri tuturor vorbitorilor pentru călduroasele urări ce i-au fost adresate.

În încheiere I. P. S. Arhiepiscop Antim și-a exprimat bucuria pentru participarea la această solemnitate a reprezentanților Departamentului Cultelor, a delegatului Consiliului Popular județean și a celorlalți invitați și asigură din nou pe P. S. Sa de dragostea sa frățească și de tot sprijinul.

Vicar IERONIM MOTOC

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI (Septembrie, octombrie, noiembrie și decembrie 1985)

1. Slujbe arhieresti, hirotonii, slințiri de biserici, hramuri

— Miercuri, 11 septembrie, I. P. S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos a slujit la catedrala arhiepiscopală din Galați și a hirotonit pe candidatul MANOLACHE MARIAN ca diacon.

— Joi, 12 septembrie, I. P. S. Sa a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul MANOLACHE MARIAN ca preot, pe seama parohiei CEAMURLIA DE JOS, protopopiatul Babadag, județul Tulcea, iar pe candidatul LUCA MITICĂ ca diacon.

— Joi, 26 septembrie, I. P. S. a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul LUCA MITICĂ, ca preot, pe seama parohiei CHIRAFTEI, protopopiatul Galați, iar pe candidatul VESA MIRCEA ca diacon.

— Vineri, 4 octombrie, I. P. S. Arhiepiscop a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul VESA MIRCEA ca preot pe seama parohiei PARCHES, protopopiatul Tulcea, și pe candidatul CODREANU VASILE ca diacon.

— Miercuri, 9 octombrie, I. P. S. Arhiepiscop a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul CODREANU VASILE ca preot pe seama parohiei SLIVNA, protopopiatul Galați și pe candidatul RIMBOI IOAN ca diacon.

— Duminică, 13 octombrie, I. P. S. Arhiepiscop a oficiat sfințirea mare a bisericii CUVIOASA PARASCHEVA — cimitir, din municipiul Constanța, păstorită de preotul paroh Buric Mihai. Cu acest prilej I. P. S. Sa a hirotonit pe diaconul DONICI IOAN, ca al doilea preot de la această parohie.

— Duminică, 3 noiembrie, I. P. S. Arhiepiscop a oficiat sfințirea mare a bisericii din parohia GRECI, protopopiatul Tulcea, păstorită de preotul paroh TULUCEANU NICOLAE și preot conslujitor Tenea Mihai. Cu acest prilej I. P. S. Sa a hirotonit pe candidatul CHIRIAC MARIAN ca diacon.

— Miercuri, 20 noiembrie, I. P. S. Arhiepiscop Antim a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul CHIRIAC MARIAN ca preot pe seama parohiei ROGOJENI, protopopiatul Galați, și pe candidatul MANGU GABRIEL ca diacon.

— Vineri, 6 decembrie, sărbătoarea Sf. Ierarh Nicolae, hramul catedralei arhiepiscopale, I. P. S. Arhiepiscop Antim a slujit și a hirotonit preot pe diaconul MANGU GABRIEL, pe seama parohiei ȚEPEȘ VODĂ, protopopiatul Medgidia, și pe candidatul DUMITRAȘC PANAIT ca diacon.

— Duminică, 22 octombrie, din încredințarea I. P. S. Arhiepiscop, P. C. arhim. Ieronim Motoc a oficiat sfințirea mare a bisericii din parohia SMULTI I, protopopiatul Galați, păstorită de preotul paroh Totolici Ioan.

— Duminică, 27 octombrie, din încredințarea I. P. S. Arhiepiscop Antim, p. c. vicar ad-tiv Motoc a oficiat resfințirea bisericii din parohia GHIDIGENI, protopopiatul Tecuci, păstorită de preotul paroh Rusu Ioan.

2. Vizite canonice

— Duminică, 1 septembrie, I. P. S. Arhiepiscop Antim a vizitat biserica Sf. Împărați II din Constanța și căminul eparhial de la Eforie Sud.

— Miercuri, 4 septembrie, a vizitat biserica Palazu Mare din Constanța.

— Joi, 10 septembrie, a vizitat parohia GENERAL SCĂRIȘOREANU din protopopiatul Medgidia.

— Vineri, 6 septembrie, a vizitat parohiile COBADIN, cu șantier de restaurare, filiala DERVENT (Girlița), MEDGIDIA, cu șantier de pictură și sediul protoieriei Medgidia.

— Sâmbătă, 7 septembrie, a vizitat parohia misionară NÁVODARI, protopopiatul Constanța.

— Duminică, 8 septembrie, a vizitat parohia TECHIRGHIOI și SF. CUV. PARASCHEVA — cimitir din Constanța.

3. Conferințe profești

În perioada de la 24—27 septembrie a.c., la sediile protopopești din eparhie, s-au desfășurat lucrările conferințelor cu tema: «Momente importante din viața Bisericii Ortodoxe Române» (cu prilejul aniversării centenarului autocefaliei și a 60 de ani de Patriarhie).

Referatele prezentate de referenți asupra temei au fost bine întocmite și instructive, folosindu-se materialul informativ din Bibliografia dată de Cancelaria Sfantului Sinod și din diferite reviste bisericești. La discuțiuni, pe marginea subiectului, au participat mai mulți preoți de la fiecare protoierie, care au adus completări valoroase. S-a subliniat că succesele Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul veacurilor, ca una dintre cele mai vechi instituții ale țării, se datoresc faptului că ea a fost și este strâns legată de viața poporului. Aspiratiile neamului pentru unitate, independență și suveranitate au fost sprijinite întotdeauna și de Biserică. De aceea, poporul nostru, în devenirea sa, ori de câte ori a pășit pe o nouă treaptă a afirmării și organizării sale statale și sociale, și Biserica a cunoscut perioade corespunzătoare de înflorire, în același timp.

Conferințele au fost prezidate de delegații chiriarhali, care au condus lucrările, au dat lămuririle cuvenite și au trasat sarcinile care revin preoțimii și credincioșilor în continuare, după indicațiile primite de la Centrul eparhial.

În a doua parte, au fost prezentate rapoarte de activitate socială, din care a rezultat buna colaborare și sprijinul pe care îl dă preoțimea, organelor locale în problemele obștești.

Conferințele din luna septembrie a.c. s-au desfășurat după programul cunoscut și au fost urmărite cu viu interes și cu folos de către preoții eparhiei.

b) Conferințe administrative și misionare

La 16 și 17 octombrie a.c. au avut loc conferințele administrative de la protoierii cu preoții și cîntăreții bisericești, pe semestrul II/1985, cu tema: «Îndatorirea preoților privind chivernisirea bunurilor parohiale».

Atît referenții care au prezentat tema cît și preoții care au participat la discuții au evidențiat atenția care se acordă bunurilor parohiale, ca bunuri obștești și în mod deosebit a celor cu valoare patrimonială, aflate în păstrarea parohiilor. Au fost prezentate apoi rapoarte de activitate gospodărească, subliniindu-se grija pentru repararea și înfrumusețarea lăcașurilor de cult și a imobilelor parohiale.

— La conferința misionară, ce a avut loc în continuare, cu preoții și cîntăreții bisericești, a fost prezentată predica misionară cu subiectul: «Dezbinarea de la dreapta credință și consecințele ei». Au fost subliniate foloasele unității credincioșilor în jurul Bisericii strămoșești și a tradițiilor ei de veacuri, prin care s-a adus o contribuție la dezvoltarea culturii și unității spirituale a poporului nostru, de pe întregul teritoriu al țării.

Au fost prezentate apoi rapoarte de activitate misionară, asupra cărora s-au purtat discuții constructive și au fost analizate unele situații.

Din partea cîntăreților bisericești a fost tratat referatul: «Rolul cîntăreților bisericești în activitatea misionară». În discuțiile care au urmat s-au făcut completări de către preoți și cîntăreți, iar delegații Centrului eparhial au reînnoit unele dispoziții în legătură cu activitatea misionară de la parohii.

Conferințele s-au desfășurat cu bune rezultate și și-au atins scopul propus.

Arhim. IERONIM MOTOC

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRILE DIN CUPRINSUL EPARHIEI BUZĂULUI PE LUNILE SEPTEMBRIE-DECEMBRIE 1985

1. Din agenda P. S. Episcop Epifanie, 1 iulie 1985—31 dec. 1985.

2. *iulie 1985*, a făcut vizite canonice la parohiile: Răstoaca, Vulturul de Sus, Vulturul de Jos din protopopiatul Focșani, Ivăncești, Tulnici, Sîrbi din protopopiatul Panciu, M-rea Sihastru și Casa de odihnă Rogozu.

4 *iulie 1985*, a condus lucrările ședinței de lucru cu P. C. Părinți Protopopi și apoi a prezidat Consiliul Eparhial.

7 *iulie 1985*, a oficiat slujbă la Catedrala Episcopală.

13 *iulie 1985*, a făcut vizite canonice la Mănăstirile Sihastru și Rătești.

14 *iulie 1985*, a oficiat slujbă la Catedrala Episcopală.

16 *iulie 1985*, a prezidat, la Focșani, conferințe pentru pace la care au participat preoții din protopopiatele Focșani și Panciu.

17 *iulie 1985*, a prezidat conferința pentru pace la Buzău, la care au participat preoții din protopopiatele Buzău, Rm. Sărat și Pătrîlgele.

18 *iulie 1985*, a prezidat conferința pentru pace cu preoții din protopopiatul Brăila.

22—23 *iulie 1985*, a prezidat examenul de capacitate preotească la București pentru candidații din cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei.

24 *iulie 1985*, a primit ca oaspete pe președintele Consiliului Parohial din Vancouver (Canada) Benedict Florescu, vizitînd Centrul Eparhial și mănăstirile Ciolanu și Rătești.

15 *august 1985*, a oficiat slujbă la catedrala episcopală, hirotonind diacon pe tinărul Constantin Diaconu.

17 *august 1985*, a făcut vizite canonice la Casa de odihnă Rogozu și M-rea Sihastru.

18 *august 1985*, a oficiat Sfînta Liturghie la Catedrala Episcopală, hirotonind preot pe diaconul Constantin Diaconu pentru parohia Sibicîul de Sus, protopopiatul Pătrîlgele.

20 *august 1985*, a efectuat vizite canonice la Schitul Găvanu și fosta M-re Poiana Mărului, biserica monument istoric din Bordești și biserica Sf. Nicolae din Rm. Sărat.

22 *august 1985*, a oficiat vizite canonice la biserica Casei de odihnă Rogozu, la bisericile metohului Dălhăuți și la fostul schit Vărzărești.

25 *august 1985*, a făcut vizite canonice la biserica parohiei Gura Aninoasei și la biserica filială Cojanu, la bisericile Robești și Oleșești, filiale ale parohiei Tîrcov și la biserica Runcu filiala parohiei Pîrscovul de Jos.

27 august 1985, a făcut vizite canonice la bisericile parohiilor Ulmeni și Monteoru.

1 septembrie 1985, a oficiat slujba resfințirii la biserica Maluri protopopiatul Focșani, hirotesind sachelar pe preotul Eugen Ciorăscu.

8 septembrie 1985, a oficiat slujba resfințirii la biserica parohiei Săpunaru protopopiatul Focșani, hirotonind diacon pe tânărul Filip Niculescu. Cu acest prilej a hirotesit iconom-stavrofor pe pr. paroh Enache Graur.

15 septembrie 1985, a oficiat resfințirea bisericii parohiale Dragosloveni, protopopiatul Focșani, hirotonind preot pe diaconul Filip Niculescu pentru postul II la parohia Tibănești, protopopiatul Brăila.

17—19 septembrie 1985, a participat la a treia Adunare a Cultelor din România pentru dezarmare și pace.

22 septembrie 1985, a oficiat slujba resfințirii bisericii parohiale Sf. Nicolae din Rm. Sărat, hirotonind diacon pe tânărul Mîniosu Claudiu.

23 septembrie 1985, a efectuat vizite canonice la parahiile C. A. Rosetti și Băileni, ambele din protopopiatul Buzău.

28 septembrie 1985, a prezidat conferința preoțească la protopopiatul Pătirlagele.

29 septembrie 1985, a participat la sărbătorirea împlinirii a 60 de ani de patriarhat a Bisericii Ortodoxe Române.

30 septembrie 1985, a luat parte la lucrările Sf. Sinod.

6 octombrie 1985, a oficiat slujbă la Catedrala Episcopală, hirotonind preot pe diaconul Claudiu Mîniosu pentru parohia Corbița, protopopiatul Panciu. Tot în cadrul aceleiași slujbe a hirotonit diacon pe tânărul Marcel Murgu.

10 octombrie 1985, a efectuat vizite canonice la parahiile C. A. Rosetti, protopopiatul Buzău, Băndoiu, Mărașu și Urleasca din protopopiatul Brăila.

13 octombrie 1985, a oficiat slujbă la catedrala episcopală, hirotonind preot pe diaconul Marcel Murgu pentru parohia Doaga, protopopiatul Panciu. Tot în cadrul aceleiași slujbe a hirotonit diacon pe tânărul Ionel Pleșa.

După oficierea Sfintei Liturghii a participat la slujba parastasului pentru coriștii decedați.

14 octombrie 1985, a oficiat resfințirea bisericii «Cuvioasa Paraschiva» — din municipiul Buzău, hirotonind preot pe diaconul Ionel Pleșa pentru parohia Mihăilești, protopopiatul Buzău și diacon pe tânărul Florin Pintoi.

20 octombrie 1985, a oficiat resfințirea bisericii parohiale Brăilița, hirotonind preot pe diaconul Florin Pintoi pentru parohia Glodeanu Cîrlig, protopopiatul Buzău.

26 octombrie 1985, a efectuat vizite canonice.

3 noiembrie 1985, a oficiat slujba resfințirii bisericii parohiei Rușețu, prot. Buzău, hirotonind diacon pe tânărul Tăsică Stanciu și hirotosind sachelar pe preotul paroh Vasile Ciorită.

8 noiembrie 1985, a oficiat slujbă arhierescă la Catedrala episcopală, hirotonind diacon pe tânărul Romeo Beșliu.

9 noiembrie 1985, a prezidat lucrările Ședinței Consiliului Eparhial și apoi lucrările Consfătuirii de lucru cu p. c. protopopi.

10 noiembrie 1985, în calitate de președinte a condus lucrările Adunării Eparhiale.

17 noiembrie 1985, P. S. Episcop Epifanie a oficiat slujbă arhierescă în catedrala episcopală, la care a luat parte membrii permanenței Consiliului Eparhial, P. C. Părinți Protopopi, stareți și starețe când a fost prezentat P. S. Arhiereu Vicar Gherasim Cu-

coșel, care prin hotărîrea Sf. Sinod, la solicitarea P. S. Episcop Epifanie a fost detașat de la Episcopia Aradului la Episcopia Buzăului în postul vacant de arhiereu vicar.

Tot în cadrul Sf. Liturghii a hirotonit preot pe diaconul Romeo Beșliu, pentru parohia Apostari, prot. Buzău.

18 noiembrie 1985, împreună cu P. S. Arhiereu Vicar Gherasim a cercetat canonic mănăstirile Rătești și Ciolanu.

19 noiembrie 1985, a prezidat Conferința preoțească la protopopiatul Focșani cu acest prilej prezentîndu-l preoților pe P. S. Gherasim Cucoșel, ca arhiereu vicar al Eparhiei Buzăului.

În după amiaza aceleiași zile a cercetat canonic biserica casei de odihnă Rogozu.

20 noiembrie 1985, în prima parte a zilei a inspectat sediul protopopiatului Focșani. apoi a prezidat conferințele preoțești la protopopiatele Panciu și Brăila prezentîndu-l cu acest prilej pe P. S. Gherasim Cucoșel ca arhiereu-vicar al Eparhiei Buzăului.

21 noiembrie 1985, a oficiat Sf. Liturghie în Catedrala episcopală, hirotonind diacon pe tînărul Traian Bărbieru.

1 decembrie 1985, a oficiat slujba resfințirii bisericii parohiale Topliceni, protopopiatul Rm. Sărat, hirotonind diacon pe tînărul Vasile Bratie. Tot cu acest prilej a hirotesit «sachelar» pe preotul Constantin Crețu fost paroh al parohiei Topliceni.

6 decembrie 1985, a oficiat slujbă arhierească la catedrală hirotonind diacon pe tînărul Dumitru David și preot pe diaconul Vasile Bratie pentru parohia Năruja, prot. Panciu.

8 decembrie 1985, a oficiat vizite canonice la bisericile parohiilor: Poșta Cîlnău, Colibași, Puiestii de Jos, Puiestii de Sus, Nicoleşti din prot. Rm. Sărat și Slob. Bradului din prot. Focșani și Vadu-Pășii din prot. Buzău.

14 decembrie 1985, a participat la cea de a XVI-a întrunire a Comisiei de Istorie eclesiastică comparată.

15 decembrie 1985, a participat la lucrările Adunării Naționale Bisericești.

16 decembrie 1985, a participat la lucrările Sf. Sinod.

20 decembrie 1985, împreună cu P. S. Arhiereu-Vicar Gherasim a participat la Serbarea de Crăciun la Seminarul Teologic.

22 decembrie 1985, a efectuat vizite canonice la parohiile Aliceni, Fundeni, Vadu-Sorești, Pruneni, Racovițeni, Murgești și Mocani din prot. Rm. Sărat.

25 decembrie 1985, a oficiat slujbă arhierească la Catedrala episcopală.

26 decembrie 1985, a oficiat slujba misionară la parohia Nasterii Maicii Domnului -- Buzău.

II. SFINȚIRI DE BISERICI

Sfințirea Bisericii din parohia Maluri, Jud. Vrancea.

În ziua de 1 septembrie 1985, într-un cadru solemn s-a oficiat slujba de sfințire a bisericii din parohia Maluri, protoieria Focșani.

În cuvîntul ținut P. S. Episcop referindu-se la pericopa evanghelică a arătat că dragostea credincioșilor față de Sfîntul locaș este rezultatul dragostei față de Mîntuitorul Iisus Hristos, care în Evanghelia de astăzi s-a definit ca fiind piatra cea din capul unghiului spunînd: «După cum orice casă nu poate rezista fără o temelie puternică, aceea ce reprezintă piatra unghiulară tot așa și casa sufletelor noastre, nu poate exista

fără Domnul nostru Iisus Hristos care este stîlp și temelie a adevărului îndrumînd mulțimea credincioșilor care erau de față, la păstrarea dreptei credințe, la dragoste frățească și hărnicie».

Pentru strădania și munca depusă, preotului paroh Eugen Ciorăscu și preotului Valeriu Tufaru de la parohia Nănești li s-a acordat rangul onorific de «Sachelar», fiind hirotesiți în fața credincioșilor.

La data de 8 sept. 1985, P. S. Episcop Epifanie, a oficiat slujba de resfințire a bisericii cu hramul «Nașterea Maicii Domnului» din parohia Săpunaru, prot. Focșani, în urma lucrărilor de consolidare și restaurare a picturii.

După resfințirea bisericii s-a oficiat Sfînta Liturghie, în cadrul căreia, la momentul potrivit a fost hirotonit diaconul candidatul Nicolescu-Veselu Gh. Filip.

În cuvîntul ținut la sfîrșit, P. S. Episcop Epifanie a subliniat importanța Prea Cinstirii Maicii Domnului ca Născătoare de Dumnezeu și ca mijlocitoare a noastră către Fiul Său-Domnul nostru Iisus Hristos, arătînd, în continuare, că în cinstea Maicii Domnului, strămoșii noștri au zidit catedrale, mănăstiri și biserici, cum este și aceasta resfințită astăzi. Pentru strădania și munca depusă, preotul paroh Enache Graur a fost distins cu cel mai înalt rang onorific de «iconom stavfor», fiind hirotosit în fața credincioșilor.

La data de 15 septembrie 1985, s-a sfințit biserica cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», din parohia Dragosloveni, protopopiatul Focșani, Jud. Vrancea.

La timpul potrivit, în cadrul Sfîntei Liturghii, a fost hirotonit întru preot diaconul Nicolescu-Veselu Filip, pentru postul II de preot de la parohia Tibănești, protoieria Brăila.

După oficierea Sfîntei Liturghii preotul paroh a prezentat raport amănunțit arătînd că acest Sf. locaș s-a zidit în anul 1796. În urma cutremurului din 1946 a suferit avarii fiind reparat și strîns cu centură metalică. La cutremurul din 1977 a suferit mari avarii.

Preotul paroh Ioan Moroiu împreună cu consiliul și comitetul parohial au procedat la executarea lucrărilor de reparații exterioare și interioare, după care s-a executat pictura din nou, toți credincioșii parohiei arătînd multă dragoste și înțelegere pentru a vedea Sfîntul locaș la frumusețea cea dintîi.

A luat apoi cuvîntul P. C. Pr. Nicolae Tătaru — protoieru de Focșani, care a arătat că: «Ziua sfințirii bisericii din parohia Dragosloveni este un eveniment de mare însemnătate în viața credincioșilor, deoarece P. S. Episcop Epifanie a avut dragoste și plăcere ca personal să binecuvînteze strădania tuturor prin sfințirea acestui așezămînt dumnezeesc.

Credincioșii parohiei vor veni din neam în neam și se vor ruga în acest dumnezeiesc locaș, mulțumind lui Dumnezeu pentru tot ceea ce ne-a dăruit nouă, cerînd cele ce sînt de folos spre mîntuirea sufletelor și trupurilor noastre».

A luat în încheiere cuvîntul P. S. Episcop Epifanie care a spus printre altele :

«Astăzi este sărbătoare mare pentru această parohie, unde ne-am adunat cu toții pentru a înălța rugăciuni bunului Dumnezeu.

Sărbătoarea de astăzi este prilejuită de binecuvîntarea pe care am dat-o strădanilor de mulți ani în urmă, pentru aducerea acestui sfînt locaș la frumusețea cea dintîi. Această biserică a fost zidită acum 200 de ani de înaintașii vrednici de pomenire care odihnesc aici în jurul ei și pe care noi i-am pomenit astăzi.

Această biserică este legată și de numele marelui poet Alex. Vlahuță și a rudelor sale, care pe la 1916 au strîns fonduri și au restaurat-o, iar frățiile voastre, sub supravegherea vrednicului preot paroh Ioan Moroiu ați făcut lucrările de re-

staurare, în urma cutremurului din 1977, împodobind-o cu pictură nouă, ca să fie moștenire urmașilor noștri de pe aceste meleaguri mioritice pline de legendă și istorie».

În încheiere P. S. Sa a felicitat pe preotul paroh Ion Moroiu, care a realizat aceste minunate lucrări, consiliul și comitetul parohial, precum și pe preoții care a făcut donații de la parohiile lor pentru înfrumusețarea acestui sfânt locaș.

Ca o recompensă a muncii depuse la împodobirea Casei Domnului, preotului paroh Ion Moroiu, i s-a acordat rangul onorific de «sachelar», fiind hirotosit în fața credincioșilor, după care s-a oficiat slujba Polihroniului.

În ziua de 22 sept. 1985 P. S. Episcop Epifanie a oficiat slujba de resfințire a bisericii cu hramul «Sf. Nicolae» din Rm. Sărat, jud. Buzău, în urma lucrărilor de restaurare a picturii.

La sfârșitul Sf. Liturghii P. C. paroh și protopop Preot Grigore Petrache, luind cuvîntul a făcut o succintă dare de seamă asupra lucrărilor executate, precum și un scurt istoric privind biserica și parohia «Sf. Nicolae». În încheiere, a mulțumit P. S. Episcop Epifanie, pentru dragostea de a veni și binecuvînta munca credincioșilor prin resfințirea bisericii. A mulțumit întregului sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar ad-tiv și tuturor credincioșilor care au participat la această înălțătoare slujbă.

Luînd cuvîntul P. S. Episcop Epifanie și-a exprimat bucuria de a participa la această resfințire, alături de toți credincioșii acestei parohii, îndemnîndu-i să urmeze pilda iubirii lui Iisus Hristos, să păstreze nepătată credința strămoșească și să fie buni creștini și loiali patrioți. Să iubească pacea și să contribuie cu toții la strîngerea recoltelor de toamnă.

Felicitînd pe slujitorii acestei biserici, pe ostenitori și enoriașii parohiei a încheiat cu cuvintele: «Dumnezeu să dea pace în țara noastră și în toată lumea, ca să ne bucurăm de roadele muncii noastre».

Pentru bunele realizări pastorale și gospodărești în calitate de paroh P. C. Pr. Grigore Petrache — protopop i s-a acordat rangul onorific de «iconom stavrofor» fiind hirotosit în fața credincioșilor. Slujba s-a încheiat cu polihroniul îndătinat.

La data de 14 octombrie 1985, P. S. Episcop Epifanie într-un cadru sărbătorec însoțit de P. C. Vicar Ad-tiv de la Centrul Eparhial, de P. C. Protoiereu, și un mare sobor de preoți și diaconi a sfințit biserica cu hramul «Cuvioasa Paraschiva» din municipiul Buzău, în urma lucrărilor de restaurare a picturii.

După sfințirea bisericii s-a oficiat Sfînta Liturghie, în cadrul căreia au fost hirotoniți doi candidați, unul intru diacon și altul preot. La sfârșit după otpust P. C. Protopop *Dima Stamato* a rostit un scurt cuvînt de salut adresat P. S. Episcop Epifanie, după care preotul paroh Ion Frăsineanu a făcut o dare de seamă asupra tuturor lucrărilor de la început cînd s-a pus piatra de temelie la acest sfînt locaș, lucrări ce au culminat cu restaurarea picturii.

Luînd cuvîntul P. S. Episcop Epifanie a vorbit despre însemnătatea bisericii spunînd printre altele :

«Biserica în sine a fost întemeiată de Mîntuitorul Iisus Hristos pe Sf. Cruce pentru mîntuirea și sfințirea tuturor celor care cred în opera sa mîntuitoare. Biserica permanent este vie și lucrătoare. Aici se jertfește permanent, trupul Mîntuitorului Hristos. De aceea biserica nu este un locaș oarecare, ci este casa lui Dumnezeu unde venim și ne rugăm».

În încheiere P. S. Episcop Epifanie a îndrumat pe toți, cler și credincioși, să se înscrie în marele front al apărării păcii și vieții pe pămînt. «Prezența în număr mare, la această sărbătoare creștinească este tocmai pentru că avem pace, pentru că avem li-

bertate religioasă deplină, și de aceea trebuie să fim uniți în aceeași credință străbună în dragoste creștinească și pentru apărarea păcii pe planeta noastră» — a încheiat P. S. Sa.

La data de 20 octombrie 1985, a avut loc resfințirea bisericii din parohia Brăilița, municipiul Brăila, în urma lucrărilor de reparații curente și de restaurare a picturii ce s-au executat în ultimii ani la îndemnul stăruitor al P. S. Episcop Epifanie.

La sfârșitul Sfinței Liturghii, luând cuvântul preotul paroh Alexandru Chiscăneanu, a făcut un scurt istoric al parohiei arătând că această enorie s-a înființat în anul 1893, iar biserica a fost pictată în anul 1933, de către pictorul Orășanu. În continuare a arătat importante lucrări ce s-au executat la biserică, într-un timp scurt la numai doi ani de zile. Apoi a mulțumit respectuos P. S. Episcop Epifanie, pentru îndrumările date cu ocazia vizitelor canonice la parohie, exprimând totodată, în numele credincioșilor vii mulțumiri pentru dragostea și osteneala de a veni personal și a le binecuvînta munca și strădaniile depuse la înfrumusețarea casei Domnului.

Luând cuvântul P. S. Episcop Epifanie a arătat că această sărbătoare de resfințire a bisericii este ocazionată de rîvna preotului paroh, a celor doi preoți conslujitori, a organelor parohiale și de dărnicia credincioșilor, care au contribuit într-un fel sau altul la înfrumusețarea acestui sfînt locaș, unde se vor ruga de acum înainte cu și mai multă rîvnă. Referindu-se la pictură, P. S. Sa a arătat că aceasta este ca o carte deschisă pentru noi toți, și privind chipurile sfinților să ne străduim să fim mai buni și mai darnici cu cei ce au nevoie de ajutorul nostru. În încheiere P. S. Episcop Epifanie a îndemnat pe toți să muncească corect și cinstit la locul lor de muncă, să se roage pentru pace și liniște în întreaga lume, să nu se depărteze de Sfînta Biserică și să păstreze curată credința strămoșească. Pentru munca și strădania depusă, celor trei slujitori li s-a acordat rangul de «Iconom Stavrofor».

Duminică 3 noiembrie 1985, a avut loc resfințirea bisericii din parohia Rușețu, protopopiatul Buzău, în urma lucrărilor de reparații și împodobirea Sfîntului locaș cu pictură nouă în tehnica «fresco».

P. S. Episcop Epifanie însoțit de la Centrul Eparhial de către P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar ad-tiv, a fost întâmpinat de credincioșii parohiei și din alte parohii vecine cu dragoste și respect.

P. S. Sa după ce a sfințit sfîntul locaș în exterior și interior, a oficiat în continuare Sfînta Liturghie, în cadrul căreia a fost hirotonit întru diacon candidatul Stan-ciu Tăsică.

După otpustul Sfinței Liturghii, P. C. Protoieru Dima Stamate a prezentat un scurt raport privind lucrările de reparații și pictură, din cadrul protoieriei Buzău, salutînd prezența P. S. Episcop Epifanie în mijlocul credincioșilor din parohia Rușețu.

De asemenea, preotul paroh Vasile Ciorîță a exprimat bucuria, în numele credincioșilor, P. S. Episcop Epifanie, care a dat curs dorinței lor de a le binecuvînta munca și resfinți casa Domnului.

La sfârșit P. S. Episcop Epifanie a rostit un cuvînt de învățătură spunînd printre altele: «Ziua de astăzi este o zi de mare sărbătoare pentru dumneavoastră, deoarece s-au încheiat lucrările de reparații a picturii din nou la care ați contribuit cu toții. Aceasta demonstrează trei lucruri:

1. Credința arătată prin fapte;
2. Evlavia adîncă;
3. Că prețuiți, așa cum se cuvine, pe înaintașii dvs. care v-au zidit această biserică.

Astfel, ați dat dovadă de buni credincioși și buni români ai acestor meleaguri binecuvântate de Dumnezeu. Nimeni nu se poate numi un bun creștin dacă nu are credință în Dumnezeu, în Mântuitorul Hristos și în opera lui mântuitoare. Nimeni nu se poate numi un creștin devotat al Bisericii noastre strămoșești dacă nu este și un fiu devotat al neamului nostru românesc».

În continuare P. S. Sa a îndrumat pe toți credincioșii să fie făuritori de pace, căci ea ne-a prilejuit întâlnirea la această sărbătoare.

Ca un simbol de prețuire pentru activitatea depusă preotului paroh Vasile Ciorită i s-a acordat rangul de «Sachelar», iar preotului conslujitor Săvescu Nicolae i s-a acordat rangul de «iconom stavrofor», pentru munca depusă în cei 50 de ani de activitate pastorală și gospodărească.

Duminică 24 noiembrie 1985, din încredințarea P. S. Episcop Epifanie, P. S. Arhiereu Vicar, Gherasim, însoțit de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar ad-tiv, a resfințit biserica parohiei Amaru, protoieria Buzău, jud. Buzău. Apoi s-a oficiat Sf. Liturghie, în cadrul căreia, la momentul potrivit, au fost hirotoniți doi tineri unul întru preot pentru parohia Gradiștea, prot. Brăila și altul întru diacon.

La sfârșitul slujbei P. C. Protoieru Dima Stamate a rostit un scurt cuvânt de salut, prezentând în același timp pe P. S. Arhiereu Vicar, detașat la Episcopia Buzăului. În continuare P. C. Protoieru, în numele credincioșilor parohiei Amaru, a mulțumit P. S. Arhiereu pentru dragostea și osteneala de a le binecuvînta strădaniile și munca depusă la înfrumusețarea Casei Domnului, rugându-l să asigure pe P. S. Episcop Epifanie că pe aceste meleaguri sînt slujitori vrednici și credincioși buni, care nu conțesc să lucreze pe întinsele ogoare, fiind în același timp și buni cetățeni ai Patriei noastre.

Luînd cuvîntul preotul paroh Ion Ionescu a prezentat un raport subliniind eforturile depuse de credincioși pentru efectuarea lucrărilor de reparații și realizarea frumoasei picturi. În continuare, preotul paroh și-a manifestat bucuria de care sînt stăpîniți credincioșii prin săvîrșirea slujbei arhieresti de către cel mai apropiat colaborator al P. S. Episcop Epifanie.

Așteptat cu deosebit interes de către preoți și credincioși, a luat cuvîntul P. S. Arhiereu Gherasim, care a adresat tuturor un cuvînt de învățătură privind sfințirea sfințelor locașuri. În continuare, P. S. Sa a făcut o amplă referire la rostul picturii murale, potrivit învățăturii sfintei noastre Biserici și a Tradiției Ortodoxe. Referindu-se la rolul și importanța sfinților a spus printre altele: «În biserica aceasta întîlnim și sfinți care sînt din neamul nostru românesc căci noi românii ne-am născut deodată și creștini și români. Prin urmare, sîntem cei mai autentici creștini, acesta fiind un mare lucru să te tragi dintr-un popor sfînt. Consider că aceasta este și o binecuvîntare de la Dumnezeu. Acum, după ce ați realizat atîtea lucruri minunate nu vă pot întîmpina decît cu cuvintele apostolului neamurilor «Bucurați-vă». Să vă bucurați de tot ceea ce ați realizat aici și să dați slavă lui Dumnezeu. Să ne aducem și noi partea noastră de contribuție. Căci dacă preoții își vor face cu conștiință datoria se vor învrednici de îndoită cinste».

Ca semn de prețuire a muncii desfășurată de P. C. Preot paroh Ion Ionescu i s-a acordat cel mai înalt rang de «iconom stavrofor».

În încheiere P. S. Arhiereu Gherasim a împărtășit tuturor arhieresti binecuvîntări din partea P. S. Episcop Epifanie, după care s-a oficiat obișnuitul Polihroniu.

Duminică 1 decembrie 1985, P. S. Episcop Epifanie însoțit de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — vicar ad-tiv a resfințit biserica «Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil» din parohia Topliceni, prot. Rm. Sărat, în urma importantelor lucrări de reparații și pic-

tură din nou în tehnica «fresco». În continuare, s-a oficiat Sf. Liturghie, în timpul căreia, la momentul potrivit, a fost hirotonit întru diacon un tânăr teolog. În timpul chinonicului preotul Horhocea Ion a citit pastorală pentru pace trimisă de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

La sfârșitul slujbei, P. C. Protoiereu Grigore Petrache, luând cuvântul și-a exprimat bucuria în numele credincioșilor că P. S. Episcop Epifanie, Întâistătătorul Eparhiei, a venit personal să binecuvânteze munca și strădania lor prin resfințirea locașului lor de cult, după care a raportat, că în protopopiat mai sînt încă biserici pictate care așteaptă să fie resfințite.

Preotul Crețu Constantin, luând cuvântul a făcut un scurt istoric al bisericii și o dare de seamă privind lucrările executate culminînd cu frumoasa pictură și mulțumind P. S. Episcop Epifanie, pentru bunăvoința și dragostea arătată.

Luînd cuvântul P. S. Episcop Epifanie și-a exprimat bucuria de a fi prezent la resfințirea acestei biserici ai cărei credincioși și-au dovedit credința prin fapte. În continuare, P. S. Sa referindu-se la pericopa evanghelică a vorbit credincioșilor despre credința puternică a orbului. P. S. Sa s-a referit și la faptul că poporul român aniversază la 1 decembrie anul acesta, 67 de ani de la istoricul act al desăvîrșirii statului național unitar român.

Pentru munca și strădania depusă, P. C. Pr. Crețu Constantin i s-a acordat rangul onorific de «sachelar» fiind hirotesit în fața credincioșilor.

Tot în aceeași zi P. S. Arhiereu a oficiat o slujbă misionară la biserica Sf. Dumitru din orașul Focșani.

În ziua de 26 decembrie 1985, din încredințarea P. S. Episcop Epifanie, P. S. Arhiereu Vicar Gherasim a resfințit biserica de la parohia Gura Sărății, prot. Buzău, însoțit de Centrul Eparhial de P. C. Pr. Gheorghe Guță — consilier economic și înconjurat de un sobor de preoți din împrejurimi și diaconul Nicolae Guță.

La sfârșitul Sfintei Liturghii, preotul paroh a prezentat pe scurt un raport privind lucrările de reparații și consolidare, precum și restaurarea picturii, repararea clopotniței și împrejmuirea, gardului.

În cuvîntul ținut către credincioșii prezenți în număr mare, P. S. Arhiereu Vicar Gherasim a precizat printre altele :

«Am adus cu toții mulțumire lui Dumnezeu pentru ajutorul primit la importante lucrări ce s-au executat la această biserică. Am adus cu toții mulțumire lui Dumnezeu pentru că am văzut cu ochii minții și ai sufletului din nou pe Mîntuitorul Hristos în ieslea Betleemului» — cu ocazia Crăciunului. Ca și magii care au adus daruri pruncului Iisus și credincioșii parohiei Gura Sărății au adus daruri pentru biserica lor, fiind pomeniți pentru tot ce au făcut la această minunată Biserică.

Sf. Apostol Pavel îndeamnă pe Timotei să-i păstorească pe credincioșii săi cu timp și fără timp, iar pe creștini îi sfătuiește ca nimeni să nu defăimeze tinerețile lui. Noi românii — subliniază P. S. Sa în continuare — avem șansa unică în istorie de a ne fi născut deodată și creștini și români. Așa se explică credința dvs. și a noastră a tuturor, așa se explică jertfa pe care ați adus-o la altar pentru a restaura această biserică pe care am sfințit-o astăzi.

P. S. Arhiereu Vicar Gherasim în încheiere a transmis tuturor credincioșilor din partea P. S. Episcop Epifanie arhieresti binecuvîntări, iar în noul an pe care-l vom începe să avem parte de liniște și pace la care trebuie să ne aducem și noi partea de contribuție în dubla calitate de credincioși și cetățeni.

În încheiere P. C. Protopop Dima Stamate a mulțumit P. S. Arhiereu Gherasim pentru dragostea și osteneala ce și-a luat de a sfinți acest locaș, asigurându-l că preoții și credincioșii prezenți vor pune la inimă îndrumările date de P. S. Sa.

Duminică 29 decembrie 1985, din încredințarea P. S. Episcop Epifanie, P. S. Arhiereu Gherasim a reînființat biserica parohiei Caragele prot. Buzău, însoțit de la Centrul Eparhial de P. C. Pr. Teofil Dumitrescu — Vicar Ad-tiv.

În continuare s-a oficiat Sf. Liturghie de către un sobor de preoți și Arhid. Tudor Mihalache în frunte cu P. S. Arhiereu Vicar Gherasim, iar la sfârșit P. C. Protoiereu Dima Stamate a rostit un scurt cuvânt de salut, după care preotul paroh a prezentat pe larg un raport de activitate, privind lucrările de reparații și restaurare a picturii murale.

Luând cuvântul P. S. Arhiereu Vicar Gherasim a precizat printre altele :

«Se cuvine mai întâi de toate să mulțumim lui Dumnezeu pentru tot ceea ce a făcut pentru noi. Mare este puterea credinței.

Dumnezeu a ales poporul evreu dintre toate neamurile pământului ca el să-i slujească și prin el să facă cunoscut oamenilor revelația Sa. Dacă în Vechiul Testament poporul evreu era ales și cinstit, în sens mai larg poporul român este binecuvântat de Dumnezeu, pentru că noi românii ne-am născut deodată și români și creștini și am primit Evanghelia prin Sf. Apostol Andrei care a propovăduit în Dobrogea de astăzi vestea cea bună de la Betleem a nașterii Pruncului Iisus.

Să păstrăm cu toții credința străbună, să fim cu luare aminte și să înțelegem adîncul Scripturilor. Am sărbătorit în urmă cu câteva zile Nașterea Mîntuitorului Hristos, care s-a născut într-o iesle din Betleemul Iudeii unde au venit să i se închine magii, care i-au adus ca jertfă, aur, smirnă și tămîie iar Dvs. ați contribuit cu dragostea și strădania de a restaura această biserică în care ne-am rugat astăzi, în duhul păcii și al dragostei lui Hristos».

În încheiere, P. S. Arhiereu Gherasim a felicitat pe toți pentru osteneala depusă, indemnînd să păstreze credința străbună și toate datinile strămoșești, împărtășind tuturor arhieriești binecuvîntări din partea P. S. Episcop Epifanie, cu urări de sănătate și pace în noul an 1986.

III. CONFERINȚE

1. Conferința preoțească pe luna septembrie 1985.

Cea de a treia conferință preoțească din anul acesta la Episcopia Buzăului s-a desfășurat între 19—26 sept. 1985, la care s-a tratat tema : «*Momente importante din viața Bisericii Ortodoxe Române (cu prilejul aniversării centenarului autocefaliei și a 60 de ani de Patriarhat)*».

O parte din aceste conferințe au fost prezidate de P. S. Episcop Epifanie, iar altele au fost prezidate, din încredințarea P. S. Sale, de P. C. Pr. Gh. Guță, consilier economic, P. C. Pr. Dionisie Grigore, consilier ad-tiv, și P. C. Pr. Nicolae Popescu inspector eparhial.

Referatul conferinței a fost susținut de următorii preoți : la prot. Buzău, P. C. Pr. C-tin Predoiu — parohia Niculești ; la prot. Brăila p.c. pr. D-tru Crețu — parohia Scărlătești ; la prot. Focșani, p. c. pr. D-tru Ionescu — parohia Jariștea ; la prot. Panciu, p.c. pr. Nicolae Croitoru — parohia Rotilești ; la prot. Rm. Sărat, p.c. pr. Eugen Haralambie — parohia Blăjani ; la prot. Pătrlagele, p.c. pr. Gh. Mihalcea — parohia Sibiciu de jos.

La discuțiile purtate în legătură cu tema conferinței au făcut completări un număr însemnat de preoți.

Toți vorbitorii au accentuat faptul că centenarul autocefaliei și 60 de ani de patriarhat, reprezintă aniversarea a două dintre cele mai importante momente din viața Bisericii Ortodoxe Române, două aniversări ce exprimă cele două firi ale neamului nostru — religioasă și națională, două mari realizări de înaltă cinstitie.

Recunoașterea Autocefaliei în 1885 și înființarea Patriarhiei în 1925, sînt consecința firească a organizării de stat a poporului român, care în 1877 și-a dobîndit independența de stat, iar în 1918 și-a înfăptuit unitatea sa politică.

2. Conferința administrativă din luna oct. 1985.

Cea de a doua conferință administrativă și ultima din anul acesta s-a desfășurat între 16—25 octombrie 1985.

La protoieriiile Focșani și Panciu, lucrările au fost conduse de P. C. Pr. Gh. Guță, consilier economic, ca delegat al P. S. Episcop Epifanie; la Prot. Brăila și Rm. Sărat lucrările au fost conduse de P. C. Pr. Dionisie Grigore Consilier administrativ, iar la prot. Buzău și Pătirlagele lucrările au fost prezidate de P. C. Pr. N. Popescu — inspector eparhial.

Referatul Conferinței intitulat: *«Indatorirea preotului privind chivernisirea bunurilor parohiei»*, a fost susținut de următorii preoți: la prot. Buzău — pr. Jianu Fănică — parohia Sfinții Îngeri Buzău; la prot. Brăila — pr. Veveriță Ioan — parohia Cazasu; la prot. Focșani — pr. Popa Costică — parohia N. M. Domnului-Odobesti; la prot. Panciu pr. Vatră Ion parohia Găgești; la prot. Rm. Sărat pr. Dănulescu Vasile — parohia Alex. Odobescu; la prot. Pătirlagele, pr. Dobrin Ioan — parohia Biscenii de Sus.

Un număr însemnat de preoți, au făcut completări pe marginea referatelor susținute.

Toți preoții care au luat cuvîntul pe marginea referatelor, au arătat că slujitorii bisericești au o deosebită răspundere în fața enoriașilor privind bunurile bisericești, căci de păstrarea lor și de buna lor chivernisire, depinde încrederea enoriașilor, care și-o pun în păstorul lor sufletesc.

Preotul paroh are îndatorirea de a face înregistrarea corectă și cinstită a tuturor încasărilor și plăților, păstrînd evidența contabilă la zi, aceasta constituind de fapt cartea de vizită a parohiei respective.

De asemenea, avem datoria de a cunoaște și respecta cu strictețe legile Statului nostru și legiuirile Bisericii noastre pentru păstrarea și chivernisirea bunurilor bisericești obișnuite dar mai ales a celor cu valoare artistică, istorică și documentară.

3. Conferința preoțească din luna noiembrie 1985.

Cea de a patra conferință preoțească și ultima din anul acesta s-a desfășurat între 12—20 nov. 1985, la care s-a tratat lema: *«Dreapta interpretare a Sfintei Scripturi și Tradiția bisericească. Temeiuri ale credinței adevărate»*.

Conferințele de la protoieriiile: Focșani, Panciu și Brăila au fost prezidate de P. S. Episcop Epifanie, în cadrul cărora P. S. Sa a făcut și prezentarea noului Arhiepiscop-Vicar detașat la Episcopia Buzăului, în persoana P. S. Gherasim Hunedoreanu. Conferințele de la protoieriiile Buzău, Rm. Sărat, Pătirlagele au fost conduse, din încredințarea P. S. Episcop Epifanie, de către P. C. Pr. Gh. Guță — consilier economic și P. C. Pr. Nicolae Popescu — inspector eparhial.

Referatul conferinței a fost susținut de următorii preoți: protoieria Buzău, pr. Mihai Gheorghe — parohia Cuv. Paraschiva — Buzău; prot. Brăila, pr. Simon Nicolae — parohia Latinu; prot. Rm. Sărat, pr. Mirea Mihail — parohia Găvănești, prot. Pătirlagele; pr. Gogeanu D-tru — parohia Chiojd I; prot. Focșani, pr. Horodni-

ceanu Mihai — parohia Sf. Ioan Focșani; prot. Panciu, pr. Păun Nicolae — parohia Tulnici.

Completări prețioase pe marginea referatelor au adus un număr însemnat de preoți.

Altfel din referatele prezentate cât și din luările de cuvânt ale preoților s-a putut înțelege bine că Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție sînt cele două căi ale revelației dumnezeiești supranaturale de egală valoare, dar înțelese numai în Biserică și prin slujitorii Bisericii.

De aproape două mii de ani, Ortodoxia s-a alimentat de la unicul și veșnicul izvor al Revelației divine, prin mijlocirea Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții.

În virtutea mandatului pe care slujitorii Bisericii l-au primit de la Mîntuitorul (Matei, 28,19) rezultă îndatorirea acestora de a veghea permanent asupra păstrării dreptei credințe moștenită de la înaintașii noștri și prin interpretarea corectă a Sf. Scripturi în lumina Sf. Tradiții, de a o apăra astfel de rătăcire sau răstălmăcire, avînd nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu, care va fi cu noi pînă la sfîrșitul veacurilor.

1. Ședința Consiliului Eparhial.

În ziua de 9 noiembrie 1985, a avut loc ultima ședință a Consiliului Eparhial, din anul acesta, la care a participat P. S. Episcop Epifanie, ca președinte, membrii Consiliului Eparhial, precum și diferiți invitați. În deschiderea lucrărilor P. S. Episcop Epifanie a arătat că membrii Consiliului sînt chemați să ia cunoștință de activitatea din anul 1985 și de bilanțul realizărilor din acest an.

Rapoartele ce se vor prezenta au menirea să înfățișeze activitatea ce s-a desfășurat pînă în prezent, dîndu-ne posibilitatea să ne gîndim, în continuare, la ceea ce mai avem de făcut în viitor.

P. S. Sa a dat cuvîntul raportorilor P. C. Pr. Dionisie Grigore — consilier administrativ, care a prezentat raportul sectorului ad-tiv și cultural, iar P. C. Pr. Gh. Guță — consilier economic a prezentat raportul sectorului economic. Aceste rapoarte după ce au fost citite și dezbătute, au fost aprobate în unanimitate de toți membrii Consiliului Eparhial.

În partea a doua a ședinței s-au rezolvat probleme de ordin administrativ ca numiri și transferări, iar la sectorul economic s-au rezolvat probleme ce necesitau urgență rezolvare.

În încheiere P. S. Episcop Epifanie, a mulțumit tuturor celor de față pentru participare, pentru intervențiile făcute și sugestiile date.

2. Lucrările Adunării Eparhiale pe anul 1985.

La data de 10 noiembrie 1985 a avut loc sesiunea ordinară anuală a Adunării Eparhiale, de la Episcopia Buzăului.

În dimineața zilei respective la orele 9,00, în Catedrala Episcopală, s-a oficiat Te-Deumul, la care au participat membrii Adunării Eparhiale și P. S. Episcop Epifanie.

Trecîndu-se în sala de ședințe P. S. Episcop Epifanie a deschis lucrările Adunării Eparhiale, spunînd printre altele :

«Activitatea noastră la Centru și în Eparhie al cărei bilanș se va prezenta și analiza pe sectoare în această Adunare Eparhială, s-a desfășurat și anul acesta în atmosfera de muncă susținută din țara noastră pentru realizarea importanțelor obiective din punct de vedere economic și social.

Strădaniile noastre din această perioadă s-au înscris în contextul unor importante aniversări care au fost sărbătorite cu legitimă mîndrie patriotică de către toți cetățenii țării noastre și cu aleasă trăire creștinească ortodoxă de clerul și credin-

cioșii Bisericii străbune, aniversări care ne-au stimulat la muncă și la întărirea unității noastre de neam și de credință».

Apoi, P. S. Episcop Epifanie a amintit evenimentele mai importante din anul 1985 și anume: Aniversarea a 40 de ani de la încheierea ultimului război mondial, când România a intrat pe un nou făgaș, când destinele ei au fost preluate de popor. A doua aniversare a fost împlinirea a 20 de ani de când la conducerea țării a fost ales Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu, perioadă în care țara noastră a înregistrat cele mai remarcabile înfăptuiri, în toate compartimentele activității și vieții poporului nostru.

Biserica Ortodoxă Română, de asemenea, a aniversat două importante evenimente din istoria ei: în luna mai s-a sărbătorit centenarul Autocefaliei pe care am dobândit-o în 1885, în urma proclamării independenței de Stat a României la 9 mai 1877. Al doilea moment important a fost împlinirea a 60 de ani de la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie.

Trecându-se la ordinea de zi, P. S. Sa a declarat deschise lucrările Adunării Eparhiale, iar P. C. Pr. Teofil Dumitrescu, — vicar ad-tiv, a rostit un emoționant cuvânt în care s-a arătat că în ziua de 9 noiembrie Intîlstitătorul Eparhiei Buzăului, P. S. Episcop Epifanie, împlinește 10 ani de arhierie.

După aceasta s-a dat citire referatelor de către P. C. Protoiereu Furtună Gheorghe, pentru sectorul ad-tiv și p. c. protoiereu Marinescu Gheorghe pentru sectorul cultural, iar dl. Vasilescu Tudor a dat citire referatului de la Sectorul economic.

Referatele au relevat activitatea P. S. Episcop Epifanie, a P. C. Pr. protoierei, viața religioasă din cuprinsul Eparhiei, precum și de la mănăstirile din eparhie, pregătirea profesională a preoților prin conferințele preoțești și administrative, cursurile de îndrumare pastorală a preoților, pregătirea viitorilor slujitori ai altarelor la Seminarul Teologic din Buzău, Institutul Teologic din București și Sibiu, precum și activitatea misionară și social-culturală.

Referatul economic a prezentat situația cheltuielilor pe anul 1984 și în cele nouă luni din anul 1985, bugetul de venituri și cheltuieli al Seminarului Teologic pe anul 1984 și bugetul de venituri și cheltuieli pe anul 1986.

Pe marginea referatelor prezentate au luat parte la discuții următorii:

P. C. Pr. Grigore Petrache — prot. Rm. Sărat, a spus printre altele: «Clerul și credincioșii noștri cunosc stilul de muncă, împlinirile și grija părintească a P. S. Episcop Epifanie și noi ca reprezentanți ai lor exprimăm și sentimentele lor. Vom duce clerului și credincioșilor veste că la conducerea eparhiei noastre veghează cu multă atenție P. S. Episcop Epifanie și că pentru bunăstarea Sfintelor noastre biserici și a patriei sintem toți chemați să ne aducem partea de contribuție».

Dl. Buriu Dumitru în cuvîntul său s-a referit la grija deosebită ce o poartă P. S. Episcop Epifanie, parohiilor din eparhie, ele fiind aprovizionate cu toate cele necesare exercitării cultului. Referindu-se la publicația eparhială «Îndrumătorul bisericesc» a arătat că el cuprinde diferite articole cu învățături folositoare de suflet precum și îndatoririle noastre bisericesti, patriotice și sociale ale credincioșilor.

P. C. Pr. Mardale Constantin a subliniat, în cuvîntul său, activitatea de teren a P. S. Episcop Epifanie, arătînd că dese vizite canonice efectuate de P. S. Sa la parohii au dat un nou imbold credincioșilor noștri, în vederea păstrării credinței noastre ortodoxe, fiind în același timp și cetățeni buni ai patriei.

P. C. Protoiereu Dima Stamate în cuvîntul său a făcut unele referiri privitoare la restaurările de pictură și pictură din nou, arătînd că în prot. Buzău există un nugarul Bisericii

măr mare cu șantiere de pictură, acesta fiind rezultatul măsurilor energice întreprinse de Centrul Eparhial, direct de P. S. Episcop Epifanie.

P. C. Protoiereu Furtună Gheorghe a arătat grija deosebită pe care o poartă P. S. Episcop Epifanie, monumentelor istorice și vechilor așezăminte bisericesti din munții și de pe frumoasa Vale a Buzăului.

DI. Vasilescu Tudor a exprimat recunoștință și vii mulțumiri P. S. Episcop Epifanie pentru activitatea depusă în cei 10 ani de arhierie, când s-a făcut bilanțul atfitor înfăptuiri ca : director al Seminarului de la Neamț, ca stareț al acelei mănăstiri, ca episcop-vicar la Tomis și din anul 1982 ca episcop eparhiot la Episcopia Buzăului unde, prin grija P. S. Sale, s-au făcut lucrările de consolidare și restaurare a întregului complex eparhial care acum strălucește în toată splendoarea.

În încheiere, P. S. Episcop Epifanie a supus la vot referatele celor trei sectoare, ele fiind aprobate în unanimitate de Adunarea eparhială.

În încheierea lucrărilor Adunării Eparhiale, P. S. Episcop Epifanie, adresându-se tuturor celor prezenți a rostit cuvîntarea de închidere a lucrărilor, spunînd următoarele :

«Întîi de toate doresc să adresez un cuvînt de caldă mulțumire tuturor care în intervențiile lor au subliniat împlinirea a 10 ani de cînd am fost înălțat la treapta arhieriei, îndeosebi pe pâr. vicar T. Dumitrescu, d-lui juriconsult Tudor Vasilescu și pâr. protopopi.

Acest moment solemn cînd eu am primit harul arhieriei mi-a răscolit multe amintiri. Trebuie să știți că un moment tot atît de important este și cel de la 4 iulie 1982, cînd am venit la conducerea acestui centru eparhial. Venind aici am găsit colaboratori excepționali, am găsit preoți distinși în întreaga eparhie și credincioși minunați, care păstrează cu sfințenie credința noastră primită de la înaintași. Cele două momente din viața mea, 9 nov. 1975 și 4 iulie 1982 sînt evenimente importante care m-au angajat plenar în muncă cît mai susținută pentru binele Bisericii și al Patriei. Și pînă atunci am lucrat cu sîrg în alte ascultări, dar din 1975 munca mea a căpătat o responsabilitate cu totul deosebită.

De aceea vă mulțumesc cu emoție tuturor care v-ați amintit de momentul de la 9 nov. 1975.

Din lecturarea referatelor pe care le-am ascultat cu atenție am înțeles cu toții că s-au depus strădanii deosebite. Cum spuneam și aseară, aceasta nu înseamnă că am făcut tot ce trebuia. Am mai avut și lipsuri pe care le vom elimina în viitor. S-au înregistrat însă și progrese importante. Mă voi referi pe scurt la cele mai importante compartimente ale vieții și activității noastre.

1. Sîntem bucuroși să consemnăm că datorită colaborării perfecte, cazurile de indisciplină s-au împușinat, iar cele care mai apar nu sînt de amploare și deci nu pot umbri activitatea noastră. Noi ne-am străduit în anii trecuți să înlăturăm aspectele negative și ne vom strădui să curățim eparhia noastră de acele elemente care nu fac cinste preoțimii noastre. După cum în eparhia noastră avem credincioși minunați, tot așa dorim să avem și buni preoți, care să fie exemple demne de urmat în viață și pentru muncă.

2. Activitatea culturală care s-a desfășurat și prin conferințele preoțești a fost bună. Tot la acest capitol se înscriu și tipăriturile eparhiei care au anul acesta un conținut mai bogat, avînd și o prezentare grafică deosebită. Sîntem bucuroși că «În drumătorul pastoral din 1985» are o colaborare de prestigiu, este vorba de pana

scriitorului P. Cuv. Arh. Valeriu Anania. Vă recomand să citiți acest articol care invitat la Buzău a ținut o conferință despre Vasile Voiculescu și noi ne mândrim că acesta din urmă este născut pe meleagurile noastre. «Cartea de rugăciuni este cea mai completă lucrare de acest gen tipărită aici pînă în prezent, avînd în plus și îndrumări tipiconale, prohodul, învățătura de credință pe scurt pentru nivelul și înțelegerea credincioșilor. Lucrarea apărută acum «Facții pentru dreapta credință» cuprinde predici misionare care abordează probleme de actualitate. Cu această carte am căutat să ne înscriem pe linie misionară, iar pe de altă parte, să ridicăm nivelul de cunoștințe al preoților și credincioșilor noștri.

Sub tipar se află cartea scrisă de P. C. Pr. Gabriel Cocora cu titlul: «Episcopia Buzăului — o vatră de spiritualitate și simțire românească».

3. La sectorul economic-administrativ, de asemenea s-au înregistrat importante realizări. Sperăm ca în viitor ca printr-o muncă susținută să sporim activitatea noastră la acest sector. Toată activitatea pe care au evidențiat-o vorbitorii ca: restaurări ale bisericilor, împodobirea lor cu pictură sau buna întreținere, s-au desfășurat în condiții optime datorită sprijinului permanent al Dep. Cultelor și organelor locale din cele trei județe. Fără acest sprijin și fără o libertate deplină de care ne-am bucurat, n-am fi putut realiza nimic.

Trebuie să știți că intervențiile dvs. cu aprecieri deosebite la adresa mea, m-au pus într-o oarecare jenă, căci eu n-aș fi putut face nimic de unul singur. Tot ceea ce s-a realizat se datorează și colaboratorilor mei de la Centrul Eparhial, care s-au evidențiat cu calități alese și muncă susținută, mă gîndesc la părinții consilieri pr. Gheorghe Guță și Dionisie Grigore care își fac datoria cu sinceritate și dragoste, la pâr. secretar eparhial, care, în afară de secretariat ne ajută și în problema tipăriturilor, la dl. contabil șef, care veghează ca toate plățile să se facă în spiritul legalității, la dl. subinginer Belu Stroe care supraveghează permanent ca toate lucrările să se desfășoare în condiții normale și să fie de bună calitate. După cum un preot la parohie nu poate realiza lucrări importante în activitatea sa fără membrii Consiliului parohial și credincioși, tot așa și eu n-aș fi putut face mare lucru fără buna colaborare a celor amintiți mai sus. Pe teren cu p. c. pr. protopopi a căror activitate s-a îmbunătățit simțitor, aceasta nu înseamnă de a ne mulțumi numai cu ceea ce am realizat. Activitatea p. c. pr. Protopopi este lăudabilă și o subliniez ca foarte bună. Le mulțumesc și-i felicit, urîndu-le succes în continuare. Vizita la monumentele rupestre m-a făcut să mă gîndesc la înaintașii noștrii, la Sf. Sava de la Buzău și alți vrednici înaintași. *Aceste peșteri sînt documente în piatră care demonstrează tăria în credința lor și dorința lor de temeinicie și durabilitate peste veacuri.*

Mai doresc să vă informez că în curînd va veni la Buzău P. S. Gherasim, vicar de la Eparhia Aradului. Acest lucru se face ca urmare a cererii mele adresată Sf. Sinod și acordului Dep. Cultelor. Venirea P. S. Sale nu va știrbi cu nimic activitatea colaboratorilor mei, ci dimpotrivă o va întregi. Îmi manifest această bucurie deoarece va fi de un real folos nouă și Eparhiei noastre. La sfîrșitul cuvîntului meu aș dori să adresez mulțumiri reprezentanților celor trei județe Buzău, Vrancea și Brăila și-i rog să transmită conducerii județelor și municipiilor pe care le reprezintă simțămintele noastre de recunoștință pentru buna colaborare și înțelegere arătată.

În ce privește colaborarea cu celelalte culte, ne vom strădui pentru menținerea unor relații de frățietate și stimă și vom depune eforturi susținute, ca împreună să contribuim la tot ce se face bun și frumos în țara noastră, la realizarea păcii și fericirii tuturor oamenilor».

Înainte de încheierea lucrărilor Adunării eparhiale, P. S. Episcop Epifanie propune trimiterea unor telegrame oficiale care au fost aprobate în unanimitate, după ce în prealabil au fost citite de p.c. pr. Teofil Dumitrescu, vicar administrativ.

Într-o atmosferă de deplină bucurie, P. S. Episcop Epifanie, mulțumește tuturor pentru participare, după care declară închise lucrările Adunării Eparhiale.

V. PREGĂTIRI HIROTONIȚI

1. *Nicolescu Veselu Gh. Filip* — licențiat în teologie, parohia Tibănești, jud. Brăila, hirotonit diacon la 8.IX.1985, hirotonit la 15 septembrie 1985 în preot.

2. *Murgu Gh. Maricel*, absolvent de seminar, parohia Doaga jud. Vrancea, hirotonit diacon la 6 oct. 1985, hirotonit preot la 13 octombrie 1985.

3. *Mîniosu I. Claudiu*, absolvent de seminar, parohia Corbița prot. Panciu, hirotonit diacon la 22. IX. 1985, hirotonit preot la 6.X.1985.

4. *Pleșa D. Ionel*, licențiat în teologie, parohia Mihăilești, prot. Buzău, hirotonit diacon la 13.X.1985, hirotonit preot la 14.X.1985.

5. *Pințoi A. Ion-Florin*, licențiat în teologie, parohia Glod. Cîrlig, prot. Buzău, hirotonit la 14.X.1985 în diacon, hirotonit preot la 20.X.1985.

6. *Stanciu C. Tăsiță* licențiat în teologie, parohia Poșta Cîlnău, prot. Rm. Sărat, hirotonit diacon la 3.XI.1985, hirotonit preot la 8.XI.1985.

7. *Dănilă C. Ion*, absolvent de seminar, parohia Oreavu, prot. Focșani, hirotonit diacon la 24.XI. 1985, hirotonit preot la 1.XII.1985.

8. *Bărbieru M. Traian*, licențiat în teologie, parohia Grădiștea prot. Brăila, hirotonit diacon la 21.XI.1985, hirotonit preot la 24.XII.1985.

9. *Beșliu F. Romeo*, absolvent de seminar, parohia Apostari prot. Buzău, hirotonit diacon la 8.XI.1985, hirotonit preot la 17.XI.1985.

10. *Tănăsucă Neagu*, absolvent de seminar, parohia Slob. Bradului prot. Focșani, hirotonit diacon la 1.XII.1985, iar hirotonia în preot la data de 6 dec. 1985.

11. *Ștefan Lucie-Dorian*, licențiat în teologie, parohia Zoița prot. Rm. Sărat, hirotonit diacon la 1.XII.1985, iar hirotonia în preot la data de 6 dec. 1985.

12. *David C. Dumitru*, licențiat în teologie, parohia Vadu Sorești, prot. Rm. Sărat, hirotonit diacon 6 dec. 1985, hirotonit preot 8 dec. 1985.

13. *Brătie T. Vasile* licențiat în teologie, parohia Nărujam, prot. Panciu, jud. Vrancea, hirotonit diacon la 1.XII.1985, hirotonit preot la 6.XII. 1985.

14. *Ichim Culiță*, licențiat în teologie, parohia Cireșu, prot. Brăila, hirotonit diacon 25.XII.1985, hirotonit preot 26.XII.1985.

ADORMIȚI ÎN DOMNUL

† PREOTUL TEODOR GHEORGHE

La data de 19 octombrie 1985, a decedat la locuința sa din satul Joseni, comuna Berca, jud. Buzău, după o lungă suferință, P.C. Pr. pensionar Teodor Gheorghe.

S-a născut în satul Băiești-Aldeni com. Cornătești jud. Buzău, la data de 5 nov. 1901, fiind al șaselea copil al vrednicilor gospodari Ștefan și Ana Teodor.

A urmat școala primară în satul natal după care a urmat Seminarul Teologic din Buzău. Se căsătorește în anul 1926 cu d-ra Amelia Teodorescu iar în anul 1927 este hirotonit preot de către P.S. Episcop Ghenadie Niculescu, pe seama parohiei Joseni, unde funcționează pînă în anul 1974, cînd din cauza unei suferințe se retrage la pensie.

Pr. Teodor Gheorghe s-a evidențiat, pe tot parcursul activității sale, fiind înzestrat de Dumnezeu cu o inteligență sănătoasă, cu putere de muncă, cu o voință de a se cultiva și a acumula cît mai multe cunoștințe, nu numai în domeniul teologiei, ci și în domeniul cunoștințelor umaniste.

A fost un adevărat părinte alinînd durerile sufletești ale credincioșilor pe care i-a păstorit, ajutîndu-i și sfătuiindu-i la nevoie. S-a îngrijit permanent de înfrumusețarea și dotarea Sf. Biserici. A contribuit la construirea unor edificii din parohie cum sînt : a magazinului sătesc, a căminului cultural, electricizarea satului, la repararea și pietruirea șoselei ce duce la biserică, etc. A fost profesor la școala monahală de la m-rea Rătești și slujitor al bisericii de la această mănăstire.

Pentru activitatea desfășurată de păr. Teodor Gheorghe, P.S. Antim Angelescu i-a acordat cel mai înalt rang onorific de «iconom stavrofor».

Slujba prohodirii a avut loc marți 22 oct. 1985 al care a participat un mare sobor de preoți.

Despre activitatea desfășurată de P.C. Pr. Teodor Gheorghe au vorbit P.C. Pr. Grigore Gheorghe-Joseni, P.C. Pr. Dobrescu Ioan-Nehoiu, P.C. Pr. Sibiescu Vasile, iar P.C. Pr. Furtună Gh. a transmis din partea P.S. Episcop Epifanie, familiei și credincioșilor condoleanțe și cuvinte de îmbărbătare.

După ce s-a ocolit Sf. Biserică, corpul neînsuflit al pr. Teodor Gheorghe a fost depus în cavoul familiei din cimitirul parohiei Joseni.

Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l odihnească !

† PREOTUL BADEA EMIL

După o grea suferință s-a stins din viață la data de 29 nov. 1985, P.C. Pr. pensionar Badea Emil, fost preot la parohia Glod-Siliștea.

Cucernicia Sa s-a născut la data de 18 octombrie 1922 în orașul Buzău, din părinții Tudorache și Ioana Badea.

Școala primară a făcut-o în orașul Buzău, între anii 1930—1934. În anul 1935—1936 se înscrie la liceul teoretic, absolvind un an, după care se înscrie la Seminarul Teologic Buzău pe care-l termină în anul 1943.

Studiile superioare teologice și le-a desăvârșit în anul 1953, devenind licențiat în teologie.

În anul 1945 se căsătorește cu d-ra Florica Frățilă din Glod-Siliștea, din a căror căsnicie a rezultat o fetiță pe nume Emilia.

A fost hirotonit preot de P.S. Episcop Antim Angelescu la data de 18 ianuarie 1946 pe seama parohiei Piclele, Jud. Buzău, după care s-a transferat la parohia Scorțoasa ca preot conslujitor la data de 15 noiembrie 1948. A mai funcționat la parohiile Glodeanu Cîrlig, Meteleu, după care s-a transferat la parohia Glod-Siliștea, unde a activat pînă în anul 1985, 1 august, cînd s-a pensionat la cerere, din cauza unor grele suferințe.

Înmormîntarea a avut loc la data de 3 decembrie 1985, în biserica Adormirea Maicii Domnului, din orașul Mizil, la care au participat zece preoți, atît din protoieria Ploiești cît și din protoieria Buzău în frunte cu P.C. Protoierul Dima Stamate din Buzău.

Despre viața și activitatea defunctului preot a vorbit P.C. Pr. Ion Zamfir și P.C. Pr. Bărbulescu Ion ambii din prot. Ploiești, iar P. C. Pr. Barbu Georgescu din prot. Buzău a evocat viața celui dispărut ca fost coleg de școală.

După oficierea, slujbei de prohodire sicriul cu corpul neînsufliețit al celui dispărut a fost depus în cimitirul parohiei Adormirea Maicii Domnului din Mizil.

Veșnică să-i fie pomenirea !

† PREOTUL MIRCEA NIȘCOVEANU

După o grea suferință s-a stins din viață la data de 18 dec. 1985, P.C. Pr. Mircea Nișcoveanu, slujitor la Catedrala episcopală.

S-a născut la data de 5 iunie 1926 în com. Vernești jud. Buzău din părinții : Mihai și Elena Nișcoveanu.

Școala primară a făcut-o în satul natal între anii 1933—1938. Între anii 1938—1946 a urmat cursurile Seminarului teologic din Buzău, iar între anii 1959—1963 a urmat cursurile Institutului Teologic din București, devenind licențiat în teologie, după care a urmat cursurile de doctorat în teologie pe care le-a absolvit în anul 1967.

În anul 1958 s-a căsătorit cu d-ra Ileana Văleanu din Mărăcineni de profesie învățătoare, bunul Dumnezeu binecuvîntîndu-le căsnicia cu doi copii.

A fost hirotonit preot de P.S. Episcop Antim Angelescu în anul 1958, pe seama parohiei Bălești, prot. Focșani, activînd aici pînă la 1 octombrie 1969, cînd se transferă ca preot slujitor la catedrala episcopală din Buzău. Între anii 1975—1979 a funcționat ca profesor la Seminarul Teologic din Buzău la catedra de istoria Bisericii Române și limbile clasice greacă și latină.

Înmormîntarea a avut loc la data de 21 dec. 1985, la biserica din localitatea Vernești jud. Buzău, la care a participat ca delegat al P.S. Episcop Epifanie, P.C. Pr. Gh. Guță, consilier economic și P.C. Pr. Dima Stamate — protopop de Buzău împreună cu un sobor de 8 preoți.

După oficierea slujbei a luat cuvîntul P.C. Pr. Ilie Radu de la Catedrala episcopală, coleg de serviciu cu defunctul, care a insistat asupra rugăciunii pe care trebuie s-o facă fiecare pentru confratele slujitor.

Din partea foștilor săi elevi de la Seminarul Teologic din Buzău, a luat cuvîntul actualul pedagog Mîlea Mihail, care a scos în evidență activitatea depusă de răposatul, în calitate de profesor al acestui seminar, însuflînd elevilor săi dragostea pentru studiu.

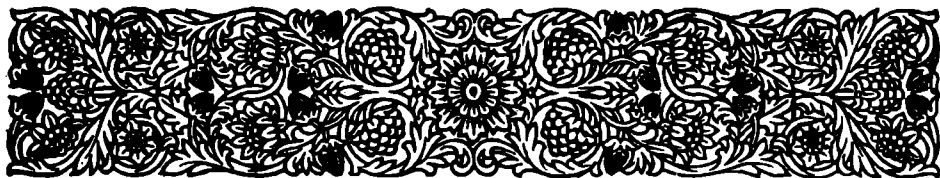
Cuvîntul de închidere a fost rostit de P.C. Pr. Gh. Guță consilier economic, care a transmis din partea P.S. Episcop Epifanie, sincere condoleanțe și mîngîieri arhieresti familiei îndoliate, evocînd totodată activitatea depusă de răposatul la parohia Bălești și la Catedrala episcopală din Buzău. De asemenea a scos în evidență viața zbuciumată rămînînd fără părinți și soție, trebuind să-și crească cei doi copii în care își punea toată speranța și nădejtile de viitor.

După slujba de prohodire sicriul cu corpul neînsuflețit al celui dispărut a fost depus în cimitirul parohiei Vernești.

Veșnică să-i fie amintirea și pomenirea lui.

Dumnezeu să-l ierte!

Pr. GRIGORE DIONISIE
CONSILIER ADMINISTRATIV

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Unde-i turma, acolo-i și păstorul*. Participarea Mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române — 1859, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984, 156 p.

Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Dr. Nestor Vornicescu a unit și a retipărit în coperi de carte, sub titlul fericit ales *Unde-i turma, acolo-i și păstorul*, câteva articole, publicate inițial în reviste, referitoare la contribuțiile patriotice ale Mitropolitului Sofronie Miclescu la pregătirea și realizarea Unirii Moldovei cu Muntenia, în ianuarie 1859. Formula axiomă «unde-i turma, acolo-i și păstorul» aparține Mitropolitului Sofronie.

În *Preliminarii* (p. 7—14) a rememorat condițiile istorice-politice-sociale-culturale în care s-au pregătit și înfăptuit Unirea din 1859, respectiv, evenimentele premergătoare: Revoluția lui Tudor Vladimirescu, «descătușarea» din 1821 (cum a arătat Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor într-o carte cu acest titlu), Revoluția de la 1848, Tratatul de la Paris (1856), Adunările Ad-hoc, Adunările Elective, în sfârșit, hotărârea de unire și efectuarea ei prin alegerea aceluiași Domn, în persoana colonelului Alexandru Ioan Cuza — «Domnul Unirii», cum i s-a spus, pe bună dreptate.

A reafirmat însemnătatea epocală a Unirii Principatelor Române, ea dovedindu-se temelie de granit, eternă, a României, întărită prin cucerirea independenței (la 1877—1878) și, peste veac, a constituirii Statului național unitar român — România Mare (în 1918).

I. P. S. autor s-a referit la contribuțiile Bisericii Ortodoxe Române la împlinirea faptului istoric, cu precădere, la aportul deosebit de salutar al Mitropolitului Moldovei Sofronie Miclescu.

După câteva date biografice ale Mitropolitului (născut în 1797 pe meleaguri botoșenene, a făcut școlile vremii, însușindu-și limbile greacă și franceza, călugăr la Mănăstirea Secu (1817), ierodiacon (1821), ieromonah (1824, hirotonit de Mitropolitul Veniamin Costache), episcop la Huși (1826—1851), mitropolit (1851—1860), decedat în 1861, (cu mormîntul la Mănăstirea Neamțu), prezintă cronologic, participarea, deosebit de activă și devotată, a Mitropolitului Sofronie Miclescu la evenimentele, în acest fel:

Activitatea Mitropolitului Sofronie, în sprijinul Unirii, în vremea caimacamului Teodor Balș (iulie 1856 — februarie 1857); Represalii morale împotriva Mitropolitului și poziția sa unionistă fermă în vremea caimacamului N. Vogoride; Stăruințele Mitro-

politului pentru o justă și echitabilă reprezentare a clerului monahal din Moldova în Adunările Ad-hoc; Demersuri ale antiunioștilor pentru destituirea Mitropolitului Sofronie — o scrisoare patriarhală avertisment și altă scrisoare patriarhală neexpectată; Mitropolitul acordă protecția sa arhierelui Filaret Scriban, destituit de caimacamul Vogoride; Opoziția fermă a Mitropolitului față de simulacrul de alegeri din iulie 1857 din Moldova; Proteste justificate și memorii, în sprijinul Unirii, adresate de Mitropolit Comisiei puterilor europene de la București; Prezidarea Adunării Ad-hoc, din 27 septembrie 1857, de către Mitropolitul Sofronie; Prezidarea Adunării, din 5 ianuarie 1859, de către Mitropolitul Adunării de importanță istorică: la prima s-a hotărât unirea Moldovei cu Muntenia; la a doua, alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza ca Domn al Moldovei. La ambele Adunări, Mitropolitul Sofronie Miclescu s-a comportat cu simțire și răspundere patriotice exemplare.

Relatează I. P. S. Mitropolit Nestor, documentat:

La Adunarea Ad-hoc, din 27 septembrie 1857, au participat 83 deputați. Mitropolitul Sofronie, președinte, a întrebat de trei ori (ca la botez); *Doriți Unirea* (cu Muntenia)?, la care deputații au strigat: *Dorim!* Apoi, au votat și semnat. Ultimul a votat și a semnat (conform Regulamentului) președintele, Mitropolitul Sofronie, declarând emblematic: «*Unde-i turma, acolo-i și păstorul!*». La această Adunare, deputatul pontăș Moș Ion Roată a spus cuvintele proverb: «Noi nu știm a ura, dar Dumnezeu știe a se-ndura!».

La fel s-a manifestat și la Adunarea electivă, din 5 ianuarie 1859, la alegerea Domnului Moldovei. A vorbit de două ori: o dată, înainte de a lua jurământul deputaților participanți (jurământul s-a făcut pe Evanghelie și Cruce), a arătat adunării și a apelat la «iubiții mei compatrioți» să dea votul «celui dintre candidați care mai mult merită încrederea obștească». S-a trecut la votare, nominal, în scris și cu semnătură. Ultimul a votat Mitropolitul-președinte, însoțindu-și votul cu o alocuțiune patetică, pe care a început-o cu citirea biblică «Acesta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea!» (Psalmul 117, 24) și a repetat formula de fericire «*Unde este turma, acolo și păstorul*», cu declarația publică: votez și subscriu pentru colonelul Alexandru Cuza, ca Domn stăpînitor al Moldovei! I-a luat jurământul, i-a înmînat actul de alegere și l-a proclamat, «cu glas mare», *Domn al Moldovei!*

Pentru felul cum a condus istorica Adunare și, desigur, pentru atitudinea patriotică constantă unionistă a Mitropolitul Sofronie Miclescu, în Adunare s-a strigat de trei ori: «Trăiască Mitropolitul!». Iar I. P. S. Mitropolit Nestor comentează: «Se încheie astfel cu biruință un important și bucurat capitol din luptele românilor pentru Unire, la care mitropolitul Sofronie Miclescu a participat activ, tenace, pilduitor» (p. 122).

În Concluzii, a citat câteva aprecieri elogioase la adresa Mitropolitului Sofronie Miclescu (ale lui Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, deputatul M. Costachi, Domnul Unirii Alexandru I. Cuza, care ca deputat a arătat că «slujitorii Bisericii noastre au fost toldeauna, în toate momentele cele mari ale nației noastre, în fruntea noastră»).

S-a recunoscut și se recunoaște activitatea patriotică a Mitropolitului Moldovei Sofronie Miclescu. «Contribuția sa obștească și patriotică răspundea unor cerințe acute ale timpului său, a încheiat I. P. S. Mitropolit Nestor îndreptățita demonstrație; eeste și rămîne rodnică, pilduitoare și pentru noi cei de astăzi, este și rămîne astfel pentru ierarhii și pentru toți slujitorii Bisericii Ortodoxe Române» (p. 130).

A însoțit paginile cărții cu o iconografie numeroasă și diversă: portretele — al Mitropolitului Sofronie Miclescu, al Domnului Unirii Alexandru Ioan Cuza, al fostului Domn al Moldovei Grigorie Alexandru Ghica, al Mitropolitului Calinic Miclescu, ale Glasul Bisericii

fraților arhieriei Neofit și Filaret Scriban, ale deputațiilor unioniști Anastasie Panu, Moș Ion Roată, Dimitrie Scarlat Miclescu (frate mai mare al Mitropolitului Sofronie, tatăl Mitropolitului Calinic) poetul Vasile Alecsandri, autorul inspirat al *Horii Unirii* ș.a.; fotografii istorice în grup — Adunarea Ad-hoc din septembrie 1857, cu Mitropolitul Sofronie Miclescu în mijloc, Deschiderea Adunării Ad-hoc la București 1857 cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române în mijloc, Deputații pontasi din Adunarea Ad-hoc a Moldovei; reproduceri de tablouri istorice — Unirea Principatelor (de P. Alexandrescu), Unirea Principatelor (de Th. Aman), Unirea Principatelor (de N. Grigorescu), Adunarea Ad hoc a Moldovei (de D. Hatmanu), Adunarea Electivă a Moldovei (de M. Cămăruț), Votul de la 24 ianuarie 1859 și Hora Unirii la Craiova (de Th. Aman), Cuza Vodă și Moș Ion Roată (de D. Stoica), Comitetul Unionist din Iași — 1856 cu Arhimandritul Neofit Scriban în mijloc (litografie); reproduceri foto de monumente arhitectonice — Resedința mitropolitană din Iași, Mănăstirea și Seminarul Socola, Mănăstirea Neamțu (desen de Michel Bouquet), Catedrala mitropolitană «Sf. Gheorghe» din Iași, Trei Ierarhi — sec. XIX, Mănăstirea Slatina, Palatul domnesc din Iași în care s-au ținut Adunarea Ad-hoc și Adunarea Electivă...; reproduceri foto de alte imagini și mărturii — Sinodul Ierarhilor din Moldova și Muntenia din 1645 (tablou de G. Popovici), Congresul de la Paris — 1856, copertile cărților *Foloasele Unirii Principatelor Române* (Iași, 1856), și *Unirea și neunirea Principatelor Române* (Iași, 1856), de Arhimandritul Neofit Scriban, Vedere generală a Iașilor înainte de 1856 (după E. Zchermack), Vedere generală a Bucureștilor înainte de 1866 (după I. R. Huber), La inaugurarea Universității din Iași — 26 octombrie 1860 (basoreliev de sculptorul P. Müller), Semnăturile deputaților pe hotărîrea de unire din Adunarea Ad-hoc — septembrie 1857, Casa Kogălniceanu din Iași ș.a., vignete și ornamente (toate aranjate în pagini cu deosebită pricepere de tehnoredactorul Editurii Institutului Biblic și de Misiune, ierod. Vartolomeu-Valentin Bogdan).

Indice general (de nume și localități), *Bibliografia* (Izvoare, Studii și articole) și *Rezumate* în limbile franceză și engleză, încheie cartea cu titlul axiomatic *Unde-i turma, acolo-i și păstorul*.

Pr. GHEORGHE CUNESCU

Angelo Amato, *La dimension «thérapeutique», du sacrement de la pénitence dans la théologie et la praxis de l'Eglise gréco-orthodoxe* — în *Revue des sciences philosophiques et théologiques*, t. 67, nr. 2, avrîl, 1983.

Conciliul Vatican II marchează pentru teologia romano-catolică, printre altele, începutul unor preocupări deosebite pentru cunoașterea Ortodoxiei și aprecierea mai obiectivă a valorilor ei.

Printre acestea, vrednic de semnalat este studiul lui Angelo Amato de la Universitatea pontificală Salesiana despre Dimensiunea «terapeutică» a penitenței în teologia și practica Bisericii greco-ortodoxe, căruia îi vom face o scurtă prezentare în cele următoare.

Autorul începe prin a recunoaște că, începînd din secolul XIII, în practica, dacă nu în teoria Bisericii catolice, taina pocăinței prezintă o fizionomie puternic juridică, în vreme ce în practica și teologia greco-ortodoxă, această taină este concepută ca

fiind «cadrul unei pedagogii de restabilire și însănătoșire spirituală a acestei boli mortale pentru suflet care este păcatul».

Această tradiție ortodoxă este studiată de autor în literatura teologică ortodoxă-greacă. Astfel, autorul începe cu *Răspunsurile Patriarhului Ieremia II* (1576, 1579, 1581) la cererea teologilor din Tübingen în anul 1572, de a examina și indica asemănările și deosebirile dintre cele expuse în Confessio augustana și doctrina ortodoxă. Referindu-se la taina pocăinței, Patriarhul Ieremia subliniază aici înțelegerea ei terapeutică. Duhovnicul este un părinte duhovnicesc, un medic spiritual, un vindecător de suflet. Penitentul e un bolnav în tratament. Păcatul este o boală a sufletului. Pentru vindecare e nevoie de leacuri. «În fața patimilor sale -- spune Patriarhul Ieremia -- el va îngriji răul în sufletul său cu o conduită a vieții riguroasă laborioasă: vanitatea cu întărirea exercițiilor de umilință, somnul exagerat cu privegheările de rugăciune, lenea cu muncă cu osteneală, lăcomia pântecului cu postul etc.».

Examinarea acestei teme este continuată în Mărturisirile de credință ale secolului XVII. Astfel, în *Mărturisirea mitropolitului Mitrofan Kritopulos* (1625), taina Mărturisirii este privită tot sub unghiul terapeutic. Cit despre *Mărturisirea lui Petru Movilă* (1642), autorul constată că aceasta este în acord cu doctrina catolică a vremii, deci «nu revine la schema terapeuticii orientale». În schimb, în noul *Exomologhitar al lui Kalinikos III* (1787) se constată o revenire la schema terapeuticii ortodoxe.

În *Exomologhitarul lui Nicodim Aghioritul* (1784), cel mai remarcabil și mai folosit în lumea ortodoxă, schema judiciară a tainei penitenței apare, pentru prima oară alături de schema terapeutică. Aici dimensiunea terapeutică este prezentată pe larg.

În continuare, autorul cercetează tema în tratatele moderne de dogmatică greco-ortodoxe, din care induce textele mai importante. Hr. Andrusos, de pildă, spune: «Biserica apuseană nu consideră aceste reparații drept remedii medicinale ca Biserica Ortodoxă, ci ca expieri și reparații ale dreptății divine care șterg pedepsele temporale, pe care le implică orice păcat».

C. Rallis (în 1905) consideră penitența ca având un rol medicinal și pedagogic, iar Trembelas (1959—1961) socotește epitiimiile tot cu un rol exclusiv medicinal și pedagogic.

Dar cea ce lipsește tratatelor academice, adică dimensiunea etico-pastorală, este umplută de tratatele pastorale de pedagogie creștină.

Printre acestea, destul de numeroase, cea mai recentă și mai organică i se pare autorului aceea a lui T. E. Matheakis (în 1976). Aici, epitiimiile sînt prezentate ca remedii spirituale de vindecare a sufletului de orice păcat. De remarcat este că ele se aplică nu numai celor ce nu sînt iertați, dar și celor iertați pentru a întări și asigura vindecarea obținută în taina Mărturisirii. Epitiimiile nu fac parte din Taină, ci sînt impuse de părintele duhovnicesc după caz. Ele pot fi: rugăciuni și metanii, lectură de cărți religioase, acte de milostenie, pelerinaje la locurile sfinte și «tot ceea ce părintele duhovnicesc găsește oportun pentru îmbunătățirea morală a păcătoșului». Matheakis conchide: «epitiimiile nu sînt impuse pentru expierea dreptății divine, ci ca remedii terapeutice care întăresc progresul spiritual și viața virtuoză a credinciosului» ...«ele nu au decît un caracter pedagogic, terapeutic și corectiv».

Din textele prezentate autorul trage concluzia că în ortodoxie se pune un mare accent pe rolul terapeutic al tainei Mărturisirii; duhovnicul nu-i numai un judecător îndurător, ci și un medic cu experiență și un pedagog înțelept, care aplică de la caz la caz un tratament adecvat, iar acestea se numesc epitiimii.

Păcătoșul e un bolnav, clinic vindecat, dar și convalescent și expus ușor la recădere. De aceea iertarea este astfel pregătită, însoțită și urmată de un proces oportun

de întărire a deprinderilor virtuozose. Înțelegă astfel, taina pocăinței devine o regenerare efectivă a vieții creștine, o adevărată terapeutică duhovnicească.

La sfârșit, autorul recunoaște valoarea deosebită a acestei dimensiuni cind afirmă: «Aceste sugestii sînt deopotrivă de prețioase pentru actualul eclezial catolic, care se arată deosebit de deschis — după noua *Ordo Paenitentiae* din 1974 — la o înțelegere prealabilă mai amplă și mai articulată a tainei penitenței dincolo de schema tradițională practică — dacă nu teoretică — a înțelegerii juridice».

Intr-adevăr, în toată Biserica ortodoxă, nu numai în cea greacă, pe care a studiat-o Angelo Amato, se acordă o mare importanță funcțiunii terapeutice a tainei Mărturisirii. La noi lucrul acesta reiese din îndrumările ce se dau în Molitfelnic, în canoane, în cartea folositoare de suflet (1799), și în numeroasele cărți de învățătură pentru duhovnici. Dispozițiile și canoanele bisericesti vorbesc totdeauna de epitimii ca medicamente, remedii și nu ca pedepse. În aplicarea lor, duhovnicii trebuie să țină seama de împrejurări, adică de gravitatea păcatului, de sănătatea fizică și psihică a penitentului, de vîrsta, de condițiile sociale, profesionale, de consecințele păcatului pentru individ și societate etc. Aceasta presupune o mare apropiere a duhovnicului de penitent, lucru care nu se asigură de loc prin instituirea confesionalului catolic. De asemenea, cere o deosebită pregătire a duhovnicului, însoțită de o dăruire totală pentru împlinirea acestei atît de importante misiuni în condiții optime.

Ne bucurăm să aflăm că teologii catolici încep să descopere această funcțiune atît de importantă a Mărturisirii la ortodocși și s-o recomande a fi luată în seamă în completarea cu aceasta a înțelegerii ei pur juridice, care a predominat în practica, dacă nu și în teologia Bisericii Romano-Catolice.

Prof. C. PAVEL

André Gounelle, *Le monde et Dieu selon la théologie du procès — «Lumière et Vie»*, t. XXXII, 161/1983.

«Teologia procesului», foarte vie de cîteva decenii în S.U.A., este o încercare filosofică de a reinnoi concepția raporturilor dintre Dumnezeu și lume pe baza unei abordări științifice a lumii. Autorul ei este Alfred N. Whitehead, numit în 1924 profesor de filosofie la Harvard, după ce predase cursuri de matematică fundamentală la Cambridge și Londra. În lucrarea sa *Process and Reality*, acesta concepe realitatea ca un proces, ca mișcare, devenire, evoluție. Trei teme esențiale îi caracterizează gîndirea: unitatea realului, ideea procesului și necesitatea lui Dumnezeu.

1) Lumea ne apare fragmentată într-o pluritate de ordini heterogene: lumea neînsuflețită a mineralelor, lumea vie-vegetală, animală și umană. Aparent, între acestea nu există nimic comun, nici ca natură nici ca valoare. Gîndirea religioasă adaugă la toate aceste categorii, categoria transcendentului, concepînd o diferență calitativă infinită între Dumnezeu și om. În realitate, după gînditorii «procesului», toți sîntem construiți după același tip și urmăm același mod de funcționare. Aceeași structură de bază se aplică lui Dumnezeu, oamenilor și pietrelor. Toți sîntem înrudiți, «din neamul lui Dumnezeu» (Fapte 17, 18—19). Whitehead numește această structură fundamentală comună tuturor «entitate actuală», adică reală, efectivă. Lumea este făcută din entități actuale ce se înlănțuie, se asociază și se articulează unele cu altele într-un mod foarte diferit, dar respectînd totdeauna unele legi fundamentale. A înțelege realul este a înțelege modul în care entitățile actuale se constituie și se combină.

2) *Procesul*. Existența noastră este alcătuită din clipe care se succed și care reprezintă fiecare o experiență deosebită. Pinza realității constă din acte și nu din substanță. Fiecare e o combinație de evenimente fizice, chimice, biologice, psihologice, istorice, care se întîlnesc și interferează. Viața noastră e făcută din clipe care se în-lînțuiesc. Crice prezent vine dintr-un trecut care nu mai este și se orientează spre un viitor. Existența este un proces de transformare asemenea unui riu care nu stă niciodată pe loc, ci merge mereu înainte. Realitatea e un flux neînecat de entități actuale care se succed fiecare depinzînd strîns de celelalte, dar alcătuiind și o creație originală.

Gînditorii Procesului afirmă că existența lui Dumnezeu se impune pentru temeri științifice și filosofice. Dumnezeuul lui Avraam e același cu Dumnezeul savanților și filosofilor pentru că realul are o unitate. Aceasta nu-i desigur o certitudine rațională absolută, dar cea mai bună ipoteză de explicare. Ipotezele contrare sînt incoerente și inconsistente. După această concepție, Dumnezeu nu poate fi gîndit ca infinit, atotputernic, atotștiutor, impasibil, exterior universului, ci este conceput ca puterea viitorului, dînd viziunea viitorului, atrîgînd spre viitor. Dumnezeu nu silește, ci convinge. Dar în alcătuirea realității Dumnezeu nu-i singurul agent. Intervin destinul (aportul trecutului) și o libertate (decizia prezentului), care rîspunde în felul său de chemarea viitorului. Dumnezeu este necesar lumii dar lumea nu se explică numai prin El. Dumnezeu are nevoie de lume, de alții, trăiește din relații, își alcătuieste ființa pornind de la un trecut și în funcție de proiectul său eshatologic. Dumnezeu este conceput ca total implicat în aventura cosmosului care este istoria și aventura sa proprie. «Dacă Dumnezeu deschide lumea spre viitor și speranță, invers, lumea dă lui Dumnezeu un trecut și-i permite să aibă o personalitate» (p. 56).

Autorul acestui studiu, André Gounelle, profesor la Facultatea de Teologie protestantă din Montpellier, consideră că «teologia procesului» are grave consecințe asupra tuturor temelor gîndirii creștine, de la hristologie la ecleziologie. El se mărginește însă la consecințele asupra eticii sociale și ecologiei. Astfel, după el, această «teologie a procesului» modifică adînc predica, cateheza și doctrina tradițională. Dumnezeu nu mai e conceput ca un suveran care ne trimite încercări de neînțeles, ci ca un tovarăș care merge alături de noi, care ne solicită consimțămîntul și colaborarea și care ne împinge să mergem înainte. Imaginea lui Dumnezeu majestuos, transcendent, inaccesibil face loc imaginii lui Emanuel (Dumnezeu cu noi) celui foarte aproape... care ne cheamă mai mult la acțiune și slujire decît la contemplare și adorare. Lumea nu-i un loc de disprețuit ci o întreprindere comună în care noi sîntem colaboratori cu Dumnezeu (1 Cor. 3, 9).

Pe lîngă aceasta, concepția conservatoristă despre ordinea lucrurilor este înlocuită cu una reformatoare, progresistă; după care, Dumnezeu caută mereu să depășească și să transforme ordinea actuală a lucrurilor pentru a realiza o nouă creație și creaturi noi. Este — spune autorul — o temă scumpă protestantismului, aceea a reformei perpetue, care nu-i fără consecințe sociale, întrucît imprimă un dinamism creator pentru schimbarea lumii, dar nu anulînd trecutul ci țînînd seama și de moștenirea trecutului, căci «procesul», înaintează prin evoluție și transformări și nu prin rupturi și reînceperi de la zero. În fine, această teologie ne învață să respectăm natura nu numai pentru valoarea ei instrumentală — ca mijloc de trai — ci și pentru valoarea ei intrinsecă. Această idee corespunde cu aceea a lui Francisc de Assisi și a lui Albert Schweitzer, după care aproapele nostru cuprinde și pe animale, vegetale și minerale, porunca iubirii luînd astfel o dimensiune cosmică.

Subscriem și noi la aceste bune aprecieri, dar nu putem să nu avem rezerve serioase privind consecințele negative ale acestei filosofii asupra dogmelor creștine privitoare la creație, răscumpărare, Întrupare etc.

Afirmațiile că realitatea constituie un ansamblu diversificat dar omogen, avînd o unitate profundă și că această realitate se află într-o continuă evoluție și transformare par în general întemeiate, deși nu se precizează în ce ar consta unitatea adîncă a lumii. În acest punct, gîndirea creștină, cu deosebire prin Maxim Mărturisitorul, a explicat cu multă vreme înainte unitatea lumii prin raționalitatea cu care Dumnezeu a înzestrat-o la creație. Rațiunile divine ascunse în lucruri sînt în armonie între ele și subordonate unicei rațiuni majore.

Dinamismul creației, de care vorbește Maxim Mărturisitorul, se explică prin rațiunile prime și esențiale din lucruri și prin lucrarea permanentă a Duhului Sfînt care le susține în existență dar și actualizîndu-le pe cele date virtual în esențe, apoi «asimilînd exemplarele particulare cu esențele universale pînă ce, folosindu-se de rațiunea cea mai generală a ființei raționale, sau de mișcarea exemplarelor particulare, spre fericire, va uni pornirile de bună voie ale tuturor. În felul acesta se va face să se miște armonios și identic între ele și cu întregul (...) Prin aceasta se va arăta în plină lucrare harul care îndumnezeiește pe toate» (Quaest. ad Thalas.).

Așadar, primele două teze ale Teologiei Procesului, deși într-o formă vagă, confirmă afirmațiile gîndirii creștine pe baze științifice și filosofice.

Subscriem, de asemenea, la afirmația că lumea fără Dumnezeu este fără înțeles, dar aceasta nu include funcția Sa de creator, de răscumpărător ci numai pe aceea de immanent creației și de promotor al creației spre desăvîrșire. Nu putem fi de acord cu respingerea transcendenței lui Dumnezeu ca și a celorlalte atribute după cum nu putem fi de acord nici cu degradarea omului, conceput ca egal cu toate celelalte realități. În viziunea «teologiei procesului» Dumnezeu este amestecat și confundat cu lumea, nesocotindu-se transcendența și alteritatea lui Dumnezeu, sacrificate în schimbul unei imanențe totale a lui Dumnezeu. Dar acest panteism este total incompatibil cu dogmele religiei creștine privind creația, căderea în păcat, răscumpărarea prin Iisus Hristos etc.

Totuși, ținînd seama de faptul că gînditorii «teologiei procesului» au intenționat în mod deliberat să se fundamenteze numai pe fapte și probe pur științifice, trebuie să apreciem eforturile și concluziile lor ca fiind confirmări valoroase privind unele adevăruri fundamentale propovăduite de creștinism și care pot contribui la acceptarea acestora de către lumea intelectuală modernă.

Prof. C. PAVEL

«VOLUMUL AL III-LEA AL FILOCALIEI»
 TRADUSĂ ÎN ENGLEZEȘTE: «TEXTUL COMPLET COMPILAT
 DE SF. NICODIM DE LA SFÎNTUL MUNTE
 ȘI DE SF. MACARIE DIN CORINT...»

tradus din grecește și publicat de
 G.E.H. PALMER, PHILIP SHERRARD, KALLISTOS WARE»
 (Londra, 1984, 379 pp. format mare)

În continuarea traducerii Filocaliei după textele celor doi mari teologi mistici ai Bisericii Ortodoxe, cei trei teologi ortodocși de origine anglicană — ultimul dintre ei, episcop ortodox, fiind socotit printre marii teologi ortodocși contemporani —, publică toate textele volumului al III-lea al Filocaliei grecești, adică și pe al Sf. Filotei

din Sinai, pe cel al Sf. Ilie presbiterul și pe al lui Teofan Monahul, nu numai pe cele mari ale Sf. Petru Damaschinul și parafraza Omiliilor Sf. Macarie al Egiptului.

Cu acest volum încetează colaborarea teologului englez Dr. G.E.H. Palmer la traducerea Filocaliei; nota introductivă arată că el a murit la 7 februarie 1984 și-i doarește cu recunoștință «veșnică pomenire».

1. *Sfântul Filotei din Sinai*, pe care vechii traducători îl numesc «Sinaitul» are ca operă principală «Patruzeci de texte despre priveghere», pe care cei vechi o numeau «trezvie», — a doua fiind «Despre poruncile Domnului nostru Iisus Hristos», care însă ar fi cuprinsă tot în cea dintâi, după unii cercetători moderni. Ca și Izichie preotul, el continuă tradiția școlii sinaite duhovnicești a Sf. Ioan Scărarul; de aceea autorii acestei traduceri cred că a trăit în veacul al IX-lea sau al X-lea. Ca și acești autori duhovnicești, el accentuează vegherea spre paza minții. Dar războiul lăuntric și cel extern nu sînt separate; de aceea el descrie și ascetismul trupesc necesar celui ce caută desăvîșirea. Ca și ceilalți duhovnici sinaiți, el recomandă rugăciunea neîntreruptă a lui Iisus Hristos pentru concentrarea intelectului împrăștiat. Impresionantă este, de asemenea, insistența lui asupra morții, nu ca ceva morbid și care tăgăduiește lumea aceasta, ci ca factorul care ne face să prețuim timpul.

2. *Ilie Presbiterul*, pe care cei vechi îl numeau cu neînțelesul nume grecesc «Ecdicul» adică avocatul sau judecătorul mării Biserici a Sf. Sofia din Constantinopol. A devenit călugăr și apoi preot, lepădînd ocupația de avocat și a trăit pe la sfîrșitul veacului al XI-lea, sau începutul celui de al XII-lea. Scrierile sale par influențate de ale Sf. Simeon Noul Teolog (949—1022), — cu privire la lacrimile sfinte și la lumina dumnezeiască, precizează traducătorii englezi. Numele lui l-a identificat, nesigur însă, cu persoana Mitropolitului Ilie al Cretei, de la începutul veacului al XII-lea, comentator al Sf. Grigorie de Nazianz și Ioan Scărarul.

Principala sa operă «*Antologia gnomică*», păstrată în patru părți și publicată de Sfîntul Nicodim Aghioritul, a apărut în manuscrise, ori sub numele Sf. Ioan Karpatiul (sec. al VII-lea), ori al Sf. Maxim Mărturisitorul (580—662) și mai ales sub al Sf. Ilie însuși: Partea I-a cuprinde o învățătură morală, descriind posturile aspre, eforturile ascetice ale monahului, viciile și virtuțile lui, toate încununate de o smerenie adîncă. Partea a II-a vorbește despre rugăciune. Partea a III-a dezvoltă pe larg contemplarea spirituală, referindu-se și la «contemplația naturală», adică a firii, care ar *privi cunoașterea esențelor lăuntrice*, adică a principiilor lucrurilor create; partea a III-a, cap. 13, o numește «fundamentele lumii».

În sfîrșit, partea a IV-a (care este separată de primele trei, în Cod. Moscov. 425), expune raportul dintre practicarea virtuților (praxis) și contemplare (theoria), învăluind principalele teme menționate mai sus. Traducătorii amintesc obișnuința imaginației vii a autorului bazată pe lumea naturală, de a folosi simbolismul de nuntă al Cîntării Cîntărilor. Ca și Sf. Maxim, scriu ei, el face o deosebire clară între «gîndire» la nivel discursiv sau rațional și «intelect», luat ca înțelegere nediscursivă a adevărului duhovnicesc (III, 1—5).

Urmînd pe Evagrie, el vorbește despre o viziune a «luminozității» innăscute a intelectului (II, 82—89). În afară de aceasta, adaugă traducătorii, aici se manifestă și o viziune mai înaltă a luminii dumnezeiești, la care participă și trupul (II, 104-106) — ceea ce este un preludiv la învățătura isihastă a palamiților din sec. al XIV-lea. Dar

Ecdicul e legat mai ales de școala sinaită a lui Klimakos, a cărei «rugăciune într-un singur cuvânt» — Iisus — o amintește de multe ori (II, 94, 104; IV, 63, 75).

Traducătorii elogiază la sfârșit subtilitatea și profunzimea «Antologiei gnomice» a Sf. Ilie Presbiterul.

3. *Teofan Monahul* apare în Filocalia greacă fără vreo notă introductivă și fără nici o cunoștință despre autor, — totul reducându-se la exprimarea în versuri a nevoii unei experiențe personale. Viața veșnică, scrie Teofan, după Grigore de Nysa, începe acum, în lumea prezentă, dar ea are un progres nelimitat și în viața de apoi, desăvârșirea ultimei ei trepte este nelimitată. Titlul ei este următorul în traducerea românească a monahului Agaton: «*Ticâlosul monah pe nume Teofan, Scară înfățișez a dumnezeieștilor daruri, care prin cercare s-a cunoscut de purtătorii de duh*». Cele zece trepte, descrise poetic, încep cu urcușul dumnezeiesc, care se manifestă mai întâi cu rugăciunea curată, având drept urmare căldura inimii. Această sfântă lucrare se arată în lacrimile inimii, în pacea gândurilor și în contemplarea tainelor. Ele aduc strălucirea străină în procesul tainic care dă inimii o luminare unică. De acum, în mijlocul celor cerești desăvârșirea rămâne fără sfârșit.

4. *Sf. Petru Damaschin*, cu «*O comoară de învățături dumnezeiești*», depășește ca întindere pe toți autorii Filocaliei Sf. Nicodim, cu excepția Sfântului Maxim Mărturisitorul. Nu se știe nimic despre autor. Sf. Nicodim l-a identificat cu martirul sârbătorit la 9 februarie și ucis în Arabia de sud în veacul al VIII-lea. După cuprins și citații aparține mai curând veacurilor al XI-lea sau al XII-lea, adică înainte de era isihastă. Nici preocupările nu dau indicații despre aspectele sociale ale epocii sale, ele descriind viața duhovnicească a doi-trei frați într-o chilie.

Cu o smerenie profundă, autorul arată că tot ce a scris e luat din Biblie și din Sf. Părinți, a căror listă de citații e nesfârșită, începând cu cele din Sfinții Vasile, Ioan Gură de Aur și Ioan Scărarul etc., etc.

Cititorul este impresionat de bogăția de informații din prima carte, concentrate în cadrul celor patru virtuți cardinale, al celor opt păcate, al celor șapte lucrări trupești și al celor opt stagii de contemplare. Urmează aproape în același fel cartea a II-a, cu cele Douăzeci și patru de cuvântări, pe care Sf. Nicodim le caracterizează ca o recapitulare a sfințelor privegheri monahale... o concentrare a Filocaliei, rugăciunea neîntreruptă fiind neapăsătoare peste tot și totul fiind darul harului dumnezeiesc. Traducătorii menționează insistent lacrimile și libertatea voinței omenești ca o caracteristică a acestei opere, cu rezerva față de visuri și viziuni — ca la Evagrie — și menținând prezent modelul vieții întrupate a Domnului și al pătimirii Lui. În acest fel, Sf. Petru Damaschinul rămâne un ghid desăvârșit al vieții duhovnicești, de aceea Sf. Nicodim proclamă opera lui «o comoară de cunoștință și înțelepciune dumnezeiască».

5. *Sf. Simeon Tîlcitorul*, este cel mai discutat și astăzi, ca și în vechime dintre autorii trecuți în vol. III al Sf. Nicodim, pentru «parafrazarea *Omiliilor Sf. Macarie Egipteanul*» (traduse în românește de Pr. Prof. Cicerone Iordăchescu, în 1931, sub titlul: «*Omiliile duhovnicești*» de Sf. Macarie Egipteanul). Din nota introductivă a Filocaliei ortodoxe tradusă în englezește reținem următoarele :

Atribuirea acestor omilii vestitului pustnic Macarie Egipteanul, amintit în *Istoria lui Pallade* și în «*Cuvintele Părinților Pustiei*», apoi pomenit în calendarul creștin

la 19 ianuarie, este tăgăduită, scriu traducătorii, de unii cercetători, în special fiindcă ele nu sînt amintite în general și pentru că temelii lor geografice și istorice sînt slabe, iar data lor ar fi de pe la începutul veacului al V-lea. S-a afirmat, de asemenea, că ar exista o legătură duhovnicească și de credință cu mesalianismul, condamnat de Biserică, dar această idee este părăsită total astăzi. Autorii susțin că Sf. Nicodim a inclus în Filocalia nu textul original al Omiliilor, ci o adaptare a lor din secolul al XI-lea, făcută de Sf. Simeon Metafrastul («filcuiorul»), a cărui carieră glorioasă în politică, sub împărații Nichifor al II-lea Fokas, Ioan I Țimiskis și Vasilie al II-lea (în tre anii 963—1025) a fost încununată de activitatea sa bogată de monah, sărbătorit la 9 noiembrie. Dintre renumitele sale opere prelucrate se amintesc «Menologion-ul» sau «Viețile sfinților», diferite părți strict duhovnicești ale cultului creștin și mai ales grupul principal de 50 de omilii, cunoscute ca formînd colecția a II-a din cele patru păstrate ca material confuz și nesigur de la Sf. Macarie Egipteanul. Ele sînt caracterizate prin războiul nevăzut din inima creștinului între har și Satana, între Duhul Sfînt și duhul răutății, ca și de aceea *synergeia*, conlucrare între harul dumnezeiesc și voia liberă a omului, omul avînd siguranța mîntuirii, datorită prezenței Duhului Sfînt. Sf. Simeon descrie starea glorioasă de după înviere, dar și aceea a omului înnoit în viața aceasta, asemenea celeia de trăire în Duhul Sfînt.

Opera Sf. Simeon Metafrastul a fost dată cu precădere novicilor monahi la intrarea lor în mînăstire pentru împlinirea lipsurilor lor duhovnicești.

Ca *Înceiere* vom aminti același lucru pentru vol. III al Filocaliei, că este o traducere frumoasă și corectă a operei Sf. Nicodim, completată de introduceri teologice puse la punct în cadrul cercetărilor științifice de astăzi, care răspund întrebărilor de tot felul pe care le-o pune cititorilor lectura lor.

Prof. N. CHIȚESCU

Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, București, 1984, 870 p.

Cunoașterea culturii, civilizației și vieții religioasă-morale aparținînd unor popoare din antichitate atrage, în mod firesc, pe orice cititor în zilele noastre și aceste cerințe îi răspunde cu multă competență lucrarea de față, concepută în 4 volume și care este, așa cum arată autorul ei în «Cuvînt înainte» (pp. 4-5) o primă încercare de acest gen în țara noastră. Materialul pe care-l prezintă autorul în această vastă lucrare este foarte variat și este eșalonat pe o perioadă istorică destul de lungă, începînd cu civilizația și cultura epocilor preistorice și sfîrșind cu civilizația și cultura geto-dacică.

Lucrarea de față se întinde pe un cîmp larg de informații istorice și cititorul acesteia beneficiază de o documentată orientare în cunoașterea începuturilor civilizației lumii. După aprecierea justă a autorului, civilizația înseamnă «totalitatea mijloacelor cu ajutorul cărora omul se adaptează mediului (fizic și social) reușind să-l supună și să-l transforme, să-l organizeze și să i se integreze» și în sfera ei intră acele probleme privind alimentația, locuința, îmbrăcămintea și organizarea socială (p. 5-6).

Tot în partea introductivă, tradusă în limba franceză (pp. 7—8) și engleză (pp. 9-10), autorul, pe lîngă considerațiile asupra noțiunii de civilizație, aduce interesante

aprecieri asupra noțiunii de cultură, în sfera căreia intră atitudini, acte, opere, datini, credințe, artele, literatura, știința etc.

Metoda de prezentare a vastului material este cea istorică-sistematică, debutând cu «Civilizația și cultura epocilor preistorice» (pp. 13-57) căreia îi acordă un spațiu restrâns, probabil din cauza numărului redus al vestigiilor arheologice și al informațiilor privind această îndepărtată perioadă în care avem modeste repere cronologice. Din această epocă preistorică există dovezi că oamenii practicau ritualul înmormântării, cu toate că specialiștii nu sînt de părerea că există și un cult propriu-zis al morților (p. 25). Că ei credeau într-o putere divină pe care o venerază în temple, așa cum sînt cele din Malta unde au venit colonizatori care au adus cu ei un cult al strămoșilor (p. 51).

Neurmind modul clasic de expunere a materialului pe capitole, autorul folosește numai titluri mari și altele mai mici în număr mai mare în locul subcapitolelor. Acest lucru cititorul îl observă chiar de la primul titlu cu care începe tratarea propriu zisă și l-am menționat mai înainte. Cel de al doilea titlu cu litere mari se referă la «civilizația și cultura mesopotamiană» (pp. 59-105).

Între cele 2 fluvii Tigrul și Eufratul s-au înregistrat mai multe civilizații aparținînd sumerienilor (mileniul IV), akkadienilor și asirienilor, populații care au avut viața lor religioasă-morală, socială și politic-administrativă proprie. Creatori și inițiatori ai civilizației în ordine cronologică sînt socotiți sumerienii de origine nesemită peste care au năvălit populațiile semite care vor îmbogăți cultura și arta băștinașilor. De la aceste vechi popoare ale Mesopotamiei care mereu s-au războit între ele ne-au rămas multe vestigii și obiecte epigrafice care înlesnesc cunoașterea nivelului de viață religioasă și socială. Pentru felul în care era organizată viața socială (p. 71-73), dreptul și justiția (77-78) aflăm interesante informații în Codul lui Hammurabi.

Locuitorii Mesopotamiei aveau cunoștințe medicale, matematice și astronomice (p. 82-84) și ei credeau în mai multe divinități masculine și feminine cărora preoții le aduceau un cult special în temple (p. 86-89). De la ei au rămas poeme mitologice cum este cel cosmogonic intitulat Enuma Eliș (p. 99) sau epopeea lui Ghilgameș despre potop (p. 100-101) pe care nu-l socotim a fi identic cu cel din Sf. Scriptură, întrucît este descris în alt context și nu are la bază credința monoteistă. Considerăm că Epopeea lui Ghilgameș confirmă realitatea potopului și la el se referă și Moise în cartea Facerea.

De sub tăcerea care s-a așezat asupra strălucitei culturi și civilizații egiptene, arheologii au scos la lumină, în urma descifrării hieroglifelor, în secolul trecut multe informații din istoria Egiptului căruia autorul îi rezervă un titlu special «civilizația și cultura Egiptului antic» (p. 107-164). Despre vechiul Egipt s-au publicat lucrări interesante în limba română și un aport deosebit îl au și cele expuse de autor sub acest titlu în ale cărui subtitluri sînt abordate, între altele, probleme de ordin artistic religios și cultural.

Dintre toate problemele expuse în subdiviziunile acestui titlu, ne interesează în-deosebi cele de ordin religios, pentru a face comparație cu monoteismul Vechiului Testament. Politeismul egiptean nu se poate asemăna sau compara cu monoteismul Vechiului Testament pe care l-au păstrat fiii lui Israel, și după trecerea celor 400 de ani în ținutul Goșenului.

În partea ultimă a acestui titlu, autorul se referă la «Influența Egiptului antic asupra civilizațiilor mediteraneene» (p. 159-164) între care enumeră și pe israeliți care ar fi împrumutat în scrierile sapiențiale stilul de exprimare egiptean. În această privință părerile specialiștilor sînt pro și contra, iar asemănările de formă nu pot suplini și pe cele de fond care sînt proprii fiecărei religii.

Șirul civilizațiilor din perioada antichității este continuat cu «civilizația și cultura ebraică» (p. 165-200). La acest titlu sînt consemnate cîteva date de ordin geografic, ca de ex. suprafața totală a Israelului.

Referitor la vremea în care a trăit patriarhul Avraam, autorul înclină spre sec. XX î.d.Hr. (p. 167) dată care este destul de relativă, deoarece arheologii se pronunță pentru sec. XVIII î.d. Hr. avînd în vedere timpul cînd a trăit regele Hammurabi contemporan cu patriarhul evreu; alți specialiști, în minoritate, fixează o perioadă mai veche.

Respectînd caracterul istoric al Sf. Scripturi, putem spune că Avraam a ajuns ocazional în Egipt din cauza foametei și această sosire a sa nu este identică cu cea a fiilor lui Iacob veniți în ținutul Goșen mai tîrziu, în sec. XVII-XVI î.d.Hr. și vor sta aici 4 secole.

Între cuvîntul Chaber și Cever (p. 167) este o deosebire de sens radicală, primul însemnînd tovarăș, asociat, așa cum arată și autorul în notă, cel de al doilea provenind de la verbul Cavar — a trece, însemnînd «de dincolo». Nu putem să-i identificăm semantic și ca atare habiru nu sînt identici cu evreii, așa cum, de fapt, au sesizat unii cercetători.

La nota 15 considerăm o greșeală de tipar cu privire la cei 7 ani de domnie în Iudeea, care nu este o localitate, ci provincie. Anii de domnie ai regelui David sînt 40 și nu 33 (p. 172). Durata de domnie de 40 de ani a lui David este identică și la urmașul său care după alți specialiști ar fi domnit între anii 972—932 î.d.Hr.

Spațiul limitat dedicat culturii și civilizației iudaice nu a permis autorului să intre în probleme de specialitate, de aceea în această situație s-a recurs la sesizarea unor lucruri generale, de inițiere. De exemplu, la subtitlul «familia, educația copiilor» (p. 177) nu se face distincție între perioada patriarhală (după autor nomadismul) și viața familială a israeliților din Canaan. *cînd soția după logodnă își urma soțul și nu invers* (p. 177).

Sesizarea autorului că situația sclavilor evrei nu era dintre cele mai grele din lumea Orientului Antic» (p. 179) este justă și conformă spiritului vechitestamentar.

Pentru a susține opinia că, într-adevăr, pe timpul lui Moise existau două categorii de preoți leviți și aaroniți, așa cum se arată în nota 45 (p. 187) era absolut necesară indicarea unor surse bibliografice, deoarece în Vechiul Testament nu se spune acest lucru.

Referitor la cuvintele autorului că «evreii n-au cunoscut un cult al morților... n-au crezut în nemurirea sufletului» (p. 188), nu se face precizarea cine sînt aceștia sau dacă se bazează pe texte scripturistice. Ceea ce afirmă Domnia sa se poate aplica foarte bine partidei saducheilor.

În subcapitolul «Talmudul. Manuscrisele de la Qumran» (p. 193-195) sînt menționate cîteva date generale în acest sens și se face afirmația că există coincidențe de idei și ritualuri între creștinismul primitiv și esenieni.

Aceste coincidențe sînt pur formale și este mai greu de susținut așa cum nici autorul nu insistă, deoarece esenienii nu sînt menționați în Noul Testament și doctrina și practicile lor sînt radical deosebite față de cele ale Bisericii primare.

După aprecierea autorului, vechimea unei părți a Pentateuhului ar urma pînă în sec. XII î.d.Hr. (cf. nota 65, p. 197), dată care se apropie de secolul în care a trăit Moise, iar primul loc în poezia ebraică îl dețin Psalmii și Cîntarea Cîntărilor (p. 194).

Unul din popoarele care au jucat un rol deosebit în istoria antichității sînt și perșii la care autorul se referă sub titlul mare «Civilizația și cultura persană» (p. 201-239). Perșii, organizați în triburi de păstori, au venit în anul 1000 î.d.Hr. (din Caucaz) și s-au așezat în zona vechiului Elam și cu timpul s-au organizat într-un stat puternic care a atins apogeul în sec. VI sub regii Cyrus II (557—530, p. 205) și Darius I (522—486, p. 206). De la acest popor ne-au rămas vestigii arheologice care dovedesc viața cotidiană (p. 220-221), credința lor în divinitatea principală Ahura, zeul cerului, creatorul lumii și Înțeleptul (Mazda p. 221). În religia perșilor un rol important îl are marele reformator Zaratustra (630-553 î.d.Hr. p. 222) și acest popor avea credința în nemurirea sufletului (p. 213).

Pentru orientarea cititorului în istoria popoarelor în antichitate și în special în trecutul Indiei, o sursă importantă va găsi parcurgînd cele scrise sub titlul «Civilizația și cultura indiană» (p. 307). În această zonă estică a Asiei s-au înregistrat nenumărate confruntări militare între dravidieni, vechii locuitori de pe valea Indusului creatori de civilizație ce începe din mileniul III î.d.Hr. (2800 î.d.Hr.) cu centre mari urbane la Mohenjo-Daro și Harappa și arieni care au profitat de declinul autohtonilor către anul 1900 î.d.Hr. și peste 4 secole (1500 î.d.Hr.) au reușit să-i supună cu forța și să-i asimileze (p. 248). Disensiunile dintre oamenii care aparțineau unor popoare diferite au continuat pînă aproape de sfîrșitul secolului trecut (p. 249-251).

Mulțimea popoarelor care au locuit pe pămîntul Indiei au avut un număr mare de credințe, cea mai de seamă fiind atribuită lui Budha (— iluminatul sec. VI î.d.Hr.) (pp. 271-279). De la ele provin doctrinele filozofice, încît țara locuită de ele este numită pe bună dreptate, de autor «țara filozofiei» (p. 279). Ele au o originalitate în artă, arhitectura templelor, muzică religioasă și profană, limbă, teatru și mai ales în literatura religioasă și laică.

Tot în părțile estice ale Asiei se întinde spațiul geografic al Chinei a cărei multi-milenară existență sau continuitate, ca și a Indiei, este expusă de autor sub titlul «Cultura și civilizația chineză» (p. 309-373). Potrivit celor afirmate de autor la subcapitolul «spațiul geografic» cea de a doua arie veche de civilizație și cultură evoluată se află în bazinul fluviului Huang-Ho (Fluviul galben), prima fiind cuprinsă între Nil și Indus (p. 311).

Pentru cunoașterea trecutului îndepărtat al popoarelor, specialiștii au căutat mărturii istorice și dovezi arheologice care sînt utile și în cazul stabilirii perioadelor istorice a statului chinez. Pe baza vestigiilor arheologice istoricii pot fixa perioade primei dinastii chineze cu numele de Xia (Hia 2205-1766 î.d.Hr. sau 2000—1520 î.d.Hr.

p. 314). Cel mai bine este cunoscută perioada dinastiei următoare Shang (1766-1122 sau 1523-1028) datorită descifrării primelor texte la începutul secolului nostru (p. 314). În această perioadă este atestat cultul strămoșilor.

Viața religioasă este dominată de politeism și divinității protectoare a Fluviului Galben i se aduceau pînă în anul 417 î.d.Hr. și sacrificii umane (fete tinere, p. 339). Vechea mitologie este puțin dezvoltată și în părțile Chinei s-au dezvoltat cele 3 mari religii, existente pînă azi, confucianismul, daoismul și budhismul.

Vechii locuitori ai Chinei se remarcă printr-o gândire filozofică care pune accentul pe etică (p. 343) sau prin invenții tehnice (pp. 347-352), cunoștințe de terapie medicală ca acupunctura (p. 353). Ei au o scriere ideografică, semnele rămase în uz azi ridicîndu-se la cifra de 3000 față de 48000 sau 8000 cîte au fost inițial și după aceea (p. 366). Este singura scriere ideografică folosită și azi (367).

După bogatele informații asupra poporului chinez, autorul tratează în continuare «Cultura și civilizația japoneză» (p. 375-416) popor care a împrumutat mult din vechea cultură a Chinei. În legătură cu originea numelui acestei țări autorul arată că el derivă, într-o formă coruptă, de la termenul chinez jih-pen (= locul de origine al soarelui) și că japonezii popor format din fuziunea mai multor elemente etnice o numesc Dai Nippon sau Nihon din anul 670 înoace, deoarece mai înainte îi spunea Yamato (p. 177).

Istoria Japoniei cunoaște mai multe perioade în care ocupă un loc deosebit, pe o durată de aproape șapte secole (1186-1868) așa zisa epocă a shogunilor (p. 379-380).

Poporul japonez se ocupa în vechime cu agricultura, meșteșugurile, comerțul (p. 383-385) și el a manifestat un atașament puternic față de străvechile sale tradiții religioase. De-a lungul istoriei sale și-a păstrat religia shintoistă (de la cuvîntul chinez shinto = calea zellor, p. 394). Această religie este naturistă, animistă, fără dogme și fără a idealiza zeii sau a face vreo deosebire între bine și rău. Pe lângă această credință el a mai acceptat budhismul, confucianismul și daoismul (p. 395).

Cu toate că a împrumutat foarte multe lucruri din cultura chineză, totuși japonezii și-au păstrat limba care este aglutinantă și se înrudește cu mongola și coreeana (p. 405). Nu același lucru se poate spune și despre scriere care folosește ca bază ideogramele chineze simplificate, deoarece ele reprezintă un sunet și nu o idee, acțiune sau obiect (p. 406).

În continuarea lucrării, autorul se ocupă de vechile civilizații și culturi din America sau civilizațiile precolumbiene, provenind de la azteci al căror zeu principal era Soarele (p. 439), incași conduși de un suveran ce se considera Fiul Soarelui (p. 463) și mayași, singurul popor politeist de pe acest continent de peste ocean, care a avut un sistem dezvoltat de scriere (p. 472).

Din cele prezentate mai înainte se poate observa faptul că multe zone de pe terra au fost locuite din timpuri străvechi de oameni. Una din aceste zone este și insula Creta a cărei multiseculară istorie este expusă de autor sub titlul «Civilizația și cultura cretană» (p. 491-511). Deși spațiul de prezentare al acestei civilizații și culturi este mai mic, totuși autorul reușește să includă multe date de ordin istoric, social, cultural și religios. Originea vechilor locuitori ai Cretei este încă necunoscută (p. 493) și aceștia au creat o civilizație superioară tuturor civilizațiilor mediteraneene, reușind să întemeieze primul imperiu maritim din lume care va atinge apogeul între

anii 1750—1350 î.d.Hr. (p. 494 și 496). Din cauza năvălirii populațiilor elenice care au distrus în sec. XII î.d.Hr. multe edificii publice băștinașii emigrează și rolul lor de conducători în Mediterana orientală îl vor lua aheenii micenieni (p. 495). Vechii cretani erau niște oameni religioși care venerau pe zei sub cerul liber și credeau într-o lume de dincolo de moarte (p. 502-503).

Mărturiile istorice și arheologice privind cultura și civilizația greacă (p. 513-669) sînt nu numai numeroase, ci cuprind o lungă perioadă de timp, începînd cu preistoria Greciei și continuînd cu epoca clasică și cea elenistă. Primii locuitori ai Greciei pelasgii au venit, în cîteva rînduri, din părțile Asiei Mici (p. 515) și pe la anul 2000 î.d.Hr. aceștia vor fi ocupați de una din populațiile elenice, ionienii, după care vor veni pe la anul 1600 î.d.Hr. aheii și pe la 1200 î.d.Hr. dorienii (p. 516). Inițiatorii civilizației grecești sînt aheii, creatorii așa zisei «civilizații miceniene» și cei care și-au manifestat spiritul belicos în războiul contra Cretei pe la anul 1400 î.d.Hr. și apoi contra Troiei (între 1250—1230, p. 516—517).

Apusul civilizației miceniene se datorează invaziei dorienilor care în sec. XII-XI î.d.Hr. au cucerit toate cetățile aheene și le-au distrus în afară de fortăreața din Atena care a rezistat (p. 525). De aceea, sosirea dorienilor în sec. XII a marcat o perioadă obscură în istoria Greciei ce va dura pînă în sec. VIII î.d.Hr. (p. 526). În această «Epocă obscură» au fost create operele literare Iliada, Odiseea, Teogonia, Munci și zile (p. 531-532).

Din datele menționate sub acest titlu rețin atenția cele ce se referă la viața religioasă care capătă o fizionomie mai complexă în epoca clasică (p. 593). Religia aheilor nu are originalitate, deoarece au acceptat divinități străine (cretane, p. 523—524). Divinitățilorenerate de ei nu li s-au ridicat temple decît spre sfîrșitul sec. VIII î.d.Hr. (p. 552) și aceste edificii mai tirziu vor rămîne singurul capitol demn de atenție al arhitecturii secolelor V-IV î.d.Hr. (p. 590). Sau sistematizarea bogatelor mărturii privind gîndirea științifică și filozofică cu reprezentanții de seamă ca Tales din Milet (624-546 î.d.Hr.), Pitagora (580-500 î.d.Hr.), Heraclit (sec. VI î.d.Hr.), Parmenide, Empedocle și alții (p. 457, 561-563, 611-613).

Alte titluri pe care autorul le prezintă în partea a doua a lucrării sale au în vedere cultura și civilizația etruscilor, romanilor și daco-geților (pp. 679-704). Sub titlul «Cultura și civilizația etruscă», autorul subliniază, chiar de la început, contribuția acestui popor în dezvoltarea culturii și civilizației romanilor (p. 679). *Originari din Asia Mică* ca unul dintre «popoarele mării», etruscii (tirrenoi, rasena) au invadat în sec. XIII î.d. Hr. Egiptul și după două secole vor fi nevoiți din cauza valurilor de migrații a popoarelor indo-europene să se îndrepte spre peninsula italică unde în secolul VIII î.d.Hr. s-au stabilit și au ridicat orașe puternice. Între secolele VII-VI î.d.Hr. etruscii, care n-au format niciodată un stat unitar, ci un fel de confederație de 12 state mici (p. 674) au avut perioada lor de expansiune (p. 674) urmată de decăderea lor din cauza atacurilor goților, samniților, grecilor din Italia și, îndeosebi, a romanilor (p. 676-677).

Poporul etrusc a fost unul dintre cele mai religioase neamuri care adora, pe lîngă zeli săi supremi Tinia, Uni și Menrva și alte divinități care guvernează lumea morților (p. 682-683). El considera că religia sa cuprinde adevăruri descoperite de două făpturi mitice și care au fost transmise pe cale orală (p. 680). La fel ca și egip-

lenii, poporul etrusc avea dezvoltat cultul morților și celor defuncți le ridicau monumente funerare impresionante din punct de vedere al dimensiunilor și al valorii artistice (p. 686).

Penultimul titlu al lucrării este dedicat uneia dintre cele mai mari civilizații ale antichității care a urmat celei etrusce. Este vorba de civilizația și cultura romană» (pp. 705—777) care s-au dezvoltat în măsura în care puterea economică a crescut datorită nenumăratelor războaie și cuceriri timp de 7 secole (pp. 708-713). Pentru lățirea teritoriului împărăției romani au avut o armată bine organizată.

Poporul roman prețuia mult agricultura, meșteșugurile și comerțul. El era și religios, fiecare om avea «geniul» său, acea forță divină protectoare pe lângă numărul mare de zei și zeițe, locali și din afara Italiei, cel mai preferat fiind Marte. În perioada imperială, religia, ca și în cazul grecilor, a fost oficializată și în vremea lui Oct. Augustus, inițiatorul cultului împăratului, a fost restructurată. Această religie era în slujba autorității romane și ea nu satisfăcea credința maselor cu privire la soarta omului și viața de după moarte (p. 748-749).

Influența străină asupra romanilor nu se observă numai în cult, ci și în alte domenii ca de ex. în artă, la care aportul etrusc și grecesc este evident (p. 730-765). Chiar și în domeniul filozofiei sau al literaturii sînt identificate mai cu seamă influențe grecești (765-776), de aceea este firească concluzia autorului că «originalitatea culturii romane constă într-un eclecticism și într-un fel de liberalism... viața intelectuală și artistică a romanilor este în mod esențial de proveniență greacă» (p. 776-777).

Autorul încheie voluminoasa sa lucrare cu titlul «Civilizația și cultura daco-romană» (779-812). Sub acest titlu sînt prezentate numeroase informații referitor la originea strămoșilor noștri, descendenți din marea familie indo-europeană a tracilor. Triburile dacilor și geților erau cele mai mari, deoarece ele ocupau un larg spațiu ce se întindea de la Marea Neagră și pînă dincolo de bazinul Tisei și de la nord la sud de la munții Slovaciei și pînă la munții Balcani. Dacă dacii trăiau în părțile Transilvaniei și Banatului, confracții lor ocupau cîmpia Dunării, Moldova și Dobrogea și această localizare a lor a avut loc la începutul mileniului I î.d.Hr.

Strămoșii noștri au avut de înfruntat valurile năvălitorilor sciți (sec. VII-VI î.d.Hr.) și celți (sec. IV î.d.Hr.) fără a le primejdui continuitatea existenței lor. Dacă sciții au lăsat puține urme în arta daco-getică, celții, dimpotrivă, și-au adus aportul lor în civilizația dacilor.

Informațiile cu caracter istoric pe care autorul le expune într-o formă clară au în vedere timpul întemeierii primului stat centralizat geto-dac în anul 82 î.d.Hr. de Burebista și domnia lui Decebal. Din informațiile scriitorilor antici și potrivit vestigiilor arheologice, se poate spune că statul creat de Burebista era o monarhie militară de tipul celor elenistice în care preoțimea avea o mare influență morală și politică. Acest stat nu era de tip sclavagist, ci el se caracteriza «printr-o variantă a unui mod de producție tribal» (p. 793).

Ca și celelalte neamuri tracice, și strămoșii noștri erau agricultori, manufacturieri și comercianți încă din secolul VII î.d.Hr. cu grecii. Preocupările de astronomie ale învățaților geto-daci sînt atestate de sanctuarul rotund de la Sarmisegetusa.

Potrivit informațiilor lui Herodot, strămoșii noștri se socoteau nemuritori, căci cel ce murea se ducea în altă lume fericită a zeului Zamolxis, divinitate supremă a lor. Religia este politeistă, fiind cinstiți zei și zeițe ca și credința popoarelor indo-europene. Cultul acestor divinități era asigurat de clasa sacerdotală care se bucura

de înaltă considerație de slujitori și de oameni înțelepți. Unii din preoți duceau o viață de asceți.

Atât dacii cît și geții pe care scriitorii antici pe cei din urmă îi confundă cu goții, cunoșteau scrisul, utilizînd pînă în secolul I, d. Hr. alfabetul grecesc și după aceea pe cel latin.

Ca și în cazul altor popoare, dovezile indiscutabile ale continuității poporului nostru sînt obiceiurile, folclorul, în care întîlnim urme geto-dace sau portul popular și cele aproape 160 cuvinte de origine dacică.

Fînd rodul unei munci intense de 40 de ani, lucrarea de față cuprinde foarte multe și variate informații istorico-arheologice, bine grupate și adunate dintr-o bogată sursă bibliografică (815-833). Fiecare titlu din lucrare are note bibliografice care ridică calitatea științifică a lor, capitole care sînt însoțite și de hărți (p. 835) și multe ilustrații cu obiecte arheologice.

Încadrîndu-se în rigorile lucrărilor științifice, autorul adaugă la sfîrșitul acestei cărți un «Indice» de persoane și localități (p. 837-857).

Ultimele file ale lucrării sînt ocupate de «Tabla de materii» în limba română (839-862), franceză (863-866) și engleză (865-870).

Din cele prezentate mai sus, putem conchide că tipărirea acestei lucrări este deosebit de utilă celor ce doresc să știe la ce nivel de civilizație și cultură au ajuns oamenii în antichitate pe cele 4 continente.

Stilul plăcut și clar în expunerea frazelor contribuie la parcurgerea datelor provenite din lumea antică, creatoare de valori materiale și spirituale, care s-au conservat parțial la popoarele dispărute de mult din istorie (de ex. egiptenii, aztecii).

Variatatea datelor sînt un indiciu al răbdării și competenței autorului în selecția lucrărilor recente de specialitate dintre cele mai bune care să fie suficient de orientative cititorului nespecialist în cunoașterea civilizației și culturii popoarelor în antichitate.

Diac. Prof. Emilian CORNÎTESCU

